

МВС України
Харківський національний університет внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПОЛІЦЕЇСТИКИ

Тези доповідей
науково-практичної конференції
(м. Харків, 28 квітня 2021 року)

Харків 2021

УДК 351.74
П78

*Друкується згідно з рішенням оргкомітету
за дорученням Харківського національного університету
внутрішніх справ від 23.03 2021 № 51*

Проблеми сучасної поліцейстики : тези доп. наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ. – Харків : ХНУВС, 2021. – 244 с.

Розглянуто актуальні проблеми становлення та розвитку сучасної поліцейстики, науково-правові засади та особливості підготовки і діяльності співробітників Національної поліції України та споріднених правоохоронних органів.

УДК 351.74

Матеріали викладені в авторській редакції з незначними коректорськими правками. Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори.

Електронна копія збірника безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті Харківського національного університету внутрішніх справ (<http://www.univd.edu.ua>) у розділі «Видавнича діяльність. Матеріали науково-практичних конференцій, семінарів тощо»), а також у репозитарії ХНУВС (<http://dspase.univd.edu.ua/xmlui/>).

ЗМІСТ

СОКУРЕНКО В. В. РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ПОЛІЦЕЇСТИКИ ЯК КРОК У НАПРЯМІ ДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....	9
ЄФРЕМОВА І. О. ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ЯК ОДИН ІЗ ГОЛОВНИХ ПРИНЦИПІВ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	12
ДОСКЕВИЧ Г. О. ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ВДОСКОНАЛЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	15
СИЗОНЕНКО А. С. ЩОДО ДЕЯКИХ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ УПРОВАДЖЕННЯ «НАСКРІЗНОЇ» МАГІСТРАТУРИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ.....	20
РУБЕЛЬ А. М. РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ В МІЖНАРОДНИХ ОПЕРАЦІЯХ ІЗ ПІДТРИМАННЯ МИРУ І БЕЗПЕКИ.....	23
БАНДУРКА О. М. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ВИЩОЮ ЮРИДИЧНОЮ ОСВІТОЮ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	29
ГУСАРОВ С. М. СУСПІЛЬНА ЦІННІСТЬ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ.....	34
ШВЕЦЬ Д. В. СУЧАСНА ПОЛІЦЕЇСТИКА ЯК НАУКОВИЙ ТА НАВЧАЛЬНИЙ НАПРЯМ У ДІЯЛЬНОСТІ МВС УКРАЇНИ	37
БОРТНИК С. М. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЄДНОСТІ ТА ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	41
БУРДІН М. Ю. ДЕЯКІ АСПЕКТИ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ПОНЯТТЯ «РЕАБІЛІТАЦІЯ» У ВІТЧИЗНЯНОМУ ПРАВОНАВСТВІ МИНУЛИХ ЕПОХ	44

МОГІЛЕВСЬКИЙ Л. В.

ОБ'ЄКТИВНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ ВИОКРЕМЛЕННЯ
В СИСТЕМІ ТРУДОВОГО ПРАВА ІНСТИТУТУ
ТРУДОВИХ ПРАВ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ..... 47

КЛОЧКО А. М.

СУЧАСНІ ФУНКЦІОНАЛЬНІ МОДЕЛІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ..... 50

КОБКО Є. В.

ПІДГОТОВКА КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ
ЯК ПРЕДМЕТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ 53

ЧИЖ С. А.

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ВИРОБЛЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД
ОПЕРАТИВНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ
КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ГАЛУЗЕЙ ЕКОНОМІКИ,
ЛІНІЙ РОБОТИ, ЗАКРІПЛЕНИХ ОБ'ЄКТІВ І ТЕРИТОРІЙ..... 56

ГУЗЬ В. А.

ВЗАЄМОДІЯ З НАСЕЛЕННЯМ НА ЗАСАДАХ ПАРТНЕРСТВА
ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМОК ДІЯЛЬНОСТІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ 59

БІРБАСОВ С. І.

ЗАВДАННЯ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО
ОФІЦЕРА ГРОМАДИ..... 62

ЛУКАВЕНКО Ю. П.

ПЕРЕВАГИ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ ОХОРОНИ НА РИНКУ
ОХОРОННИХ ПОСЛУГ 66

БРУСАКОВА О. В.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА
ПРАВОПОРУШЕННЯ НА АВІАЦІЙНОМУ ТРАНСПОРТІ..... 69

ПАНОВА І. В.

ПОНЯТТЯ ПОЛІЦЕЙСТИКИ: ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ
ТА СУЧАСНЕ БАЧЕННЯ..... 72

БЕЗПАЛОВА О. І., КІНЗБУРСЬКА В. О.

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ ТА ІНСТИТУТІВ
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ПРАВООХОРОННІЙ СФЕРІ..... 76

ГРЕЧЕНКО В. А.

ПОЧАТОК ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ОРГАНІВ
У ХАРКОВІ (СЕРЕДИНА ХVІІІ СТ.) 79

ДЖАФАРОВА О. В., КНЯЗЮК О. Г.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ НАДАННЯ ДОЗВІЛЬНИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ
ПОСЛУГ СЕРВІСНИМИ ЦЕНТРАМИ МВС УКРАЇНИ 82

ДЖАФАРОВА М. В. СИСТЕМА ПРИНЦИПІВ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	85
ЗАВАЛЬНИЙ М. В. ВІДЕОСПОСТЕРЕЖЕННЯ В ПУБЛІЧНИХ МІСЦЯХ ЯК ЕЛЕМЕНТ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ	88
ЗОЗУЛЯ І. В. КОНТРОЛЬ ПОЛІЦІЄЮ КРУПНИХ ПОДІЙ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ	92
КОМЗЮК А. Т. ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОСТУПКИ У ПРОЄКТІ КПАП УКРАЇНИ.....	95
КРИКУН В. В. НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УКРАЇНІ.....	98
ПОДОРОЖНІЙ Є. Ю. СПІВВІДНОШЕННЯ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ТА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	101
ПОПОВА С. М. РОЛЬ ПОЛІЦІЇ У ЗМІЦНЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	104
СИНЯВСЬКА О. Ю. ЩОДО РОЗУМІННЯ БАЗОВИХ ПІДХОДІВ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.....	108
ШАТРАВА С. О., ТРОФІМЕНКО О. В. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ.....	112
ШУЛЬГА А. М. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ТА ІНШІ ЗАБОРОНИ ЯК СПОСІБ ОБМЕЖЕННЯ СВОБОДИ СЛОВА.....	114
БАХАЄВА А. С. ЧОЛОВІК ЯК ЖЕРТВА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	117
БРИСКОВСЬКА О. М. ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ВОДНИМ ТРАНСПОРТОМ.....	119
БУЛАТІН Д. О. ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПРАВОВИХ ЗАСАД ЗДІЙСНЕННЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ .	122
ВАСИЛЕНКО В. А. МОВНЕ ВИХОВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО: РИТОРИЧНИЙ ПІДХІД	125

ГОЛОВКО Б. Г. МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ МВС УКРАЇНИ.....	127
ГОЛУБ М. В., ГОЛУБ В. М. ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ КРАЇН ЄС – НЕОБХІДНА УМОВА ЕФЕКТИВНОЇ РОБОТИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ.....	131
ДАВИДЕНКО В. Л. ОСНОВНІ ЗАСОБИ ВИПРАВЛЕННЯ ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ	134
ДОВГАНЬ О. І. ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОБРАЗУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ.....	137
ІВАНОВ А. О. ДО ПИТАННЯ УЧАСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ПРАВОВОМУ ВИХОВАННІ НАСЕЛЕННЯ.....	142
КАЦАЛАП Л. С. УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВА НА СВОБОДУ СЛОВА В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	145
КВАШИН В. Ю. ПРОТИДІЯ ГЕНДЕРНОМУ ТА ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ	148
КЛУБАНЬ М. В. ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ПРАВА ТА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	152
КОМЗЮК М. А., ЛИПІЙ Є. А., РАЧИНСЬКИЙ О. О. ПРИНЦИПИ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ГРОМАДСЬКІСТЮ	155
КРУТ К. О. ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ДЕРЖАВНОЮ МІГРАЦІЙНОЮ СЛУЖБОЮ В ПЕРІОД КАРАНТИНУ	157
ЛАЗАРЄВ В. В. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ МОВИ ПРАВА.....	160
МАКАРЕНКО В. С. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ, ЩО СПРИЯЄ ЗАПОБІГАННЮ КОРУПЦІЇ, В КРАЇНАХ ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ ЯК ДОСВІД, ЯКИЙ МАЄ БУТИ ВРАХОВАНИЙ УКРАЇНОЮ.....	163

МЕЛЬНИК В. А. ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ ЗАГРОЗАМ ТА ВИКЛИКАМ, ПОВ'ЯЗАНИМ ІЗ СУЧАСНИМИ МІГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ	166
МОГІЛЕВСЬКА Л. Г. ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ДИТЯЧІЙ БЕЗДОГЛЯДНОСТІ ТА БЕЗПРИТУЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	170
ОСТАПЕНКО О. Г. ПРОБЛЕМИ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ.....	174
ПАНОВ І. О. ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ВЕДЕННЯ МИТНОЇ СПРАВИ В МИТНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ.....	178
ПЕРЕРВА Ю. М., ТРОЯН Я. М. СИСТЕМА ІНСТИТУТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА	181
ПІДКОПАЙ Д. С. ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТРУДОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ».....	184
ПІНЧУК Ю. К. ВПЛИВ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ НА ПРАВОВУ СИСТЕМУ І ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА.....	187
П'ЯНОВА Я. В. ВИКОРИСТАННЯ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ РЕАЛІЗАЦІЇ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	189
СЕЛЮКОВ В. С. ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ	193
СЕНЧУК І. І. ПРАКТИКА ІНФОРМАЦІЙНОГО СУПРОВОДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	196
СОКУРЕНКО В. В. АНТИКРИМІНАЛЬНИЙ СВІТОГЛЯД; ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ.....	199
СТРЕЛЯНИЙ В. І. ПРОЄКТ «ПОЛІЦЕЙСЬКИЙ ОФІЦЕР ГРОМАДИ»: ПОКРАЩЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА НАСЕЛЕННЯМ НА МІСЦЯХ	201

ТАРАН О. С. ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ У КІБЕРПРОСТОРІ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	205
ХИЖНЯК Є. С. ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ УМИСНИХ УБИВСТВ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....	207
ШУМІЛО О. М. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВОПОРЯДКУ В УКРАЇНІ.....	212
ЮШКЕВИЧ О. Г. ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИЧНОГО ОБЛІКУ НЕПОВНОЛІТНІХ	215
ДАНІЛЕВИЧ А. В. ВЗАЄМОДІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СЛУЖБ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ІЗ ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ	219
УСИК О. О. ДО ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СФЕРИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ В УКРАЇНІ.....	222
ГЛУШКОВА Д. В. БОРТЬОБА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ПАНДЕМІЄЮ COVID-19	225
КОВАЛЬ К. О., ЧИШКО К. О. ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ ТА НАСЕЛЕННЯ НА ЗАСАДАХ ПАРТНЕРСТВА: ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД	227
ЛУЦЕНКО Ю. І., ГУРТОВА К. М. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ПРОТИДІЇ КАТУВАННЯМ	229
ПИЛИПЕНКО В. О., ПІСТРЕНКО Н. С. ІНТЕРПОЛ ЯК МІЖНАРОДНА ПРАВООХОРОННА ОРГАНІЗАЦІЯ	232
SAZANOVA L. S., RUSANOVA L. I. GENDER TOLERANCE AS AN ALTERNATIVE TO GENDER DISCRIMINATION	234
СИРОМЯТНИКОВА М. С. ДО ПИТАННЯ ЩОДО ЮРИДИЧНИХ ГАРАНТІЙ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ПОДАТКОВОГО КОМПРОМІСУ ТА ПОДАТКОВОЇ АМНІСТІЇ В УКРАЇНІ	237
ХОЛДОЄНКО А. В. МЕРЕЖА ІНТЕРНЕТ ЯК ПРАВОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА.....	240

УДК 351.741(477)

Валерій Васильович СОКУРЕНКО,

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
ректор Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8923-5639>*

РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ПОЛІЦЕЇСТИКИ ЯК КРОК У НАПРЯМІ ДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

У сучасних складних умовах функціонування українського суспільства увагу науковців зосереджено на аналізі тих реформ, які вже започатковано або пропонується здійснити найближчим часом. Однією із таких реформ є переформатування діяльності сектору безпеки і оборони, в якому органи поліції посідають вагоме місце. Ті зміни в організації діяльності органів поліції в цілому та в їх структурі зокрема, що були започатковані у 2015 році, мають кардинальний характер і передбачають майже докорінну зміну підходів до функціонування цього правоохоронного органу, орієнтацію його на надання передусім сервісних функцій правоохоронного спрямування (на відміну від притаманних органам колишньої міліції каральних та репресивних функцій), інакше кажучи, на перехід від реактивної моделі, тобто реагування на правопорушення та притягнення осіб, винних у їх вчиненні, до юридичної відповідальності, до проактивної моделі, сутність якої полягає у служінні поліції населенню та налагодженню ефективної співпраці.

Будь-які реформаторські процеси доцільно починати з оновлення відповідної нормативно-правової бази та вивчення позитивного закордонного досвіду у цій сфері. Не є винятком і органи поліції, діяльність яких за кордоном регулюється нормами не лише адміністративного та кримінального права, а й нормами поліцейського права. В Україні поліцейське право не визначено як самостійну галузь права, але якщо взяти до уваги обраний нашою державою курс на європейську інтеграцію, аналіз сформульованих фундаторами юридичної поліцейстики концепцій поліцейської діяльності, опрацювання наукового доробку провідних зарубіжних і вітчизняних поліцейстів дослідження сутності поліцейського права та з'ясування специфіки його впливу на організацію діяльності органів поліції становить певний інтерес.

У вітчизняній юридичній науці сформовано два підходи до існування поліцейського права. Так, прихильники першого підходу визначають поліцейське право як галузь права і наукову дисципліну [1,

с. 561; 2, с. 80], наголошуючи при цьому, що діяльність органів поліції регулюється нормами адміністративного права, які в сукупності становлять її важливу підгалузь – поліцейське право [3, с. 71]. Прихильники другого підходу (наприклад, О. С. Проневич) обстоюють позицію, відповідно до якої такої галузі, як поліцейське право, не існує в сучасній юриспруденції, а її своєрідним аналогом є адміністративна діяльність органів внутрішніх справ [4]. Обґрунтуванням доцільності існування саме другого підходу науковці вважають той факт, що якщо йдеться про доцільність виокремлення поліцейського права, то така держава автоматично перетворюється з правової на поліцейську, в якій істотно обмежуються права і свободи громадян. Отже, сьогодні поліцейське право функціонує як підгалузь адміністративного права, його структурна складова.

Доцільність виокремлення поліцейського права зумовлюється специфікою тих правовідносин, що регулюються його нормами, до яких застосовується особливий метод правового регулювання. Зміст методу поліцейсько-правового регулювання полягає в існуванні низки заборон, що зобов'язують особу утримуватися від вчинення певних дій, що має на меті охорону відповідних правових норм. Саме наявність охорони у поєднанні з адміністративним примусом відмежовує норми поліцейського права від інших норм адміністративного права. А це, власне, є підставою для формування самостійної підгалузі адміністративного права.

Особливістю поліцейського права є той факт, що поліцейсько-правові правовідносини будуються за формулою «влада-підпорядкування», що означає юридичну нерівність їх суб'єктів. Для поліцейського права не характерні «горизонтальні» правовідносини, що є різновидом адміністративно-правових відносин. Крім того, в межах поліцейського права підвищена увага приділяється дотриманню процесуальної форми порівняно з іншими видами адміністративної діяльності. Звісно, що це зумовлено тим, що поліцейські заходи становлять серйозну загрозу правам і свободам громадян у разі їх застосування з порушенням приписів законодавства.

Можна впевнено стверджувати, що останнім часом українські науковці обрали курс на формування в Україні поліцейського права як самостійної галузі права. Втім, слід наголосити, що у такому разі йдеться не про створення поліцейської держави, а лише про виокремлення окремої галузі права, що дозволить установити коло органів державної влади, наділених поліцейськими функціями, чітко визначити їх правовий статус, зокрема компетенцію та повноваження, систематизувати склади адміністративних правопорушень, чітко

впорядкувати процедурні питання, пов'язані із застосуванням заходів адміністративного примусу, поліцейських та оперативно-розшукових заходів, створити дієві гарантії та реальні умови для забезпечення дотримання прав і свобод громадян в діяльності органів поліції, захисту населення від широкого спектру загроз і небезпек, упорядкувати ліцензійну, дозвільну та реєстраційну діяльність органів поліції тощо. Крім того, саме норми поліцейського права можуть чітко визначити межі втручання держави в життя людей.

Варто зазначити, що активізація зусиль наукової спільноти у напрямі розвитку науки поліцейського права дозволить упорядкувати поліцейську діяльність, привести її у відповідність до європейських стандартів, запровадити дієві інструменти здійснення демократичного цивільного контролю за діяльністю поліції та підвищити рівень довіри населення до поліцейських.

Підсумовуючи викладене вище, слід наголосити, що подальший розвиток поліцейського права незалежно від того, чи буде воно виокремлено як самостійна галузь права, чи залишиться як складова адміністративного права, сприятиме забезпеченню верховенства права, активізації процесів внутрішнього розвитку держави, забезпеченню публічної безпеки та добробуту громадян, подальшій орієнтації поліції на інтереси та потреби громади, дотриманню балансу безпеки та свободи в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

Список бібліографічних посилань

1. Міжнародна поліцейська енциклопедія: понятійний апарат. Концептуальні підходи. Теорія та практика : в 10 т. / відп. ред. Ю. І. Римаренко та ін. ; Нац. акад. внутр. справ України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Акад. правових наук України, Акад. підготовки керівних кадрів поліції Федеративної Республіки Німеччини, Акад. управління МВС РФ. Київ : Ін Юре, 2003. Т. 1: Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології. 1232 с.

2. Приватне життя і поліція: концептуальні підходи, теорія та практика / відп. ред. Ю. І. Римаренко ; Нац. акад. внутр. справ України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Ін-т законодавства при Верховній Раді України, Ун-т сучасних знань, Маріупол. держ. гуманітар. ун-т. Київ : КНТ, 2006. 740 с.

3. Лошицький. М. Поліцейське право в системі права України. *Публічне право*. 2012. № 3 (7). С. 71–74.

4. Проневич О. С. Генеза та еволюція поліцейського права у контексті формування буржуазної парадигми діяльності поліції (друга пол. XVIII – поч. XX ст.). *Право і Безпека*. 2010. № 1. С. 22–27.

Одержано 07.04.2021

УДК 351.741(477)

Ірина Олексіївна ЄФРЕМОВА,

кандидат юридичних наук, народний депутат України,

член Центральної виборчої комісії України,

голова Наглядової ради Харківського національного

університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2542-6812>

ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ЯК ОДИН ІЗ ГОЛОВНИХ ПРИНЦИПІВ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Обрання Україною та суспільством курсу на євроінтеграцію і впровадження загальновизнаних стандартів прав людини зумовили активізацію різних державотворчих і суспільних процесів щодо дотримання прав та основоположних свобод людини й контролю за діяльністю окремих органів державної влади (зокрема, виконавчої). В умовах політичної, соціальної та економічної кризи це питання стоїть гостро і є невідкладним, а досягти поставленої мети у цих умовах – завдання нелегке. Для того щоб відповідні положення були успішними, першочерговою є реалізація конституційних змін, спрямованих на вдосконалення нормативно-правових основ функціонування механізму держави. Наступним кроком має стати оптимізація організаційного забезпечення функціонування апарату держави, адже однією з перепон у розбудові демократичної та правової держави в Україні є відверто низький рівень професіоналізму службових осіб, які виконують функції держави.

Без перебільшення можна стверджувати, що сьогодні, в сучасному глобалізованому світі, права людини являють собою значну частину загальнолюдської культури, визнаються найвищою цінністю. Без розуміння прав людини неможливо оцінювати всю систему складних політичних, соціально-психологічних, соціальних, економічних і міжнародних відносин. Розуміння природного характеру прав та свобод людини звільняє особу від надмірної залежності від держави, дає їй можливість захистити власні права від будь-яких посягань.

Відповідно, у зазначених процесах провідну роль відведено органам та підрозділам Національної поліції України як суб'єкту реалізації правоохоронної та правозахисної функції держави. Тому від діяльності основного правоохоронного органу держави залежить рівень забезпеченості та дотримання прав і свобод людини. А отже, дослідження базових принципів (керівних засад) її діяльності загалом і

принципу дотримання прав і свобод людини зокрема є своєчасним та актуальним.

Загальновідомо, що діяльність будь-якого державного органу має реалізовуватися відповідно до покладених на нього завдань, а ті, своєю чергою, повинні ґрунтуватися на основних ідеях (принципах) функціонування органу державної влади. Чинне законодавство України у сфері поліцейської діяльності закріпило низку принципів, що в ідеальному задумі мають бути стати орієнтиром на поліцію європейського зразка, на їх основі повинна була ґрунтуватися вся діяльність поліції як органу, що покликаний надавати сервісні послуги населенню [1, с. 120].

У Конституції України правам і свободам людини та громадянина присвячено окремий розділ. Так, стаття 21 Основного закону визначає, що всі люди є вільними і рівними у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними [2].

Відповідно до статті 22 Конституції України права і свободи людини та громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними. Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. Частиною 3 ст. 22 Конституції України передбачено, що під час ухвалення нових законів або в разі внесення змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу наявних прав і свобод [2].

До особистих прав і свобод, закріплених Конституцією України, відносять такі: право на життя (ст. 27 КУ), право на повагу своєї гідності (стаття 28 КУ), право на особисту свободу і недоторканість (ст. 29 КУ), право на недоторканість житла (ст. 30 КУ), право на таємницю особистого життя (ст. ст. 31, 32, 51, 52 КУ), право на свободу пересування та право вільного вибору місця проживання (ст. 33 КУ), право на свободу світогляду і віросповідання (ст. 35 КУ), право на судовий захист своїх прав (ст. 55 КУ), право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної і моральної шкоди, завданої органами державної влади чи органами місцевого самоврядування (ст. 56 КУ), право на правову допомогу (ст. 56 КУ), право знати свої права (ст. 59 КУ) та свободу від зобов'язання виконувати явно злочинні розпорядження і накази (ст. 60 КУ) [2].

Так, відповідно до положень Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII [3] одним із принципів діяльності Національної поліції України є принцип дотримання прав і свобод людини (ст. 7). Цей принцип, зокрема, передбачає, що під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також

міжнародними договорами України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації. Обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією і законами України, за нагальної необхідності та в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції. Здійснення заходів, що обмежують права та свободи людини, має бути негайно припинене, якщо мету застосування таких заходів досягнуто або немає необхідності подальшого їх застосування. Поліцейським за будь-яких обставин заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання. У разі виявлення таких дій кожен поліцейський зобов'язаний негайно вжити всіх можливих заходів щодо їх припинення та обов'язково доповісти безпосередньому керівництву про факти катування та наміри їх застосування. У разі приховування фактів катування або інших видів неналежного поводження поліцейськими керівник органу протягом доби з моменту отримання відомостей про такі факти зобов'язаний ініціювати проведення службового розслідування та притягнення винних до відповідальності. У разі виявлення таких дій поліцейський зобов'язаний повідомити про це орган досудового розслідування, уповноважений на розслідування відповідних кримінальних правопорушень, вчинених поліцейськими. У діяльності поліції забороняються будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками.

Відповідно, маємо змогу констатувати, що принцип дотримання прав і свобод людини є тісно пов'язаним із принципом верховенства права та передбачає забезпечення реалізації прав і свобод людини відповідно до вимог законів.

Отже, варто наголосити, що принцип дотримання прав і свобод людини у діяльності Національної поліції України є одним із головних, оскільки визначає пріоритет у діяльності окремого поліцейського й органу поліції загалом і є показником сталого розвитку держави як правової та соціально орієнтованої. Дотримання прав і свобод людини характеризує основний правоохоронний орган держави як дієвий і такий, що заслуговує на довіру серед населення, оскільки поліція здійснює свою діяльність на основі поваги до гідності людини як передумови поважання прав і свобод людини та громадянина.

Отже, з метою визначення юридичних гарантій дотримання та захисту прав, свобод і законних інтересів громадян слушним

вважаємо внести зміни до статті 7 Закону України «Про Національну поліцію» шляхом доповнення його словами такого змісту: *«Дотримання прав, свобод і законних інтересів людини й громадянина».*

Список бібліографічних посилань

1. Шевчук Г. Принципи та завдання діяльності Національної поліції України. *Підприємництво, господарство і право.* 2019. № 7. С. 120–124.

2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 07.04.2021).

3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 07.04.2021).

Одержано 08.04.2021

УДК 351.745(477)

Геннадій Олександрович ДОСКЕВИЧ,

директор Департаменту персоналу МВС України

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ВДОСКОНАЛЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Сьогодні ми спостерігаємо значну кількість дискусій щодо подальшого розвитку вищої юридичної освіти, які супроводжуються пошуком альтернативних аргументів та підходів. Диверсифікація юридичної освіти – вимога сучасного світу, світу, який постійно змінюється, а суспільні відносини стають дедалі складнішими. Їх ефектвне регулювання потребує залучення найрізноманітніших знань: економіки, інформатики, генетики, медицини, психології тощо. Саме тому юриспруденція має бути гнучкою, готовою до змін.

Разом із цим слід зауважити, що радикальні та необґрунтовані належним чином зміни у сфері вищої юридичної освіти можуть стати каталізатором руйнування надбань національної системи юридичної освіти та призвести до розбалансування суспільних відносин у цій сфері.

Протягом 2020 та початку 2021 р. Комітет з питань освіти, науки та інновацій Верховної Ради України проводив велику роботу щодо розроблення оновленої редакції Концепції розвитку юридичної

освіти. Міністерству внутрішніх справ та закладам вищої освіти системи МВС України, незважаючи на численні заперечення та перепони, вдалося аргументувати й обстояти свою позицію, відповідно до якої вони матимуть повне право здійснювати підготовку фахівців за спеціальністю 081 «Право» за державним замовленням. Завдяки цьому в останньому варіанті проекту Концепції було визначено, що:

- здобуття вищої юридичної освіти здійснюється за єдиними правилами в усіх закладах вищої освіти незалежно від форми власності та сфери управління з урахуванням особливостей підготовки курсантів (слухачів, студентів) та ад'юнктів для подальшої служби на посадах офіцерського (сержантського, старшинського) або начальницького складу з метою задоволення потреб Міністерства внутрішніх справ України і Національної поліції України;

- забезпечення розміщення державного замовлення на підготовку здобувачів вищої освіти за спеціальностями «Право» та «Міжнародне право» галузі знань «Право» у закладах вищої освіти незалежно від форми власності та сфери управління здійснюється за алгоритмом адресного розміщення державного замовлення та широкого конкурсу з урахуванням особливостей підготовки курсантів (слухачів, студентів) та ад'юнктів для подальшої служби на посадах офіцерського (сержантського, старшинського) або начальницького складу з метою задоволення потреб Міністерства внутрішніх справ України і Національної поліції України [1].

Разом із вищевикладеним слід зауважити, що навіть доопрацьований варіант проекту Концепції потребує подальшого вдосконалення та переопрацювання.

Насамперед нагальним питанням, яке потребуватиме подальшого обговорення, залишається порядок реалізації Єдиного державного кваліфікаційного іспиту (далі – ЄДКІ). Пропонована розробниками модель цього іспиту не враховує специфіку навчання, спеціалізації підготовки та інтереси замовника (роботодавця) з підготовки фахівців за конкретними спеціальностями та професіями, зокрема йдеться про Міністерство внутрішніх справ, Національну поліцію, Державне бюро розслідувань, Державну службу України з надзвичайних ситуацій тощо. Фактично роботодавця видалено з процесу формування програм ЄДКІ й тестових завдань, при тому, що цей захід має сприяти максимально ефективному витрачання державних коштів на підготовку майбутнього фахівця та відповідати вимогам замовника до змісту його підготовки.

Введення ЄДКІ у пропонуваному вигляді порушує базові принципи, закладені в статті 32 Закону України «Про вищу освіту» щодо

автономії закладів вищої освіти та її непорушності, передбаченої в ст. 2 цього закону [2]. Запропонована авторами модель такого екзамену знищує саму ідею унікальності освітніх програм закладів вищої освіти й розвитку спеціалізацій окремих спеціальностей. Так, у різних юридичних закладах вищої освіти є унікальні освітні програми зі своїми спеціалізаціями та особливостями. В одних готують адвокатів і нотаріусів, в інших – слідчих поліції та прокурорів, ще в інших – юрисконсультів та фахівців у сфері інтелектуальної власності тощо. Отже, зміст вказаного іспиту не може бути однаковим для всіх освітніх програм та спеціалізацій.

На нашу думку, стосовно запровадження Єдиного державного кваліфікаційного іспиту слід дотримуватися такого алгоритму:

- обов'язкова складова програми ЄДКІ (не більше 33 %) затверджується Міністерством освіти і науки України, а 33 % затверджується роботодавцем (у разі навчання за державним замовленням);
- методика та форма проведення, варіативна складова програми (не більше 33 % у разі навчання за державним замовленням) ЄДКІ визначаються і затверджуються рішенням Вченої ради юридичного закладу вищої освіти з урахуванням спеціалізації та особливостей відповідної освітньої програми;
- для контрактної форми навчання обов'язкова складова програми єдиного державного кваліфікаційного іспиту (не більше 50 %) затверджується Міністерством освіти і науки України, 50 % – рішенням Вченої ради юридичного закладу вищої освіти.

Важливим аспектом цієї пропозиції є також те, що відповідний розподіл обов'язково слід відобразити у положеннях Концепції з тим, щоб у подальшому розробники нормативних актів з питань реалізації ЄДКІ виходили саме з цих положень і не могли реалізовувати норми Концепції на власний розсуд, нехтуючи досягнутими в процесі узгодження цього документу домовленостями.

Пропонований Комітетом Верховної Ради України вступ абітурієнта після закінчення школи (на основі повної загальної середньої освіти) на навчання до юридичного закладу вищої освіти для отримання відразу магістерського ступеня без отримання ступеня бакалавра порушує конституційне право громадян на освіту (ст. 53 Конституції України), оскільки бакалаври – випускники ЗВО МВС за спеціальністю «Правоохоронна діяльність» позбавляються права вступу до магістратури за спеціальністю «Право». Водночас статтями 15 та 21 Закону України «Про Національну поліцію» передбачено для керівників поліції, територіальних органів і їх заступників обов'язкову наявність повної вищої юридичної освіти [3]. Окремі

категорії громадян (зокрема, військові та правоохоронці) позбавляються можливості здобувати юридичну освіту на базі вже отриманої (наприклад, у межах програми переходу з військової кар'єри на цивільну за стандартами НАТО), що суперечить принципу ступневості освіти, передбаченому Законом України «Про вищу освіту» (ст. 5) [2].

Концепція приділяє багато уваги залученню професійних правничих спільнот до формування освітніх програм, здійснення викладання, процесу акредитації тощо. Разом із цим поняття «професійна правнича спільнота» може застосовуватись виключно до сфери адвокатського самоврядування і є вужчим за предмет регулювання Концепції. Так, відповідно до статті 45 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» Національна асоціація адвокатів України є недержавною некомерційною професійною організацією, яка об'єднує всіх адвокатів України та утворюється з метою забезпечення реалізації завдань адвокатського самоврядування [4].

Вважаємо, що до вказаної діяльності мають бути також залучені представники державних органів та установ (МВС України, Міністерство юстиції тощо), що виступають роботодавцями для майбутніх юристів.

Дивним видається твердження про неможливість приватних закладів вищої освіти конкурувати за бюджетне фінансування із закладами вищої освіти системи МОН [1]. Наголосимо, що діяльність приватних закладів вищої освіти є видом підприємницької діяльності, зазначені заклади не фінансуються із державного бюджету, а тому вони не можуть бути суб'єктами державного замовлення на підготовку юристів.

Слід наголосити, що запропоновані проектом Концепції індикатори досягнення цілей є декларативними та недосяжними з багатьох причин, вони містять у собі корупційну складову або оперують оцінними категоріями.

Так, автори говорять, що індикатором виконання є те, що «кількість правничих шкіл є оптимальною з врахуванням чисельності населення, виходячи з аналогічних норм в країнах Європейського Союзу». Отже, у тексті документу вони наголошують на збалансованому формуванні державного замовлення, а потім пропонують установлювати систему закладів вищої освіти, виходячи виключно з чисельності населення, що є недопустимим, тим більш, що перепис населення на робився в Україні понад 20 років, а отже, цей індикатор є декларативним та недосяжним.

Також там пропонується теза, що 25 % правничих шкіл мають отримати зразкову акредитацію освітньої програми від Національного

агентства забезпечення якості вищої освіти. Вважаємо, що в цьому разі для Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти фактично встановлюється показник діяльності, що є недопустимим.

Як наступний індикатор розробники проєкту пропонують установити, що «принаймні три правничі школи потрапляють у визнані міжнародні рейтинги», однак ні назв, ні критеріїв таких рейтингів не наведено, що робить цей індикатор недосяжним.

Аналізований документ пропонує тезу, що показником досягнення цілей виступають також такі дані: 1) у 75 % правничих шкіл ефективно функціонують структурні підрозділи внутрішнього забезпечення якості юридичної освіти; 2) відсоток студентів-правників у загальній кількості студентів в Україні є оптимальним.

Із цього приводу слід зауважити, що відповідно до порядку акредитації освітніх програм, який здійснюється Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, вказані підрозділи мають ефективно функціонувати у 100 % юридичних закладів вищої освіти. Це виступає обов'язковою умовою акредитації освітньої програми. Стосовно ж оптимальної кількості студентів незрозумілими є показники такої оптимальності, а отже, індикатор є оцінним і не піддається вимірюванню.

Висновок. З урахуванням зазначеного Міністерство внутрішніх справ України, у цілому позитивно оцінюючи ідею вдосконалення якості юридичної освіти, наполягатиме на врахуванні вказаних ключових пропозицій та зауважень під час подальшого доопрацювання проєкту Концепції.

Список бібліографічних посилань

1. Концепція розвитку юридичної освіти // Комітет з питань освіти, науки та інновацій : офіц. сайт. URL: http://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75652.html (дата звернення: 06.04.2021).

2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 06.04.2021).

3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 06.04.2021).

4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (дата звернення: 06.04.2021).

Одержано 07.04.2021

УДК 351.745(477)

Антон Степанович СИЗОНЕНКО,

*кандидат юридичних наук, заслужений юрист України,
перший заступник директора Департаменту персоналу МВС України,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9428-2974>*

ЩОДО ДЕЯКИХ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ УПРОВАДЖЕННЯ «НАСКРІЗНОЇ» МАГІСТРАТУРИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Однією з головних тенденцій розвитку вітчизняної вищої освіти є намагання імплементації стандартів, установлених у державах-учасниках Європейського Союзу щодо підготовки відповідних фахівців. Проте слід зауважити, що зазначене впровадження у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання потребує більшої уваги та глибини поглядів, адже саме їх особливий статус та умови навчання ускладнюють їх реформування у загальному річищі відповідних процесів.

Наразі болючим для всієї країни стає питання доступу до правничих професій. Хоча Концепція розвитку юридичної освіти [1] і ставить собі за мету підняти загальний рівень та престиж юридичної спеціальності, проте не враховує значний шар професій, де юридична освіта не просто потрібна, а вкрай необхідна. Серед зазначених прорахунків Концепції, за нашим переконанням, залишаються проблеми неврахування закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання МВС України як флагманів у системі юридичної освіти та встановлення «наскрізної» магістратури для отримання юридичної спеціальності.

З урахування визначеного до загальних проблемних питань впровадження «наскрізної» магістратури у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання ми відносимо такі.

По-перше, *модель Концепції не відповідає вимогам чинного законодавства України в частині ступневості вищої освіти*. Указана пропозиція суперечить частинам 3 та 4 статті 5 Закону України «Про вищу освіту» [2], відповідно до якої отриманню ступеня магістра має передувати отримання особою вищої освіти ступеня «бакалавр».

Зазначене підтверджується і змістом низки чинних нормативно-правових актів, з якими проект Концепції вступає в суперечність. Так, наприклад:

1) помічником нотаріуса може бути громадянин України, який має *вищу юридичну освіту, але не нижче першого рівня (бакалавр)*, володіє державною мовою, має стаж роботи у сфері права не менш як три роки; не може бути помічником нотаріуса особа, яка має судимість,

обмежена у дієздатності або визнана недієздатною за рішенням суду (ч. 1 ст. 13 Закону України «Про нотаріат» [3]);

2) право на державну службу мають повнолітні громадяни України, які вільно володіють державною мовою та яким присвоєно ступінь вищої освіти не нижче: 1) магістра – для посад категорій «А» і «Б»; 2) *бакалавра, молодшого бакалавра* – для посад категорії «В» (ч. 1 ст. 19 Закону України «Про державну службу» [4]);

3) на посаду старшого секретаря суду призначаються особи, які мають вищу освіту за спеціальністю «Правознавство» або «Правоохоронна діяльність» з *освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче бакалавра*, стаж роботи на державній службі в судових органах України не менше 2 років або загальний стаж роботи за фахом не менше 3 років (п. 1.4 Типової посадової інструкції старшого секретаря загального місцевого суду, затвердженої наказом Державної судової адміністрації України від 20.07.2005 р. № 86 [5]).

По-друге, *модель «наскрізної магістратури»* потрібна виключно для отримання доступу до окремих професій.

Розробники Концепції плутають освітню кваліфікацію, яку надають ЗВО, та професійну кваліфікацію, що свідчить про спроможність особи працювати за певною професією. Вимоги до професійної кваліфікації встановлюються професійним стандартом.

Водночас на сьогодні щодо жодної юридичної професії не затверджено професійного стандарту, а тому висунення вимог щодо обов'язковості освітнього ступеня «магістр» для юриста не підкріплюється жодним нормативним документом і виступає лише «точкою зору» окремих осіб.

Деяким чином виправляють ситуацію профільні закони, що регулюють статус адвокатів, суддів та нотаріусів. Ці документи як умову отримання доступу до вказаних професій вимагають стаж практичної роботи, вищу юридичну освіту ступеня «магістр» та складання кваліфікаційного іспиту, який підтверджує професійну кваліфікацію особи. Так:

1) адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, встановлених цим Законом), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю [6];

2) нотаріусом може бути громадянин України, якому присуджено ступінь вищої юридичної освіти не нижче магістра, який володіє державною мовою, має стаж роботи у сфері права не менш як

шість років, з них помічником нотаріуса або консультантом державної нотаріальної контори – не менш як три роки, склав кваліфікаційний іспит та отримав свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю [3];

3) на посаду судді може бути призначений громадянин України, не молодший тридцяти та не старший шістдесяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років, є компетентним, добросовісним та володіє державною мовою.

У цьому контексті юридичною освітою вважається вища юридична освіта ступеня магістра (або прирівняна до неї вища освіта за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста), здобута в Україні, а також вища юридична освіта відповідного ступеня, здобута в іноземних державах та визнана в Україні в установленому законом порядку [7].

Разом із цим щодо інших професій у сфері права таких обмежень та вимог до освіти не передбачено, а отже, ступінь бакалавра права цілком надає можливість таким особам обіймати відповідні посади в органах державної влади, місцевого самоврядування, правоохоронних органах тощо.

Отже, вирішення окреслених нами проблем та поміркована політика імплементації стандартів, установлених у державах-учасниках Європейського Союзу, звичайно, з урахуванням особливостей вітчизняної правової системи, дозволить уникнути колізій законодавства та побудувати дієву правову систему держави.

Список бібліографічних посилань

1. Проект Концепції розвитку юридичної освіти // Комітет з питань освіти, науки та інновацій : офіц. сайт. 06.11.2020. URL: http://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75465.html (дата звернення: 06.04.2021).

2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 06.04.2021).

3. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12> (дата звернення: 06.04.2021).

4. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (дата звернення: 06.04.2021).

5. Про затвердження Типових посадових інструкцій працівників апарату місцевого загального суду : Наказ Держ. судової адміністрації

України від 20.07.2005 № 86 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0086750-05> (дата звернення: 06.04.2021).

6. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (дата звернення: 06.04.2021).

7. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 06.04.2021).

Одержано 08.04.2021

УДК 351.741(477)

Андрій Миколайович РУБЕЛЬ,

*начальник Головного управління Національної поліції
в Харківській області*

РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ В МІЖНАРОДНИХ ОПЕРАЦІЯХ ІЗ ПІДТРИМАННЯ МИРУ І БЕЗПЕКИ

Україна як незалежна і суверенна держава є активним учасником міжнародної діяльності в різних сферах, зокрема в миротворчій і правоохоронній. У зв'язку з цим необхідно розглянути окремі етапи розвитку національного законодавства, виявити його взаємозв'язок з політичними та соціально-економічними умовами суспільного життя та зв'язки з міжнародними правовими актами у сфері забезпечення міжнародної безпеки.

Історія розвитку адміністративно-правового забезпечення діяльності органів поліції України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки хоч і має короткочасний період (1992–2019 рр.), але являє собою поступальний, системний і закономірний процес.

29 травня 1992 року Верховна Рада України ухвалила Постанову «Про участь батальйону Збройних Сил України в Миротворчих Силах Організації Об'єднаних Націй у зонах конфліктів на території колишньої Югославії» [1]. Відповідно до чинної тоді Конституції України тільки парламент – Верховна Рада України – був правомочним ухвалювати рішення про направлення військових підрозділів для участі

в операціях за межами України. В указаній Постанові Верховної Ради України йшлося лише про військові підрозділи.

Діяльність українських силових структур у миротворчих операціях розпочалася з 19 травня 1994 р., коли перші 10 працівників органів внутрішніх справ України згідно з Постановою Верховної Ради України «Про збільшення чисельності батальйону Збройних Сил України в Миротворчих Силах ООН на території колишньої Югославії та надіслання групи військових спостерігачів» [2] виїхали до колишньої Югославії, охопленої громадянською війною. У Постанові Верховної Ради України від 19 листопада 1993 р. містилося доручення Міністерству внутрішніх справ України виділити до 20 осіб для можливого використання в силах цивільної поліції ООН на території колишньої Югославії.

Доручення МВС України, викладене у Постанові, було першою адміністративно-правовою нормою участі працівників МВС України у міжнародній миротворчій місії, на основі якої здійснювалися відбір, підготовка та екіпіровка в подальшому окремих груп працівників органів внутрішніх справ для виконання завдань миротворчого характеру.

На основі вказаної вище Постанови Верховної Ради України в період з 1994 по 1999 рр. понад 100 працівників міліції України брали участь у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки.

Органи внутрішніх справ України за перше десятиріччя незалежності своєї держави накопичили значний досвід діяльності в операціях з підтримання миру і безпеки, який був використаний під час підготовки Закону України «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях» [3], ухваленого Верховною Радою України у квітні 1999 р. Указаний закон створював нові адміністративно-правові основи для підготовки та направлення військового і поліцейського персоналу України для участі у міжнародних миротворчих операціях. Президент України у відповідності до цього закону отримав додаткові повноваження в ухваленні рішення про участь Української держави в миротворчих місіях.

Уже наступного 2000 року Президент України ухвалив Указ «Про направлення миротворчого персоналу для участі України в тимчасовій адміністрації Організації Об'єднаних Націй у Східному Тиморі» [4].

У 1999 р. Кабінет Міністрів України ухвалив Постанову «Про забезпечення діяльності миротворчого персоналу України у місії ООН у справах тимчасової адміністрації Косово, союзна республіка Югославія» [5], в якій в адміністративному порядку визначалися умови

формування спеціального підрозділу МВС України для направлення в Косово до березня 2000 р.

Україна отримала запрошення від ООН щодо направлення спеціальних підрозділів до Косово та Східного Тимору ще у квітні 1999 р. У зв'язку з цим у згаданій Постанові уряду містилася низка доручень Міністерству внутрішніх справ України з підготовки спеціальних підрозділів.

10 грудня 1999 року МВС України видало розпорядження про заходи з підготовки персоналу для вказаних спецпідрозділів, зокрема встановлювались вимоги до кандидатів, які бажали взяти участь у миротворчих місіях: зріст не нижче 170 см, володіння як табельною (пістолет, автомат), так і спеціальною зброєю, що могла застосовуватися у випадках масових заворушень, і прийомами самозахисту. Кожен кандидат повинен був мати не менше двох років службового стажу. Відбиралися спеціалісти: снайпери, сапери, зв'язківці, водії бронемашин та іншої спецтехніки, фахівці з ремонту автотранспорту та електрообладнання. Відбір кандидатів здійснювався відповідно до вимог Організації Об'єднаних Націй щодо формування спеціальних підрозділів поліції.

Участь України в миротворчих операціях у кінці 90-х років минулого століття – на початку 2000-х років постійно зростала, що зумовлювало необхідність подальшого вдосконалення адміністративно-правового забезпечення та посилення соціальних гарантій діяльності персоналу України і Збройних Сил України в операціях з підтримання миру і безпеки.

МВС України, використовуючи досвід, накопичений в операціях з підтримання миру і безпеки, у 2001 р. розробило положення «Про миротворчий персонал працівників органів внутрішніх справ України, осіб, звільнених з органів внутрішніх справ за віком або вислоугою років, та відібраних для відрядження для участі у міжнародних миротворчих операціях» [6].

Президент України, враховуючи зростаючу зацікавленість Організації Об'єднаних націй в участі України в миротворчих операціях, видав Указ «Про порядок розгляду пропозицій щодо участі України в міжнародних операціях» [7, с. 71].

Кабінет Міністрів України ухвалив низку постанов про фінансове забезпечення діяльності миротворчого персоналу України в складі тимчасової адміністрації в Косово [8] та про фінансове забезпечення діяльності українського контингенту операції багатонаціональних сил з виконання угоди на території Боснії та Герцеговини. Виконання розширених обов'язків поліцейських України в

миротворчих місіях ООН обумовило необхідність удосконалення організації системи підготовки працівників органів внутрішніх справ України у миротворчих місіях ООН, що було підтверджено розпорядженням МВС України від 14 травня 1996 р. [9]. Питання організаційно-адміністративного забезпечення миротворчої діяльності спеціальних підрозділів України були розглянуті в наказі МВС України від 7 грудня 2003 р. [10].

Відбір кандидатів на службу в поліцейські підрозділи миротворчих місій наразі здійснює Комісія МВС з питань відбору персоналу органів поліції України, яка функціонує у складі МВС України, а питання правового забезпечення міжнародної миротворчої діяльності МВС України розглядає комісія, створена наказом МВС України від 25 червня 2001 р. [11].

31 березня 2001 року МВС України видало наказ «Про удосконалення діяльності підрозділів МВС України щодо забезпечення миротворчих операцій» [12]. Згідно з цим наказом був створений Спеціальний миротворчий Центр, підпорядкований Головному управлінню по роботі з особовим складом МВС України, з кількістю 300 працівників, 247 з яких мали бути працівниками міліції, 30 – військовослужбовцями внутрішніх військ, а інші – спеціалістами-фахівцями. Наказом було передбачено, що всі працівники системи МВС України, які перебували тоді у місіях ООН, були переведені до Спеціального Центру ГУРОС МВС України, який у 2002 р. було передано до Національної академії внутрішніх справ. Але вже в квітні 2001 р. був підписаний новий наказ МВС України «Про затвердження Положення про миротворчий персонал працівників органів внутрішніх справ України» [13], який деталізував порядок відбору, підготовки та направлення в миротворчі місії працівників органів внутрішніх справ та осіб, звільнених за віком або за вислугою років, відібраних для участі в міжнародних миротворчих операціях. У кінці 2003 р. було ухвалено наказ «Про організаційне забезпечення миротворчої діяльності МВС України», основні положення якого з певними змінами і доповненнями діють і дотепер [14].

Досвід, який отримують українські поліцейські в складі миротворчих місій, є корисним для їхнього професійного зростання, для вдосконалення організації поліцейської діяльності в Україні й підготовки персоналу поліції. Секретаріат ООН постійно звертається до України з пропозиціями взяти участь у ключових польових місіях, ураховуючи професіоналізм і відданість справі українських миротворців. Окрім того, участь України в операціях ООН з підтримання міжнародного миру і безпеки також приносить додаткове фінансування

до Державного бюджету України. 9 січня 2019 р. Президент України ухвалив рішення про участь України в багатопрофільній інтегрованій місії ООН зі стабілізації в Малі [15].

Зважаючи на вищевикладене, можемо дійти висновку, що національний поліцейський персонал України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки керується міжнародними актами, що визначають статус місії та її персоналу, актами керівництва місії, загальними визначеними принципами і нормами міжнародного права, міжнародними договорами та угодами про статус миротворчих сил.

Список бібліографічних посилань

1. Про участь батальйону Збройних Сил України в Миротворчих Силах Організації Об'єднаних Націй у зонах конфліктів на території колишньої Югославії : Постанова Верховної Ради України від 03.07.1992 № 2538-XII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2538-12> (дата звернення: 07.04.2021).

2. Про направлення миротворчого персоналу для участі України в тимчасовій адміністрації Організації Об'єднаних Націй у Східному Тиморі : Указ Президента України від 26.04.2000 № 624/2000 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/624/2000> (дата звернення: 07.04.2021).

3. Украинцы в мирových миссиях ООН: вклад в мир // 24 канал : сайт. 29.05.2018. URL: https://24tv.ua/ru/ukraina_v_missijah_oon_nash_vklad_vo_vsemirnyj_mir_n973546 (дата звернення: 07.04.2021).

4. Про забезпечення діяльності миротворчого персоналу України у місії ООН у справах тимчасової адміністрації Косово, Союзна Республіка Югославія : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.1999 № 2047 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2047-99-p> (дата звернення: 07.04.2021).

5. Миссия ООН по поддержке мира в Восточном Тиморе // Организация Объединенных Наций : офиц. сайт. URL: <https://www.un.org/ru/events/missions/past/untaet/untaetindexbacgr.htm> (дата звернення: 07.04.2021).

6. Про фінансове забезпечення діяльності миротворчого персоналу України в складі Місії ООН у справах тимчасової адміністрації в Косово, Союзна Республіка Югославія : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.11.2000 № 1653 // LIGA:ZAKON : сайт. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP001653.html (дата звернення: 07.04.2021).

7. Заросило В. О. Участь працівників ОВС у міжнародних миротворчих операціях – один із шляхів євроатлантичної інтеграції України // Реформування системи органів внутрішніх справ та євроатлантична інтеграція України : міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2010. С. 70–73.

8. Про вдосконалення організацій системи підготовки працівників органів внутрішніх справ України у миротворчих місіях ООН : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.05.1996 № 107. Втратила чинність.

9. Про Комісію МВС з питань правового забезпечення міжнародної миротворчої діяльності МВС України : Наказ МВС України від 25.06.2001 № 489. Втратив чинність.

10. Про удосконалення діяльності підрозділів МВС України щодо забезпечення миротворчих операцій : Наказ МВС України від 31.03.2001 № 234. Втратив чинність.

11. Про затвердження Положення про миротворчий персонал працівників органів внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 18.04.2001 № 286. Втратив чинність.

12. Про організаційне забезпечення миротворчої діяльності МВС України : Наказ МВС України від 07.12.2003 № 249. Втратив чинність.

13. Список миротворческих миссий Украины // Википедия : свобод. энцикл. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Список_миротворческих_миссий_Украины (дата звернення: 07.04.2021).

14. В миротворческих миссиях задействованы более 300 военнослужащих ВСУ // ZN,UA : сайт. 15.01.2019. URL: https://zn.ua/UKRAINE/v-mirotvorcheskih-missiyah-zadeystvovany-bolee-300-voennosluzhaschih-vsua-305727_.html (дата звернення: 07.04.2021).

15. Поліція ООН // Операции ООН по поддержанию мира : сайт. URL: <https://peacekeeping.un.org/ru/un-police> (дата звернення: 07.04.2021).

Одержано 08.04.2021

УДК 34.08

Олександр Маркович БАНДУРКА,

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
академік Національної академії правових наук України,
професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ України;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5149-7892>*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ВИЩОЮ ЮРИДИЧНОЮ ОСВІТОЮ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Стратегія Національної безпеки України, затверджена Указом Президента України 14.09.2020 року, зазначає, що держава повинна виконувати лише необхідні функції, насамперед безпекову, зовнішньополітичну, соціальну та регуляторну. Правоохоронні, податкові та митні органи мають захищати права, свободи і законні інтереси громадян, системно протидіяти злочинам та іншим правопорушенням. Важливими є також положення Стратегії, що говорять про модернізацію системи вищої освіти, приведення освітніх стандартів у відповідність до потреб суспільного розвитку та до найкращих світових зразків, створення сприятливих, зокрема фінансових, умов для розвитку науки, стимулювання інновацій та запровадження новітніх технологій, зокрема у сферах безпеки та оборони, тощо [1].

Отже, можна зробити висновок, що забезпечення національної безпеки держави та зміцнення її правоохоронного сектору має ґрунтуватися насамперед на належно підготовлених кадрах для державних і правоохоронних органів, які матимуть сучасні знання в галузі юриспруденції, економіки та кібербезпеки для виконання завдань в сфері протидії злочинності.

Разом із вищевикладеним слід зауважити, що останнім часом можна спостерігати намагання окремих представників юридичної спільноти відсторонити заклади вищої освіти МВС від підготовки юристів за спеціальністю «Право», насамперед для підрозділів слідства та дізнання, перерозподілити обсяг державного замовлення на користь цивільних закладів вищої освіти, що в контексті предмету нашого дослідження виглядає певним нонсенсом і здатне завдати невивірної шкоди як системі відомчої освіти, так і кадровому забезпеченню сектору безпеки та оборони нашої держави.

Так, розробники Концепції пропонують у сфері юридичної освіти запровадити так звану «наскрізну магістратуру», що

реалізуватиметься на базі загальної середньої освіти із ліквідацією освітнього ступеня бакалавра з права [2]. На нашу думку, вказаний підхід вступає у суперечність із статтею 5 Закону України «Про вищу освіту» [3], відповідно до якої отриманню ступеня магістра має передувати отримання особою вищої освіти ступеня «бакалавр». Зазначене підтверджується і змістом низки чинних нормативно-правових актів, з якими проєкт Концепції вступає в суперечність (ч. 5, 6 ст. 81 Закону України «Про Національну поліцію», ч. 1 ст. 19 Закону України «Про державну службу», ч. 1 ст. 13 Закону України «Про нотаріат», п. 1.4 Типової посадової інструкції старшого секретаря загального місцевого суду, затвердженої наказом Державної судової адміністрації України від 20.07.2005 р. № 86, тощо). Міністерство внутрішніх справ України неодноразово наголошувало на тому, що за пропонованої моделі бакалаври – випускники закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання позбавляються права вступу до магістратури за спеціальністю «Право». Водночас статтями 15 та 21 Закону України «Про Національну поліцію» для керівників поліції, територіальних органів і їх заступників передбачається обов'язкова наявність повної вищої юридичної освіти. Отже, з незрозумілих причин, керівні кадри системи Національної поліції будуть вимушені здобувати освіту рівня «магістр» у цивільних закладах вищої освіти, які не мають кваліфікованих науково-педагогічних кадрів для здійснення підготовки начальницького складу правоохоронних органів, більш того, ці ЗВО не мають достатньої матеріально-технічної бази, режимних приміщень тощо. Указана ситуація призведе до повної декваліфікації керівного складу Національної поліції, що поставить під загрозу існування національної правоохоронної системи як складової сектору безпеки та оборони нашої країни.

Наскрізна магістратура також суперечить програмі переходу з військової кар'єри на цивільну за стандартами НАТО, оскільки унеможливлуватимуться навчання та відповідне подальше працевлаштування осіб з іншою освітою, які звільнилися за станом здоров'я. На додаток до цього слід зазначити, що наразі система МВС узагалі не потребує такої кількості фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр», а збільшення термінів підготовки призведе до суттєвого підвищення собівартості підготовки фахівців (за наявних обсягів державного замовлення це додатково близько 140 мільйонів гривень на рік).

Аналізована Концепція також говорить про необхідність запровадження Єдиного державного кваліфікаційного іспиту для осіб, що здобуватимуть вищу юридичну освіту. Разом із цим вважаємо таку

позицію неприйнятною, оскільки із цього процесу виключаються роботодавці, які здійснюють державне замовлення на підготовку кадрів і тому повністю мають право встановлювати власні вимоги до компетенцій випускника.

На прикладі багатьох зарубіжних країн (Чехія, Словаччина, Німеччина тощо) зауважимо, що такі програми Єдиних випускних іспитів формуються залежно від особливостей освітньої програми (господарсько-правова, кримінально-правова тощо), а також з обов'язковим залученням роботодавців. У цьому аспекті прийнятною може бути модель, за якою роботодавець має розробляти щонайменше 33 % завдань програми Єдиного державного кваліфікаційного іспиту, 33 % – заклад вищої освіти, а інші 33 % – Міністерство освіти та науки України (стосовно дотримання Державного стандарту вищої освіти).

Сумнівним з погляду забезпечення сталого розвитку наукового забезпечення правоохоронної діяльності та сектору безпеки й оборони здаються положення Концепції, відповідно до яких переважна більшість наукових досліджень у сфері права має здійснюватися на грантовій основі й виключно обмеженою кількістю закладів вищої освіти, більш того, такі дослідження мають бути спрямовані виключно на інтеграцію в міжнародний науковий простір. Вважаємо, що такі формулювання суперечать викладеному в інших розділах Концепції принципу забезпечення свободи наукових досліджень з дотриманням принципів академічної доброчесності.

У результаті запровадження таких «нововведень» у закладах вищої освіти системи МВС можуть бути повністю нівельовані досягнення численних наукових шкіл, припиниться робота ад'юнктури та аспірантури, зведеться до мінімуму законотворча робота, що вкрай негативно вплине на наукове забезпечення правоохоронної діяльності та науково-технічну розбудову системи Національної безпеки України.

Окремим питанням, на якому хотілося б зупинитися, є обсяг державного замовлення, який автори Концепції розвитку юридичної освіти намагаються перерозподілити на користь цивільних закладів вищої освіти. Більш того, інколи висловлювалися думки, відповідно до яких слідчим Національної поліції взагалі не потрібна вища юридична освіта, що є правовим нонсенсом.

Маємо наголосити, що відсутність вищої юридичної освіти за спеціальністю «081 Право» у працівників – слідчих підрозділів поліції поставить їх у нерівне становище з іншими учасниками кримінального процесу. Яким чином слідчий виконуватиме професійні

обов'язки, коли, на відміну від адвоката, прокурора та судді, він не матиме юридичної освіти? Переконані, що зміст освіти та програм підготовки прокурора, адвоката, слідчого, військового юриста й інших представників юридичних професій має бути однаковим і здійснюватися в межах спеціальності «Право» без дискримінаційних обмежень.

Більш того, із запровадженням інституту дізнавачів кількість потреб Міністерства внутрішніх справ і Національної поліції у фахівцях із досудового розслідування збільшилася, а тому зменшення державного замовлення для закладів вищої освіти системи МВС щодо підготовки фахівців за спеціальністю «Право» знизить якість кадрів, які працюють у сфері забезпечення прав і свобод громадян та інших складових сектору безпеки й оборони України.

Додатковою аргументацією на користь збереження, а можливо, і збільшення обсягів державного замовлення для закладів вищої освіти МВС є те, що курсанти, які отримують освіту за спеціальністю «Право», мають цільове направлення на навчання від держави, гарантовані бази практики та стажування, 100 % працевлаштування та повинні відпрацювати три роки в поліції або ж відшкодувати вартість навчання, що значно зменшує плинність кадрів. Отже, ЗВО МВС особисто відповідають перед державою за якість випускників та їх придатність до умов служби. Більш того, їх популярність набирає обертів, оскільки молоді фахівці мають гарантоване перше місце роботи та державний захист, чого абсолютно не можна сказати про випускників юридичних факультетів цивільних закладів вищої освіти.

Крім того, стосовно останніх змін у системі правоохоронних органів держави наголошу на тому, що у березні 2021 року Президент України підписав профільний закон «Про Бюро економічної безпеки», який став першим офіційним документом, спрямованим на вдосконалення діяльності держави в сфері протидії економічній злочинності. Бюро економічної безпеки – правоохоронний орган, що розслідуватиме кримінальні порушення в економіці, матиме повноваження проведення досудового розслідування та оперативно-розшукової діяльності, а також здійснення інформаційно-аналітичної роботи в сфері боротьби зі злочинністю.

До працівників цього органу висуваються вимоги наявності вищої юридичної освіти, стресостійкості, проходження перевірки на добросовісність тощо [4]. Отже, слід зауважити, що найближчим часом на замовлення держави необхідно буде підготувати фахівців-юристів, що також мають спеціальні знання у сфері досудового розслідування, дізнання, кримінології, криміналістики, економічного аналізу тощо.

На наш погляд, єдиними закладами вищої освіти, спроможними організувати цю роботу та випустити відповідних фахівців, які зможуть забезпечити роботу цього Бюро, є заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання системи МВС України, оскільки вони мають потужний науково-педагогічний склад, спеціалізовані аудиторії, тири, криміналістичні полігони, а також профільні наукові школи з економіки, кримінального права та кримінології, здатні належним чином забезпечити науково-методичний супровід освітнього процесу.

Разом із цим положення Концепції розвитку юридичної освіти майже повністю ставлять під загрозу реалізацію цього закону, адже її розробники не бачать заклади вищої освіти МВС як суб'єктів підготовки юристів для сфери забезпечення національної безпеки нашої країни.

На підставі вищевикладених положень доцільно зробити такі висновки та узагальнення:

1) забезпечити національну безпеку держави неможливо без наявності належно підготовленого кадрового складу, який має формуватися із фахівців із вищою юридичною освітою за спеціальністю «Право», які також повинні мати специфічні знання та навички в галузі криміналістики, кримінології, економіки, досудового розслідування і дізнання;

2) цей документ не повною мірою відповідає зарубіжному досвіду підготовки юристів та нівелює самостійність освітнього рівня «бакалавр права»;

3) спроби позбавлення закладів вищої освіти системи МВС права готувати фахівців за спеціальністю «Право» та намагання здійснити перерозподіл державного замовлення на користь цивільних закладів вищої освіти є такими, що створюють загрозу системі національної безпеки та призведуть до розбалансування системи захисту прав і свобод громадян;

4) репрезентована Концепція розвитку юридичної освіти України щонайменше не відповідає національним інтересам нашої держави, а це означає, що в майбутньому реалізація її положень чинитиме потужний деструктивний вплив на розвиток вітчизняної системи юридичної освіти, спричинить безпідставну ліквідацію багатьох закладів вищої освіти і знищить систему наукового забезпечення сектору безпеки та оборони України.

Список бібліографічних посилань

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки

України» : Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020> (дата звернення: 04.04.2021).

2. Концепція розвитку юридичної освіти // Комітет з питань освіти, науки та інновацій : офіц. сайт. URL: http://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75652.html (дата звернення: 04.04.2021).

3. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 04.04.2021).

4. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20> (дата звернення: 04.04.2021).

Одержано 07.04.2021

УДК 378.635.174(477)

Сергій Миколайович ГУСАРОВ,

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
професор кафедри адміністративного права та процесу факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ України;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8673-4624>*

СУСПІЛЬНА ЦІННІСТЬ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Питання професійної підготовки кадрів для правоохоронної системи неодноразово порушувалися мною як на місцевому, так і на загальнодержавному рівнях. Обумовлено це тим, що наразі існують думки з приводу того, щоб повністю передати повноваження з підготовки кваліфікованих юристів вищим навчальним закладам МОН України, приватним закладам освіти та взагалі ліквідувати відомчу освіту. Аграрні, технічні, педагогічні й інші вузькоспеціалізовані ЗВО заявляють про те, що вони готові готувати юристів, хоча жодного підґрунтя та умов для цього не мають. Та й давати будь-яку оцінку наявним протиборчим процесам не входить до кола моїх поточних наукових завдань, оскільки власний життєвий і професійний досвід дає мені можливість ширше дивитися на подальші перспективи підготовки кадрів, зокрема юристів для органів Національної поліції.

Найперше, на чому я хотів би зупинитися, це суспільна цінність і доцільність підготовки фахівців за спеціальністю 081 «Право», галузі знань 08 «Право» першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти в стінах вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання, навколо якої останнім часом точиться чимало дискусій. У контексті викладеного зазначу, що, по-перше, поліцейський є представником центрального органу виконавчої влади, а тому він виконує завдання і функції держави, які не обмежуються лише забезпеченням публічної безпеки та порядку. Це, зокрема, діяльність у сфері захисту прав і свобод людини та громадянина, стратегічних розслідувань, боротьби з тероризмом і торгівлею людьми, міжнародного співробітництва, протидії злочинності в цілому та багато інших напрямів роботи. Тому якість і рівень освіти поліцейського впливають на забезпеченість правопорядку та безпеки в державі в цілому. По-друге, поліцейський на всій території України незалежно від посади, яку він обіймає, місцезнаходження і часу доби в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій зобов'язаний вжити необхідних заходів з метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, тощо [1]. Для цього майбутньому фахівцеві необхідно оволодіти як загальними та фаховими компетентностями у сфері права, так і специфічними компетентностями як працівника Національної поліції України. Жоден вищий навчальний заклад, окрім відомчого, не надасть усієї повноти цих фахових навичок і спроможностей.

Здобувачі ступеня вищої освіти зі спеціальності 081 «Право» вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання розвивають свої компетентності у сферах комунікації, соціально-гуманітарної ерудованості, праворозуміння та правозастосування, використання інформаційних технологій, а також дослідні навички [2]. Тому питання стосовно підготовки фахівців для правоохоронних органів поза межами спеціальності 081 «Право» не має навіть стояти на порядку денному уповноважених органів державної влади. Більш того, слід постійно розвивати та розширювати можливості відомчої освіти. Необхідно акцентувати увагу на підготовці майбутніх керівників. І це – друге питання, на якому я хотів би зупинитися в межах роботи нашої науково-практичної конференції.

Однією з причин постійної ротації представників керівного складу органів Національної поліції є недосвідченість, а в окремих випадках і непрофесійність таких осіб. Обумовлено це тим, що ми не

приділяємо належної уваги підготовці представників (потенційних представників) адміністративно-командного складу. Чому ж у контексті викладеного ми не використовуємо позитивний міжнародний досвід такої роботи, хоча неодноразово на цьому наголошуємо?

Так, наразі існує чимало визнаних у світі програм щодо виявлення та розвитку лідерських здібностей серед представників державної служби. Їх метою є розвиток організаторських та управлінських навичок, необхідних для забезпечення надання якісних поліцейських послуг. Тривалість такої підготовки залежить від програми (в середньому цей термін становить 1,5–2 роки). Прикладом може слугувати Схема розвитку високого потенціалу (*High Potential Development Scheme – HPDS*), яка активно реалізується в країнах англосаксонської системи права та є поширеною майже в усіх сферах державної служби. Ця Схема була розроблена для підтримки та розвитку майбутніх керівників. Вона дає змогу кандидатам підвищити свої лідерські та командні навички. Тому доцільно було б розглянути перспективи впровадження таких програм в освітній процес Харківського національного університету внутрішніх справ, адже керівники організують, забезпечують та безпосередньо впливають на роботу підпорядкованого персоналу.

Висновки. Освічені та добре підготовлені поліцейські, які здобули фахову освіту у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання, є більше пристосованими й адаптованими для роботи в правоохоронній сфері. Вони здатні критично та креативно мислити, а отже, забезпечувати стабільність і правопорядок у державі. Тому ми маємо примножувати, а не нівелювати стандарти вищої освіти під час підготовки кадрів для органів Національної поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 06.04.2021).

2. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти : Наказ МОН України від 12.12.2018 № 1379 // Міністерство освіти і науки України : офіц. сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/prozatverdzhennya-standartu-vishoyi-osviti-za-specialnistyu-081-pravo-dlya-pershogo-bakalavrskogo-rivnya-vishoyi-osviti> (дата звернення: 06.04.2021).

Одержано 08.04.2021

УДК 351.74

Дмитро Володимирович ШВЕЦЬ,

доктор юридичних наук, доцент,

заслужений працівник освіти України,

*перший проректор Харківського національного
університету внутрішніх справ;*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1999-9956>

СУЧАСНА ПОЛІЦЕЙСТИКА ЯК НАУКОВИЙ ТА НАВЧАЛЬНИЙ НАПРЯМ У ДІЯЛЬНОСТІ МВС УКРАЇНИ

Як відомо, завдання Національної поліції України визначаються нормами Закону України «Про Національну поліцію» [1], відповідно до статті 2 якого це «надання поліцейських послуг у сферах: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги».

Відповідно до цього Міністерство внутрішніх справ України визначає сферою діяльності сучасної поліцейстики (яка, на думку А. Г. Соломахи, є «принципово новою галуззю юридичної науки, однією з яких є поліцейське право» [2, с. 170]) забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав, свобод і законних інтересів, захист власності від злочинних посягань, запобігання правопорушенням та їх припинення, вжиття заходів щодо усунення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень, охорону громадського порядку і забезпечення громадської безпеки, запобігання та припинення насильства в сім'ї, дитячої безпритульності та правопорушень серед дітей, виявлення і розкриття злочинів, проведення досудового слідства та дізнання в межах визначеної підслідності, експертне-криміналістичне забезпечення розкриття і розслідування злочинів та інших правопорушень, розшук громадян і майна у випадках, передбачених законодавством України та міжнародними договорами, забезпечення безпеки дорожнього руху, забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у кримінальному судочинстві, виконання кримінальних покарань та адміністративних стягнень, провадження у справах про адміністративні правопорушення, розгляд яких законом покладено на органи внутрішніх справ; конвоювання й утримання затриманих, узятих під варту, підсудних (засуджених) осіб на вимогу судових органів, охорону майна та об'єктів, зокрема на договірних засадах; участь у наданні соціальної та правової допомоги громадянам,

сприяння у межах своєї компетенції державним органам, підприємствам, установам та організаціям у виконанні покладених на них законом обов'язків [3] тощо.

Усе це зумовлює необхідність оновлення засад розвитку сучасної поліцейстики, особливо у напрямі зазначених у Законі України «Про Національну поліцію» норм забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави.

Певною мірою становлення сучасної вітчизняної поліцейстики як науки про поліцейське право було започатковано В. Гвоздецьким, який проаналізував питання розвитку в Україні поліцейського права як самостійної галузі сучасного права й науки, що регулює відносини у сфері державного управління правоохоронною діяльністю. Цілком слушним є зауваження вченого, що «поліцейська сфера розглядатиметься в контексті втілення в життя міжнародно-правових стандартів підтримання правопорядку, визначених Генеральною Асамблеєю ООН та Радою Європи як основні принципи діяльності поліцейських організацій, зважаючи на те, що головне призначення поліції – служіння суспільству, зокрема надання послуг та допомоги тим членам громади, які з особистих, економічних, соціальних чи інших причин потребують негайної допомоги» [4, с. 7].

У свою чергу, Є. В. Курінний розглядає становлення поліції України у контексті реалізації інституціональних адміністративно-правових потреб. Учений підкреслює, «що реформа інституцій, які служать правовим захистом, ніколи не втрачає своєї актуальності для будь-якої державної освіти, особливо це характерно для країн з перехідним типом суспільно-політичної організації, якою слід обґрунтовано вважати Україну» та що «успіх створення вітчизняної поліції, розпочатої у 2015 році, залежить не лише від процесів повного та своєчасного виконання відповідних інституційних адміністративних вимог, а й від термінового формування та впровадження сучасної та соціально перспективної цивілізаційної парадигми, складові якої забезпечуватимуть стабільний соціальний розвиток України» [5, с. 66].

Станом на сьогодні в структурі Міністерства внутрішніх справ України завдання модернізації сучасної поліцейстики з урахуванням науково обґрунтованих вітчизняними вченими рекомендацій покладено на департаменти персоналу, інформатизації та комунікації, Управління моніторингу дотримання прав людини та ін. Насамперед це стосується вищих навчальних закладів системи МВС України, в яких відповідно до вимог Міністерства внутрішніх справ сьогодні підготовка сучасних поліцейських ведеться за такими навчальними дисциплінами, як «Алгоритм дій патрульних поліцейських у різних

ситуаціях службової діяльності», «Поліцейська діяльність», «Поліцейська діяльність у сфері запобігання та протидії домашньому насильству», «Поліцейські заходи та заходи адміністративного примусу» та іншими, зокрема кафедрами Національної академії внутрішніх справ, Харківського національного університету внутрішніх справ, Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка, Львівського державного університету внутрішніх справ, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Одеського державного університету внутрішніх справ і Національної академії Національної гвардії України.

Як безумовний позитив слід відмітити в низці ЗВО системи МВС України створення спеціалізованих кафедр саме з поліцейстики, педагогічна та наукова діяльність яких має бути спрямована на розвиток поліцейстики як наукового та навчального напрямку у діяльності МВС України.

Так, у 2019 році було створено профільну кафедру правоохоронної діяльності та поліцейстики факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ із чисельністю понад 20 викладачів із науковими ступенями кандидата та доктора юридичних наук. Завдання кафедри – викладання дисциплін, пов'язаних з підготовкою фахівців у галузі права та правоохоронної діяльності, спеціалізацію яких спрямовано на забезпечення верховенства права в роботі органів Національної поліції з виконання адміністративних функцій у сфері охорони прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави та впровадження європейських стандартів у діяльність правоохоронних органів [6]. І, відповідно, у жовтні 2020 року на базі факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького юридичного інституту МВС України була створена аналогічна кафедра правоохоронної діяльності та поліцейстики для «підготовки висококваліфікованих фахівців для діяльності у сфері практичної юриспруденції в правоохоронних органах» [7].

Щодо наукового обґрунтування завдань розвитку поліцейстики 11 квітня 2019 р. Харківський національний університет внутрішніх справ започаткував науково-практичну конференцію «Сучасна європейська поліцейстика та можливості її використання в діяльності Національної поліції України», на якій було репрезентовано близько 140 докладів професорсько-викладацького складу, науковців і практичних працівників правоохоронних органів [8].

Станом на зараз із проблем поліцейстики, а більш широко – в цілому з правоохоронної діяльності серед фахових наукових видань України головними є журнали «Наука і правоохорона» з тематикою

«Розвиток наукових досліджень в галузі кримінального, кримінально-процесуального, кримінально-виконавчого права та кримінології, впровадження наукових досліджень у правоохоронну діяльність, вдосконалення зазначеного законодавства, практика впровадження наукових досліджень у правоохоронну діяльність», що видається Державним науково-дослідним інститутом МВС України з 2007 року, та «Право і безпека», засновником і видавцем якого є Харківський національний університет внутрішніх справ з тематикою «Методологічні, правові, економічні, соціальні й технічні аспекти розбудови держави на шляху сталого розвитку та забезпечення її національної безпеки», що видається з 2002 року. Наукові видання інших ЗВО системи МВС України правоохоронну тематику досліджують за окремими, досить вузькими тематичними розділами – наприклад, розділ «Адміністративне право та поліцейстика» в Науковому віснику Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ тощо.

І, без сумніву, базовим науковим виданням із сучасної поліцейстики все ще залишається десяти томна Міжнародна поліцейська енциклопедія [9].

Як позитив можна зазначити, що наприкінці 2020 року Міністерством юстиції України було зареєстровано нове наукове видання Донецького юридичного інституту МВС України – журнал «Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика» («Ukrainian polyeistics: theory, legislation, practice») з розділами «Проблеми досудового розслідування», «Оперативно-розшукова та детективна діяльність», «забезпечення публічної безпеки й порядку», «запобігання кримінальним та адміністративним правопорушенням», «кадровий менеджмент Національної поліції», «психологічний супровід поліцейської діяльності», «правові аспекти інформаційно-технічної та господарської діяльності поліції» та «міжнародне співробітництво Національної поліції: обмін досвідом».

Отже, можна констатувати, що сьогодні зусилля Міністерства внутрішніх справ України з модернізації сучасної поліцейстики отримують нові засади як в науковому, так і навчальному напрямках.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 04.04.2021).

2. Соломаха А. Г. Наукова діяльність М. Цитовича: курси лекцій із поліцейського права. *Адміністративне право і процес*. 2013. № 3 (5). С. 168–189.

3. Поліція // Вікіпедія : віл. енцикл. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Поліція> (дата звернення: 04.04.2021).

4. Гвоздецький В. Становлення поліцейстики як науки про поліцейське право. *Вісник Академії управління МВС*. 2010. № 4 (16). С. 7–9.

5. Курінний Є. В. Становлення поліції України як складова реалізації інституціональних адміністративно-правових потреб. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 3. С. 61–66.

6. Кафедра правоохоронної діяльності та поліціїстики // Харківський національний університет внутрішніх справ : сайт. URL: <http://univd.edu.ua/uk/dir/2011/kafedra-pravookhoronnoi-diyalnosti-ta-politsiistyku> (дата звернення: 04.04.2021).

7. Кафедра правоохоронної діяльності та поліцейстики факультету № 1 КННІ // Донецький юридичний інститут МВС України : сайт. URL: <https://www.dli.donetsk.ua/structure/departs/pdp> (дата звернення: 04.04.2021).

8. Сучасна європейська поліцейстика та можливості її використання в діяльності Національної поліції України : зб. тез доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 11 квіт. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. 268 с. URL: <http://univd.edu.ua/uk/dir/1974> (дата звернення: 04.04.2021).

9. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. / відп. ред.: Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, Ю. С. Шемшученко та ін. Київ : Ін Юре, 2003–2011.

Одержано 05.04.2021

УДК 349.2:351.74(477)

Сергій Миколайович БОРТНИК,

доктор юридичних наук, доцент,

проректор Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5281-6007>

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЄДНОСТІ ТА ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Подальша розбудова та становлення України як європейської держави потребують усебічного реформування системи правоохоронних органів. Стара міліція, яка, власне, була спадщиною

Радянського Союзу, здебільшого використовувалась як карально-репресивний механізм, засіб боротьби з неугодними за вказівкою згори, що, в свою чергу, призвело не лише до зростання злочинності в країні, а й до збільшення рівня недовіри населення до правоохоронних органів, а як результат – і до всієї держави взагалі. Саме тому логічним та виправданим кроком було створення Національної поліції України, яка стала докорінно новим центральним органом виконавчої влади, покликаним служити суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [1]. У свою чергу, створення Національної поліції обумовило необхідність ухвалення цілої низки нормативно-правових актів, дію яких спрямовано не лише на те, щоб регулювати діяльність зазначеного центрального органу виконавчої влади, а і щоб забезпечити належну реалізацію трудових прав працівників поліції. Зазначимо, що правове регулювання трудових прав працівників поліції є складним процесом, який передбачає застосування як норм трудового права, так і особливих норм.

Варто зацентувати, що єдність правового регулювання означає, що норми трудового права встановлюють основні трудові права, які гарантуються державою для всіх категорій працівників, зокрема і для тих, що проходять службу в Національній поліції України. Єдність правого регулювання трудових прав забезпечується цілою низкою централізованих нормативно-правових актів, основними серед яких є Конституція України та Кодекс законів про працю України (далі – КЗпП).

Отже, норми Конституції України та КЗпП України мають загальний характер, вони є основними централізованими нормативно-правовими актами, які забезпечують єдність правового регулювання трудових прав працівників, зокрема і працівників поліції. Однак слід зазначити, що, крім централізованих документів, єдність правового регулювання забезпечується цілою низкою спеціальних законів трудового права, в яких більш детально розкривається зміст основних трудових прав працівників, визначених у Конституції та Кодексі законів про працю України. Такими нормативно-правовими актами, наприклад, є закони України «Про оплату праці», «Про відпустки», «Про колективні договори і угоди», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та багато інших. Крім того, єдність правового регулювання трудових прав працівників забезпечується і цілою низкою підзаконних нормативно-правових актів.

Із зазначеного вище випливає, що в нормах трудового законодавства досить повно та змістовно розкривається сутність трудових

прав працівників різних категорій, зокрема і працівників поліції. Проте слід зазначити, що ефективне здійснення правового регулювання трудових прав працівників Національної поліції України є неможливим без диференціації. Необхідність диференціації правового регулювання трудових прав працівників Національної поліції пов'язується насамперед із специфічним адміністративно-правовим статусом працівників поліції. Диференціація правового регулювання їх трудових прав забезпечується Законом України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року, який визначає правові засади організації та діяльності Національної поліції України, статус поліцейських, а також порядок проходження служби в Національній поліції України [1]. Крім того, у зазначеному нормативно-правовому акті наголошується, що за поліцейськими зберігаються всі права, визначені для громадян України Конституцією та законами України, крім обмежень, які встановлюються у цьому законі.

Аналіз норм згаданого вище нормативно-правового акту дає нам змогу дійти висновку, що диференціація трудових прав працівників поліції є незначною. Майже всі трудові права, що визначаються в спеціальних нормах, дублюють трудове законодавство України чи посиляються на нього. Проте справедливо було б наголосити на існуванні певної диференціації у їх правовому регулюванні, зокрема такому.

По-перше, в Кодексі законів про працю України зазначено, що одним із трудових прав працівників є прав на страйк. Однак у статті 62 Закону України «Про Національну поліцію» вказано, що працівник Національної поліції України не може організовувати страйки та брати в них участь.

По-друге, і в трудовому, і в спеціальному законодавстві зазначається, що в органах (закладах, установах) поліції з метою захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів поліцейських відповідно до вимог законодавства можуть утворюватися професійні спілки. Крім того, в Законі України «Про Національну поліцію» наголошено, що обмеження прав професійних спілок поліцейських порівняно з іншими професійними спілками не допускається [1]. Однак у цьому ж нормативно-правовому акті зазначається, що професійним спілкам працівників поліції та їх членам заборонено організовувати страйки або брати в них участь, а отже, можна говорити про існування певної правової колізії.

По-третє, диференціація правового регулювання трудових прав працівників поліції передбачає не лише встановлення обмежень, її також спрямовано на розширення змісту окремих трудових прав. Так, наприклад, відповідно до Закону України «Про Національну

поліцію» за кожний повний календарний рік служби в поліції після досягнення п'ятирічного стажу служби поліцейському надається один календарний день додаткової оплачуваної відпустки, але не більш як п'ятнадцять календарних днів.

У підсумку справедливо зазначити, що єдність правового регулювання трудових прав працівників Національної поліції полягає у тому, що норми трудового законодавства визначають базові, ключові трудові права працівників поліції. Однак, урахуваючи специфічні обов'язки та повноваження, надані працівникам поліції для виконання посадових обов'язків, можемо констатувати, що диференціація правового регулювання трудових прав працівників Національної поліції України є необхідною, при цьому вона не суперечить нормам чинного законодавства України, а навпаки, надає можливість найбільш ефективного та якісно забезпечити реалізацію зазначених прав. Усе викладене нами вище вкотре підтверджує важливість існування принципу єдності та диференціації правового регулювання трудових прав усіх категорій працівників, зокрема і працівників поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 03.04.2021).

Одержано 04.04.2021

УДК 340.13+340.15(477)

Михайло Юрійович БУРДІН,

*доктор юридичних наук, професор,
проректор Харківського національного*

університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6748-3321>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ПОНЯТТЯ «РЕАБІЛІТАЦІЯ» У ВІТЧИЗНЯНОМУ ПРАВознавстві МИНУЛИХ ЕПОХ

Перші намагання концептуалізації поняття «реабілітація» в юридичному сенсі були здійсненні правниками у дорадянську добу. Левова частина юристів-науковців у Російській імперії ставилася до реабілітації як до певного симбіозу таких правових явищ, як помилування та зняття судимості. Крім того, реабілітація не тягла за собою

визнання невинуватості особи. Через це питання стосовно компенсації завданої шкоди навіть не обговорювалося, тому що тогочасне розуміння реабілітації обмежувалося лише відновленням несправедливо засудженої особи у її громадянських правах. Не випадково М. Миролюбов наголошував, що «реабілітація не повертає втрачених прав і переваг, проте повертає правоздатність на їх отримання і досягнення» [1, с. 68].

Водночас із цим необхідно зазначити, що в правовій системі Російської імперії функціонував інститут «винагородження незаконно притягнутих до суду в межах кримінального провадження». Його запровадили для надання моральної та матеріальної компенсації особам, які були піддані незаконному засудженню. Невипадково І. Фойницький указував: «Та особа, яка постраждала через несправедливе притягнення до кримінальної відповідальності, має повне право на отримання від держави як ідеального, так і матеріального винагородження» [2, с. 40]. Водночас маємо констатувати, що, незважаючи на визнання на науково-теоретичному рівні важливості реабілітації, на рівні правозастосовної практики її інститут не набув масового поширення у дорадянську добу [3, с. 207–208].

Протягом усієї радянської доби спостерігалися недостатня розробленість проблеми реабілітації як правового інституту, відсутність чіткого уявлення щодо правового змісту та істотних ознак цього явища. Перші наукові підходи до поняття «реабілітація» зустрічаються у коментарях до кримінально-процесуальних кодексів відповідних республік, що почали виходити з початку 60-х рр. ХХ сторіччя. Уже тоді її трактували як спростування скоєння злочину, у якому звинувачували або підозрювали померлого.

На думку В. Савицького, «реабілітація передбачає відновлення невинуватих у їх правах та одночасно відновлення його доброго імені та репутації» [4, с. 45]. Близькою до його підходів є і оцінка реабілітації, подана М. Максименком, яку згадує у своїй публікації Л. Корчагіна. У цьому випадку реабілітація визначається як гарантоване державою відновлення порушених прав і свобод особи, незаконно чи безпідставно притягнутої до кримінальної відповідальності, відшкодування такій особі за її вимогою у повному обсязі завданої як матеріальної, так і моральної шкоди [5, с. 272].

У своїх роботах наприкінці 1970-х років до цієї проблеми звертався Б. Безлепкін, який трактував реабілітацію як виправдання підсудного чи припинення щодо нього кримінального переслідування через відсутність події або складу злочину або недоведеність участі у скоєнні злочину [6, с. 165]. Водночас із цим до розуміння поняття

«реабілітація» слід додати, крім власне припинення кримінальної справи чи виправдання рішенням суду осіб, несправедливо притягнутих до кримінальної відповідальності, ще і правові наслідки, що настають у зв'язку з цим – відновлення репутації й гідності безпідставно звинувачених та відшкодування їм заподіяних матеріальних збитків [7, с. 17]. Таку думку поділяв М. Пастухов, який зазначав, що «реабілітація передбачає не лише визнання громадянина у відповідному процесуальному рішенні, але й ужиття для виконання цього рішення заходів, покликаних повернути невинному те, що він втратив через безпідставне кримінальне переслідування та засудження: компенсувати завдану матеріальну та моральну шкоду, відновити у колишніх правах» [8, с. 18].

На думку В. Бойцової та Л. Бойцовой, «реабілітацію слід сприймати як процес повернення втрачених прав і переваг, ліквідацію правових обмежень, пов'язаних з незаконним притягненням до кримінальної відповідальності, позбавленням волі, невинуватим засудженням невинних осіб, незаконним застосуванням примусових заходів медичного характеру, а також відновлення правоздатності на майбутнє» [9, с. 8]. Реабілітаційні заходи, на переконання цих авторок, є наслідком практичного втілення ідеї про те, що держава має нести відповідальність за ті «помилки правосуддя», яких припустилися за її мовчазної згоди або навіть ініціативи.

Ще одне визначення реабілітації зустрічається на сайті вітчизняного Центру досліджень визвольного руху. Зокрема, там було зазначено, що реабілітація є процесом повернення втрачених прав, ліквідації обмежень у правах, пов'язаних з незаконним притягненням до кримінальної відповідальності, позбавленням волі, невинуватим засудженням, незаконним застосуванням примусових заходів медичного характеру, а також відновлення правоздатності на майбутнє [10]. Інакше кажучи, реабілітація являє собою визнання невинності людини у публічній площині, тоді як амністія чи помилування лише звільняють її від відбування покарання.

Список бібліографічних посилань

1. Миролубов Н. Реабилитация как специальный правовой институт. *Журнал Министерства Юстиции*. 1902. № 3. С. 68–92.
2. Фойницкий И. О вознаграждении невинно к суду уголовному привлекаемых. СПб. : Тип. Правительствующего Сената, 1884. 110 с.
3. Люблинский П. Свобода личности в уголовном процессе. СПб. : Сенатская тип., 1906. 711 с.
4. Савицкий В. По поводу уголовно-процессуальных прав невинного на реабилитацию. *Советское государство и право*. 1965. № 9. С. 48–56.

5. Корчагина Л. О некоторых аспектах содержания понятия «реабилитация» в отечественном законодательстве и юридической литературе. *Пробелы в российском законодательстве*. 2013. № 5. С. 271–274.

6. Безлепкин Б. Возмещение имущественного вреда реабилитированному. *Советское государство и право*. 1978. № 4. С. 103–113.

7. Шило Н. Проблема реабилитации на предварительном следствии. Ашхабад : Ылым, 1981. 200 с.

8. Пастухов М. Реабилитация невиновных. Основы правового института : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Минск, 1993. 50 с.

9. Бойцова В., Бойцова Л. Реабилитация необоснованно осужденных граждан в современных правовых системах : учеб. пособие. Тверь : ТГУ, 1993. 104 с.

10. Хотите користуватися архівами КГБ? Спитайте нас, як // Історична правда : сайт. 28.10.2011. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2011/10/28/60554/> (дата звернення 04.04.2021).

Одержано 08.04.2021

УДК 349.2:351.74

Леонід Володимирович МОГІЛЕВСЬКИЙ,

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
проректор Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6994-6086>*

ОБ'ЄКТИВНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ ВИОКРЕМЛЕННЯ В СИСТЕМІ ТРУДОВОГО ПРАВА ІНСТИТУТУ ТРУДОВИХ ПРАВ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Науковці неодноразово наголошували на тому, що трудове право є важливою галуззю у системі національного права України. Його головна роль полягає у тому, щоб за допомогою норм регулювати поведінку людей у процесі здійснення ними своєї праці. При цьому такі норми мають також охороняти законі права й інтереси працівника, створювати сприятливі умови праці тощо. Реалізувати вказані завдання неможлива без ефективно налагодженої структури системи трудового права України. Зауважимо, що найбільш характерними структурними підрозділами системи трудового права є інститути. Саме тому їх дослідження є актуальним і потребує подальшої уваги з боку як вітчизняних, так і зарубіжних учених.

Узагалі, структура системи трудового права – це об'єктивно обумовлена внутрішня організація галузі права, що виявляється в єдності, узгодженості й розподілі правових норм за інститутами та іншими галузевими явищами і структурними утвореннями [1, с. 35]. Отже, структура системи трудового права постає у вигляді її будови, яка виражає насамперед склад, набір компонентів і частин цього правового утворення. В юридичній літературі традиційно зазначають, що інститути є важливим елементом структури системи права.

С. С. Алексєєв стверджував, що інститут права – це відокремлена група юридичних норм, які врегульовують суспільні відносини конкретного виду. Як приклади зазначений автор наводив інститут права власності в цивільному праві, інститут відповідальності посадових осіб в адміністративному праві, інститут виборчого права та норми, які врегульовують статус депутата в конституційному праві. Він відзначав, що інститути можуть бути галузевими та міжгалузевими (комплексними) [2, с. 305]. Що стосується інститутів трудового права, то вони охоплюють меншу, ніж галузь, сукупність юридичних норм і розрізняються між собою за предметною ознакою регулювання, тобто особливостями окремих видів суспільних відносин або окремими сторонами (елементами) якогось конкретного різновиду суспільних відносин [3, с. 25–26]. Як слушно зауважує Ю. Ю. Івчук, інститути трудового права – об'єктивно утворені структурні підрозділи, покликані в межах предмета цієї галузі права регулювати з необхідною деталізацією окремих видів суспільно-трудоових відносин або окремих елементів (сторону) складного єдиної правовідносини [3, с. 68]. До особливостей інститутів трудового права авторка відносить такі.

1. Природу й особливості інституту трудового права можна правильно зрозуміти, якщо виходити з того, що це – така спільність правових норм, яка, в свою чергу, є елементом наступного структурного підрозділу – підгалузі трудового права. Інститути трудового права націлено на регламентацію певного сектору, сторони трудових і тісно пов'язаних з ними відносин. Кожний інститут трудового права являє собою відносно уособлений «блок», «агрегат» галузі трудового права.

2 Юридичним критерієм втілення тієї або іншої сукупності правових норм у конкретний інститут трудового права слугують такі три ознаки: 1) юридична єдність правових норм: як цілісне утворення інститут трудового права характеризується єдністю змісту, яка виражається в загальних положеннях, правових принципах або сукупності використовуваних правових понять, єдності правового

режиму регульованих суспільно-трудових відносин; 2) повнота регулювання певної сукупності трудових і тісно пов'язаних з ними відносин; 3) уособлення норм, що утворюють правовий інститут, в главах, розділах, частинах та інших структурних елементах нормативно-правових актів, покликаних регулювати трудові та тісно пов'язані з ними відносини.

3. Ознаки, що виокремлюють інститут трудового права як самостійний підрозділ системи галузі, обумовлені визначальними функціями конкретного правового інституту, його роллю в забезпеченні цілісного, відносно завершеного регулювання суспільно-трудових відносин; з погляду регулятивних властивостей кожен інститут трудового права забезпечує самостійний регулятивний вплив на певну ділянку трудових і тісно пов'язаних з ними відносин. Ця ознака – головна, що уособлює ті або інші спільності норм трудового права в його інституті [4, с. 84].

4. Інститут трудового права відрізняється певною внутрішньою організацією охоплюваного ним нормативного матеріалу. «Зовні» у взаємозв'язках з іншими підрозділами галузі трудового права правовий інститут являє собою системно-цілісне, неподільне утворення, єдину правову спільність. Однак ця цілісність і неподільність існують тому, що окремі правові приписи пов'язано не лише однорідністю фактичного змісту, інтелектуально-вольовою, юридичною єдністю, але й певною внутрішньою організацією. Інакше кажучи, інститут трудового права має власну структуру. Для його структури є характерними: а) наявність комплексу «рівноправних» нормативних приписів; б) певна юридична різномірність приписів – вони тому і пов'язані в єдиний комплекс, що забезпечують різнобічний вплив на цю ділянку суспільно-трудових відносин; в) поєднання усіх норм сталими закономірними зв'язками, які виражено в загальних приписах, а головне – в юридичній конструкції. Остання із вказаних ознак є вирішальною [4, с. 84].

5. Інститути трудового права отримують зовнішнє уособлене закріплення в системі трудового законодавства. Іноді правовий інститут закріплюється в окремому нормативному юридичному акті [4, с. 84].

Отже, можемо дійти висновку про те, що інститути – це основні структурні ланки системи трудового права, це обумовлено тим, що вони, по-перше, більш чіткі, конкретизовані та однорідні стосовно свого предмету регулювання, а по-друге, вони є логічно завершеними і відносно самостійними підсистемами системи трудового права, що надає можливість вносити у них певні структурні та

змістовні зміни, не зачіпаючи при цьому інших складових ланок системи досліджуваної правової галузі.

Важливе значення виокремлення інституту трудових прав поліцейських полягає у тому, що:

– згруповуються однорідні за предметною спрямованістю та методами регулювання норми права, що сприяє більш чіткому визначенню основних напрямів реалізації регулятивного впливу трудового права на трудові правовідносини поліцейських;

– забезпечується більш змістовне та оперативне регулювання трудових правовідносин під час проходження служби в поліції;

– забезпечуються внутрішня цілісність та автономність інституту трудових прав поліцейських у системі трудового права.

Список бібліографічних посилань

1. Чанышева Г. И., Болотина Н. Б. Трудовое право Украины. Харьков : Одиссей, 1999. 480 с.

2. Алексеев С. С., Архипов С. И., Игнатенко Г. В. Теория государства и права : учебник. 3-е изд., перераб. и доп. М. : Норма, 2004. 484 с.

3. Івчук Ю. Ю. Теоретичні підходи до системи трудового права України в умовах ринкової економіки : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2004. 167 с.

4. Івчук Ю. Ю. Інститути трудового права. *Право і Безпека*. 2003. № 3. С. 80–84.

Одержано 07.04.2021

УДК 347.963(4+477).001.36

Анатолій Миколайович КЛОЧКО,

доктор юридичних наук, професор,

проректор Харківського національного

університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6898-964X>

СУЧАСНІ ФУНКЦІОНАЛЬНІ МОДЕЛІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ

Наразі фахівці виокремлюють дві основні функціональні моделі прокуратури: 1) прокуратура як (насамперед) орган нагляду за законністю; 2) як (переважно) орган кримінального переслідування [1, с. 135]. Однак видається, що такий поділ не є повним, оскільки враховано не всі фактори класифікації. Безумовно, перелік функцій прокуратури більшою мірою залежить від соціальних і правових умов

розвитку суспільства і держави. Але, крім цього, не слід випускати з уваги і залежність функцій, які визначають основу діяльності прокуратури від місця, яке вона посідає в системі державних органів.

Відповідно до окремих досліджень виокремлюють такі функціональні моделі.

1. Прокуратури, домінуючою функцією яких є кримінальне переслідування. Цієї моделі дотримуються деякі країни – учасниці Європейського Союзу, зокрема Данія, Естонія, Польща, Словенія, Фінляндія та Чехія, прокуратура яких є органом, віднесеним до виконавчої влади. Характерними рисами цієї функціональної моделі є те, що прокуратуру наділено чималими наглядовими функціями, безпосередньо пов'язаними з функцією кримінального переслідування, серед яких нагляд за законністю порушення кримінальної справи, нагляд за попереднім слідством, нагляд за законністю виконання судових рішень, нагляд за законністю позбавлення і обмеження волі.

Прокуратура цих держав не має функції загального нагляду.

2. Прокуратури, домінуючою функцією яких є захист інтересів держави, прав і свобод громадян та юридичних осіб шляхом здійснення контролю за дотриманням законів, швидким та ефективним відправленням правосуддя, а також кримінальне переслідування. Цієї моделі додержуються такі країни – учасниці Європейського Союзу, як Австрія, Бельгія, Італія, Люксембург, Німеччина, Нідерланди, Румунія та Франція, прокуратура яких безпосередньо перебуває у підпорядкуванні Міністерства юстиції і при цьому або є частиною судової системи, тобто діє в межах території судової юрисдикції, або діє в межах судової системи, але не є її частиною, а лише значиться при судах і повторює її структурну організацію. Характерними рисами цієї функціональної моделі є такі: виконуючи функцію кримінального переслідування, прокуратура найчастіше має монополію на його порушення або здійснює його дискреційно; прокуратура бере участь у судовому процесі як «неупереджена сторона», до якої суд, зокрема, не має права застосовувати санкції, або є однією із сторін процесу та гарантом дотримання законності та прирівнюється до «органу правосуддя»; вона має обмежено наглядові функції, прокуратура правочинна розпочати дії з метою виконання рішення суду.

3. Прокуратури, домінуючою функцією яких є захист прав і свобод громадян, представництво їхніх інтересів та інтересів держави. Такої моделі дотримуються такі країни – учасниці Європейського Союзу, як Литва, Португалія, Словаччина, Угорщина та Швеція, прокуратура яких є незалежним державним органом. Характерними рисами цієї функціональної моделі є те, що прокуратура в межах

функції кримінального переслідування здійснює (з певним виправленням) функцію безпосереднього проведення попереднього слідства; має чималий перелік спеціальних наглядових функцій, пов'язаних із функцією кримінального переслідування, а саме: нагляд за законністю попереднього слідства, нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також під час застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян; функцію загального нагляду, що певною мірою зберігається за прокуратурою, але спостерігається тенденція відібрання її та передання до спеціально створених органів; участь прокурора у здійсненні превентивних заходів, спрямованих на попередження порушень закону та інших правил, що мають неодмінно виконуватися; усунення причин та умов скоєння кримінальних злочинів.

4. Прокуратури, домінуючою функцією яких є сприяння відправленню правосуддя з метою захисту законності, прав громадян та охоронюваних законом публічних інтересів. Цієї моделі додержуються такі країни – учасниці Європейського Союзу, як Болгарія, Греція, Іспанія і Латвія, прокуратура яких є органом, віднесеним до судової влади. Характерними рисами цієї функціональної моделі є такі: широкий спектр наглядових функцій, як-то нагляд за законністю проведення попереднього слідства, нагляд за виконанням кримінально-правових та інших примусових заходів, судових рішень, які торкаються державних або суспільних інтересів, нагляд за місцями позбавлення волі, нагляд за законністю актів; специфічне виконання прокуратурою функції безпосереднього ведення попереднього слідства; участь у некримінальних видах судочинства тощо.

5. Прокуратури, домінуючою функцією яких є підтримання обвинувачення в суді. Цієї моделі додержуються такі країни-учасниці Європейського Союзу, як Велика Британія, Ірландія, Кіпр і Мальта, де прокуратури або її прямого аналога немає. Характерними рисами цієї функціональної моделі є такі: наявність права, а у певній категорії справ – і обов'язку щодо порушення кримінальних переслідувань, причому це право не є монополією органів обвинувачення (існує приватне переслідування), здійснення процесуального керівництва кримінальних переслідувань, неучасть у виконанні вироків у кримінальних справах, так само як і неучасть у визначенні політики щодо кримінальних злочинів і попередженні цих злочинів [2, с. 36–41].

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що характер тієї чи іншої моделі залежить також від місця прокуратури у системі державного апарату. Оскільки в різних державах прокуратура як державний

орган належить або до виконавчої, або до судової влади, або посідає проміжне місце між виконавчою і судовою владою, або має самостійне місце в системі поділу влади, остільки є можливим виокремлення різних варіацій функціональної моделі прокуратури.

Список бібліографічних посилань

1. Єременко Ю. А. Теоретичні основи спеціалізації прокуратури (соціально-економічна природа, переваги та ризики). *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 4. С. 136–143.

2. Хорсуненко О. В. Прокуратура України та країн-членів Європейського Союзу: порівняльне дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Одеса, 2019. 221 с.

Одержано 08.04.2021

УДК 342.951

Євген Васильович КОБКО,

кандидат юридичних наук, доцент,

помічник Голови Національної поліції України

ПІДГОТОВКА КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЯК ПРЕДМЕТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Зміст державної політики у сфері вищої освіти становлять, в першу чергу, визнання освіти як національного пріоритету, від якого залежить розвиток культурного, історичного, соціального й економічного життя суспільства, по-друге, мета державної політики, по-третє, головні засади її реалізації, по-четверте, шляхи становлення та здійснення державної політики, по-п'яте, її результат – виховання високопрофесійної людини, здатної навчатися протягом життя, та активного громадянина. Підготовку кадрів для Національної поліції України як складову національної політики у сфері вищої освіти слід визначати як цілеспрямований процес набуття комплексних теоретичних знань, формування практичних навичок та вмій в опануванні визначеною професією за умови забезпечення суб'єктами освітньої діяльності ефективного функціонування системи освіти, спрямованої на реалізацію кожною особою права на освіту та задоволення потреб Національної поліції у висококваліфікованих фахівцях, здатних ефективно виконувати покладені на них обов'язки з охорони прав і свобод людини, захисту інтересів держави та суспільства, протидії злочинності й забезпечення публічної безпеки і порядку [1, с. 74].

Акцентуємо, що сьогодні держава відіграє визначальну роль у розвитку освіти – властивими їй методами (правовими, адміністративними, економічними) вона активно залучається до управління освітніми процесами [2, с. 4]. У цьому аспекті слід говорити про підготовку фахівців для Національної поліції у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, що становить предмет адміністративно-правового регулювання.

Зміст адміністративно-правового регулювання полягає в упорядкуванні за допомогою норм адміністративного права публічних відносин у сфері підготовки кадрів для Національної поліції, у встановленні юридичних прав та обов'язків учасників цих відносин, визначення їх компетенції та повноважень, а також в охороні цих відносин. Адміністративно-правове регулювання будь-якої сфери, зокрема й підготовки кадрів для Національної поліції, характеризується такими ознаками: 1) здійснюється суб'єктами владних повноважень; 2) результатом є втілення в життя норм адміністративного права; 3) сприяє формуванню системи адміністративно-правових засобів, які забезпечують ефективність адміністративно-правового регулювання; 4) має організаційний та цілеспрямований характер [3, с. 58].

Щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері підготовки кадрів для Національної поліції України слід зауважити, що їх об'єктом є суспільні відносини, які виникають у процесі підготовки кадрів для Національної поліції України. Мета адміністративно-правового регулювання підготовки кадрів для Національної поліції України може бути сформульована на підставі аналізу відповідних нормативно-правових актів. Так, метою Закону України «Про вищу освіту» є підготовка конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного й інноваційного розвитку країни, самореалізація особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях [4]; Рекомендацій МОП № 195 про розвиток людських ресурсів: освіта, підготовка кадрів і безперервне навчання – формулювання, впровадження в життя і перегляд національної політики в галузі розвитку людських ресурсів, освіти, підготовки кадрів і безперервного навчання, яка була б сумісною з політикою, що проводиться в економічній, фінансовій і соціальній сферах [5], а Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки – протидія посиленню глобальних викликів, які виникли перед світовою економікою на сьогодні, посиленню впливу глобального ринку праці й освітніх послуг, ризиків і загроз, які постали перед економікою країни останніми роками, а найбільше –

розвиток технологій нового покоління, протидія загостренню демографічних і соціальних проблем тощо [6].

З огляду на викладене метою адміністративно-правового регулювання у сфері підготовки кадрів для Національної поліції України є забезпечення ефективного функціонування системи вищої освіти, спрямованої на підготовку фахових кадрів для Національної поліції України, спроможних ефективно виконувати покладені на них законом завдання з охорони прав і свобод людини, захисту інтересів держави та суспільства, забезпечення публічної безпеки і порядку, протидії злочинності й розвитку України як правової, демократичної та соціальної держави.

Список бібліографічних посилань

1. Савельєва І. В. Підготовка кадрів для національної поліції України як складова державної політики у сфері вищої освіти. *Lex portus*. 2018. № 1. С. 72–82.

2. Шульга Н. Д. Сутнісні характеристики поняття «державна освітня політика». *Державне управління: теорія і практика*. 2011. № 2. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Shulga.pdf> (дата звернення: 05.04.2021).

3. Козаченко Ю. А. Адміністративно-правове регулювання забезпечення прав пацієнта в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2016. 209 с.

4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 05.04.2021).

5. Рекомендація № 195 про розвиток людських ресурсів: освіта, підготовка кадрів і безперервне навчання : від 17.06.2004 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_532 (дата звернення: 05.04.2021).

6. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки // Міністерство освіти і науки України : офіц. сайт. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> (дата звернення: 05.04.2021).

Одержано 06.04.2021

УДК 343.359

Сергій Анатолійович ЧИЖ,

кандидат юридичних наук,

Головне управління Національної поліції в Харківській області;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4296-3246>

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ВИРОБЛЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД ОПЕРАТИВНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ГАЛУЗЕЙ ЕКОНОМІКИ, ЛІНІЙ РОБОТИ, ЗАКРІПЛЕНИХ ОБ'ЄКТІВ І ТЕРИТОРІЙ

Аналіз відомчих нормативних актів МВС України показав, що сьогодні оперативне обслуговування здійснюється з метою контролю, відслідковування, аналізу, оцінювання і прогнозування оперативної обстановки на території оперативного обслуговування, у галузях економіки, на об'єкті або групі об'єктів обслуговування, за лінійною роботою (видом кримінального правопорушення або окремим напрямом оперативно-службової діяльності). При цьому нормативні акти МВС та Національної поліції України не містять положень, що чітко визначають зміст інституту оперативного обслуговування та його місце в системі діяльності оперативно-розшукових підрозділів щодо протидії кримінальній протиправності, а це, в свою чергу, впливає на практику її здійснення, яка здебільшого залежить від суб'єктивного ставлення до неї як рядових працівників, так і керівників оперативних підрозділів.

Слід зазначити, що ефективні підходи до реалізації сучасних форм і заходів оперативно-розшукової діяльності мають спиратися на належне теоретичне підґрунтя, що визначає потребу в подальшому розвитку оперативно-розшукової теорії. Її основоположне значення проявляється в двох аспектах: з одного боку, «практика оперативних апаратів виступає базою для теорії, стає джерелом формування наукових знань, з іншого боку – теорія оперативно-розшукової діяльності безпосередньо впливає на практику» [1, с. 78].

Аналіз наукових досліджень на здобуття наукового ступеню доктора юридичних наук (понад 60 досліджень), у яких вивчалися проблеми оперативно-розшукової протидії злочинам, показав, що окремі проблеми оперативного обслуговування галузей економіки, ліній роботи, закріплених об'єктів і територій досліджувалися лише в семи працях, зокрема у роботах Р. К. Антонова, В. В. Дарагана, О. Ф. Долженкова, В. І. Василичука, В. Л. Ортинського, В. Д. Пчолкіна

та В. В. Шендрика. Так, К. В. Антонов у межах дослідження на тему «Державно-правове забезпечення економічної безпеки України від злочинних посягань: теоретичні і організаційно-тактичні засади діяльності підрозділів ДСБЕЗ ОВС» вивчав окремі правові та організаційно-тактичні проблеми оперативного обслуговування об'єктів злочинного посягання [2]. В. В. Дараган у межах дослідження на тему «Теоретико-прикладні засади оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель кримінальною поліцією» розглядав окремі проблеми організації оперативного обслуговування сфери державних закупівель кримінальною поліцією [3]. У межах дослідження на тему «Теоретичні проблеми становлення політики протидії створенню інфраструктури злочинного світу засобами оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ» О. Ф. Долженков вивчав окремі проблеми оперативного обслуговування об'єктів та галузей економіки [4]. В. І. Василичук у процесі дослідження на тему «Оперативно-розшукова профілактика злочинів у бюджетній сфері» вивчав окремі проблеми оперативного обслуговування об'єктів бюджетної сфери, суб'єктів бюджетного процесу та напрямів руху бюджетних коштів [5]. В. Л. Ортинський в процесі дослідження на тему «Теоретичні основи, правові та організаційні проблеми протидії нелегальній економіці засобами оперативно-розшукової діяльності» розробляв окремі проблеми оперативного обслуговування об'єктів економіки [6]. В. Д. Пчолкін у межах дослідження на тему «Теоретичні, правові та організаційно-тактичні основи розкриття злочинів у харчовій промисловості» дослідив окремі проблеми організації оперативного обслуговування підприємств харчової промисловості [7]. У межах дослідження на тему «Попередження злочинів оперативними підрозділами органів внутрішніх справ України» В. В. Шендрик вивчав окремі проблеми тактики попереджувальної роботи оперативних підрозділів органів внутрішніх справ України під час оперативного обслуговування [8].

Як вбачається із зазначеного, переліченими та іншими вченими теоретично-прикладні проблеми оперативного обслуговування галузей економіки, ліній роботи, закріплених об'єктів і територій вивчалися здебільшого фрагментарно, у розрізі протидії окремим видам кримінальних правопорушень у сфері економіки.

Водночас слід зауважити, що дослідження оперативно-розшукових явищ ґрунтується на емпіричному рівні пізнання, однак передумовами емпіричних досліджень насамперед є виникнення проблем [9]. Дослідження ніколи не розпочинається із спостереження, а завжди з проблем [10].

Крім відсутності наукових доробок із проблематики оперативного обслуговування підрозділами кримінальної поліції галузей економіки, ліній роботи, закріплених об'єктів і територій, доцільність проведення дослідження зазначеної тематики обумовлюється також проблемами, пов'язаними із сучасною структурою і територіальною розгалуженістю підрозділів кримінальної поліції, зокрема, існують суттєві прорахунки в системі побудови міжрегіональних територіальних підрозділів Національної поліції. Перелічені обставини зумовлюють необхідність проведення концептуально-комплексного монографічного дослідження сучасних теоретичних і практичних проблем оперативного обслуговування підрозділами кримінальної поліції галузей економіки, ліній роботи, закріплених об'єктів і територій.

Список бібліографічних посилань

1. Малыгин С. С., Чечётин А. Е. Основы оперативно-розыскной деятельности : курс лекций. Екатеринбург : Изд-во Урал. юрид. ин-та МВД России, 2001. 301 с.
2. Антонов К. В. Державно-правове забезпечення економічної безпеки України від злочинних посягань: теоретичні і організаційно-тактичні засади діяльності підрозділів ДСБЕЗ ОВС : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 21.07.04. Харків, 2005. 40 с.
3. Дараган В. В. Теоретико-прикладні засади оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель кримінальною поліцією : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2018. 533 с.
4. Долженков О. Ф. Теоретичні проблеми становлення політики протидії створенню інфраструктури злочинного світу засобами оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 21.07.04. Київ, 2002. 31 с.
5. Василичук В. І. Оперативно-розшукова профілактика злочинів у бюджетній сфері : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2012. 36 с.
6. Ортинський В. Л. Теоретичні основи, правові та організаційні проблеми протидії нелегальній економіці засобами оперативно-розшукової діяльності : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 21.07.04. Харків, 2004. 36 с.
7. Пчолкін В. Д. Теоретичні, правові та організаційно-тактичні основи розкриття злочинів у харчовій промисловості : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2010. 36 с.
8. Шендрик В. В. Попередження злочинів оперативними підрозділами органів внутрішніх справ України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2012. 40 с.

9. Халімон С. І. Теорія та практика конфіденційного співробітництва в органах і установах виконання покарань : монографія. Київ : Центр. навч.-наук. та наук.-практ. вид. НА СБ України, 2014. 360 с.

10. Рузавин Г. И. Методология научного познания : учеб. пособие. М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. 287 с.

Одержано 07.04.2021

УДК 351.741(477)

Віталій Анатолійович ГУЗЬ,

*заступник начальника Головного управління
Національної поліції в Харківській області*

ВЗАЄМОДІЯ З НАСЕЛЕННЯМ НА ЗАСАДАХ ПАРТНЕРСТВА ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМОК ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Створення Національної поліції України у 2015 році ознаменувало нову історичну епоху правоохоронних органів з принципово новими підходами у практичній діяльності як поліції в цілому, так і окремого працівника. На сьогодні вже 6 років Національна поліція України функціонує як повноцінний орган державної влади, який надає сервісні послуги населенню.

Так, Закон України «Про Національну поліцію» закріплює такі принципи діяльності поліції: 1) верховенство права; 2) дотримання прав і свобод людини; 3) законність; 4) відкритість та прозорість; 5) політична нейтральність; 6) взаємодія з населенням на засадах партнерства; 7) безперервність [1].

Загалом поняття «принцип» (лат. «principium» – основа, начало) у довідково-енциклопедичній літературі розглядається як наукова чи моральна основа, правило, від якого не відступають [2, с. 43]; визначають, що «принцип» – це основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії чи ідеологічного напрямку, засада [3, с. 424]; також під поняттям «принцип» розуміють особливість, покладену в підґрунтя створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось [4, с. 418]; у новому Тлумачному словнику з української мови вказують, що «принцип» – це переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці, канон [5, с. 899].

У теорії права існують два терміни: «принципи права» і «правові принципи». Їх різниця полягає у тому, що правові принципи

виникають, як правило, задовго до виникнення системи права і законодавства. Правові принципи, закріплені в системі права і законодавства, переходять у принципи права [6, с. 30].

Загалом варто зазначити той факт, що визначення поняття «принципи права» сьогодні перебуває у дискусійному полі науковців і представників теоретичних наук. Зокрема, А. М. Колодій вказує, що принципи права покликано забезпечувати органічний взаємозв'язок правової системи, системи і структури права, норм права і правових відносин, єдність норм, інститутів і галузей права. Вони характеризують зміст і сутність права в концентрованому вигляді й демонструють підвалини відображення у ньому економічних, політичних і моральних відносин. Принципи виступають критеріями оцінювання правомірності чи неправомірності дій соціальних суб'єктів, формують правове мислення і правову культуру, цементують систему і структуру права [7, с. 28–40].

Цікавою вважаємо думку М. І. Козюбри, який зазначає, що принципи права, як і саме право, – явище багатогранне, багаторівневе і багатовимірне [8, с. 144]. За своєю природою принципи права – це правила, які є ідейною основою права; це система положень директивного характеру, яким підпорядковано всі такі процедури. Якщо досягнути їх зміст, то можна зрозуміти одиничні, конкретні явища, що в сукупності позначаються цими принципами [9, с. 99]. У правових ученнях сучасності наголошується на тому, що природне право не може розглядатися як конкретні правила поведінки, а існує у вигляді правових, морально-правових чи політико-правових принципів. Принципи справедливості, пропорційності, спільного блага, добросовісності, гуманізму й інші є тісно пов'язаними з концепцією природного права. Вони функціонують як внутрішні, «вбудовані» в структуру суб'єктивних прав ціннісно-нормативні обмеження їх змісту та способів здійснення, як загальні орієнтири ухвалення юридичних рішень [10, с. 387].

Отже, принципи права – це вихідні, керівні ідеї чи положення, що визначають організаційну основу функціонування права [11, с. 26].

Сутність принципу взаємодії з населенням на засадах партнерства Національної поліції України полягає у налагодженні тісної співпраці поліції з місцевими органами та територіальними громадами, міським населенням або окремими громадянами. Закон України «Про Національну поліцію» у статті 11 визначає, що діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямовується на задоволення їхніх потреб. Рівень довіри

населення до поліції є основним критерієм оцінювання ефективності діяльності органів і підрозділів поліції. Оцінювання рівня довіри населення до поліції проводиться незалежними соціологічними службами в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України [1]. Тобто йдеться про так звану концепцію «Community Policing», де поліція та громада спільно вирішують нагальні питання місцевого рівня.

Водночас виникають питання до механізму визначення оцінки рівня довіри населення до поліції. Постановою Кабінету Міністрів України було затверджено Порядок проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції від 7 лютого 2018 року № 58 (далі – Постанова) [12] визначено механізм оцінювання рівня довіри населення до поліції, а також завдання, які стоять перед Національною поліцією. Своєю чергою, незалежна соціологічна служба, яка проводить оцінювання, готує програму проведення дослідження, опитувальник за визначеними Національною поліцією питаннями, проводить дослідження рівня довіри населення до Національної поліції, узагальнює та аналізує результати дослідження, оцінює рівень довіри населення до Національної поліції, готує підсумкову аналітичну інформацію про результати проведення оцінювання, надає Національній поліції підсумкову аналітичну інформацію про результати проведення оцінювання [12]. Тобто можна зробити висновок, що незалежна соціологічна служба позбавлена функції репрезентативної вибірки та можливості вибору запитань для проведення соціологічного опитування].

Викладене дає підстави говорити про необхідність законодавчого врегулювання вказаних вище питань з метою усунення деяких суперечливих законодавчих положень та надання незалежним соціологічним службам більш широких прав із проведення соціологічного дослідження, що є необхідною умовою успішної реалізації принципу «Community Policing».

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 06.04.2021).

2. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. / под ред. И. А. Бодуэна де Куртенэ. М., 1998. Т. 4. 414 с.

3. Словарь иностранных слов / зав. ред. В. В. Пчелкина. М. : Рус. яз., 1988. 624 с.

4. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень / Л. О. Пустовіт, О. І. Скопійенко, Г. М. Сюта та ін. Київ : Довіра – УНБЦ «Рідна мова», 2000. 1018 с.

5. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. / уклад.: О. Яременко, О. Сліпушко. Київ : Аконіт, 2003. Т. 2. 926 с.
6. Котюк В. О. Теорія права : курс лекцій. Київ : Вентурі, 1996. 208 с.
7. Колодій А. М. Принципи права України : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 208 с.
8. Козюбра М. І. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. *Право України*. 2017. № 11. С. 142–164.
9. Гураленко Н. А. Судовий прецедент в системі джерел права: філософсько-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Львів, 2009. 223 с.
10. Рабінович С. П. Природно-правові підходи в юридичному регулюванні : монографія. Львів : ЛДУВС, 2010. 575 с.
11. Чумак В. В. Адміністративно-правові засади діяльності поліції Грузії, країн Балтії та України: порівняльний аналіз : монографія. Харків : Константа, 2019. 490 с.
12. Про затвердження Порядку проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.02.2018 № 58 // Урядовий портал : офіц. сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku-provedennya-ocinki-rivnya-doviri-naselennya-do-nacionalnoyi-policiyi> (дата звернення: 06.04.2021).

Одержано 07.04.2021

УДК 342.9:351.74

Сергій Ігорович БІРБАСОВ,

начальник управління превентивної діяльності

Головного управління Національної поліції в Харківській області

ЗАВДАННЯ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ОФІЦЕРА ГРОМАДИ

Проект «Поліцейський офіцер громади» стартував в Україні з початку літа 2019 року та став серйозним кроком у реформі Національної поліції, що має забезпечити кожному територіальну громаду окремих офіцером поліції. Головними завданнями проекту є впровадження нового формату роботи дільничних офіцерів поліції, постійна співпраця правоохоронних органів із громадою, інтеграція поліції у суспільство, задоволення безпекових потреб громадян, ефективне та консолідоване вирішення локальних проблем громади,

зміцнення довіри населення до поліції та оцінювання роботи поліції на основі дослідження рівня задоволеності громадян.

Проект «Поліцейський офіцер громади» на сьогодні запроваджено у 13 областях: Волинській, Донецькій, Дніпропетровській, Івано-Франківській, Закарпатській, Запорізькій, Кіровоградській, Луганській, Львівській, Рівненській, Харківській, Хмельницькій та Черкаській. Уже працюють 365 поліцейських офіцерів громади у 229 громадах [1].

Поліцейський офіцер громади перебуває на посаді дільничного офіцера поліції, підпорядковується безпосередньо начальнику сектору превенції відділення поліції, яке обслуговує обрану об'єднану територіальну громаду, та керується у своїй діяльності Конституцією України [2], Законом України «Про Національну поліцію» [3], наказом Міністерства внутрішніх справ України від 28.07.2017 № 650 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції» [4] й іншими нормативно-правовими актами.

Відповідно до пункту 1 розділу II Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції», затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 28.07.2017 № 650 [4], до основних завдань поліцейського офіцера громади належать такі: діяльність, що ґрунтується на принципі взаємодії з населенням на засадах партнерства та має на меті співпрацю з громадянами, громадськими організаціями, установами і підприємствами різних форм власності; виконання завдань, спрямованих на дотримання прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; співпраця з групами реагування патрульної поліції щодо застосування превентивних (профілактичних) заходів щодо осіб, схильних до вчинення правопорушень та/або які перебувають на профілактичних обліках поліції; регулювання дорожнього руху та здійснення контролю за дотриманням його учасниками чинного законодавства у сфері забезпечення дорожнього руху; здійснення досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання.

Окремо слід виділити здійснення поліцейським офіцером громади превентивної (профілактичної) роботи, спрямованої на запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, перевірку дотримання обмежень, установлених законом щодо осіб, які перебувають на профілактичному обліку, здійснення поліцейського піклування, ведення превентивного обліку як комплексу організаційно-практичних заходів у діяльності із запобігання вчиненню, фіксації та припинення правопорушень, контролю за поведінкою осіб з метою недопущення повторного вчинення ними правопорушень, дотриманням установлених законодавством тимчасових обмежень та виконанням

покладених зобов'язань, ужиття заходів для взяття на облік осіб, щодо яких здійснюється превентивна (профілактична) робота, і підтримання в актуальному стані інформаційних підсистем.

Запобігання правопорушенням – це перший обов'язок на посаді «поліцейський офіцер громади», що охоплює працю з жителями громади, проведення бесід та інформування. Кожен поліцейський офіцер громади є невід'ємною частиною громади, адже він працює заради її пріоритетів та живе в тій громаді, яку обслуговує. Постійна взаємодія поліцейського офіцера громади та громади, розуміння потреб і проблем мешканців, орієнтування в роботі не на каральні міри, а на превентивну роботу сприяють запобіганню злочинності. Діяльність поліцейських офіцерів громад змінює підхід до запобігання злочинності серед населення громад. Такий формат ураховує потреби кожного мешканця громади та забезпечує охорону прав і свобод дорослих і дітей, протидіє злочинності, забезпечує громадський порядок та громадську безпеку. Ефективній роботі поліцейських офіцерів сприяють керівництво громад та підтримка громадських організацій. Лише спільними діями можна вирішити проблеми та зменшити рівень злочинності в нашому суспільстві [5].

Щодо навантаження за кількістю населення на поліцейського офіцера громади необхідно сказати, що поліцейська дільниця – це територія, що обслуговується поліцейським офіцером громади, із чисельністю населення, що не перевищує 6 тис. осіб у сільській місцевості та 7 тис. осіб у містах. Залежно від стану криміногенної обстановки на дільниці вказані критерії можуть бути чинником для введення додаткових посад (старшого поліцейського офіцера громади, помічника поліцейського офіцера громади або утворення додаткової поліцейської дільниці [6].

З метою виконання своїх обов'язків поліцейський офіцер громади може: здійснювати превентивні поліцейські заходи, передбачені ч. 1 ст. 31 Закону України «Про Національну поліцію» [3], а саме: перевірку документів особи, опитування особи, поверхневу перевірку й огляд, зупинення транспортного засобу, обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю, проникнення до житла чи іншого володіння особи, перевірку дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ, поліцейське піклування тощо; також він може застосовувати поліцейські заходи примусу у випадках та порядку, визначених Законом України «Про Національну поліцію» [3] (фізичний вплив (сила), спеціальні засоби, вогнепальну зброю), затримувати підозрюваних у вчиненні кримінального або адміністративного правопорушення, доставляти

таких осіб до поліцейської станції або органу (підрозділу) поліції, здійснювати провадження у справах про адміністративні правопорушення, ухвалювати рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечувати їх виконання, перевіряти дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб; застосовувати технічні прилади і технічні засоби, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки або відеозапису й використовувати інші повноваження, визначені законодавством України.

Підсумовуючи, слід сказати, що у межах проекту «Поліцейський офіцер громади» територіальні громади отримали новий рівень комунікації і поліцейського сервісу, так званий «community policing». На сьогодні поліцейські офіцери громад мають величезну підтримку у населення.

Список бібліографічних посилань

1. Як громада може отримати свого поліцейського офіцера // Громадський простір : сайт. 09.12.2020. URL: <https://www.prostir.ua/?news=yak-hromada-mozhe-otrymaty-svoho-politsejskoho-ofitsera> (дата звернення: 05.04.2021).

2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 05.04.2021).

3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 05.04.2021).

4. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції : Наказ МВС України від 28.07.2017 № 650 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17> (дата звернення: 05.04.2021).

5. Поліцейські офіцери громад: запобігання правопорушенням в інтересах громади // Громадський простір : сайт. 07.12.2020. URL: <https://www.prostir.ua/?news=politsejski-ofitseri-hromad-zapobihannya-pravoporushennyam-v-interesah-hromady> (дата звернення: 05.04.2021).

6. Поліцейський офіцер громади // Національна поліція : офіц. сайт. URL: <https://www.npu.gov.ua/ya-tut.html> (дата звернення: 05.04.2021).

Одержано 08.04.2021

УДК 342.9:351.74

Юрій Петрович ЛУКАВЕНКО,

начальник управління поліції охорони в Харківській області;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1920-6626>

ПЕРЕВАГИ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ ОХОРОНИ НА РИНКУ ОХОРОННИХ ПОСЛУГ

Відповідно до статті 1 Закону України «Про охоронну діяльність» [1] охоронна діяльність – це надання послуг з охорони власності та громадян. У свою чергу, суб'єкт охоронної діяльності – це суб'єкт господарювання будь-якої форми власності, створений та зареєстрований на території України, що здійснює охоронну діяльність на підставі отриманої у встановленому порядку ліцензії. При цьому ліцензії, які отримує кожен із суб'єктів, є однаковими та не розподіляються за видом охорони. Законодавчо не обмежено право кожного ліцензіата на здійснення охоронної діяльності, а саме: за видом охорони, суб'єктом та/або об'єктом охорони тощо, а також не визначено певних переваг у конкуренції для будь-кого з учасників. Разом із тим діяльність кожного з учасників регулюється окремими законодавчими та підзаконними нормативно-правовими актами, які фактично надають окремим з них певні переваги над іншими [2].

Сьогодні на ринку охоронних послуг діють такі суб'єкти, як поліція охорони та приватні охоронні структури. Слід зазначити, що не є учасниками ринку охоронних послуг, однак забезпечують охорону окремих об'єктів унаслідок законодавчого закріплення відповідних функцій публічні юридичні особи та/чи їх структурні підрозділи (відомча воєнізована охорона, відомча охорона, спеціалізоване охоронне підприємство, спеціальні відомчі підрозділи охорони, служби морської безпеки тощо) та правоохоронні органи, зокрема органи охорони державного кордону, з'єднання, військові частини і підрозділи Збройних сил України тощо. Наприклад, положення пунктів 5, 6 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Національну гвардію України» [3] регламентують, що основними функціями Національної гвардії України, зокрема, є охорона ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання державної власності, важливих державних об'єктів та спеціальних вантажів.

Закон України «Про Національну поліцію» [4] визначає правові засади організації та діяльності, повноваження Національної поліції України, серед іншого органів поліції охорони (ст. 13 Закону України «Про Національну поліцію»), статус поліцейських, а також порядок проходження служби в Національній поліції України.

У складі органів поліції охорони здійснює діяльність цивільна охорона. Як випливає з аналізу нормативно-правових актів, працівники цивільної охорони здійснюють свою діяльність на умовах трудового договору, на них поширюються загальне законодавство про працю і державне соціальне страхування, вони можуть оснащуватись вогнепальною зброєю.

Серед основних повноважень поліції, визначених статтею 23 «Про Національну поліцію» [4], можна виділити ті, що мають бути притаманні поліції охорони, а саме: здійснення охорони об'єктів права державної власності у випадках та в порядку, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, а також участь у здійсненні державної охорони (п. 19), здійснення на договірних засадах охорони фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності (п. 20).

Незважаючи на те, що фактично органи поліції охорони одночасно є суб'єктами господарювання під час надання послуг охорони та територіальними органами органу державної влади, вони згідно з чинним законодавством утримуються виключно за рахунок коштів від надання послуг з охорони, які здійснюються на договірних засадах та спрямовуються на оплату праці осіб, задіяних у наданні послуг з охорони.

Серед особливостей правового статусу співробітників поліції охорони, які можна розглядати як переваги на ринку охоронних послуг, слід назвати такі: право на носіння, зберігання і використання вогнепальної зброї та спеціальних засобів; право на застосування низки превентивних поліцейських заходів і поліцейських заходів примусу, які передбачено законодавством про Національну поліцію (фізичний вплив (сила); застосування спеціальних засобів, застосування вогнепальної зброї) та додаткові гарантії захисту.

На співробітників поліції охорони як працівників правоохоронних органів, на відміну від працівників приватних охоронних структур, поширюють свою дію норми Кримінального кодексу України [5] (далі – КК України) щодо кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України), за посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України), за опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ст. 342 КК України).

Чинним законодавством також встановлено порядок та умови виплати грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності працівника поліції (постанови Кабінету Міністрів України від 12 травня 2007 р. № 707 «Про затвердження порядку та умови виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) або інвалідності працівника міліції» [6] та від 21 жовтня 2015 р. № 850 «Про затвердження порядку та умов призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності працівника міліції») [7].

Отже, слід констатувати, що наразі органи поліції охорони мають подвійний статус: як суб'єкти господарювання і територіальні органи Національної поліції України, яка є центральним органом виконавчої влади та служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності й підтримання публічної безпеки і порядку.

Список бібліографічних посилань

1. Про охоронну діяльність : Закон України від 22.03.2012 № 4616-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4616-17> (дата звернення: 02.04.2021).

2. Звіт про результати дослідження впливу постанови Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 № 937 «Питання забезпечення охорони об'єктів державної та інших форм власності» на економічну конкуренцію на ринку охоронних послуг : схвал. протоколом Антимонопольного комітету України від 23.05.2016 № 35 // Антимонопольний комітет України : офіц. сайт. <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=125326&schema=main> (дата звернення: 02.04.2021).

3. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 № 876-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18> (дата звернення: 02.04.2021).

4. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 02.04.2021).

5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 02.04.2021).

6. Про затвердження Порядку та умов виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) або інвалідності працівника міліції, податкової міліції : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.05.2007 № 707 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/707-2007-п> (дата звернення: 02.04.2021).

7. Про затвердження Порядку та умов призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без установаження інвалідності працівника міліції : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2015 № 850 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/850-2015-п> (дата звернення: 02.04.2021).

Одержано 08.04.2021

УДК 342.951

Оксана Валеріївна БРУСАКОВА,

доктор юридичних наук, доцент,

декан факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6522-8020>

ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ НА АВІАЦІЙНОМУ ТРАНСПОРТІ

На сьогоднішній день збільшується кількість вчинення адміністративних правопорушень на авіаційному транспорті як фізичними, так і юридичними особами. Свідченням цього є достатня кількість інформації, що висвітлюється у засобах масової інформації, а також і зміст судової практики щодо окремих громадян, які вчиняють правопорушення під час польотів, такі як розпивання спиртних напоїв, користування засобами радіозв'язку з борту повітряного судна, порушення норм чинного законодавства щодо перевезення небезпечних речовин або предметів. В той же час юридичні особи вчиняють правопорушення, пов'язані із порушенням порядку використання повітряного простору України, експлуатацією повітряного судна без документів, що дають право виконувати польоти, тощо. У зв'язку з цим дуже важливим є визначення відповідних правових засад адміністративної

відповідальності за правопорушення на авіаційному транспорті, тобто забезпечення належного правового регулювання останньої.

Дослідники звертають увагу, що на сьогоднішній день в адміністративній відповідальності за порушення правил безпеки польотів нагромаджено чимало проблем, зумовлених як недосконалістю нормативно-правового регулювання, так і недоліками тлумачення й застосування правових норм, труднощами функціонування самої системи державного управління безпекою польотів, проблемами кадрового, матеріально-фінансового, організаційного та іншого забезпечення її управлінської діяльності [1].

Я. Й. Баган виокремлює особливу роль адміністративної відповідальності, яка слугує дієвим правовим засобом правоохоронного призначення в галузі повітряного транспорту, що застосовується з метою організації нормального функціонування його суб'єктів, забезпечення публічного порядку та безпеки на його об'єктах, профілактики та боротьби з різними правопорушеннями. Крім того, автор звертає увагу, що у чинному законодавстві спостерігається спроба визначити деякі склади адміністративних проступків, оминаючи основний кодифікований акт, яким є Кодекс України про адміністративні правопорушення, та припускає запровадження нового виду відповідальності – фінансової [2, с. 103–104].

В умовах сьогодення нормативно-правове забезпечення адміністративної відповідальності за правопорушення на авіаційному транспорті охоплено Кодексом України про адміністративні правопорушення (КУпАП), Повітряним кодексом України та низкою законів, що містять норми, які передбачають адміністративну відповідальності на авіаційному транспорті.

Зазначимо, що адміністративна відповідальність у Кодексі України про адміністративні правопорушення встановлена трьома способами:

- бланкетним способом (шляхом відсилання до нормативно встановлених правил, порушення яких утворює об'єктивну сторону адміністративного правопорушення);
- шляхом зазначення у відповідній статті кодифікованого акта конкретних правил, порушення яких тягне за собою настання адміністративної відповідальності. При цьому охоронювані адміністративно-правовою санкцією правила повинні виступати елементом окремих нормативних актів законодавчих і виконавчих органів;
- встановленням заборони, порушення якої утворює об'єктивну сторону адміністративного правопорушення безпосередньо в нормі Особливої частини законодавчого акта про адміністративні правопорушення [3, с. 91–92].

В контексті зазначеного варто вести мову про класифікацію правопорушень на авіаційному транспорті в залежності від суб'єкта вчинення правопорушення – фізичні та юридичні особи. Підтвердженням зазначеного є передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення та Повітряним кодексом України відповідальність за правопорушення.

Аналіз положень Кодексу України про адміністративні правопорушення надає можливість виокремити наступні склади адміністративних правопорушень на авіаційному транспорті, а саме: порушення правил безпеки польотів (ст. 111 КУпАП); порушення правил поведінки на повітряному судні (ст. 112 КУпАП); порушення правил міжнародних польотів (ст. 113 КУпАП); порушення правил пожежної безпеки на залізничному, морському, річковому і повітряному транспорті (ст. 120 КУпАП); порушення правил перевезення небезпечних речовин і предметів на транспорті (ст. 133 КУпАП); підроблення проїзних квитків і знаків поштової оплати (ст. 135-1 КУпАП); порушення правил, спрямованих на забезпечення схоронності вантажів на повітряному транспорті (ст. 137 КУпАП).

Слід зазначити, що Кодекс України про адміністративні правопорушення вищезазначені склади адміністративних правопорушень відображає в главі 10 «Адміністративні правопорушення на транспорті, в галузі шляхового господарства і зв'язку», тобто не відведено окремої глави, яка б передбачала відповідальність за правопорушення на авіаційному транспорті або в цілому в авіаційній діяльності. У той же час Повітряний кодекс України апелює термінами «авіаційна безпека», «безпека авіації» та «безпека польотів». Але безпосереднє звернення до ст. 10 Повітряного кодексу України надає можливість зазначити, що безпека авіації є найширшим за змістом і складається з безпеки польотів, авіаційної безпеки, екологічної безпеки, економічної та інформаційної безпеки.

Більшість вчених, які досліджували питання реалізації держаної політики у галузі цивільної авіації, наголошували на необхідності запровадження більш дієвих видів санкцій, крім штрафу. Для підвищення ефективності адміністративної відповідальності юридичних осіб необхідно провести принаймні часткову кодифікацію нормативних актів, що її встановлюють. Така кодифікація може бути проведена як на базі КУпАП, так і шляхом прийняття нового закону, який би регламентував виключно адміністративну відповідальність юридичних осіб [4, с. 10]. Адже визначення правових засад невід'ємне від встановлення певних норм (правил) поведінки. Однак, на практиці жодне правило не може повністю передбачити всіх можливих обставин, за яких воно має застосовуватися.

З огляду на те, що правове регулювання за своєю природою є специфічним різновидом соціального регулювання, націленим на досягнення певних результатів у житті суспільства та здійснюється за допомогою цілісної системи засобів, під правовим регулюванням адміністративної відповідальності за правопорушення на авіаційному транспорті слід розуміти комплекс юридичних засобів, за допомогою яких держава встановлює правову форму захисту національних інтересів та захисту населення у сфері забезпечення авіаційної безпеки, що передбачає застосування уповноваженими органами (посадовими особами) до порушника (фізичних та юридичних осіб) адміністративних стягнень за вчинення порушень загальнообов'язкових авіаційних правил України в порядку і на умовах, передбачених нормами адміністративного законодавства.

Список бібліографічних посилань

1. Бичков А. С. Адміністративна відповідальність за порушення правил безпеки польотів: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2010. 19 с.

2. Баган Я. Й. Адміністративно-правове забезпечення функціонування авіаційного транспорту в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2018. С. 103-104.

3. Крижановська В. А. Адміністративна відповідальність в адміністративному праві України: сучасне розуміння, нові підходи: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Львів, 2016. С. 91-92.

4. Зима О. Т. Адміністративна відповідальність юридичних осіб: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2001. С. 10.

Одержано 07.04.2021

УДК 34(091)(4/9):351.74

Ірина Вікторівна ПАНОВА,

*кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри правоохоронної діяльності та поліцейстики
факультету № 6 Харківського національного
університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4325-5428>*

ПОНЯТТЯ ПОЛІЦЕЙСТИКИ: ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ТА СУЧАСНЕ БАЧЕННЯ

Розвиток України у напрямку побудови демократичної правової держави не може відбуватися без встановлення надійних правових гарантій вільного і безпечного існування особи в суспільстві. Сучасні

реалії вимагають усвідомлення теоретико-методологічних основ забезпечення публічного управління. У нинішніх складних умовах становлення українського суспільства увага науковців зосереджена на аналізі реформ, які пропонується запровадити. Ключову роль посідає перебудова діяльності правоохоронних органів. Зміни носять кардинальний характер і передбачають майже докорінну зміну функціонування існуючої системи. Зрозуміло, що першим кроком щодо реформування системи правоохоронних органів має бути оновлення нормативно-правової бази. Для оптимізації цього процесу доречним буде використання позитивного досвіду зарубіжних країн. Тут необхідно зауважити, що в деяких країнах діяльність поліції регламентується не тільки сукупністю норм кримінального, кримінально-процесуального, адміністративного та інших фундаментальних галузей права, а ще й нормами спеціально виділеного поліцейського права. В Україні на сьогодні на офіційному рівні подібна галузь права не визначена, але у рамках міжнародної уніфікації правової основи діяльності правоохоронних органів дослідження генези поліцейського права становить певний інтерес. Тому доречно дослідити шлях становлення поліцейського права як науки в контексті сутності поліцейстики.

Тематика поліцейстики в історії правової думки формувалася поступово по мірі становлення цього інституту державної влади. Поліцейське право набуло універсального характеру, має власні першовитоки формування свого предмета, пошуки наукових методів дослідження, свою власну систему. Будучи основою адміністративного права, поліцейське право має водночас власну передісторію, пов'язану з розвитком камеральних наук. Камералістика розумілася як наука про фінанси, економіку, господарство, з часом включила до свого предмета питання поліції та управління, аграрну науку, гірничу справу тощо. Саме камеральні науки сприяли формуванню суспільної потреби у створенні цілісного вчення про поліцію – поліцейської науки, яка згодом отримала назву «поліцейське право».

Наука поліцейського права була заснована у Франції Деламаром, у Німеччині – Юсті як теорія політики законодавства та управління [1, с. 13]. У подальшому Зонненфельс розглядав останню як правила організації внутрішньої безпеки. Причому сама поліцейська функція не відділялася від функцій загальної адміністрації [1, с. 16]. Своєрідний переворот у науці про поліцію спричинив твір Р. Моля «Наука поліції на засадах правової держави», було змінено уявлення про державу та її ставлення до громадян [1, с. 27]. Наприкінці XIX ст. наука поліцейського права слугувала основою організаційній структурі

поліції та розглядалася як частина загальних прав посадових осіб. У контексті саме поліцейського права будувалися необхідні органи самоврядування, складові та станові поліцейські органи самоврядування. Тодішнє поліцейське право включало також регулювання паспортної системи, паспортного законодавства, положення про види на проживання, правила про закордонні паспорти, право поліцейських приписів у сфері особистій та публічній тощо [1, с. 28–29]. В подальшому вчені заговорили про необхідність зміни назви «поліцейське» право на «адміністративне», крім того у німецьких, французьких та італійських університетах почали викладати саме науку адміністративного права або права внутрішнього управління.

На теренах нашої держави до XIX ст. фактично поліцейстикою не займалися, надаючи перевагу виключно перекладам творів іноземних авторів. Проте з повним правом про розвиток науки адміністративного поліцейського права можна говорити лише стосовно періоду після зародження камеральних наук і поліцейського права, а також завдяки заснуванню університетів у Львові, Харкові, Києві, Одесі і Чернівцях.

Сучасна українська версія поліцейського права пов'язана передусім з напрацюваннями вчених з історії держави і права та адміністративістів. Догматика поліцейського права розглядалася переважно в адміністративно-правовому спрямуванні [1, с. 79], проте однозначної думки щодо його функціонування серед науковців не склалося. О. С. Проневич указує, що галузь (підгалузь) поліцейського права в сучасній вітчизняній правовій системі відсутня. Своєрідним її аналогом є адміністративна діяльність органів внутрішніх справ.

Вдосконалення чинного вітчизняного адміністративного законодавства й ефективне реформування системи органів внутрішніх справ неможливе без урахування дореволюційного досвіду організаційно-правового регулювання діяльності поліції, комплексного аналізу сформульованих фундаторами юридичної поліцейстики концепцій поліцейської діяльності, творчого осмислення наукового доробку провідних зарубіжних і вітчизняних поліцейстів [2]. Поліцейське право та наука про поліцію розглядається як наука Особливої частини адміністративного права поряд з науковими дослідженнями муніципального права та є ядром практики адміністративного права [3, с. 80]. У той же час, діяльність «поліції» як системи органів виконавчої влади, які здійснюють охорону громадського порядку шляхом нагляду та вжиття заходів адміністративного примусу, регулюється нормами адміністративного права, які в сукупності становлять її важливу підгалузь – поліцейське право [4, с. 71]. Крім того в європейських країнах

поліцейське право вважається однією з найважливіших галузей публічного права, яка, відповідно, вивчається та досліджується на одному рівні з конституційним, цивільним або адміністративним правом.

Сучасна реабілітація поліцейського права пов'язана з гострою потребою розібратися з концептуальним наповненням поліцейстики, обґрунтуванням її теоретико-методологічних засад, зокрема не через протиставлення категорій адміністративно-правової науки, а в межах її предмета – шляхом виокремлення інститутів, пов'язаних із застосуванням заходів адміністративного примусу. Втім саме поліцейське право становить поєднання декількох категорій юридичної науки: в контексті систематизованого зводу знань про право (висвітлення проблем юридичної діяльності та сфери діяльності поліції), безпекознавства (забезпечення поліцейськими силами публічної безпеки), поліцейської деонтології (принципи Європейського кодексу поліцейської етики), правопорядку (в контексті боротьби проти діяльності кримінальних співтовариств, надання адміністративних послуг населенню), а також як поліцейська наука, наука про поліцію та поліційстику в цілому.

Список бібліографічних посилань

1. Антологія міжнародного поліцейського права. (Історія. Предмет. Методи. Норми. Класифікація.) у двох томах. / під заг. ред.: Ю. І. Римаренка, В.В. Коваленка, В. Я. Тація, О. М. Бандурки, А. П. Гетьмана, О. М. Джужі, О. В. Негодченка, В. І. Олефіра. Т 1. Від камералістики до поліцейстики. – Херсон: Айлант, 2010. – 724 с.

2. Проневич О.С. Генеза та еволюція поліцейського права у контексті формування буржуазної парадигми діяльності поліції (друга пол. XVIII – поч. XX ст.). – [Електронний ресурс]: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/3561/%CE>.

3. Приватне життя і поліція: концепт. підходи, теорія та практика / Ю. І. Римаренко [та ін.]; відп. ред. Ю. І. Римаренко; Національна академія внутрішніх справ України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Інститут законодавства при Верховній Раді України, Університет сучасних знань, Маріупольський держ. гуманітарний ун-т. - К.: КНТ, 2006. – 740 с.

4. Лошицький М. Поліцейське право в системі права України // Публічне право. - 2012. - № 3 (7). - С. 71-74.

Одержано 06.04.2021

УДК 340.12(477)

Ольга Ігорівна БЕЗПАЛОВА,

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри поліцейської діяльності
та публічного адміністрування факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2886-695X>;*

Вікторія Олександрівна КІНЗБУРСЬКА,

*здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9419-6061>*

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ ТА ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ПРАВООХОРОННІЙ СФЕРІ

Успіх реформ, що сьогодні запроваджуються в Україні, безпосередньо залежить від наявності ефективного механізму взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інституцій громадянського суспільства. Завдяки активній позиції громадянського суспільства, створенню умов для участі його інститутів в управлінні державними справами та вирішенні питань місцевого значення можливо розв'язати існуючі політичні, соціально-економічні, безпекові, культурні та гуманітарні проблеми, підвищити якість надання суспільно значущих послуг, вжити заходів щодо запобігання корупційним ризикам, скоротити державні видатки та підвищити рівень взаємної довіри державних органів та громадянського суспільства.

Новим етапом становлення громадянського суспільства стала Революція Гідності, які наочно продемонструвала усі можливості впливу громадськості на політичні процеси, процеси оновлення та переформатування влади в державі. Саме з цього моменту почав відбуватися системний перегляд ролі громадянського суспільства в процесі здійснення реформ та реалізації державної політики, формуватися принципово новий механізм взаємодії держави та громадянського суспільства, орієнтований на забезпечення прозорості діяльності державних органів та зменшення бюрократичних перепон на шляху налагодження взаємодії держави та суспільства у різних сферах суспільного життя, зокрема у правоохоронній.

Сучасний стан взаємодії державних органів та інститутів громадянського суспільства у правоохоронній сфері характеризується недосконалістю чинного законодавства (незважаючи на певні позитивні зрушення, що мали місце останнім часом), відсутністю дієвих

інструментів залучення потенціалу громадськості до процесів формування та реалізації державної політики та вирішення питань місцевого значення, недостатнім рівнем державної фінансової підтримки організацій громадянського суспільства з боку держави (для реалізації програм та проектів, спрямованих на реалізацію завдань державної та регіональної політики), збільшенням державних видатків на надання суспільних та інших соціально значущих послуг, складністю реєстраційних процедур для організацій громадянського суспільства, відсутністю комплексних заходів щодо правової освіти населення в частині захисту прав і свобод громадян тощо.

Вищезазначене дозволяє дійти висновку, що питання налагодження конструктивної взаємодії державних органів та інститутів громадянського суспільства в процесі здійснення реформ у правоохоронній сфері, запровадження дієвого громадського контролю за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування, гармонізації законодавства України із законодавством Європейського Союзу, врахування міжнародного досвіду розвитку громадянського суспільства залишаються актуальними та важливими для оптимізації процесів формування та реалізації державної та регіональної політики у правоохоронній сфері, вирішення питань місцевого значення. Зокрема, це зумовлено трансформацією наукових підходів щодо сутності такої взаємодії, оновленням національного адміністративного законодавства, необхідністю удосконалення механізмів стимулювання участі громадянського суспільства в розвитку держави та підвищення якості правової освіти населення, а також сучасним етапом глибоких структурних реформ, орієнтованих на позитивні економічні та соціальні результати.

В умовах реформаторських змін суспільно-політичної ситуації в країні існує декілька головних форм взаємодії державних органів з інституціями громадянського суспільства. До таких форм віднесено взаємодію у нормотворчій, правозастосовчій та правоохоронній діяльності держави. Отже, правоохоронна сфера діяльності також є середовищем для взаємодії органів державної влади та громадських інституцій. Можливість участі громадськості в охороні громадського порядку (Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону»), правомочність складання протоколів про адміністративні правопорушення членами громадських формувань або громадськими інспекторами (ст. 255 КУпАП), реалізація контрольних заходів щодо діяльності правоохоронних органів, – все це є формами взаємодії громадськості та органів влади у правоохоронній сфері. Варто підкреслити, що організація та унормування такого роду взаємодії може здійснюватися на

регіональному (територіальному або місцевому) рівні, однак чітке нормативне встановлення порядку та форм такої взаємодії визначають центральні органи виконавчої влади.

Взаємодія на регіональному рівні, по-перше, включає процеси звітування органів влади, система яких передбачає відповідний поділ, по-друге – можливість проведення цими органами спільних із громадськістю заходів у сфері протидії злочинності, обміну інформацією, консультування та формування регіональної політики. Яскравим прикладом взаємодії інститутів громадськості та регіональних органів влади у правоохоронній сфері є запровадження спільних програм або проектів. Завданнями таких програм є створення умов для розвитку громадянського суспільства, налагодження співпраці влади та громадськості, фінансова підтримка ініціатив громадськості для спільного вирішення завдань регіональної політики. У межах програм передбачаються фінансові ресурси для проведення публічних консультацій із громадськістю, вивчення громадської думки, проведення конкурсів соціальних проектів серед громадськості, створення ресурсних центрів громадських ініціатив, навчання державних службовців та представників громадськості використанню інструментів громадської участі, проведення форумів соціальних інвестицій тощо. Наразі програми сприяння розвитку громадянського суспільства ухвалили та виконують у всіх областях України.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що сьогодні у сучасних умовах є дві форми взаємодії, які характерні для будь-якого рівня та напряму діяльності – це інформування населення через засоби масової інформації та соціальні мережі, що передбачає зворотній зв'язок, а також форма громадського контролю, яка передбачає можливість впливу громадськості на законність діяльності усіх органів влади. Анткорупційна діяльність громадськості, хоча і повною мірою не відповідає змісту взаємодії з органами влади, але передбачає опосередковану участь у процесі прийняття законних, а від того і спрямованих на забезпечення добробуту держави та населення, рішень та вчинення дій. Таким чином, участь інститутів громадянського суспільства у правоохоронній діяльності держави забезпечується шляхом: реалізації права складати протоколи про адміністративні правопорушення; участі інститутів громадянського суспільства в діяльності Національної поліції щодо забезпечення охорони публічного порядку; реалізації права вживати спільно з працівниками правоохоронних органів заходів, спрямованих на припинення адміністративних правопорушень і злочинів; участі інститутів громадянського суспільства в охороні державного кордону.

Одержано 06.04.2021

УДК 351.74(477)«17»

Володимир Анатолійович ГРЕЧЕНКО,

доктор історичних наук, професор,

заслужений працівник освіти України,

завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

факультету № 6 Харківського національного

університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6046-0178>

ПОЧАТОК ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ОРГАНІВ У ХАРКОВІ (СЕРЕДИНА ХVІІІ СТ.)

На Слобідській Україні ще наказами 1729, 1723, 1732 рр. із компетенції полковників і старшини були вилучені суд та слідство у кримінальних справах. 23 грудня 1732 р. був створений особливий орган – «канцелярія комиссии учреждения Слободских полков». До складу канцелярії, очолюваної князем О. І. Шаховським, входили 2 російські гвардійські штаб-офіцери, які, серед інших обов'язків, мали і окремі поліцейські функції керівного характеру. Вони розглядали справи про суперечки старшин і козаків, про стягнення боргів і втечі козаків, уживали заходів проти масового невдоволення жителів козацьких слобід та «безладу» [1, с. 105].

Збільшення «злодійських людей» у 1745 р. у Харкові, особливо під час ярмарок, коли крадіжки частішали, змусило застосувати надзвичайні заходи. Для патрулювання на шляхах біля міста були призначені наряди з сусідніх з Харковом сотень в кількості 50 осіб під командуванням хорунжого (підпрапорного). Місцева охорона була посилена також загonom драгун, які були прикріплені до «комісії розшукових справ» капітана Щеліна [2, с. 105].

Вищий нагляд за поліцейськими порядками в місті належав головному місцевому начальству: воеводам, полковникам з полковою канцелярією, а також різному генералітету, що проживав у місті. Наприклад, генерал-аншеф П. І. Стрешньов – командир Української дивізії (1758–1762 рр.) юридично мав незначний стосунок до поліцейських справ, але фактично часто розпоряджався ними на свій розсуд. З встановленням губернії губернський нагляд за поліцією перейшов до губернатора, а з встановленням намісництва – до намісника.

Окремих поліцейських органів у козацькому Харкові не було. Деякі поліцейські доручення давалися сотникам чи городничому, які виконували їх не дуже охоче. Частіше всього це був городничий. Була й так звана обивательська поліція. За порядком в цехах слідкували цехмістри, на базарах – рядські та базарні старости. З жителів обиралися

десяцькі та соцькі. Городничий керувався у своїй діяльності поліцейською інструкцією. Усілякому новому начальнику поліції при вступі його в посаду давався особливий указ з полкової канцелярії з переліком його обов'язків. У 1760 р. генерал П. І. Стрешньов подав запит у полкову канцелярію, чи є хтось у Харкові, хто виконує поліцейські функції, а якщо немає, то наказував негайно когось призначити на цю посаду. Головне спостереження за «зłodійськими людьми» було покладене на хорунжого Квітку, сотників Протопопова та Мосцевого, підхорунжого Костича та городничого Пантелимонова. Вдень харків'ян оберігала козацька «обвахта», а вночі кінні патрулі. Але згодом командир слобідських полків генерал Брінк вирішив, що поліцейські наряди – не справа козаків, які повинні займатися лише військовою службою і відмінив патрулювання козаків. Це призвело до різкого зростання злочинності.

Д. Багалій і Д. Міллер пишуть, що серед зłodійського елемента у Харкові переважали не корінні харків'яни, а зайди, зазвичай «великоруської породи» (їх вираз) [2, с. 105].

При заснуванні Слобідсько-Української губернії відповідно до маніфесту від 28 липня 1765 р. відбувається перетворення полкових канцелярій у провінційні [3]. Таким чином, кожний полк, який складав окрему провінцію був розділений на декілька комісарств. Земські комісари були підпорядковані провінційним воєводам. Їм було доручено «собрание налогов и полицейская власть».

У цей час між міськими магістратами і губернськими (провінційними) канцеляріями відбувалася боротьба за організацію поліції, вплив на неї. У 1766 р. магістрати ряду міст поскаржилися в Сенат, що провінційні канцелярії забирають у них право створювати свою поліцію і самостійно призначають до виконання поліцейських функцій офіцерів. Сенат погодився з проханням про передачу поліції в містах магістратам, але поставив її під контроль губернаторів [4].

У «Наказі Головної поліції» 1766 р. мовилося про необхідність призначення на поліцейську службу осіб із знатних прізвищ, які мають бути «звільнені від всякого недоліку», щоб уникнути того, «що може пошкодити чистоті їх совісті» [5, с. 18].

Виконання поліцейських функцій було основним видом діяльності земських комісарів. Займаючись вартами, охороною обивателів, а також розшуком злочинців, комісари Слобідсько-Української губернії були зобов'язані своєчасно доповідати в провінційну і губернську канцелярії, а також подавати відомості про чиновників і дворян, звіти про вартових і розсильних, їхнє призначення, кількість, смерть і т.д. Так, у 1769 р. харківський комісар звертається з

рапортом у губернську канцелярію, в якому повідомляє про необхідність посилення поліцейського нагляду в зв'язку з наступним ярмарком [6, арк. 1–14]. Комісарські правління і комісари Слобідської України проіснували до початку 80-х рр. XVIII ст. Вони були скасовані в 1780 р. у зв'язку з перетворенням Слобідсько-Української губернії в Харківське намісництво. Деякі з комісарських правлінь (Перекопське та Хотомлянське) продовжували функціонувати на початку 80-х рр., закінчуючи старі справи [1, с. 107–108].

Замість комісарів деякі поліцейські функції починають виконувати городничі, під командою яких знаходилися 2 пристава та кварталні і штатна рота під командуванням капітана. У Харкові були і поліцейські драгуни, відряджені з інших міст [2, с. 184–185].

Отже, у середині XVIII століття у Харкові та інших районах Слобідської України спеціалізовані поліцейські органи лише почали створюватися, йшов пошук їх організаційних форм. Поліцейські функції виконували різні органи, в т.ч. козаки Харківського полку, магістрат, земські комісари, городничі. Це ускладнювало протидію злочинності в місті.

Список бібліографічних посилань

1.Талдикін О. В. Адміністративно-поліцейські органи російського самодержавства і їх особливості на землях Слобідської України в 30-70-х рр. XVIII століття. *Вісник Університету внутрішніх справ*. 1999. № 5. С. 105-108.

2. Багалеї Д. И., Миллер Д. П. История города Харькова за 250 лет его существования (с 1655-го по 1905-й год): Историческая монография. Т. 1: XVII–XVIII века. Х.: Паровая типография и литография М. Зильберберг и С-вья 1905. 569 с.

3. Об учреждении в Слободских полках приличного гражданского устройства, и о местепребывании Канцелярии губернской и провинциальной / Полное собрание законов Российской империи, собрание 1-е. (ПСЗРИ-1). Т. XVII. № 12440.

4. О возложении Полицейской должности в городе Муроме и некоторых других городах на магистраты / ПСЗРИ -1. Т. XVII. № 12764.

5. Пинигин М.Г. Организационно-правовые основы деятельности полиции в России по «Уставу благочиния или Полицейскому» (1782-1862 гг.): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. М., 2003. 180 с.

6. Центральний державний історичний архів України (ЦДІАК України). Ф.1710. Оп.2. Спр554. Арк.1-14.

Одержано 06.04.2021

УДК 351.74+342.922

Олена В'ячеславівна ДЖАФАРОВА,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри поліцейської діяльності та
публічного адміністрування факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4201-0218>;*

Олександр Григорович КНЯЗЮК,

начальник Головного сервісного центру МВС України

ДЕЯКІ АСПЕКТИ НАДАННЯ ДОЗВІЛЬНИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ СЕРВІСНИМИ ЦЕНТРАМИ МВС УКРАЇНИ

На сьогоднішній день серед суб'єктів надання адміністративних послуг, у тому числі дозвільного характеру, необхідно відокремлювати сервісні центри МВС України. Оскільки вони надають адміністративні послуги дозвільного характеру, переважно пов'язані з експлуатацією транспортних засобів (далі – ТЗ). Разом із тим, актуальними теоретичними та практичними питаннями залишаються окремі аспекти розбудови інституту адміністративних послуг, зважаючи на систематичний процес їх удосконалення та усунення актуальних проблем прикладного та правового характеру, а тому теоретичні дослідження в цій сфері є закономірними та практично корисними.

У зв'язку з цим, дослідження особливостей надання дозвільних адміністративних послуг і їх множинність, обумовлює необхідність проведення класифікації, котра в перспективі може бути використана під час прийняття нормативно-правових актів у сфері надання адміністративних послуг, зокрема таких, що надаються сервісними центрами МВС України або внесення змін до чинних нормативно-правових актів.

Тому дозвільні адміністративні послуги сервісних центрів МВС слід класифікувати за двома критеріями:

1) *за сутністю та характером результату дозвільної адміністративної послуги*, такі, що: а) надають особі право на керування ТЗ і його експлуатацію (отримання посвідчення водія, в тому числі міжнародного зразка та свідоцтва про підготовку водіїв ТЗ, що перевозять небезпечні вантажі; оформлення висновку про подальшу експлуатацію ТЗ, який розшукується правоохоронними органами іноземних держав); б) пов'язані з переобладнанням ТЗ або його окремих частин (видача свідоцтва про допущення ТЗ до перевезення

визначених небезпечних вантажів; отримання дозволу на встановлення використання на ТЗ спеціальних звукових та/або світлових сигнальних пристроїв синього чи жовтого кольору; розгляд проєктів нормативно-технічної документації щодо погодження проєктів конструкцій ТЗ; перевірка відповідності самостійно сконструйованого ТЗ вимогам безпеки дорожнього руху, а також іншим нормам і стандартам; виготовлення макетів індивідуальних номерних знаків ТЗ: переобладнання ТЗ без заміни номерних агрегатів); в) стосуються зміни ідентифікаційних номерів ТЗ і їх агрегатів (видача висновку щодо можливості дублювання ідентифікаційних номерів ТЗ або заміни номерного агрегата ТЗ); г) необхідні для реалізації ТЗ або окремих його частин (оформлення дозволів на реалізацію складових частин ТЗ, що мають ідентифікаційні номери, а також видачу документів, транзитних номерних знаків, пов'язаних з придбанням або реалізацією ТЗ, кузовів, рам; перевірка суб'єктів господарювання щодо відповідності матеріально-технічної бази та документації встановленим вимогам до діяльності, пов'язаної з реалізацією ТЗ);

2) *залежно від суб'єкта системи сервісних центрів МВС України, що надає дозвільну адміністративну послугу, ті, що надаються:* а) територіальними сервісними центрами МВС України (отримання посвідчення водія; видача свідоцтва про допущення ТЗ до перевезення визначених небезпечних вантажів; виготовлення макетів індивідуальних номерних знаків ТЗ; оформлення дозволу на реалізацію складових частин ТЗ, що мають ідентифікаційні номери); б) регіональними сервісними центрами МВС України (видача свідоцтва про підготовку водіїв ТЗ, що перевозять небезпечні вантажі; перевірка суб'єктів господарювання щодо відповідності матеріально-технічної бази та документації встановленим вимогам до діяльності, пов'язаної з реалізацією ТЗ; підготовка документів та оформлення висновку про подальшу експлуатацію ТЗ, який розшукується правоохоронними органами іноземних держав; оформлення дозволу на видачу документів, транзитних номерних знаків, пов'язаних з придбанням або реалізацією ТЗ та кузовів або рам); в) Головним сервісним центром МВС України (оформлення та видачу дозволу на встановлення використання на ТЗ спеціальних звукових та/або світлових сигнальних пристроїв синього чи жовтого кольору; розгляд проєктів нормативно-технічної документації щодо погодження проєктів конструкцій ТЗ у частині дотримання вимог щодо забезпечення безпеки дорожнього руху; видача висновку щодо можливості дублювання ідентифікаційних номерів ТЗ; оформлення та видачу погодження (висновку) на заміну номерного агрегата ТЗ, а також на переобладнання ТЗ без

заміни номерних агрегатів; проведення перевірки відповідності самостійно сконструйованого ТЗ вимогам безпеки дорожнього руху, нормам і стандартам).

У свою чергу, аналіз дозвільних послуг, що надається сервісними центрами МВС України та здійснена класифікація в сукупності дають змогу охарактеризувати наступним чином: вони пов'язані з різними аспектам володіння, користування, експлуатацією та ремонтами ТЗ, в тому числі в особливому порядку з метою здійснення охоронної діяльності або транспортування небезпечних вантажів; надаються різними структурними підрозділами сервісних центрів МВС України (Головним, територіальними та місцевими); є оплатними послугами; в основному процедура надання адміністративних послуг дозвільного характеру включає три обов'язкові стадії (подання документів, оплата послуги та отримання бажаного результату чи обґрунтованої відмови); як правило відмова в наданні такого виду послуг може мати місце у разі: подання неповного переліку документів або недостовірної інформації, порушенні вимог чинного законодавства, а також відсутності відповідних записів у інформаційних реєстрах.

В умовах сьогодення, окремої уваги потребує зміст Переліку платних послуг, які надаються підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби, і розміру плати за їх надання затвердженому постановою КМ України від 04.06.2007 № 795, оскільки закріплений перелік адміністративних послуг дозвільного характеру, котрі надають територіальні сервісні центри МВС України є неактуальним в частині суб'єктів їх надання. Разом із тим, доцільним вбачається і декларування загального переліку адміністративних послуг сервісних центрів МВС України, якого на сьогодні не має. Вказані законодавчі недоліки беззаперечно призводять до порушення процедур надання таких адміністративних послуг, і як наслідок ускладнення їх отримання. Втім, вносити пропозиції щодо формування загального встановлення переліку таких послуг та внесення конкретних змін до зазначеного переліку необхідно лише після дослідження їх інших видів – реєстраційного та інформаційного.

Одержано 06.04.2021

УДК 342.95

Марина Вячеславівна ДЖАФАРОВА,

доктор юридичних наук, доцент,

Харківський національний університет внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5461-4070>

СИСТЕМА ПРИНЦИПІВ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Реалізація основних положень адміністративної реформи, процесу адаптації вітчизняного законодавства до норм права Європейського Союзу вимагають створення оптимальної та ефективної моделі поліцейської діяльності, вдосконалення практики тлумачення та застосування національних законодавчих актів, у тому числі й тих, які закріплюють принципи функціонування органів Національної поліції. Адже після вступу в дію Закону України «Про Національну поліцію» було прийнято низку підзаконних нормативно-правових актів, спрямованих на врегулювання окремих аспектів поліцейської діяльності. Як вірно зауважується на сторінках правничої літератури, «формування нормативно-правової бази з питань адміністративної діяльності органів Національної поліції має здійснюватися на основі єдиної концепції, з дотриманням засад конституційного розвитку законодавства, на принципах верховенства права й законності, системності й динамічності нормотворчого процесу, диференціації нормативно-правових актів» [1, с. 7].

У навчальному посібнику з адміністративної діяльності Національної поліції під «принципами діяльності поліції» розуміються основні положення, закріплені в Конституції й інших законах України, на яких базується устрій, порядок функціонування і повноваження органів Національної поліції [2, с. 19]. Іншими словами, принципами поліцейської діяльності є такі базові, керівні положення, які закріплені в законодавчих актах різної юридичної сили, відповідно до яких визначаються порядок, характер і межі функціонування органів Національної поліції України, правові й моральні норми поведінки їх посадових і службових осіб у ході реалізації покладених на них повноважень.

Б. В. Семерей також звертає увагу, що правові принципи діяльності поліції – це безумовні вимоги, які закріплені у нормативно-правових актах або слідуєть безпосередньо зі змісту відповідних правових норм, та є обов'язковими для виконання [3, с. 7]. В якості характерних особливостей, що притаманні принципам поліцейської

діяльності, слід розглядати: а) формуються і розвиваються відповідно до сучасних вимог, очікувань і потреб членів суспільства та держави стосовно забезпечення та охорони їх прав, свобод та інтересів у публічно-правовій сфері; б) визначають соціальну цілеспрямованість, характер, зміст та межі поліцейської діяльності; в) утворюють об'єктивно обумовлену, нормативно й науково обґрунтовану, відносно стабільну «систему координат», елементи якої діють не відособлено, а в певній взаємозалежності; г) мають обов'язковий і владний характер і використовуються органами і підрозділами Національної поліції як засоби реалізації закріплених за ними повноважень.

Беззаперечно, такі принципи, як: гуманізму, демократизму, свободи, соціальної справедливості, рівності є загально-соціальними, фундаментальними, а отже – загальнообов'язковими у процесі реалізації поліцейської діяльності. Водночас, будучи центральним органом виконавчої влади – Національна поліція – бере участь у формуванні та реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони, яка спрямована на захист: людини і громадянина – їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій. Як уявляється, принципи, покладені в основу названих галузей державної політики, виступають тими вимогами, на які спираються всі інші законодавчі акти, що визначають діяльність поліції. До таких принципів варто віднести: верховенства права; законності; визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю; пріоритет і гарантування прав і свобод людини, відповідальності держави перед людиною; рівності усіх перед законом; взаємодії з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, населенням; професіоналізму і компетентності; незалежності суб'єктів правоохоронної діяльності; неприпустимості зворотної дії правових актів в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи тощо.

Безпосередньо керівні засади, які характеризують цілеспрямованість, зміст та межі поліцейської діяльності, містяться в Розділі II «Принципи діяльності поліції», а саме у ст.ст. 6–12 Закону України «Про Національну поліцію» (верховенства права; дотримання прав і свобод людини; законності; відкритості та прозорості; політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства;

безперервності). Їх дотримання є обов'язковим для всіх поліцейських незалежно від напрямку, сфери і виду поліцейської діяльності.

Окрему групу складають спеціальні принципи, які характеризують безпосередньо специфіку того або іншого напрямку поліцейської діяльності, зокрема конкретизують порядок її організації та здійснення. Як приклад, у п. 5 Положення про Департамент превентивної діяльності Національної поліції України, затвердженого Наказом Національної поліції України від 27 листопада 2015 року № 123 закріплено, що діяльність Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України здійснюється відповідно до принципів верховенства права; дотримання прав і свобод людини; законності; відкритості та прозорості; політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства; безперервності, а також організовується відповідно до перспективного і поточного планування з урахуванням передового досвіду [4]. Отже, у названому Положенні, продубльовано в повному обсязі принципи, закріплені профільним законодавчим актом у сфері поліцейської діяльності, а також наголошено на обов'язковості урахування знань, умінь і навичок, здобутих у процесі превентивної роботи Департаментом превентивної діяльності Національної поліції України, під час організації поточних і перспективних превентивних напрямів.

Список бібліографічних посилань

1. Чирик С. В. Принципи адміністративної діяльності патрульної поліції: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07 – «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2018. 16 с.

2. Адміністративна діяльність Національної поліції: навчальний посібник для підготовки до іспиту / Калюк О. М., Константинов С. Ф., Куліков В. А. та ін. / за ред. В. А. Кулікова. Київ : «Освіта України», 2016. 230 с.

3. Семерей Б. В. Адміністративно-правові засади реалізації принципу відкритості та прозорості у діяльності Національної поліції України: автореф. канд. юрид. наук: 12.00.07 – «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2017. 19 с.

4. Про затвердження положення про Департамент превентивної діяльності Національної поліції України Наказ МВС України від 27 листопада 2015 року № 123. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0213-94>

Одержано 07.04.2021

УДК 351.74

Михайло Володимирович ЗАВАЛЬНИЙ,

доктор юридичних наук,

старший науковий співробітник,

доцент кафедри адміністративного права

та процесу факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4191-061X>

ВІДЕОСПОСТЕРЕЖЕННЯ В ПУБЛІЧНИХ МІСЦЯХ ЯК ЕЛЕМЕНТ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ

Нині Україна знаходиться на етапі реформування судової та правоохоронної систем. Метою реформ є побудова в Україні сучасної європейської системи захисту прав і свобод людини (створити сильний професійний суд, впровадити ефективну систему виконання судових рішень, задати єдині професійні й етичні стандарти для суддівського корпусу, адвокатури та прокуратури, підвищити правову культуру громадян). Лише змінивши всі складові системи, буде досягнуто головної мети – дотримання верховенства права у країні. Найголовнішим завданням всієї правоохоронної системи є забезпечення безпеки і порядку в країні, протидія правопорушенням. Виконання цих завдань в сучасних умовах є неможливим без використання технічних засобів. Використання технічних засобів, за допомогою яких фіксуються правопорушення, дозволяють більш ефективно вирішувати завдання щодо притягнення винних до відповідальності. Використання відео- та фотофіксації не лише підвищує ефективність охорони громадського порядку та забезпечення публічної безпеки, а й змінює тактику протидії правопорушенням, що вчиняються в громадських місцях.

Ефективність протидії правопорушенням, що вчиняються в публічних місцях, безпосередньо залежить від вирішення двох основних завдань:

- 1) збільшення території, яка контролюється камерами відеоспостереження, та до яких має оперативний доступ поліція;
- 2) належне правове врегулювання порядку використання систем відеоспостереження для притягнення осіб, що вчинили правопорушення, до відповідальності.

За даними Comparitech (<https://www.comparitech.com>) Київ посідає 49 місце у світовому рейтингу міст, за покриттям камерами стеження (понад 2 камери на 1000 жителів). Водночас ситуація в інших

населених пунктах України, в середньому, є суттєво складнішою. Звісно, камери встановлюються за ініціативою Національної поліції та органів місцевого самоврядування. Але цей процес через брак фінансування є вкрай довготривалим. Одним із можливих шляхів швидкого збільшення території покриття камерами відеоспостереження є залучення до цього процесу приватних суб'єктів господарювання та фізичних осіб. Зазначені суб'єкти для власних потреб активно встановлюють системи відеоспостереження, які спрямовані не лише на приватну територію, але й на публічні місця¹. Такі камери є вкрай важливими для правоохоронних органів в контексті забезпечення публічної безпеки і порядку.

Одним із способів збільшення території покриття камерами відеоспостереження, які спрямовані на публічні місця і можуть бути використані правоохоронними органами, є обов'язкова реєстрація камер відеоспостереження, які спрямовані на публічні місця.

В Україні вже є приклади запровадження подібних систем відеоспостереження на рівні територіальних громад. Незважаючи на позитивні результати, ці системи є розрізненими. Доступ до актуальної інформації про місця встановлення камер відеоспостереження та сектор їхнього огляду є ускладненим як для правоохоронних органів, так і для інших зацікавлених суб'єктів.

Найбільш ефективним механізмом створення відповідної загальнодержавної інформаційної системи видається державно-приватне партнерство. Як свідчить світовий та вітчизняний досвід, надання можливості приватному сектору брати участь у розбудові інфраструктури та наданні державних послуг дозволяє залучити більше фінансів, досвіду та управлінських навичок, що за інших умов є недоступними для публічного сектору. Органи влади мають зосередитись переважно на визначенні цілей, співпраці, моніторингу процесів і ініціації змін у разі потреби, а також на якості і вартості наданих послуг. Приватні партнери мають залучати в проекти не лише капітал, а й сучасні технології, застосовуючи наявний досвід з ефективного використання інновацій та наукових досягнень. Саме приватний сектор в змозі в найкоротші строки реалізувати завдання створення єдиної інформаційної системи про камери відеоспостереження й розгалуженої стандартизованої мережі відеоспостереження.

Суб'єктами отримання інформації про місце та сектор огляду камер відеоспостереження, а також фото-, відеоматеріалів можуть бути:

---

¹ Під «публічними місцями» в даному контексті розуміються вулиці, парки, площі, сквери та інші місця вільного перебування людей (за виключенням приватних територій чи режимних об'єктів).

- правоохоронні органи;
- комунальні служби;
- приватні охоронні компанії;
- страхові компанії;
- приватні особи тощо.

Правоохоронні органи, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, комунальні служби мають отримувати інформацію з єдиної інформаційної системи на безоплатній основі. Щодо інших суб'єктів може бути встановлено плату за користування інформацією з єдиної інформаційної системи про камери відеоспостереження.

Обов'язок реєстрації таких камер має бути покладено на власників (орендарів) будівель. Під час реєстрації камери слід зазначити місце встановлення камери, сектор огляду та модель камери (технічні характеристики). Правила розміщення камер відеоспостереження, що спрямовані на публічні місця, мають бути затверджені Кабінетом Міністрів України в Правилах розміщення камер відеоспостереження, що спрямовані на публічні місця.

В той же час існують певні ризики запровадження обов'язковості реєстрації камер відеоспостереження в публічних місцях. Зокрема, аналіз судової практики свідчить, що інформація, яка виступає доказом у кримінальному провадженні (в тому числі записи систем відеофіксації), нерідко вилучається разом із технікою, на якій вона зберігається. Це спричинено тим, що, як правило, речовими доказами визнаються саме матеріальні носії інформації, які не містять ознак речових доказів, а не електронні файли, програми та ін., що зафіксовані на них. Внаслідок невизначеного часу здійснення досудового розслідування кримінальних проваджень в зазначених випадках сторона обвинувачення часто утримувала вилучене майно, самотійно його володільцям не повертала, а арешт скасовувався за заявами власників лише в судовому порядку. У результаті законні власники на час проведення досудового розслідування позбавлені права володіння, користування та розпорядження належним їм майном незалежно від того, дійде справа до суду чи ні. Чинними положеннями ст. 168 КПК передбачено, що у разі необхідності слідчий чи прокурор здійснює копіювання інформації, що міститься в інформаційних (автоматизованих) системах, телекомунікаційних системах, інформаційно-телекомунікаційних системах, їхніх невід'ємних частинах. Копіювання такої інформації відбувається із залученням спеціаліста. Тобто слідчий чи прокурор сам вирішує: вилучити комп'ютер чи копіювати з нього інформацію. Вказана норма кодексу зумовлює службові зловживання слідчого та прокурора щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Загроза подібних зловживань може мати негативний вплив на бажання приватних та юридичних осіб подавати реєстраційну інформацію про камери відеоспостереження, що спрямовані на публічні місця.

Шляхами вирішення даної проблеми є:

а) заборона вилучати пристрої для опрацювання, передавання та зберігання електронної інформації або їхніх складових, а також порушувати роботу комп'ютерних та інших мереж, якщо знаряддям, засобом або предметом кримінального правопорушення виступає інформація, що на них міститься. Вилучати вказану техніку має бути дозволено лише у визначених випадках, якщо вона є знаряддям, засобом або предметом кримінального правопорушення, або у випадку, коли електронна інформація як речовий доказ не може бути копіювана без пошкодження чи знищення цього пристрою;

б) запровадження автоматизованого доступу правоохоронних органів до систем відеоспостереження, які належать приватним особам або суб'єктам господарської діяльності.

Для мінімізації зловживань з боку правоохоронних органів щодо вилучення технічних засобів, що містять записи з систем відеофіксації, пропонується підтримати Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Кримінального кодексу України (щодо вдосконалення порядку застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження)» (реєстр. 2740 від 15.01.2020 р.).

Зазначений Проект Закону, у разі реалізації, дозволить підвищити збалансованість між забезпеченням дотримання прав фізичних та юридичних осіб та повноваженнями слідчих під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, дозволить удосконалити методичку проведення слідчих дій і знизить навантаження на правоохоронні органи в частині усунення потреби зберігання великої кількості громіздкої вилученої техніки.

Опитування представників юридичних осіб та приватних осіб – власників та утримувачів систем відеоспостереження, що проведене НДІ публічної політики і соціальних наук (<https://pp-ss.pro>), свідчить про наступне:

– 95% приватних осіб виступають проти підключення належних їм камер відеоспостереження до централізованих систем відеоспостереження;

– 35% представників юридичних осіб не виключають можливість підключення до централізованих систем відеоспостереження (25% з них згодні сплачувати оператору зв'язку канал передачі даних).

У зв'язку з цим доцільним вбачається надання можливості компаніям, що інтегруватимуть власні камери до централізованих систем

відеоспостереження, централізованому доступу до записів з їхніх камер на єдиному порталі.

Одержано 06.04.2021

УДК 351.74(477)

Ігор Вікторович ЗОЗУЛЯ,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри правоохоронної діяльності

та поліцейстики факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3507-0012>

КОНТРОЛЬ ПОЛІЦЕЮ КРУПНИХ ПОДІЙ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

В останній час Агентство Європейського Союзу з навчання співробітників правоохоронних органів (CEPOL), що пропонує інноваційні та просунуті навчальні заходи, інтегруючи відповідні розробки в галузі знань, досліджень і технологій, запропонувало *навчальний курс «Policing Major Events»*. Враховуючи надзвичайну важливість проблеми для більшості країн світу, CEPOL із цього напрямку поліцейської діяльності пропонує інноваційні та просунуті навчальні заходи, інтегруючи відповідні розробки в галузі знань, досліджень і технологій, а також створюючи синергетичний ефект за рахунок більш тісної співпраці [1].

Це, зокрема, обумовлено потребою дослідження теоретичної бази управління безпекою крупних подій в світі та Європейському Союзі, організаційних, керівних і командно-контрольних аспектів операцій з охорони крупних подій, а також моделі IPO; проведення теоретичного та оперативного огляду збору, аналізу та розповсюдження інформації; огляду типів крупних подій, застосованих стратегій та тактичних варіантів як безпеки, так і не пов'язаних із подіями; огляду заходів із планування дій на випадок непередбачених ситуацій, а також ризику, кризи та низки можливих заходів реагування; опису внутрішніх і міжвідомчих можливостей та варіантів масової комунікації на етапах підготовки, виконання та після операцій з охорони крупних подій; підтримки логістики, людських ресурсів, державно-приватного партнерства; оперативного підсумку, звітності та психологічного втручання; огляду освіти та підготовки кадрів, необхідних для прийняття рішень в поліції щодо супроводження та нейтралізації наслідків крупних подій, включаючи коротке обговорення змісту та методів навчання [2].

Під час будь-якої *крупної події, що вимагає втручання поліції*, як зазначають Д. Ф. Альбрехт, М. К. Дау, Д. Плекас, Д. К. Дас (Albrecht, Dow, Plegas, Das, 2014), виникають питання про характер реакції поліції – чи могла поліція запобігти конфлікту, бути краще підготовленою, швидше відреагувати, та чи могла вона діяти більш рішуче або більш ефективно взяти під контроль подію. При цьому, величина події порівнюється не тільки зі спортивними заходами рівня чемпіонату світу з футболу, Олімпійських і Паралімпійських ігор, боротьбою з терористичними повстанцями, відповіддю уряду на урагани, атаками 11 вересня у Нью-Йорку, але й зі стримуванням масових заворушень і збереження громадської безпеки в постконфліктних регіонах [3].

Так, наприклад, *крупна подія* визначена в Законі Австралії про поліцію 1892 року як подія, що обґрунтовано очікується промоутором, організатором або уповноваженим поліції із залученням принаймні 5 тис. учасників, або для яких уповноважений міліції обґрунтовано вважає необхідним або бажаним призначити принаймні 10 поліцейських для надання поліцейських послуг [4, с. 4]. При цьому, під *подією* взагалі розуміється подія спортивного або розважального характеру; захід, який проводиться повністю або переважно з благодійною метою; публічна подія, яка святкує або вшановує день національного чи місцевого значення; захід, проведений на благо місцевої громади, заходи, що фінансуються урядом; будь-яка інша подія або клас подій, звільнених та задокументованих відповідним Регламентом [4, с. 5]. Відповідно, завдання поліції полягає у стеженні за порядком; забезпеченні можливості негайного управління надзвичайними ситуаціями та управління дорожнім рухом у безпосередній близькості від події [4, с. 6].

Виходячи з цього, критичними щодо ефективності є *рекомендації підготовки та поведження поліції під час крупних подій*. Серед них, наприклад, перегляд та оновлення усіх планів на час надзвичайних ситуацій; тренування персоналу; наявність технічних засобів – ліхтарів, рукавичок, одягу, води, їжі тощо; порядок взаємодії з офіційними особами місцевих громадських служб безпеки та інших агенцій; документування кожного рішення та дії; планування зустрічей; толерантність і розсудливість; оцінка події та її наслідків; повне використання ресурсів та ін. [5, 6].

Станом на сьогодні названі *найбільш значущі світові події в 2020 році*, які віднесені до категорії крупних, і до нейтралізації або супроводження яких були залучені численні поліцейські сили. Це – зняття з Дональда Трампа звинувачення в імпічменті, протест білорусів за справедливий і вільні вибори, спалах напруженості між Іраном і США, падіння цін на нафту, підписання Авраамської угоди, вбивство Джорджа Флойда, кліматичні порушення, самоутвердження Китаю,

обрання Дж. Байдена президентом, пандемія COVID-19, вихід Великої Британії з Європейського Союзу, протести на північному сході Делі з приводу нового Закону Індії щодо поправок до громадянства, військова операція Туреччини проти Сирії, бойові дії між Вірменією та Азербайджаном, кібератака на комп'ютерні мережі ряду урядових агентств і корпорацій США [7]. Щодо безпосередньо України, то за даними Укрінформ, у 2020 році – це катастрофа пасажирського літака в Ірані, перші випадки COVID-19, пожежі в Чорнобилі та Житомирській області, згвалтування в Кагарлику, повінь на заході України, луганський терорист, танкер Delfi, пожежі на Луганщині, катастрофа літака з курсантами в Чугуєві, місцеві вибори в умовах пандемії [8].

Через це й актуалізуються Агентством Європейського Союзу заходи з навчання співробітників правоохоронних органів, у тому числі, й України, із залучення поліції з підвищення безпеки за рахунок підвищення ефективності та гармонізації нагляду за футбольними матчами з міжнародним виміром в Європі (тематика: Управління уболівальниками в контексті спортивних заходів з акцентом на футбол); обміну досвідом і кращими практиками, а також висвітлення комплексної перспективи Португальської національної поліції в плануванні, підтримці правопорядку і оцінці великомасштабних операцій по забезпеченню громадського порядку та поліцейських операцій по забезпеченню безпеки великих масових заходів або публічних зібрань під час ізоляції COVID-19; обміну досвідом, набутим під час бойових дій на конях в контексті ізоляції від COVID-19 (тематика: Контроль натовпу: демонстрації поліцейських в контексті блокування COVID-19); робота поліції в контексті соціального дистанціювання COVID-19; набору інструментів EUCPN щодо запобігання віктимізації неповнолітніх в цифрову епоху, що робить їх уразливими для онлайн-віктимізації, але також відкриває нові можливості для запобігання злочинності в Інтернеті (тематика: Попередження віктимізації неповнолітніх) та ін. [9]. Слід зазначити, що співробітники Харківського національного університету внутрішніх справ станом на сьогодні успішно опановують означені курси та вебінари, запроваджуючи набуті знання в навчальний процес та наукову діяльність.

Через те, що проблема контролю поліцією крупних подій є актуальною у світі, вона має отримати належне відпрацювання в практичних підрозділах Національної поліції України.

Список бібліографічних посилань

1. CEPOL. URL: <https://www.cepol.europa.eu/who-we-are/european-union-agency-law-enforcement-training/about-us>
2. Policing Major Events. URL: <https://leed.cepol.europa.eu/course/view.php?id=1895>

3. James F. Albrecht, Martha Christine Dow, Darryl Plecas, Dilip K. Das (Eds.). Policing Major Events: Perspectives from Around the World. Routledge; 1st edition (November 20, 2014). 318 p.

4. Policing Major Events. Charging Policy v0.4. Western Australia Police Force. 08.12.2017. URL: <https://www.police.wa.gov.au/~media/Files/Police/Online-services/Policing-Major-Events/WAPOL-Major-Events-Charging-Policy-V03-DB.docx?la=en>

5. Managing Major Events: Best Practices from the Field. Police Executive Research Forum, Washington, June 2011. 54 p.

6. Kevin Burk (2020). Policing major events: perspectives from around the world, Police Practice and Research, 21:1, 98-99. DOI: <https://doi.org/10.1080/15614263.2017.1351668>.

7. James M. Lindsay. Ten Most Significant World Events in 2020. (17.12.2020). URL: <https://www.cfr.org/blog/ten-most-significant-world-events-2020>

8. Рябченко М. 2020 рік. Події, які сколихнули Україну. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3155032-2020-rik-podii-aki-skolihnuli-ukrainu.html>

9. Public order and prevention. URL: <https://www.cepol.europa.eu/education-training/what-we-teach/public-order-policing-major-events>

Одержано 08.04.2021

УДК 342.951(477)

Анатолій Трохимович КОМЗЮК,

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри адміністративного права
та процесу факультету № 1 Харківського
національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7377-9241>*

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОСТУПКИ У ПРОЄКТІ КПАП УКРАЇНИ

Нещодавно Міністерством юстиції України було підготовлено і представлено на публічне обговорення проєкт Кодексу України про адміністративні проступки, який може стати підґрунтям для оновлення нормативної основи адміністративної відповідальності.

Водночас проєкт містить й багато дискусійних положень, на що ми вже звертали увагу [1]. Однією із таких проблем є визначення кола та повноважень суб'єктів, яким надається право розглядати справи про адміністративні проступки. Одним із провідних таких суб'єктів є органи Національної поліції, хоча визначення їх повноважень у проєкті не можна назвати цілком прийнятним.

Варто зазначити, що суб'єктів розгляду і вирішення справ про адміністративні проступки у проєкті загалом визначено дуже недосконало; ними визнаються адміністративні органи, деталізація щодо яких у проєкті переважно відсутня. Відтак в одних випадках ці органи чітко названо (Національний банк України, Служба безпеки України та ін.), тоді як інші визначено дуже узагальнено. Цих суб'єктів має бути окреслено максимально точно і повно, адже мова йде про наділення їх повноваженнями щодо застосування адміністративних стягнень. Це стосується й Національної поліції, яку названо адміністративним органом у сфері публічної безпеки і порядку. Таке рішення можна назвати дивним, адже назва поліції є сталою, тому немає жодної потреби використовувати узагальнюючий термін.

Крім того, у проєкті відсутня деталізація, хто від імені адміністративного органу має відповідні повноваження, а це означає, що такі повноваження будуть надаватись самим органом, причому, без будь-яких обмежень, що суперечить визначеному у статті 8 проєкту принципу законності. Правда, у п.4 Прикінцевих та перехідних положеннях проєкту на Кабінет Міністрів України покладається обов'язок визначити перелік адміністративних органів та їх посадових осіб, уповноважених застосовувати адміністративні стягнення, проте з цим важко погодитись, адже це має бути зроблено на рівні закону, тобто саме у Кодексі про адміністративні проступки.

Щодо конкретних видів адміністративних проступків, справи про які мають розглядати органи поліції, можна зробити висновок, що їх повноваження у проєкті порівняно із чинним КпАП України змінились несуттєво. Та й у цілому в проєкті збережено практично всі проступки, які містяться у чинному КпАП, без урахування необхідності визнання багатьох з них кримінальними проступками. Розробники пішли шляхом обмеження застосування багатьох адміністративних стягнень, зокрема в ньому відсутні виправні роботи, адміністративний арешт, тим самим зроблено спробу обмежити дію Кодексу виключно сферою адміністративних відносин. Проте у такому рішенні спостерігається й певна непослідовність, адже передбачається застосування низки заходів адміністративним судом. При цьому зараз адміністративні суди таких повноважень не мають, це не відповідає їх призначенню.

Варто звернути увагу, що у проєкті збереглося таке адміністративне стягнення як позбавлення спеціального права, зокрема права керування транспортними засобами. Відмінність полягає в тому, що застосування цього стягнення віднесено до повноважень Національної поліції, хоча чинний КпАП передбачає судовий порядок його застосування. Наскільки виправдане таке рішення, можна посперечатись, адже мова йде про позбавлення громадянина певного права, відтак це має бути прерогативою суду.

Ще одним проблемним моментом проєкту, який стосується також повноважень поліції, є використання у статтях Особливої частини виключно альтернативних або відносно визначених санкцій. Загалом такий підхід є виправданим, він реально сприяє реалізації принципів справедливості та індивідуалізації адміністративного стягнення. Проте у випадках розгляду і вирішення справи про адміністративний проступок на місці його вчинення більш прийнятними є абсолютно визначені санкції, що сприятиме протидії корупції.

Найбільшим недоліком Процедурної частини проєкту можна назвати відсутність норм, присвячених заходам забезпечення провадження в справах про адміністративні проступки. В наш час такі заходи врегульовано достатньо повно. Повноваженнями щодо їх застосування наділено багато різних органів, провідне місце серед них належить Національній поліції. Ці заходи застосовуються з метою припинення адміністративних проступків, коли вичерпано інші заходи впливу, встановлення особи, складення протоколу про адміністративне правопорушення, забезпечення розгляду справи. За їх допомогою виявляються і фіксуються докази у справі, без чого довести вину особи у вчиненні адміністративного проступку практично неможливо. Відтак позиція розробників проєкту з цього питання є абсолютно незрозумілою. Чи можна буде забезпечити докази без доставлення порушника, його тимчасового затримання, огляду, вилучення предметів? Якщо ж такі процедурні дії будуть вчинятися, то вони мають бути чітко і повно врегульовані саме у Процедурній частині. Тим більше, що в окремих статтях проєкту такі заходи згадуються, хоча й без належної деталізації. Наприклад, ст. 391 серед джерел доказів у провадженні називає документи і речі, хоча незрозуміло, звідки вони можуть взятись, якщо не передбачено можливості їх вилучення, а ст. 380 до повноважень адміністративного органу відносить проведення огляду, але порядок його проведення не визначає.

Нарешті, певні запитання викликає визначення у проєкті правил складення протоколу про адміністративний проступок. Головна проблема полягає у нечіткості визначення суб'єктів, яким надається

таке право. Стаття 396 проєкту встановлює загальне правило, що протокол про адміністративний проступок складається посадовою або службовою особою адміністративного органу. Проте при цьому незрозуміло, який орган мається на увазі, адже види проступків при цьому не названо, на відміну від чинного КпАП. Відтак можна зробити єдиний висновок, що протоколи складають представники тих органів, які уповноважені розглядати справи про них. Тому передбачене у ст. 398 надсилання протоколу про адміністративний проступок адміністративному органу, уповноваженому розглядати справу про нього, потребує додаткової деталізації.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що проєкт Кодексу про адміністративні проступки зберігає основні повноваження Національної поліції щодо розгляду справ про адміністративні проступки, проте у багатьох випадках регулювання цих повноважень, порівняно із чинним КпАП, є недосконалим, а тому потребує доопрацювання.

Список бібліографічних посилань

1. Комзюк А. Т., Салманова О. Ю. Актуальні проблеми реформування адміністративно-деліктного права. *Харківський національний університет внутрішніх справ: 20 років у статусі національного* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 2 берез. 2021 р.). Харків : ХНУВС, 2021. С. 92-95.

Одержано 08.04.2021

УДК 342.95(477)

Вячеслав Віталійович КРИКУН,

доктор юридичних наук, доцент,

Харківський національний університет внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1089-555X>

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УКРАЇНІ

Провідне значення в напрямі здійснення захисту об'єктів критичної інфраструктури набуває діяльність таких суб'єктів досліджуваного адміністративно-правового механізму як правоохоронні органи. Як цілком слушно відмічають у науково-правових колах, на відміну від інших систем державних органів, система правоохоронних органів не має традиційної організаційної побудови, як, наприклад, система органів виконавчої влади, а є цілісною сукупністю, системоутворюючим чинником якої є не структурний (організаційний),

а функціональний критерій – безпосередньо правоохоронна діяльність, що визначено їх спільним функціональним призначенням, яке полягає, головним чином, в охороні та захисті права [1, с. 93].

В якості правоохоронних органів як суб'єктів захисту об'єктів критичної інфраструктури слід розглядати визначену в положеннях нормативно-правових актів сукупність державних органів, які задля виконання поставлених перед ними завдань здійснюють правоохоронні функції, забезпечуючи при цьому безперебійне та стійке функціонування об'єктів критичної інфраструктури.

З урахуванням наведеного визначення здійснимо аналіз правового статусу Національної поліції України як суб'єктів захисту об'єктів критичної інфраструктури. Як свідчить аналіз положень чинного національного законодавства Національну поліцію України слід розглядати в якості одного з провідних представників правоохоронних органів, що відповідальні за захист об'єктів критичної інфраструктури.

Правові засади організації та діяльності Національної поліції України, статус поліцейських, порядок проходження служби в Національній поліції України визначено на рівні Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року. Відповідно до ч. 1 ст. 1 вищенаведеного нормативно-правового акта Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку [2]. Тобто саме органи Національної поліції відповідальні за забезпечення публічного порядку і безпеки на загальнодержавному рівні, що передбачає здійснення ними захисту об'єктів критичної інфраструктури від протиправних посягань. У цьому ж контексті слід відмітити такий напрямок діяльності Національної поліції України як інформаційно-аналітичне забезпечення захисту об'єктів критичної інфраструктури. Даний напрямок її діяльності закріплено в положеннях ст. 25 Закону України «Про Національну поліцію», що визначає повноваження поліції в сфері інформаційно-аналітичного забезпечення [2].

Слід зазначити, що Національна поліція України відповідно до ч. 2 ст. 8 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 5 жовтня 2017 року є однією з основних структурних складових національної системи кібербезпеки. При цьому в якості такого суб'єкта поліція забезпечує захист прав і свобод людини та громадянина, інтересів суспільства і держави від кримінально протиправних посягань у кіберпросторі; здійснює заходи із запобігання, виявлення, припинення та розкриття кіберзлочинів, підвищення поінформованості громадян про безпеку в кіберпросторі. Із чого слідує,

що одним з провідних напрямків діяльності поліції як суб'єкта захисту об'єктів критичної інфраструктури є забезпечення їх кібербезпеки.

Також слід вказати на те, що в складі Національної поліції України відповідно до п. 4 ч. 3 ст. 13 Закону України «Про Національну поліцію» функціонує поліція охорони [2]. Основні засади службової діяльності органів і підрозділів поліції охорони, спрямовані на організацію та виконання заходів з фізичної охорони об'єктів і майна усіх форм власності, фізичних осіб, прийнятих під охорону на договірних засадах визначено в положеннях Інструкції «Про організацію службової діяльності органів поліції охорони під час виконання заходів з фізичної охорони об'єктів», затвердженій наказом Міністерства внутрішніх справ України від 7 липня 2017 року № 577. Як зазначено в положеннях вищенаведеного нормативно-правового акта, фізична охорона об'єктів покладається на органи та підрозділи поліції охорони й забезпечується персоналом поліції охорони згідно визначених і затверджених на підставі укладених договорів: заходів охорони, штатної чисельності, складу нарядів поліції охорони та строків несення служби ними [3].

При цьому слід відмітити, що згідно з приписами постанови Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2018 року № 975, якою затверджено категорії об'єктів державної форми власності та сфер державного регулювання, які підлягають охороні органами поліції охорони на договірних засадах, поліція охорони здійснює охорону наступних об'єктів критичної інфраструктури: об'єкти, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави; склади та інші нерухомі об'єкти зберігання (використання, транспортування) речовин підвищеної небезпеки; особливо важливі об'єкти електроенергетики; сховища нафти та газу, магістральні, промислові нафто-, газо- та нафтопродуктопроводи, конденсатопроводи й особливо важливі об'єкти нафтогазової галузі; об'єкти державних підприємств, що забезпечують функціонування морських портів України; об'єкти і споруди централізованого питного водопостачання; території зон відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення та об'єкти, розташовані на них (за пропозиціями/зверненнями керівництва); об'єкти, на яких виготовляються бланки цінних паперів, бланки документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, бланки ідентифікаційних документів, банківські картки, бланки для оформлення результатів надання адміністративних послуг, марки акцизного податку, інші захищені документи тощо [4]. Із цього слідує, що в якості окремого напрямку діяльності Національної поліції як суб'єкта захисту об'єктів критичної інфраструктури є здійснення їх охорони на договірних засадах.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що Національна поліція України займає провідне місце у сфері захисту об'єктів критичної інфраструктури як серед органів системи МВС так і органів виконавчої влади в цілому.

Список бібліографічних посилань

1. Куліш А. М. Щодо визначення поняття «правоохоронні органи». Право і безпека. 2005. № 5. Т. 4. С. 90–93.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 №580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41. Ст.379.
3. Про організацію службової діяльності поліції охорони з питань забезпечення фізичної охорони об'єктів: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.07.2017 № 577. Офіційний вісник України. 2017. № 69. Ст. 2088.
4. Про затвердження категорій об'єктів державної форми власності та сфер державного регулювання, які підлягають охороні органами поліції охорони на договірних засадах: постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2018 № 975. Офіційний вісник України. 2018. № 96. Ст. 3162.

Одержано 06.04.2021

УДК 349.2:3.065

Євген Юрійович ПОДОРОЖНІЙ,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри трудового та господарського права
факультету № 2 Харківського національного
університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1677-1937>*

СПІВВІДНОШЕННЯ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ТА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Одним із основних юридичних засобів забезпечення охорони суспільних відносин є юридична відповідальність, яка являє собою закріплений у законодавстві і забезпечуваний державою юридичний обов'язок правопорушника пізнати примусового позбавлення певних цінностей, що йому належать [1, с. 133]. Специфіка юридичної відповідальності за посягання на ті чи інші суспільні відносини встановлюються нормами відповідної галузі права. На сьогодні існує декілька різновидів юридичної відповідальності, кожен з яких має свої характерні властивості, втім деякі із цих різновидів зовнішньо дуже

схожі, зокрема йдеться про дисциплінарну та адміністративну відповідальності, особливо коли справа доходить до їх застосування за вчинення правопорушень у сфері державної служби, в межах інституту якої тісно поєднуються, переплітаються та взаємодіють норми адміністративного і трудового права.

Варто відмітити, що спільним для обох видів відповідальності є те, що їх фактичною підставою є вчинення особою проступку. Тобто і адміністративна і дисциплінарна відповідальність застосовуються за скоєння правопорушення, рівень суспільної небезпеки (шкідливості) яких порівняно незначний. Однак, попре те, що і адміністративна, і дисциплінарна відповідальність мають однакові за формою (зовнішнім вираження) фактичні підстави для їх застосування – вчинення особою проступку, зміст цих підстав суттєво відрізняється. Найпершою і найбільшою відмінністю є об'єкти, на які посягають адміністративні та дисциплінарні проступки та які, відповідно, захищають адміністративні і дисциплінарна відповідальності. Так в обох випадках вчинення зазначених правопорушень особа скоює посягання на встановлену дисципліну, однак у контексті адміністративного правопорушення йдеться про дисципліну в сфері здійснення державного управління, тобто особа своїми діями порушує (перешкоджає) нормальний порядок здійснення державою своїх функцій з управління суспільними справами. Тобто правопорушник посягає на порядок управління, що має зовнішній по відношенню до нього характер. У той час як вчиняючи дисциплінарний проступок особа порушує трудову дисципліну встановлену на підприємстві, організації де вона працює, а отже посягає ця особа на внутрішньо-управлінські відносини у системі, в середині організаційної структури якої вона безпосередньо перебуває. Звідси очевидно, що різними є й суб'єкти перед якими правопорушник несе відповідальність, адже у трудових правовідносинах власник має дисциплінарну владу щодо працівника, і працівник несе дисциплінарну відповідальність саме перед власником (роботодавцем), а не перед державою (державним органом), як це має місце при адміністративній відповідальності [2, с.440].

Слід відзначити, що в окремих випадках (ситуаціях) для певних категорій працівників, зокрема тих же державних службовців, трудові обов'язки осіб можуть співпадати із обов'язками, які на них покладають норми адміністративного права, у такому випадку протиправні дії особи міститимуть ознаки і адміністративного і дисциплінарного проступків. Також не можна не звернути увагу на те, що деякі категорії осіб, до яких застосовується так звана спеціальна дисциплінарна відповідальність, несуть адміністративну відповідальність не у

відповідності до адміністративного законодавства, а згідно спеціальних дисциплінарних статутів, положень. Так, наприклад у статті 15 КУпАП встановлено, що військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів, а також особи рядового і начальницького складів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів внутрішніх справ, служби цивільного захисту і Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України несуть відповідальність за адміністративні правопорушення за дисциплінарними статутами [3].

Далі слід звернути увагу на такі особливості адміністративної та дисциплінарної відповідальності як чіткість законодавчого визначення протиправних дій, за вчинення яких до осіб застосовують адміністративні та дисциплінарні стягнення. Так, у випадку із адміністративною відповідальністю, діюче законодавство містить чітко визначені склади правопорушень, за наявності у діях особи ознак яких, до неї застосовується адміністративна відповідальність. На відміну від адміністративної відповідальності, дисциплінарна не має у своєму розпорядженні конкретизованих та законодавчо закріплених складів трудо-правових порушень.

Суттєвою відмінністю у врегулюванні адміністративної та дисциплінарної відповідальності є відсутність у трудовому законодавстві хоча б якогось натяку на обтяжуючі та пом'якшуючі відповідальність обставини, що, на нашу думку, являється суттєвим недоліком, враховуючи той факт, що підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності є винне діяння, а ступінь та характер вини, може різнитися залежно від ряду обставин. Натомість у КУпАП чітко передбачено, що при накладанні адміністративного стягнення на особу враховуються обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність. Їх перелік чітко визначено у Кодексі України про адміністративні правопорушення

Якщо говорити про стягнення, які накладаються на осіб в наслідок притягнення особи до адміністративної та дисциплінарної відповідальності, то вони в цілому різні, однак даний момент обох різновидів відповідальності пов'язує те, що у деяких випадках, до окремих категорій осіб можуть застосовуватися дисциплінарні стягнення за вчинення адміністративних правопорушень, зокрема йдеться про категорії осіб, на поведінку яких поширюється дія норм дисциплінарних статутів або інших спеціальних положень про дисципліну.

Отже, резюмуючи вище викладене можемо констатувати, що дисциплінарна та адміністративна відповідальність мають певні точки перетину та співпадіння, особливо у контексті трудової діяльності

пов'язаної із несенням служби (державної, військової), однак загалом, попре деяку схожість, як правило, суто зовнішню, ці види юридичної відповідальності суттєво відрізняються, перш за все в силу специфіки відносин, які вони покликані охороняти. Так, неодмінною умовою притягнення до дисциплінарної відповідальності є наявність трудових, службових відносин та організаційного підпорядкування між порушником і суб'єктом застосування зазначеної відповідальності.

Загалом слід відзначити, що адміністративна відповідальність (її основні аспекти: підстави, порядок, наслідки та ін.), на сьогодні характеризується більш високим та якісним, хоча і далеким від ідеального, рівнем правової регламентації, аніж регламентація дисциплінарної відповідальності, яка має неповний та нечіткий характер.

Список бібліографічних посилань

1. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посібник. Вид. 6-е. Х. : Консум, 2002. 160 с.
2. Болотіна Н.Б. Трудове право України : підручник. 4-те вид., стер. К. : Вікар, 2006. 725 с.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР 1984, додаток до № 51, ст. 1122

Одержано 07.04.2021

УДК 351.741

Світлана Миколаївна ПОПОВА,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри правоохоронної діяльності
та поліцейстики факультету № 6*

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3958-4133>

РОЛЬ ПОЛІЦІЇ У ЗМІЦНЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день існують найбільш актуальні загрози національній безпеці України – анексія півострова Крим Російською Федерацією та ведення воєнних дій на сході України. Різке загострення конфліктної ситуації в Україні та розгортання агресії з боку Російської Федерації потребує негайного вжиття заходів з реалізації безпечної політики і виконання функцій суб'єктами забезпечення національної безпеки.

І поліція, і армія в першому наближенні є спеціальними озброєними загонами на службі держави, хоча кожен з цих політичних інститутів має свою функціональну специфіку... Очевидно, що армія має зовнішню функціональну орієнтацію, відповідає за зовнішню безпеку, тоді як поліція характеризується внутрішньою спрямованістю своїх основних функцій – вона забезпечує внутрішню безпеку (зазвичай такі її аспекти, як охорона громадського порядку і боротьба з кримінальною злочинністю). При цьому збройні сили практично реалізують покладені на них функції епізодично – у разі військових конфліктів, придушення особливо небезпечних масових заворушень (хоча у більшості пострадянських держав за це відповідають внутрішні війська – тобто де-факто поліцейські підрозділи особливої сили) і в разі ліквідації наслідків стихійних лих і техногенних катастроф. Поліція ж виконує свої правоохоронні й інші функції на постійній основі, та і в звичайних умовах її дії є помітнішими і значнішими... [1, с. 46].

Ситуація, яка склалася сьогодні в Україні – створення угруповання військ Російської Федерації на тимчасово окупованій території півострова Крим, розпалювання збройного конфлікту у східних регіонах України, з кожним роком загострюється та вимагає негайної концентрації сил та дій на упередження як з боку армії, так і з боку органів поліції. Адже, на нашу думку, існують такі реальні загрози національній безпеці нашої держави, а саме:

- прискорення мілітаризації Російської Федерації, розміщення нових систем озброєнь на територіях суміжних з Україною держав, нарощування угруповань російських військ поблизу північного та східного кордону України, що порушує існуюче співвідношення сил;

- діяльність на території України проросійських незаконних воєнізованих формувань, диверсійних і терористичних груп;

- недостатній рівень контролю та охорони державного кордону України; використання кордону України для поширення тероризму, наркоторгівлі, незаконного ввезення зброї в Україну, забезпечення транснаціональної організованої злочинності;

- низький рівень взаємодії частин і органів управління Державної прикордонної служби України з іншими силовими органами для захисту кордону від проникнення терористичних та розвідувально-диверсійних угруповань з території суміжних держав;

- незаконне ввезення в Україну військової техніки, зброї, боєприпасів, вибухових речовин з території Російської Федерації для забезпечення її військових підрозділів, незаконних збройних формувань та сепаратистів;

- провокування конфліктних ситуацій на кордоні, у тому числі збройних;
- поширення нелегальної міграції, недосконалість державної політики у сфері міграції;
- повернення з зони АТО великої кількості молодих чоловіків з військовою підготовкою, які можуть стати об'єктами найму кримінальних і екстремістських структур;
- обіг незареєстрованої зброї у країні, особливо серед соціально-невдоволених груп населення, що створює передумови незаконного придбання і застосування зброї;
- потужна пропагандистська кампанія Російської Федерації: знищення базових контентів національної історичної пам'яті, нівелювання її як важливої складової національної єдності, консолідації суспільства та влади; спроби дезінформації громадян України, використання проти них інформаційно-психологічних маніпулятивних технологій, тобто інформаційна війна Російської Федерації проти України;
- низька довіра національним засобам масової інформації з боку населення, що необ'єктивно висвітлюють ситуацію в країні, обслуговують політико-олігархічні уподобання;
- відсутність механізмів здійснення інформаційно-психологічних операцій, системи активного кіберзахисту інформаційного простору країни, які покликані діяти не тільки в цілях захисту, а й як протистір асиметричної відповіді агресору;
- корупція в деяких органах державної влади, зрощення бізнесу і політики, організована злочинна діяльність;
- порушення політичних прав та свобод громадян України, зокрема у формі фальсифікації деяких результатів виборів;
- загострення етнічних і релігійних протиріч в напрямі набуття ними форми етнічних та міжконфесійних конфліктів;
- невдоволеність суспільних груп у «призупиненні» реформ після Революції гідності, як наслідок порушення моральної рівноваги у населення країни, що може виражатися у хронічних втомах, депресіях чи суїцидах і призводить до соціального виплеску накопленої негативної енергії на інших;
- зростання рівня безробіття в Україні та зменшення рівня життя населення та ін.

У таких умовах розвитку нашої держави метою поліції є сприяння безпеці та зниження кількості випадків громадських заворушень; зниження рівня злочинності та тяжкості злочинів; сприяння

здійсненню правосуддя таким чином, щоб підтримувати довіру населення до закону. З урахуванням цих положень завданнями поліції є:

– збереження/відновлення порядку і зниження частоти проявів антисоціальної поведінки;

– підвищення рівня безпеки населення;

– зменшення нещасних випадків;

– знищення організованої та міжнародної злочинності;

– боротьба з тероризмом;

– зниження рівня злочинності шляхом вивчення та виявлення її причин;

– зниження ступеню небезпечності злочинів, що вчиняються;

– забезпечення справедливого ставлення до підозрюваних;

– допомога жертвам та свідкам злочинів [2; 3, с. 202 – 204].

Таким чином, поліція є складним державно-правовим і соціальним інститутом, уповноваженим на виконання низки завдань у сфері публічної безпеки. Але загалом на сьогоднішній день роль поліції набула надзвичайно великого значення, особливо у зміцненні національної безпеки України, а діяльність поліцейських значно змінилася в силу численних реформацій суспільно-політичного характеру.

Список бібліографічних посилань

1. Поліція в Україні: історико-правове дослідження (початок XVIII ст. – 1917 р.): [монографія] / О. М. Бандурка, В. А. Греченко, О. Н. Ярмиш. Х.: Золота миля, 2012. 616 с.

2. Core issues in policing / Ed. by Leisman F., Loveday B., Savage S. – 2nd ed. – Harlow, 2000. – 337 p. – P. 14.

3. Попова С.М. Роль та місце поліції на сучасному етапі розвитку європейського суспільства та української державності // Сучасна європейська поліцейстика та можливості її використання в діяльності Національної поліції України: збірник тез доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції. Харків: ХНУВС, 11 квітня 2019. 268 с. URL: <http://univd.edu.ua/uk/dir/1974>.

Одержано 08.04.2021

УДК 351.741.087(4+73)

Олена Юхимівна СИНЯВСЬКА,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри правоохоронної діяльності
та поліцейстики факультету № 6*

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6386-4151>

ЩОДО РОЗУМІННЯ БАЗОВИХ ПІДХОДІВ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Головним і вирішальним елементом поліцейського апарату будь-якої країни є персонал поліції – саме від нього, у першу чергу, залежить ефективність усіх правових, організаційних, матеріально-технічних та інших заходів, спрямованих на забезпечення правопорядку.

Характерною ознакою діяльності поліції розвинутих країн світу є висока соціальна і правова захищеність поліцейського, що спонукає його до відповідального виконання обов'язків, професійного зростання, тягне за собою престижність правоохоронної діяльності, загальне покращення ефективності роботи поліції.

Враховуючи вищезазначене, у західних країнах значна увага приділяється забезпеченню відповідного соціального статусу працівника поліції, відбору кандидатів та науково-обґрунтованому просуванню працівників поліції по службі. Поліцейський персонал є складовою частиною національної бюрократії. М. Вебер, який дав класичне визначення бюрократії, вважав її основними ознаками: 1) ієрархію посад; 2) формалізовані правила діяльності; 3) постійну роботу та гарантовану зарплату чиновника у відповідності до займаної посади; 4) розподіл функцій між чиновниками всередині установи [1, р. 30]. Американський соціолог Р. Райх до цих ознак відносив також відносини начальствування та підпорядкування [2, р. 45].

Яким же чином забезпечується в західних країнах соціальний статус працівника поліції? Соціальний статус – це стан людини або групи в соціально-стратифікаційній структурі суспільства, який обумовлений соціально-економічним становищем (тобто характером та змістом праці, його оцінкою з боку суспільства, рівнем освіти, рівнем доходу) та правовими гарантіями (обсяг прав, обов'язків та рівень відповідальності) [3, с. 420]. Привабливість або непривабливість соціального статусу знаходить своє відображення в громадській думці,

впливає на престиж тієї чи іншої професійної діяльності. Працівники бюрократичного апарату (в тому числі й поліцейські) в усьому світі мають деякі привілеї порівняно з рядовими громадянами. Це, передусім, постійне місце роботи, можливість систематично підвищуватися по службі, гарантована заробітна плата та пенсія, особливий правовий захист тощо.

Поряд з цим, такі особи мають і певні обов'язки, які базуються на п'яти основних принципах, що поширюються і на діяльність державних службовців (в тому числі й поліції) і в Україні: 1) принцип підпорядкування вищестоящому керівнику, з якого випливає обов'язок кожного службовця виконувати накази та розпорядження компетентного начальника. При цьому законодавство і судова практика демократичних країн чітко дотримуються положення, що службовець не тільки має право, але й зобов'язаний не виконувати розпорядження, яке є явно незаконним, межує із злочином або пов'язано з негативними наслідками для громадського порядку [4, р. 46, 47]; 2) державний службовець повинен безроздільно присвятити себе публічній службі, звідки випливає, що він не може займатися ще якоюсь діяльністю, пов'язаною з отриманням прибутків (виключення – робота у сфері науки, мистецтва та літератури). Втім, заборона на участь у підприємницькій діяльності для державних службовців існує не в усіх країнах. Наприклад, у США вони можуть бути держателями акцій, співвласниками або компаньйонами керівників підприємств або фірм, але лише за умови, коли бізнес не зашкоджує інтересам служби. Організація та ефективність проведення контролю з метою виключити зловживання з боку чиновників, наділених правом займатися бізнесом, є однією з важливих умов захисту від корупції; 3) принцип незацікавленості державного службовця, тісно пов'язаний з попереднім: йому заборонено проявляти особливу зацікавленість у роботі будь-яких підприємств, установ та організацій, які так чи інакше залежать або підконтрольні державному органу, де працює такий службовець. Адже інакше чиновник «може проявити особисті пристрасті, чим завдасть шкоди публічній службі, дискредитує її або поставить себе в неправильне становище» [там же, р. 53]; 4) принцип нерозголошення службових даних. Це стосується як інформації, що становить державну та службову таємницю, так і матеріалів, які стали відомі поліцейському в зв'язку з його професійною діяльністю, «оприлюднення яких може завдати шкоди суспільним та приватним, державним та майновим інтересам» [там же, р. 52]. При цьому у першому випадку винний у розголошенні підлягає кримінальній відповідальності, а у другому такі дії розглядаються як

дисциплінарний проступок, причому до дисциплінарної відповідальності винна особа може притягатися як за скаргою потерпілої особи, так і з ініціативи керівництва; 5) нарешті, п'ятий принцип передбачає для державних службовців обмеження на участь у політичному житті суспільства. Тобто при збереженні права голосувати на виборах різних рівнів, чиновники позбавлені права бути членами політичних партій, брати участь в їхніх заходах, висувати свої кандидатури на виборах, укладати, друкувати та поширювати публікації та іншим чином проводити пропаганду та агітацію ідеологічного характеру. Департизація поліції вважається гарантією її неупередженого ставлення до реалізації різних соціальних прошарків у сфері охорони правопорядку і, як наслідок, сприяє набуттю довіри та необхідної підтримки з боку населення.

У відповідності до названих принципів, національними законодавчими та іншими нормативними актами різних країн регулюється положення персоналу поліцейських формувань. При цьому поліцейські займають специфічне місце серед інших державних службовців, що обумовлюється характером покладених на поліцію функцій. Систему норм, які регулюють організацію служби в поліцейських формуваннях та правовий стан їх працівників, становлять, як правило, загальнонаціональні закони «Про поліцію», декрети та укази глав держав і керівників виконавчої влади, нормативні акти органів місцевого самоврядування, які містять положення щодо правового режиму окремих категорій поліцейського персоналу. Усі такі документи містять вказівки на те, що особовий склад поліції утворює особливу категорію у публічній службі і має відповідний статус.

Враховуючи високу суспільну значимість поліцейської діяльності, законодавці більшості країн прагнуть забезпечити її так би мовити безперервний характер. Тому у Великобританії, США, Швеції, Фінляндії, ФРН, Іспанії, Греції та інших державах поліцейським заборонено виявляти колективні протести у вигляді страйків та інших акцій, тому що це може привести до серйозних порушень правопорядку. Втім, страйки та масові маніфестації інколи відбуваються. Так, у 1988 р. в Італії після вбивства терористами декількох карабінерів працівники поліції оголосили страйк з метою введення додаткових заходів щодо забезпечення свого правового захисту. У 1989 р. в Португалії охоронці правопорядку Лісабону вимагали від уряду права на створення власних профспілок [5, р. 13].

Призначення та положення інституту поліції обумовлює надання її персоналу цілого ряду специфічних прав (і, відповідно, обов'язків), спрямованих на виконання правоохоронних функцій.

При цьому законодавство встановлює лише загальні межі повноважень поліцейських. Зарубіжні дослідники звертають увагу на яскраво виявлений дискреційний характер багатьох поліцейських повноважень, особливо в країнах англо-саксонської правової системи [6, р. 301]. Однак, це не знижує в цілому авторитет поліцейських, який, як вже зазначалося, достатньо високий у демократичних країнах. Уряди цих країн вважають за необхідне надання поліцейським права дискреційної демонстрації сили для стримування злочинності, і це знаходить розуміння більшості населення. Що стосується інших нематеріальних прав персоналу поліції, необхідно відзначити право на особливий правовий захист. У відповідності до кримінального законодавства та спеціальних законів зарубіжних держав поліцейські охороняються від погроз, наклепу, образи, при цьому мова йде не тільки про захист від дій, які є кримінальними правопорушеннями, але й від усіх інших, які перешкоджають виконання покладених на поліцію функцій.

Дуже важливе значення для забезпечення відповідного соціального статусу мають також матеріальні права та привілеї (грошові виплати, надання житла, автотранспорту тощо). Особливу роль відіграють грошові виплати – заробітна плата та пенсія. Грошові утримання чиновників правоохоронних органів взагалі, і поліцейських зокрема, є платою не тільки за працю, але й за лояльність до існуючої системи влади, готовність її захищати.

Вивчення, узагальнення і, по можливості, впровадження досвіду роботи з персоналом зарубіжних країн допоможе зробити крок уперед на шляху подальшої професіоналізації, демократизації та гуманізації поліції України.

Список бібліографічних посилань

1. Weber M. *Economy and Society*. Berkley, 1978.
2. Raih R. *Burokratia*. N.Y., 1980.
3. Бандурка О.М., Соболев В.О. Теорія та методи роботи з персоналом в органах внутрішніх справ: Підручник. Х.: Вид-во Ун-ту внутр.справ, 2000. 480 с.
4. Grassi A. *Principi di Servizi di Stato*. R., 1990.
5. *Polizia moderna*. – 1988. – №8.
6. Mauro S. *La Polizia Contemporanea*. R., 1993.

Одержано 05.04.2021

УДК 351.74+342.922

Сергій Олександрович ШАТРАВА,

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач науково-дослідної лабораторії
з проблем забезпечення діяльності поліції
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7072-961X>;*

Олег Володимирович ТРОФІМЕНКО,

*начальник Окремого контрольно-пропускного пункту
«Київ» Державної прикордонної служби України*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Концепцією розвитку сектору безпеки і оборони України визначено, що рівень забезпечення національної безпеки України залежить насамперед від ефективності функціонування відповідних органів державної влади, чіткого розподілу відповідальності й повноважень у визначених сферах діяльності та налагодженої взаємодії між ними. До напрямів розвитку сектору безпеки і оборони України в зазначеній Концепції віднесено підвищення рівня міжвідомчої координації і взаємодії, налагодження та підтримання взаємодії з авторитетними міжнародними організаціями та державами [1].

Для визначення та класифікації видів взаємодії Державної прикордонної служби України як суб'єкта сектору безпеки і оборони необхідно умовою є аналіз характеру відносин з іншими суб'єктами та їх змісту. Особливої уваги в даному випадку потребує аналіз нормативно-правових актів, що регламентують порядок взаємодії Державної прикордонної служби України як суб'єкта сектору безпеки і оборони України.

В Законі України «Про Національну безпеку України» [2] наголошується на тому, що у взаємодії з органами, які входять до складу сектору безпеки і оборони інші державні органи та органи місцевого самоврядування здійснюють свої функції із забезпечення національної безпеки. Державна прикордонна служба України як складова сектору безпеки і оборони України здійснює таку взаємодію з вказаними суб'єктами.

Відповідно до положень Закону України «Про Державну прикордонну службу України» організація та реалізація взаємодії полягає у наступному: здійсненні у взаємодії з відповідними правоохоронними органами припинення збройних конфліктів та інших провокацій на

державному кордоні України; участі у взаємодії із Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями у відбитті вторгнення або нападу на територію України збройних сил іншої держави або групи держав; участі у взаємодії з органами Служби безпеки України, органами Національної поліції та іншими правоохоронними органами у боротьбі з тероризмом і виконанні інших покладених на них завдань; здійсненні разом із спеціально уповноваженими на те органами виконавчої влади і посадовими особами контролю за збереженням природних ресурсів і підводної культурної та археологічної спадщини, тощо; взаємодії під час охорони державного кордону України з відповідними органами іноземних держав у порядку, який устанавлюється міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; співпраці з іноземними дипломатичними і консульськими установами в питаннях, що належать до компетенції Державної прикордонної служби України і стосуються обмеження чи поновлення прав іноземців та осіб без громадянства; взаємодії з питань охорони державного кордону України, протидії незаконній міграції, незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, транскордонній злочинності, контрабандній діяльності з компетентними органами та військовими формуваннями іноземних держав, міжнародними організаціями в порядку і на засадах, устанавлених законодавством, тощо [3].

Здійснивши аналіз нормативно-правової бази, що регламентує спільну діяльність Державної прикордонної служби України з іншими суб'єктами слід дійти висновку, що таку взаємодію можна класифікувати за видами наступним чином: 1) за рівнем здійснення (державний (стратегічний) рівень, регіональний (оперативний) рівень, місцевий (тактичний) рівень); 2) за тривалістю у часі (постійна, тимчасова); 3) за кількістю суб'єктів (двостороння, багатостороння); 4) за ступенем конфіденційності (гласна, негласна).

На підставі викладеного, варто вказати на розуміння форм взаємодії Державної прикордонної служби України як суб'єкта сектору безпеки і оборони, як зовнішній прояв, урегульованих нормами адміністративного законодавства щодо узгодженості дій (правових та організаційних) Державної прикордонної служби України з іншими суб'єктами взаємодії, що вчиняються в рамках визначених функціональних повноважень і покладених на них завдань для досягнення мети, а саме забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її прилеглий зоні та виключній (морській) економічній зоні.

До основних форм взаємодії Державної прикордонної служби України як суб'єкта сектору безпеки і оборони слід віднести: обмін інформацією; проведення спільних заходів (спеціальних операцій, оперативних заходів, інших патрульних, режимних, демонстраційних, охоронних, пошукових заходів, тощо); проведення спільних нарад; проведення спільних навчань та заходів з правового виховання місцевого населення та профілактики порушень законодавства.

Список бібліографічних посилань

1. Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України : Указ Президента України від 14 березня 2016 року № 92/2016 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016#Text>.

2. Про Національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

3. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 3 квітня 2003 року № 661-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text>.

Одержано 06.04.2021

УДК 340.132.1

Анатолій Матвійович ШУЛЬГА,

доктор юридичних наук, доцент,

Харківський національний університет внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7634-3665>

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ТА ІНШІ ЗАБОРОНИ ЯК СПОСІБ ОБМЕЖЕННЯ СВОБОДИ СЛОВА

Конституція України (п. 1 ст. 34) передбачає: «Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань». Конституційне *право на свободу слова*, як і будь-яке інше *суб'єктивне право*, є одночасно і *видом*, і *мірою* можливої поведінки суб'єкта права. Наголос на тому, що *право на свободу слова* як «суб'єктивне право» – це не тільки вид, але й міра можливої поведінки припускають, наприклад, такі правничі поняття як «зловживання правом», «принцип неприпустимості зловживання правом». У даному контексті словосполучення «міра можливої поведінки» вказує на те, що «можлива поведінка має певні межі» її здійснення. Приміром, ст. 13 Цивільного кодексу України визначає «межі здійснення цивільних прав». Зазначене стосується і права на свободу слова. Як

відомо, *абсолютна* свобода людини в суспільстві неможлива. Така свобода неминуче перетворюється в *анархію, свавілля*. Відповідно і *свобода слова* не є і не може бути безмежною (абсолютною).

Існують певні *межі* реалізації «права на свободу слова», котрі передбачає Конституція України (п. 2 ст. 34), вказуючи, приміром, що здійснення даного права «може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку». Окрім того, не допускається, зокрема, поширення «конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом», поширення «недостовірної інформації» (ст. 32 Конституції України). В узагальнюючому плані можна казати, що обмеження свободи здійснюється з метою захисту конституційного ладу [1].

З огляду на правовий статус людини і громадянина, співвідношення *дозволеного* і *забороненого* у сфері свободи слова відображає принцип «дозволено все, крім забороненого законом». Приміром, «дозволено» висловлювання різного роду *оціночних суджень*. Закон України «Про інформацію» (ст. 30) вказує, що «Ніхто не може бути притягнутий до відповідальності за висловлення оціночних суджень». Такими судженнями (за винятком наклепу) є висловлювання, які не містять фактичних даних, критика, оцінка дій тощо.

При розрізненні таких видів юридично значущої поведінки як «*фізична поведінка*», «*мовна (словесна) поведінка*: усні (*вербальні*) дії, *письмові дії*, а також з урахуванням того, що є *усне* і *письмове мовлення*, сфера свободи слова припускає: є дозволена і заборонена *словесна (мовна) поведінка* (усна, письмова). «Заборонена законом» поведінка у сфері свободи слова – це відповідні *правопорушення*, передбачені заборонними нормами права. Інакше кажучи, *конкретизація* конституційних положень, що допускають обмеження права на свободу слова знаходить вираз в *галузевих* нормах-заборонах. Їх існування є результатом застосування законодавцем такого *способу* правового регулювання як *заборона*. Відповідні норми-заборони припускають звуження змісту та обсягу права на свободу слова. Як зазначає *Конституційний суд України*: «Звуження змісту та обсягу прав і свобод є їх обмеженням» [2].

Прикладом *адміністративно-правових норм-заборон* у сфері свободи слова є «Поширювання неправдивих чуток, що можуть викликати паніку серед населення або порушення громадського порядку» (ст. 173-1 КУпАП); «Незаконне розголошення або використання в інший спосіб особою у своїх інтересах інформації...» (ст. 172-8 КУпАП); «Булінг (цькування) учасника освітнього процесу» (ст. 173-4 КУпАП) як прояв відповідної мовної поведінки, приміром, «із

застосуванням засобів електронних комунікацій»; «Завідомо неправдивий виклик спеціальних служб» (ст. 183 КУпАП).

Прикладом *кримінально-правових норм-заборон* у сфері свободи слова є «Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння)» (ст. 168 КК України); «Публічні заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу...» (ст. 109 КК України); «Завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян...» (ст. 259 КК України). Окрім того, історії пострадянської України відома спроба (безрезультативна) криміналізації (наприклад, у 2012 р., 2018 р.) таких *мовних дій* як «наклеп» і «образу». У свою чергу, є позиція: «запровадження кримінальної відповідальності за «наклеп» чи «образу»... автоматично ставить під загрозу будь-яке журналістське розслідування і створює презумпцію імунітету чиновників від публічної критики» [3].

Цивільне право забороняє *дифамацію*, тобто поширення (в усній, письмовій формі) неправдивої інформації, яка принижує честь, гідність особи, завдає шкоду діловій репутації (ст. 297, ст. 299 ЦК України). Оскільки *інформаційний простір* наповнюють різного роду «фейки», існує загальносвітова проблема *фейкових новин* («fake news»), в Україні зареєстровано законопроект (2020 р.), котрий припускає появу в законі «Про інформацію» низки нових понять («дезінформація», «недостовірна інформація» тощо) [4].

Загалом при аналізі *мовної поведінки* суб'єктів права, на нашу думку, найбільш зручним для практичного використання може бути термінопоняття «*словodelікт*» (при синонімії термінів «делікт» і «правопорушення»). Пояснюється це не тільки його лапідарністю. Даним терміном охоплюються (як види «мовного діяння») і «протиправне мовлення», і «протиправне мовчання». Наприклад, «Неповідомлення особою у встановлених законом випадках та порядку про наявність у неї реального конфлікту інтересів» (ст. 172-7 КУпАП).

Список бібліографічних посилань

1. Большаков Л. М. Пределы ограничения свободы слова в целях защиты конституционного строя. *Вестник ЮУрГУ. Серия «Право»*. 2018. Т. 18. № 1. С. 67-72.
2. Рішення Конституційного Суду України від 22.09.2005 № 5-рп/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05#Text>.
3. «Наклеп» та «образу» знову намагаються повернути в Кримінальний кодекс. URL: <https://cedem.org.ua/news/naklep-ta-obrazu-znovu-namagayutsya-povernuty-v-kryminalnyj-kodeks/>.
4. Порівняльна таблиця до проекту Закону України // URL: https://mkip.gov.ua/files/pdf/Disinformation_Draft_2020.pdf.

Одержано 07.04.2021

УДК 342.95

Альона Сергіївна БАХАЄВА,

кандидат юридичних наук,

Харківський національний університет внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6498-2213>

ЧОЛОВІК ЯК ЖЕРТВА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Світова спільнота дуже активно пропагує нетерпимість до проявів домашнього насильства, роблячи акцент на уразливості жінок та дітей. Чоловіки, як і жінки, можуть зазнавати домашнього насильства у будь-якій з форм: психологічній, фізичній, економічній та сексуальній, але поширеність насильства проти чоловіків та фактори ризику його на сьогоднішній день мало вивчені.

Статистика Мексики свідчить, що у 25 % жертвами домашнього насильства є чоловіки. У Кенії, Нігерії чи Гані безробіття та бідність регулярно викликають насильство з боку жінок-партнерів. У Німеччині чоловіки є жертвами домашнього насильства майже у 20 % [1].

Найчастіше чоловіки зазнають економічної та психологічної форми домашнього насильства від свого партнера, яке може відображатися у вигляді постійних докорів, принижень, маніпулювань, надмірного контролю, обмеження користуватися речами спільного побуту та матеріальними благами, тощо. Фізичне насильство відносно чоловіка збільшує вірогідність отримання тяжких травм у зв'язку з тим, що жінки, зазвичай, фізично слабкіші ніж чоловіки, в наслідок чого при застосуванні сили вони можуть використовувати сторонні предмети з високим ризиком травмування.

Вперше, проблему визнання чоловіка жертвою домашнього насильства було висвітлено Сюзанною Штейнметц у праці «Синдром побитого чоловіка» («The Bettered Husband Syndrome») у 1977 році. Вона зазначила, що прагнення чоловіка не бути підконтрольним жінці пояснює їх небажання визнавати свою вразливість стороннім особам. Саме через сором виглядати слабким та стереотип, що чоловік не може бути жертвою домашнього насильства вони не звертаються за допомогою [2], що у подальшому може стати причиною психічних розладів, алкогольної чи наркотичної залежності, схильності до суїциду та смерті. Фахівець у сфері психології Мальком Дж. Джордж стверджував, що через більшу кількість жертв жіночої статі жертв чоловічої статі ігнорують [4].

Взагалі за останнє десятиріччя зарубіжними науковцями було проведено достатньо багато досліджень, у яких обговорювалась

проблема вчинення домашнього насильства над чоловіками. Більшість вчених наголошували на тому, що суспільство не приділяє належної уваги жертвам-чоловікам та навіть висміює їх, а у ЗМІ можна побачити жартівливі ролики, де жінка є кривдником, а чоловік – жертвою. Жертви чоловічої статі заслуговують на той самий рівень підтримки, який отримують жінки-жертви, як з точки зору надання послуг, так і адвокатської діяльності.

Уряд Німеччини пішов далі та у 2019 році презентував першу в світі програму допомоги чоловікам-жертвам домашнього насильства, у рамках якої було створено спеціалізовану «гарячу лінію» та Інтернет-платформу для жертв чоловічої статі [1].

За статистикою в Україні протягом 2019 року зафіксовано понад 130 тисяч звернень громадян з приводу домашнього насильства, з них 10% – звернення від чоловіків [3]. Але, не зважаючи на вищевикладене, майже всі рекламні та інформаційні матеріали спрямовані на жінок-жертв та дітей, що йде в розріз з концепцією гендерної рівності.

Список бібліографічних посилань

1. Men as victims of domestic violence. URL: <https://www.dw.com/en/men-as-victims-of-domestic-violence-i-was-paralyzed/a-55472456> (дата звернення: 13.04.2021)

2. Suzanne S., 1977. The Bettered Husband Syndrome. *Victimology: An International Journal*. Vol. 2. P. 499-509.

3. Кожна 5 жінка в Україні стикається з тією чи іншою формою насильства, - Юлія Соколовська / Офіційний веб-сайт Міністерства соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/18311.html>

4. George M., 1994. Riding the Donkey Backwards: Men as the Unacceptable Victims of Marital Violence. *Journal of Men's Studies*. Vol. 3, Iss. 2. P. 137-159. URL: <http://www.fact.on.ca/Info/dom/george94.pdf>

Одержано 07.04.2021

УДК 343.985:343.346:343.71

Оксана Миколаївна БРИСКОВСЬКА,

кандидат юридичних наук,

старший науковий співробітник,

Національна академія внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6902-9969>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ВОДНИМ ТРАНСПОРТОМ

Питання боротьби з незаконним заволодінням водним транспортом займає важливе місце в боротьбі зі злочинністю, оскільки це правопорушення заподіює суттєву майнову шкоду як окремим громадянам, так і державі загалом, а також призводить до створення аварійних ситуацій на воді. Завдані при цьому збитки обчислюються мільйонами гривень.

Криміногенна ситуація сьогодні потребує впровадження у практику правоохоронних органів сучасних прийомів та методів протидії незаконному заволодінню водним транспортом та угону морських і річкових суден, розроблення відповідних підходів до вирішення проблем, що виникають у процесі розслідування цих злочинів. Злочинці, як правило, удосконалюють свої злочинні навички, учиняють кримінальні правопорушення таємно, а методи заволодіння водним транспортом стають більш вишуканими й технологічними.

У зв'язку з тим, що більшість угонів та незаконних заволодінь морським чи річковим судном (90 %) учиняються ОГ, до неї зазвичай входять: організатор; особи, що спеціалізуються на транспортуванні транспортних засобів (судноводії); фахівці з технічного обладнання, зміни номерів вузлів та агрегатів судна; збувальники крадених суден; особи-інформатори, що визначають місце зберігання та можливі варіанти заволодіння судном. Викрадення водного транспорту, як правило, вчиняється за попередньою змовою групою осіб, тому що вчинення цього злочину потребує значних фізичних зусиль, необхідності використання різноманітних інструментів та приладдя, обізнаності щодо особливостей експлуатації плавзасобів, їх охорони, можливих шляхів збуту тощо. Тому добір членів такої групи спрямований на забезпечення виконання цих функцій її учасниками. Часто в злочинну групу намагаються втягнути особу, яка має навички керування відповідними плавзасобами, або має власний плавзасіб або яка працює водієм і має власне авто з причепом. Як правило, такі злочинні угруповання спеціалізуються за видом об'єкта незаконного

заволодіння чи способом його вчинення (наприклад, викрадення плавзасобів із проникненням у гараж, ангар або інше приміщення). Проте зустрічаються й такі, які вчиняють викрадення як на приватних, так і на державних об'єктах. Зазвичай осіб, які можуть бути втягнуті у діяльність такої групи, виявляють у клубах за інтересами, пов'язаних з використанням водного транспорту (рибальство, полювання, дайвінг, водні перегони, водний відпочинок і т.д.); серед осіб, які зацікавлені в зачастинах до такого транспорту; осіб, які мають гаражі, ангари, майстерні з ремонту плавзасобів на березі водойм, а також осіб, які вчиняють такі злочини на замовлення або торгують об'єктами водного транспорту, на які є попит, розміщуючи оголошення щодо продажу. Виявлення осіб, які планують або готують викрадення плавзасобів, здійснюється як у процесі поточної профілактичної, оперативно-розшукової, слідчої та іншої діяльності підрозділів поліції, так і в результаті проведення цілеспрямованих заходів щодо встановлення таких осіб.

Приклад 29.06.2019 до Великопетиського відділення поліції Каховського відділу поліції ГУНП в Херсонській області звернувся місцевий мешканець зі скаргою, що невідомі злодії викрали з його гаражу човен. Поліцейські провели комплекс розшукових заходів і встановили особи зловмисників. Як з'ясувалося, це був не єдиний злочин, до якого причетні підозрювані (повідомлення відділу комунікації поліції Херсонської області). Під час моніторингу Інтернет-мережі на одному із сайтів продажу поліцейські виявили оголошення про продаж човна. Розміщене на сторінці фото плавзасобу було дуже схоже на викрадене майно потерпілого. Під виглядом покупців оперативники зв'язалися з продавцем і домовились оглянути можливу покупку. Під час «оглядин» версія поліцейських підтвердилася. Зловмисниками виявилися двоє мешканців району віком 18 і 17 років. Вони розповіли, що декілька днів тому справді викрали човен і сховали в гаражі, власник якого вже тривалий час ним не користується. У ході спілкування з підозрюваними з'ясувалося, що до цього в гаражі зберігався ще один човен, який хлопці раніше також викрали та продали жителю Білозерського району. За фактами крадіжок відкрито кримінальні провадження за частиною третьою статті 185 КК України. Підозрюваним може загрожувати позбавлення волі на строк від 3 до 6 років [1].

Важливим джерелом інформації у провадженнях про незаконне заволоння водним транспортом є результати роботи оперативних підрозділів. Так, акумулюючи інформацію (у тому числі з конфіденційних джерел), оперативні працівники планують заходи щодо виявлення конкретних обставин, уточнення і перевірки отриманих даних,

а також установлення причин і умов, що призвели до незаконного заволодіння водним транспортом. На сьогодні для ефективного розслідування незаконного заволодіння водним транспортом доцільно невідкладно проводити комплекс НСРД, використовуючи сучасні можливості установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та з електронних інформаційних систем, можливості візуального спостереження тощо.

Установлюється коло осіб, які можуть бути причетні до викрадення, транспортування, збуту чи приховування викраденого об'єкта водного транспорту: власники ангарів, гаражів, евакуаторів, охоронники стоянок, що охороняються, продавці плавзасобів з пробігом і т.д.; особи, які раніше вчиняли такі (або інші подібні) злочини та/або схильні до їх вчинення; особи без постійної роботи чи джерела доходу та спосіб життя яких не відповідає рівню заробітку, зловживають спиртними напоями (наркотичними засобами), ведуть спосіб життя, який свідчить про антигромадську поведінку, мають зв'язки з криміногенним елементом; збувачі викраденого; особи, які мають зовнішність, особливі прикмети, сліди правопорушень на тілі та одязі, які збігаються з ознаками і прикметами розшукуваних осіб; особи, які мали доступ до викраденого плавзасобу (ремонтували чи орендували його, цікавилися ним з метою придбання) та ін. Залежно від результатів перевірки вказані особи можуть бути допитані або за ними організується оперативне спостереження. Якщо в результаті аналізу оперативної обстановки буде виявлено, що на території відповідного району або міста за короткий термін зафіксовано декілька подібних за способом фактів незаконного заволодіння водним транспортом, доцільно ретельно вивчити кримінальні провадження про такі злочини, у тому числі й зупинені через невстановлення злочинців, щоб визначити, чи не вчинені викрадення, виходячи зі способу їх учинення, одними і тими ж особами. Приклад, *Протягом одного місяця (з кінця травня по кінець червня) ОСОБА_1, керуючись прямим умислом, неодноразово викрадала плавзасоби в смт Велика Лепетиха Херсонської області з гаражів, що розташовані на Каховському водосховищі, а саме: о 01.00 22.06.2019 – судноплавний засіб марки «Днепр-1»; о 01.30 22.06.2019 – відцентровий консольний насос «2К-6» та помпу; наприкінці травня 2019 року – човен марки «Бакай»; на початку червня 2019 року – човен марки «Южанка». Усі крадіжки скоював з метою наживи [2].*

Висновок. Підсумовуючи наведене можна зробити висновок, що для ефективного розслідування незаконного заволодіння водним транспортом, потрібне поглиблене дослідження кількісних і якісних

характеристик відповідних злочинів, вивчення їх зв'язків, системне опрацювання законодавчих та інших нормативно-правових актів, узагальнення матеріалів практичної діяльності правоохоронних органів та розроблення відповідної методики.

Список бібліографічних посилань

1. У Великолепетиському районі поліцейські розкрили низку крадіжок. *Таврійські вісті 10 квіт. 2020 р.* URL : <https://tavriya.ks.ua/index.php?newsid=11416>.

2. Вирок Великолепетиського районного суду Херсонської області від 04.12.2019 р. у справі № 649/1184/19. Провадження № 1-кп/649/205/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86193045>.

Одержано 07.04.2021

УДК 351.74/.76

Дмитро Олексійович БУЛАТІН,

доктор філософії,

викладач кафедри тактичної та спеціальної фізичної підготовки

факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0200-2822>

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПРАВОВИХ ЗАСАД ЗДІЙСНЕННЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ

Попри наявність низки нормативних актів, котрі врегульовують питання здійснення превентивної діяльності Національною поліцією України результати такої роботи оцінюються суспільством здебільшого негативно. Це відображується у результатах досліджень довіри громадян України до Національної поліції України. У ч. 3 ст. 11 Законі України «Про Національну поліцію» було задекларовано і закріплено, що рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції [1, ч. 3 ст. 11].

Зважаючи на рівень довіри населення до поліції, попри нормативну урегульованість питань здійснення превентивної діяльності, вважаю наразі є необхідність дослідження фактичного стану такої діяльності, здійснюваної Національною поліцією України, що є однією з пріоритетних в роботі поліції.

Досить доцільним є висвітлення окремих адміністративно-правових засад здійснення превентивної діяльності Національною поліцією України та розбіжності нормативного закріплення з реальним станом такої діяльності; сприйнятті та відображенні поточних проблем здійснення превентивної діяльності Національною поліцією України; аналізі стану реалізації основних принципів діяльності Національної поліції України як суб'єкта здійснення превентивної діяльності.

Профільним підрозділом, є Департамент превентивної діяльності Національної поліції України, відповідно до Положення про Департамент превентивної діяльності Національної поліції України, затвердженим наказом Національної поліції України від 27.11.2015 року № 123 [2, с. 10].

З прийняттям Закону України «Про Національну поліцію» змінилася не лише назва з підрозділів громадської безпеки Міністерства внутрішніх справ України на підрозділи превентивної діяльності, а й наповнення такої діяльності, що має за мету попередження та запобігання вчиненню правопорушень у сфері публічного порядку. Акцент зроблено на переконання особи та усунення її злочинних задумів. Метою здійснюваної поліцією превенції є усунення протиправного задуму або наміру, позбавлення особи рішучості вчинити правопорушення. Тобто превенції забезпечує недопущення переходу задуму в дієві акти поведінки [4].

Основна мета превентивної поліцейської роботи – забезпечення правопорядку й безпеки в Україні. Департамент превентивної діяльності у межах компетенції реалізує державну політику у сферах забезпечення публічної безпеки і порядку, безпеки дорожнього руху, організації роботи дозвільної системи, превентивної та профілактичної діяльності, запобігання та припинення насильства в сім'ї.

Відповідно до Положення про Департамент превентивної діяльності Національної поліції основними завданнями та функціями Департаменту є:

- 1) уживає заходів з організації забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях, зокрема під час проведення масових (мирних зібрань, культурно-видовищних та публічних релігійних заходів, виборів та референдумів) та спортивних (футбольних матчів та інших масштабних спортивних змагань) заходів, організації формування відповідних обліків, запобігання та припинення групових порушень публічного (громадського) порядку, масових заворушень;

2) організовує та здійснює регулювання дорожнього руху, контроль за додержанням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі, а також забезпечує супроводження транспортних засобів у випадках, передбачених законом. Аналізує обставини і причини виникнення дорожньо-транспортних пригод на вулично-дорожній мережі. Здійснює контроль за дотриманням власниками (володільцями) транспортних засобів, а також громадянами, посадовими і службовими особами вимог Закону України «Про дорожній рух», правил, норм та стандартів з питань забезпечення безпеки дорожнього руху, які регламентують вимоги щодо технічного стану транспортних засобів, та охорони довкілля від шкідливого їх впливу;

3) здійснює контроль за дотриманням фізичними і юридичними особами спеціальних правил і порядку зберігання та використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту й активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система;

4) у порядку та в спосіб, визначений законодавством, здійснює контроль за додержанням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, уживає заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням у дитячому середовищі, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі. Уживає заходів із запобігання та припинення насильства в сім'ї. Організовує індивідуальну превентивну роботу з неповнолітніми, які перебувають у конфлікті із законом, роботу з протидії втягненню дітей у злочинну діяльність, пияцтво, зайняття жебрацтвом та іншу протиправну діяльність [3].

Таким чином, узагальнюючи, можна зазначити, що очевидним є той факт, що превентивна діяльність Національної поліції України має низку проблем, що мають системний характер і не вирішуються роками. Вважаю, що реформи Національної поліції України дещо затягнулися в часі і не виправдали очікування суспільства.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

2. Сафронов С.О. Організація превентивної діяльності оперативних підрозділів ОВС України. Харківській національний університет внутрішніх справ, 2013. URL <http://library.ua/m/articles/view/Організація-превентивної-діяльності-оперативних-підрозділів-органів-внутрішніх-справ-України?lang=ua>.

3. Департамент превентивної діяльності. Тимчасовий веб-сайт Національної поліції України URL: [http:// http://old.npu.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/2162814](http://old.npu.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/2162814).

4. Про затвердження Положення про Департамент превентивної діяльності Національної поліції України : наказ Національної поліції України від 27.11.2015 № 123. URL : [http://tranzit.ltd.ua/nakaz/files/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7%20%D0%9D%D0%9F%20123%20-%2027112015%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%94%D0%9F%D0%94%20\(%D0%B7%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B8%20377%20-%2018042019\).pdf](http://tranzit.ltd.ua/nakaz/files/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7%20%D0%9D%D0%9F%20123%20-%2027112015%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%94%D0%9F%D0%94%20(%D0%B7%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B8%20377%20-%2018042019).pdf)

Одержано 06.04.2021

УДК 811.161

Валентина Анатоліївна ВАСИЛЕНКО,

кандидат філологічних наук, доцент,

Сумська філія Харківського національного

університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9167-1130>

МОВНЕ ВИХОВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО: РИТОРИЧНИЙ ПІДХІД

Концептуально культура поліції в системі суспільства і держави визначається як особлива категорія, а риторична культура правоохоронця становить частину загальної культури, за формою і змістом специфічну для суспільства свого часу. Спеціальна риторика допомагає ефективній адаптації поліцейських до професійних умов соціальної комунікації шляхом підвищення рівня мовної компетентності, що сприяє розумінню змісту вимовлених промов і пропонуваного вимог з боку командирів і начальників. Мало вміти вимовляти, важливо активізувати рівень знань і розуміння аудиторії. Цьому сприяє риторика, спрямована на підвищення освітнього рівня правоохоронця. Професія поліцейського, як і більшість інших, тісно пов'язана з промовами та виступами, оскільки мова - це основний засіб організації та управління особовим складом, суспільством та державою в цілому [3, с. 115–118; 4].

Поліцейській щодня зіштовхується з великою кількістю проблем, які потрібно вирішувати так би мовити «сильним словом» або шляхом переговорів, виступів перед своїми колегами та підлеглими,

чи оголошенням наказів та розпоряджень, і все це здійснюється за допомогою засобів красномовства, а також гарного та добре поставленого мовлення.

Специфіка професії поліцейського – це сувора дисципліна, висока організованість, чіткість у всьому, як правило, міцне здоров'я, вимогливість до себе і підлеглих, швидкість реакцій. Всі ці якості знаходять своє відображення і у бесідах, закликах і командах, у процесі навчання, при складанні військової документації. Диференціація мовної поведінки різних категорій правоохоронців реалізується в процесі навчання мовним навичкам, вмінню чути і розуміти іншого на різних етапах адаптації у професійному середовищі [1, с. 42–46].

Відомо, що з давнини питаннями мовної організації життя держави та суспільства займалася риторика. У кожній сфері діяльності, пов'язаній із підвищеною мовною відповідальністю, з роками виробився свій відповідний тип риторики, призначеної для оптимального задоволення потреби у тій чи іншій сфері. А риторика об'єднує в собі систему правил побудови мовного впливу, що визначається не тільки як технічні вимоги до комунікативних якостей мовлення: стислості, точності, сили голосу, але і найбільш загальних підходів до найбільш точної відповідності мови вимогам поліцейської діяльності.

Цей вид красномовства поєднує з одного боку політику, дипломатію, з іншого, - юридичну, ділову та навіть канцелярську промову. Канцелярська промова як вид красномовства полягає у формулюванні наказів, статутів, іншої документації та все те, що значно впливає на мовні здібності поліцейського.

Мова поліцейських завжди відзначається грамотністю, наближеністю до розмовного мовлення з елементом сурової настанови, освіченістю, лаконізмом, чіткістю, насиченістю та доцільністю.

Особливістю мовних комунікацій ХХІ ст. стало виражене прагнення до діалогічності спілкування начальників і підлеглих. Діалог являє собою активну форму мовної діяльності, яка передбачає і активне самостійне мислення учасників діалогу.

Отже, виховання вміння виступати із соціально значущою промовою в рамках основного пафосу публічної промови має стати необхідним елементом підготовки сучасних офіцерів-поліцейських. На порядок денний сьогодні стає питання про виховання у офіцера здатності формувати «мовну реальність» в необхідному для поліцейської служби напрямку [2, с. 22–24].

Мовне виховання поліцейського має будуватися на використанні можливостей риторичного підходу. Ключове положення риторичного підходу формулюється досить просто: максимальна

активізація розумової діяльності можлива за всебічної активізації мовленнєвої діяльності [3, с. 115–118].

Таким чином, мовлення, поєднане з образом у розумінні свого символічного значення – важливий регулятор поведінки. Командир, котрий володіє мистецтвом слова, має вагомий засіб керування підлеглими. Оволодіння ораторським мистецтвом, мистецтвом переконувати – важливе вміння при засвоєнні поліцейської справи.

Список бібліографічних посилань

1. Бугай Ю. О., Василенко В. А. Методичні основи навчання студента-правника мови спеціальності. *Українознавчий вимір у сучасній науці: гуманітарний аспект*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, 13 квітня 2018 р., м. Миколаїв. Миколаїв : МНАУ, 2018. С. 42-46.

2. Василенко В. А. Навчання культури професійного мовлення у закладі вищої освіти: загальнодидактичні принципи. *Збірник тез III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Нові інформаційні технології управління бізнесом»*, 12 лютого 2020р., Київ: Спілка автоматизаторів бізнесу, 2020. С. 22-24.

3. Василенко В. А., Даниленко А. В. Комунікативна компетентність поліцейського як об'єкт кроснаукового дослідження. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених: науково-практична конференція* (15 травня 2020 року м. Харків) / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2020. С.115-118.

4. Діденко О. В. Особливості впровадження компетентнісного підходу у професійну підготовку майбутніх офіцерів у ВНЗ. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2014. Вип. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2014_3_6.pdf.

Одержано 07.04.2021

УДК 351.741(477):305

Борис Георгійович ГОЛОВКО,

кандидат історичних наук, доцент,

Харківський національний університет внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8815-5722>

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ МВС УКРАЇНИ

Як відомо, актуальною проблемою останніх років в Україні є увага до європейської інтеграції, що розглядається як запорука

політичної стабільності, державної незалежності, демократичного розвитку тощо. У зв'язку з цим, держава повинна бути готовою до розв'язання задачі гармонізації національного законодавства із загальноєвропейськими і світовими вимогами і стандартами. Метою нашої доповіді є визначення головних складових міжнародних правових вимог щодо досягнення гендерної рівності у діяльності МВС України.

Нормотворчу діяльність щодо забезпечення принципу гендерної рівності на міжнародному рівні здійснюють ООН, Рада Європи, Європейський Союз, ОБСЄ та інші міжнародні організації, до яких приєдналась і Україна. Основні міжнародні акти, що визначають стандарти рівності людей, їх соціальну цінність незалежно від статі, можна поділити на загальні та спеціальні. Так, до загальних належать: Загальна декларація прав людини 1948 р., Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Міжнародний пакт про громадські та політичні права 1966 р., Пакт про соціально-економічні та культурні права 1966 р. та інші, а до спеціальних – Конвенція про політичні права жінок 1952 р., Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р., Статут Організації Об'єднаних Націй від 1945 р., Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами 1949 р., Декларація про ліквідацію дискримінації стосовно жінок 1967 р., Резолюція Ради Безпеки ООН № 1325(2000) «Жінки. Мир. Безпека», Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018–2023 рр. та інші [1, с. 115]. Якщо йти за хронологією видання документів, то побачимо, що «Загальна декларація прав людини» 1948 р. гарантує рівність прав чоловіка і жінки [2]. Конвенція ООН про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок встановила, що неприпустимою є «будь-яка різниця, виключення або обмеження за ознакою статі, спрямовані на ослаблення чи зведення нанівець визнання, користування або здійснення жінками, незалежно від їхнього сімейного стану, на основі рівноправності чоловіків і жінок, прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській або будь-якій іншій галузі. Дискримінація за ознакою статі у політичній, соціальній, освітній, культурній і інших сферах, стає перепорою на шляху визнання і здійснення прав людини і основних свобод» [3, ст. 1].

У 1995 р. було прийнято Пекінську декларацію та платформу дій. Документ має на меті поліпшити становище жінок на шляху їх активного залучення до всіх сфер суспільного та приватного життя, забезпечуючи всебічну та рівну участь жінок у прийнятті рішень з економічних, соціальних, культурних і політичних питань. Основні

положення документа наступні: розглянуто розширення прав і можливостей жінок у контексті забезпечення рівноправності між жінками та чоловіками; конкретизовано дії урядів і громадських структур щодо рівноправності; запроваджено поняття гендерної рівності[4].

Резолюція Ради Безпеки ООН «Жінки. Мир. Безпека», прийнята 31 жовтня 2000 року, закликала до поглиблення ролі жінок у процесах запобігання та врегулювання конфлікту з метою підтримання миру й безпеки. Резолюція підкреслила важливість рівної та повної участі жінок у питаннях миру й безпеки, зокрема, у вирішенні конфліктів і запобіганні їм; гендерної інтеграції в миротворчих місіях і операціях; забезпечення врахування специфічних потреб жінок і дівчат, їхнього досвіду та перспектив у політичних, правових і соціальних рішеннях; захист жінок та дівчат від сексуального насильства й інших форм насильства під час конфлікту; участі жінок у прийнятті рішень на всіх рівнях[5].

Скоріше за все і у суспільстві в цілому, та й у його окремих інститутах, поліції зокрема, потенціал вирішення проблеми рівності до кінця не усвідомлений. На цьому шляху потребує розв'язання не лише співвідношення жінок і чоловіків у кадровому складі поліції, а й набір на службу національних меншин.

Рекомендації Рес (2001) Комітета міністрів державам-членам Ради Європи від 19 вересня 2001 р. конкретизують норми Європейського кодекса поліцейської етики і пропонують наступне: «... співробітники поліції, незалежно від посад, на які їх приймають, повинні набиратися на підставі їхньої компетенції і досвіду, які відповідають відповідним задачам поліцейської роботи., процедури прийому на службу мусять ґрунтуватися на об'єктивних і недискримінаційних критеріях (після необхідної перевірки кандидатур). Окрім цього, слід застосовувати політику набору чоловіків і жінок з різних верств населення, у тому числі, з представників етнічних меншостей, тому що поліція повинна бути віддзеркаленням того суспільства, якому вона служить. Також Рекомендації констатують, що «жінки представлені у поліції недостатньо у всіх державах-членах, особливо, на керівних посадах і званнях. Також це справедливо і по відношенню до представництва меншин, включаючи етнічні меншини. Можна припустити, що відносини між громадою і поліцією покращаться, якщо поліція відображатиме багатоманітність суспільства. Це, безумовно, посилить ефективність діяльності поліції і її підтримку населенням. Отже, у цьому напрямку слід зосереджувати зусилля» [6, п. 22, 25, 26].

На рівні ОБСЄ прийнято декілька програм та заходів для підтримки гендерної рівності, зокрема, План дій щодо заохочення гендерної

рівності 2004 р. Роль Ради Європи посилилась із прийняттям Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, Стратегії гендерної рівності Ради Європи на 2014–2017 роки, Стратегії гендерної рівності Ради Європи на 2018–2023 роки, Конвенції Ради Європи щодо запобігання насильству стосовно жінок та домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція, яка ще не ратифікована Україною). Конституційно-правове регулювання рівних прав чоловіків та жінок в Україні ґрунтується на положеннях Конституції України та інших нормативно-правових актах, а саме: законів України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та ін.[7, с. 17]. На виконання законодавства ухвалено Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року, Державну соціальну програму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року, Національний план дій з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок до восьмої періодичної доповіді України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок на період до 2021 року від 5 вересня 2018 року. Також у МВС України прийнято відомчий план з виконання Національного плану дій 1325 (у редакції 2019 року), який передбачає нові механізми забезпечення гендерної рівності. Так, гендерно-правова експертиза актів законодавства та проєктів нормативно-правових актів повністю охоплює процес удосконалення законодавства України, імплементації міжнародних стандартів рівних прав та можливостей людини й громадянина, гарантуватиме рівні можливості жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності, ефективні механізми превенції та протидії їх порушенням [7, с. 18].

Список бібліографічних посилань

1. Галіцина Н.В. Механізм забезпечення гендерної рівності в органах національної поліції України //Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 5. С. 115. http://lsej.org.ua/5_2020/27.pdf.
2. Загальна декларація прав людини. – Київ, 2000.
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. – Київ, 1995.
4. Пекінська декларація : міжнар. док. від 15 верес. 1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_507.
5. Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека»: <http://www.un.org/womenwatch/osagi/wps/#resolution>.

6. Рекомендація Rec.(2001)10 Принята Комитетом міністрів Совета Європи 19 сентября 2001 года: <https://polis.osce.org/file/8641/download?token=5A1YESI->

7. Камінська Н. В., Чернявський С. С., Перунова О. С. Законодаче регулювання та міжнародні стандарти гендерної рівності. – Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. 23 с

Одержано 06.04.2021

УДК 351.743

Микола Володимирович ГОЛУБ,

кандидат юридичних наук, доцент,

Харківський національний університет внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5257-081X>;

Валерія Миколаївна ГОЛУБ,

аспірантка кафедри правоохоронної діяльності та поліцейстики

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4620-8942>

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ КРАЇН ЄС – НЕОБХІДНА УМОВА ЕФЕКТИВНОЇ РОБОТИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

На теперішній час у державі відбулися певні зміни, характерними рисами яких є активізація вектору європейського розвитку. Як зазначено у Розпорядженні Кабінету Міністрів від 22.10.2014 року № 1118-р щодо питання реформування органів внутрішніх справ України: «Європейська інтеграція України передбачає забезпечення ефективного функціонування інститутів, які гарантуватимуть верховенство права, додержання прав і свобод людини і громадянина, їх ефективний захист.

У зв'язку з цим одним з ключових завдань є перетворення МВС на цивільний орган європейського зразка» [1].

У цій ситуації важливо дотримуватися обраного керівництвом держави європейського курсу на подальшу демократизацію суспільства, покращення відносин та активізацію міжнародного співробітництва із країнами близького і дальнього зарубіжжя, прийняття законодавчих актів, направлених на реальну побудову правоохоронної структури європейського зразка. У зв'язку з цим велике значення мають вивчення, аналіз та запровадження досвіду європейських країн, його використання у процесі реформування і подальшого функціонування сучасних правоохоронних органів України.

На теперішній час має місце зміщення акцентів державної політики на рівень територіальних громад, які є замовником сервісних послуг та арбітром - оцінювачем рівня ефективності діяльності правоохоронних органів на відповідній території, що є чинником їх партнерської взаємодії із населенням, розбудови правової держави і ствердження громадянського суспільства. Результатом реалізації пілотного проєкту МВС України та Департаменту Національної поліції «Поліцейський офіцер громади», який направлений на забезпечення комфортного проживання мешканців об'єднаних територіальних громад, гарантування належного стану публічного порядку і публічної безпеки – є забезпечення постійного перебування співробітника поліції (поліцейського офіцера громади) на закріпленій території, який готовий своєчасно надати необхідну допомогу. Ми можемо констатувати, що пілотний проєкт «Поліцейський офіцер громади» – є наступним етапом реалізації в Україні концепції «Community Policing» – концепції взаємодії поліції із населенням, яка у свій час була започаткована у США.

Аналіз роботи поліції європейських країн свідчить, що особливої уваги потребує вивчення та застосування в Україні досвіду функціонування муніципальної поліції, у зв'язку з тим, що саме ці підрозділи виконують обов'язки по забезпеченню публічного порядку на місцевому, локальному рівні. Муніципальна поліція Великобританії та Франції здійснює заходи щодо боротьби зі злочинністю та підтримання публічного порядку. Організація роботи таких підрозділів у країнах Балтії полягає не тільки у забезпеченні публічного порядку, а й у вирішенні інших завдань (охорона власності міста; перевірка проїзних квитків у міському громадському транспорті; здійснення провадження з порушень правил паркування автомобілів; тимчасове регулювання руху транспорту в разі порушення руху на дорогах) [2]. Мають свої особливості діяльності підрозділи муніципальної поліції інших Європейських країн. Вважаємо, що з метою підвищення ефективності роботи по забезпеченню публічного порядку було б доцільно розглянути можливість відновлення в Україні муніципальної поліції, яка б на місцевому рівні сприяла регіональним поліцейським підрозділам у вирішенні цих завдань. Також доречно використати досвід роботи муніципальної поліції не тільки країн Європейського Союзу, а й досвід України, в тому числі, Харківської, Луцької та Тернопільської областей, у яких в свій час були створені та функціонували підрозділи муніципальної міліції [3].

В процесі реформування правоохоронної системи України керівництво держави використовує міжнародний досвід, який передбачає,

що одним з основних напрямків роботи органів, які здійснюють державну міграційну політику в країнах Європи – є захист прав і свобод людини. Є підстави стверджувати, що використання міжнародного досвіду у діяльності правоохоронних органів України по захисту прав і свобод фізичних осіб сприяє підвищенню рівня цієї роботи. У зв'язку з активізацією Європейського вектору політики України, набули стрімкого розвитку міграційні процеси. Офіс верховного комісара ООН у справах біженців наголошує на тому, що на початку 2020 року у світі нараховувалося приблизно 79,5 мільйонів біженців [4], і чисельність цієї категорії мігрантів має стійку тенденцію до зростання. Враховуючи досвід країн Європи, керівництвом України були прийняті рішення, направлені на кардинальне реформування та взаємодію правоохоронних органів, які забезпечують міграційну політику у державі.

Одне з основних завдань керівництва держави у сфері протидії домашньому насиллю - це забезпечення функціонування державних та громадських інститутів з урахуванням стандартів Конвенції Ради Європи «Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», яку ратифіковано 46 країнами та Євросоюзом. Актуальність цього питання, активізація діяльності державних та громадських інститутів обумовлена, перш за все, тим, що насильство є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини, а домашнє насильство – це найпоширеніше і найбільш складне для протидії явище.

Висновок: розглядаючи питання використання досвіду роботи правоохоронних органів Європейських країн, який доцільно було б застосувати в Україні, необхідно акцентувати увагу на таких напрямках, як:

- організація та побудова партнерських відносин поліції і місцевих жителів – членів територіальних громад, створення громадських формувань по охороні публічного порядку на відповідних територіях, взаємодія цих формувань з органами поліції;

- продовження реформування служби дільничних офіцерів поліції в напрямку подальшого запровадження на всій території України пілотного проекту «Поліцейський офіцер громади»;

- формування муніципальної поліції, організація її взаємодії з регіональними підрозділами Національної поліції України, громадськими формуваннями з охорони публічного порядку;

- подальше реформування правоохоронних структур системи МВС щодо підвищення ефективності протидії нелегальній міграції, забезпеченню прав біженців, розвитку міжнародного співробітництва у цій сфері;

– вжиття невідкладних заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, а саме: розробка типових програм для постраждалих осіб, розширення мережі притулків, збільшення кількості мобільних бригад соціально-психологічної допомоги, денних центрів, консультативних служб, кабінетів первинної допомоги.

Список бібліографічних посилань

1. Концепція першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 р. № 1118-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1118-2014-p>.

2. Tallinna Munitsipaalpolitsei Amet: офіційний сайт Департаменту муніципальної поліції міста Таллінн. URL: <http://tallinn.munitsipaalpolitsei.ee>.

3. Голуб М.В. Муніципальна поліція як елемент правоохоронної системи деяких країн Європи. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 4. С. 26-29.

4. Укрінформ: Мультимедійна платформа іномовлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3066785-kilkist-bizenciv-v-ukraini-zrostae-ostanni-pat-rokiv.html>.

Одержано 07.04.2021

УДК 343.8:343.24

Вікторія Леонідівна ДАВИДЕНКО,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології факультету № 6 Харківського
національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8175-7026>*

ОСНОВНІ ЗАСОБИ ВИПРАВЛЕННЯ ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ

Метою реформування пенітенціарної системи України, яка здійснюється останнім часом, є створення гуманістичної системи виконання кримінальних покарань, що гарантуватиме безпеку суспільства та забезпечуватиме соціальне зцілення людини. Для цього держава впроваджує дієвий інструментарій для зміни поведінки, виправлення та ресоціалізації осіб, які увійшли в конфлікт із законом, а також підтримка і допомога засудженим, які готуються до звільнення.

Кримінально-виконавчий кодекс України у ч. 2 ст. 6 визначає ресоціалізацію як свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві. Необхідною умовою ресоціалізації є виправлення засудженого. Виправлення засудженого це процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки.

Основними засобами виправлення і ресоціалізації засуджених є встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим), пробація, суспільно корисна праця, соціально-виховна робота, загальноосвітнє і професійно-технічне навчання, громадський вплив [1].

У Кримінально-виконавчому кодексі України уперше на законодавчому рівні сформульовано чітке визначення режиму у виховних і виправних колоніях. Згідно з ч. 1 ст. 102 КВК України режим у виправних і виховних колоніях – це встановлений законом та іншими нормативно-правовими актами порядок виконання й відбування покарання, який забезпечує ізоляцію засуджених; постійний нагляд за ними; виконання покладених на них обов'язків; реалізацію їхніх прав і законних інтересів; безпеку засуджених і персоналу; роздільне тримання різних категорій засуджених; різні умови тримання засуджених залежно від виду колонії; зміну умов тримання засуджених.

Серед основних вимог режиму виділяють найважливіший складник – ізоляцію засуджених. Виразенням ізоляції є саме позбавлення фізичної свободи шляхом поміщення засуджених у місця позбавлення волі (виправні чи виховні колонії) на строк, установлений вироком суду, що передбачає перебування на території, що охороняється, обмеження засуджених у свободі вибору соціального спілкування, їхніх соціально корисних зв'язків з особами, які перебувають на волі, права вільного пересування, вибору місця проживання, характеру й роду занять за своїм розсудом; роздільне тримання різних категорій засуджених, порядок їх спілкування в межах однієї колонії. Тому засуджений до позбавлення волі, оскільки він постійно перебуває в умовах ізоляції, повинен вести особливий (установлений законом) спосіб життя. А це повинно стимулювати засуджених до утримання від учинення правопорушень і спонукати їх до прагнення мати ті блага, якими людина користується на волі [2, с. 119].

Пробація як засіб виправлення та ресоціалізації засуджених з'явилась в Україні із прийняттям Закону «Про пробацію» і визначається як система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених,

виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого [3].

Вивчаючи роль суспільно корисної праці для засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення волі на певний строк, необхідно зазначити, що праця є не лише засобом біологічного розвитку людини, а й інструментом для постійного розвитку, формування потреб особистості, сприяє зростанню її здібностей, навичок та умінь їх використання.

Відповідно до ст. 123 КВК України соціально-виховна робота спрямована на формування та закріплення в засуджених прагнення до зайняття суспільно корисною діяльністю, сумлінного ставлення до праці, дотримання вимог законів та інших прийнятих у суспільстві правил поведінки, підвищення їхніх загальноосвітнього й культурного рівнів.

Зазвичай соціальна робота являє собою професійну діяльність, спрямовану на підтримання й надання кваліфікованої допомоги будь-якій людині, групі людей, громаді, що розширює або відновлює їх здатність до соціального функціонування, сприяє реалізації громадянських прав, запобігає соціальному виключенню. У свою чергу виховання – це планомірний і цілеспрямований вплив на свідомість та поведінку людини з метою формування певних настанов, принципів, ціннісних орієнтацій, підготовки її до виконання тієї чи іншої спільної ролі, вироблення в неї необхідних для цього якостей [4, с. 145].

Навчання має пряме відношення до впливу на особистість, зокрема змінює переконання, поведінку, звички тощо, в процесі навчання з'являються такі позитивні якості, як почуття відповідальності, дисциплінованості, цілеспрямованості, та уміння раціонально використовувати свій час і долати перешкоди. Так, у 2020 році 918 засуджених отримали атестат про повну загальну середню освіту.

Погоджуюсь з думкою В. Проскури, що ресоціалізаційну роботу в установах виконання покарань може вдосконалити активніше залучення громадських організацій, які допомагають підтримувати зв'язок засудженого з суспільством, його нормами, цінностями; сприяють зменшенню відчуття засудженими відкинутості; надають матеріальну підтримку тощо [5, с. 55].

Засоби виправлення і ресоціалізації засуджених застосовуються з урахуванням виду покарання, особистості засудженого, характеру, ступеня суспільної небезпеки і мотивів вчиненого кримінального правопорушення та поведінки засудженого під час відбування покарання.

Вищезазначені засоби можуть мати позитивний ефект тільки при їх комплексному застосуванні. Реалізація цілі зміни поведінки,

виправлення та ресоціалізації засуджених сприятиме зниженню рівня повторної злочинності завдяки впровадженню оцінки ризиків, ефективних корекційно-реабілітаційних програм та наданню підтримки і допомоги у вирішенні соціально-побутових питань засуджених, які готуються до звільнення з місць позбавлення волі та удосконалення механізмів взаємодії установ виконання покарань, органів пробачії та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки засуджених до звільнення.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінально-виконавчий кодекс України. Закон України від 01.01.2004 № 1129-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>.
2. Телефанко Б. Режим у кримінально-виконавчих установах і пенітенціарний режим. *Visegrad Journal on Human Rights*. №1/1. 2017. С. 117-122.
3. Закон України «Про пробачію» від 05.02.2015 р. № 160-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>.
4. Оніка Л. П. Соціально-виховна робота із засудженими до позбавлення волі жінками та неповнолітніми. *Актуальні проблеми держави і права*. 2016. С. 145-153.
5. Проскура В. В. Роль громадських організацій у ресоціалізації засуджених до позбавлення волі. *Соціологія*. Том. 21. № 5. 2018. С. 54-65.

Одержано 08.04.2021

УДК 351.74(477)

Олена Ігорівна ДОВГАНЬ,

кандидат юридичних наук,

Львівський університет бізнесу та права;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8551-5403>

ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОБРАЗУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

В Україні, як демократичній та правовій державі, де найвищою соціальною цінністю визнається людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека (ст. 3 Конституції України), створено дієвий механізм захисту прав і свобод громадян, що, в тому числі, передбачає притягнення винних у вчиненні таких правопорушень осіб до юридичної відповідальності.

Законодавче визначення поняття образи на теперішній час відсутнє. Лише у ст. 126 Кримінального кодексу України 1960 року, що, наразі, втратив чинність, під образою малося на увазі умисне приниження честі та гідності особи, виражене в непристойній формі.

А відповідно до тлумачного словника української мови, образа розуміється як зневажливе висловлювання, негарний вчинок і т. ін., що спрямовані проти кого-небудь і викликають у нього почуття гріхоти, душевного болю [1, с. 815]

Сьогодні образа не є кримінально-караним діянням, а входить до складу адміністративного правопорушення – дрібне хуліганство, тобто, нецензурна лайка в громадських місцях, образливе чіпляння до громадян тощо, адміністративна відповідальність за його вчинення передбачена ст. 173 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП).

Наразі все частіше, саме щодо правоохоронців під час виконання ними своїх службових обов'язків, в тому числі з охорони громадського порядку і державного кордону, виникають ситуації конфронтації їх законних вимог з інтересами окремих громадян, які, в силу нестабільного психологічного стану, недостатнього рівня виховання або культури тощо, піддають образі правоохоронця. Це, також, підтверджується викладеними роликами на YouTube, де заради переглядів, поліцейських навмисно провокують. Було багато спроб захистити честь і гідність правоохоронців під час виконання їх службових обов'язків від словесних образ та приниження, щодо чого висловлювалися політики та направлялися законопроекти до Верховної Ради України. Колишній міністр внутрішніх справ Хатія Деканоїдзе наголошувала, що словесна образа поліцейських повинна каратися, тому що це впливає на мотивацію поліції, коли поліцейський бачить, що всі можуть його ображати, їм нічого за це не буде, або затримують на три години, а потім відпускають [2].

Відповідальність за образу правоохоронців на теперішній час не передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення. За відсутності чіткого законодавчого визначення поняття «образ», такі діяння щодо правоохоронця, як громадянина, підпадають під кваліфікацію ст. 173 КУпАП – дрібне хуліганство. При цьому відповідальність за образу працівників транспорту, які здійснюють контроль за перевезенням пасажирів та за образу суддів визначена та передбачена ст. 185-9 та ст. 185-3 КУпАП відповідно.

Погоджуємося з Ю. О. Заїкою, що підвищена суспільна небезпека такого діяння (*образи* – О.І.) в порівнянні із заподіянням особі моральної шкоди, яка відшкодовується у порядку цивільного судочинства,

полягає в тому, що такі дії посягають на гідність працівників поліції, на яких покладене особливе завдання у сфері охорони громадського порядку [3, с. 274].

Слід зазначити, що в Україні вже не перший раз намагаються вирішити питання юридичної відповідальності за образу правоохоронців та розробляють законопроекти щодо внесення змін та доповнень до КУпАП.

Так, у Верховній Раді України 24.02.2021 р. зареєстровано проєкт Закону № 5050-1 про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо захисту честі і гідності громадян та працівників правоохоронних органів [4], метою якого є збільшення адміністративного штрафу за вчинення дрібного хуліганства (ст. 173 КУпАП), а також законодавчого закріплення адміністративної відповідальності за образу поліцейських, працівників Державної прикордонної служби України при виконанні ними своїх службових обов'язків, а так само членів громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону, під час залучення їх до охорони громадського порядку.

Склад статті 185 КУпАП, відповідно до законопроекту № 5050-1, розширюється та встановлює адміністративну відповідальність за *публічну образу* поліцейського при виконанні ним службових обов'язків або члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця у зв'язку з їх участю в охороні громадського порядку (ч. 3 ст. 185 КУпАП відповідно законопроекту). При цьому, передбачає накладення штрафу від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до тридцяти годин.

Разом із тим, постає питання, чому адміністративна відповідальність встановлюється лише за публічну образу поліцейського. Зокрема, необхідним залишається з'ясування визначення поняття «публічний», та яка образа визнається такою.

У тлумачному словнику сучасної української мови [1, с. 1187] термін «публічний» роз'яснюється, як такий, що відбувається в присутності публіки, людей; прилюдний. Тому, з огляду на визначення поняття «образу», що було наведено нами вище, можна сформулювати таке визначення *публічної образи*, як прилюдне зневажливе висловлювання, негарний вчинок і т. ін., що спрямовані проти кого-небудь і викликають у нього почуття гіркоти, душевного болю.

Або розуміти *публічну образу* як прилюдне умисне приниження честі і гідності особи, виражене в непристойній формі.

Через неоднозначність і відсутність єдиного розуміння потребує свого тлумачення та нормативного закріплення поняття «публічна образа поліцейського», тому що саме вимога публічності (присутності людей) є необхідною умовою настання адміністративної відповідальності за ч. 3 ст. 185 КУпАП за проектом Закону № 5050-1. Не зрозуміло також, чи може вважатися публічною образа поліцейського при виконанні ним службових обов'язків або члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця у зв'язку з їх участю в охороні громадського порядку, що була зафіксована його нагрудною камерою (відеореєстратором).

Так, наприклад, за ст. 229 Кримінального кодексу Іспанії [5] образа вважається публічною, якщо вона була поширена шляхом друку, радіомовленням чи іншим засобом подібної дії.

У багатьох країнах світу законодавчо передбачена юридична відповідальність за образу та наклеп на співробітників поліції, а також протидію або нанесення їм фізичної шкоди.

Наприклад, у Федеративній республіці Німеччина з метою захисту честі та гідності громадян, в тому числі і поліцейських при виконанні ними свої службових обов'язків, образа визнана кримінальним правопорушенням та карається позбавленням волі строком до одного року чи грошовим штрафом [6]. В Англії особа, що вступила в суперечку з поліцейським, що вказав на порушення порядку, може бути звинуваченою в образі і непокорі поліції і підданню тюремному строку на термін до 2 місяців, а в Італії публічна образа поліцейських службовців карається позбавленням волі терміном до 3 років [7, с. 39]. У Франції за усну образу поліцейських, що знаходяться при виконанні службових обов'язків, винні караються позбавленням волі на термін від 15 днів до 3 місяців або штрафом від 500 до 1500 франків [8, с. 147].

На теперішній час в Україні, на жаль, склалася ситуація, коли, по суті, поліцейський на образи у свою адресу має тільки «стійко не сприймати їх у свою адресу». Жодних наслідків для громадянина, який не допускає інших правопорушень, не буде. Це як не збільшує авторитет влади в цілому, так і не дозволяє з самоповагою відноситися поліцейському до самого себе [9, с. 92].

Вищевикладене вказує на необхідність встановлення адміністративної відповідальності за образу поліцейського в Україні, з метою унеможливити існування такої ситуації у майбутньому, захистити честь та гідність поліцейських під час виконання ними своїх службових обов'язків. До проекту Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо захисту честі і гідності громадян та працівників правоохоронних органів № 5050-1 від

24.02.2021 р., на нашу думку, доцільно внести визначення поняття «образа» та «публічна образа».

Список бібліографічних посилань

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.

2. Деканоїдзе: словесна образа поліцейських повинна каратися. (27.09.2016). URL: https://lb.ua/news/2016/09/27/346294_dekanoidze_slovesnoe_oskorblenie.html

3. Заїка Ю. О. Відповідальність за образу в кримінальному законодавстві країн континентальної Європи. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/18159/1/Актуальні%20проблеми%20кримінального%20права_p274-277.pdf

4. Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо захисту честі і гідності громадян та працівників правоохоронних органів: від 24.02.2021 № 5050-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71217

5. Уголовный кодекс Испании. Москва: Зерцало, 1998. 218 с.

6. Головненков П. В. Уголовное уложение (Уголовный кодекс) Федеративной Республики Германия = Strafgesetzbuch (StGB): научно-практический комментарий. Москва: Проспект, 2015. 312 с.

7. Синявська О. Ю. Засоби забезпечення службової дисципліни в органах внутрішніх справ України (організаційно-правові питання): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2001. 215 с.

8. Юнін О. С. Порівняльна характеристика поліції Франції та Німеччини. *Вісник Запорізького юридичного інституту МВС України*. 2004. № 4. С. 142-149.

9. Сенчук І. І. Гарантії професійної діяльності поліцейських в сучасних умовах. *Форум права*. 2018. № 3. С. 88-95. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1405638>

Одержано 05.04.2021

УДК 342.951:351.82

Антон Олександрович ІВАНОВ,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри правоохоронної діяльності

та поліцейстики факультету № 6 Харківського

національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2269-9062>

ДО ПИТАННЯ УЧАСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ПРАВОВОМУ ВИХОВАННІ НАСЕЛЕННЯ

У статті 1 Конституції України закріплено, що Україна є правовою державою. Правова держава – це така, діяльність якої заснована на визнанні та реальному забезпеченні прав і свобод людини, верховенстві права і взаємній відповідальності особистості і держави [1, с. 511]. Нажаль наша держава на сьогодні не може претендувати на звання правової. Так, з одного боку в Україні отримали офіційне закріплення усі основоположні права і свободи людини та громадянина, ключові соціальні цінності та принципи, на яких ґрунтується суспільне і державне життя. Зокрема, відповідно до статті 3 Основного закону людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. У статті 8 Конституції записано, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права. А статті 21-24 даного Закону гарантують, що усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах; що права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними; що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом [2]. Зміст цих та інших конституційних положень, а також низки міжнародних договорів, до яких приєдналася Україна, та численних національних законів і підзаконних актів вказує на те, що Україна обрала курс на розбудову саме правової держави, в якій панує принцип верховенства права. Однак, з іншого боку, для того, щоб державу дійсно можна було охарактеризувати як правову, недостатньо лише задекларувати це, навіть на найвищому законодавчому рівні. Необхідно забезпечити реальну практичну реалізацію означених гарантій і принципів, прав і свобод через відповідні механізми та інститути. І тут стан справ набагато гірший, аніж в частині офіційного оформлення цінностей та принципів правової

держави, про що красномовно і досить переконливо свідчать показники злочинності та корупції в державі, кількість скарг на незаконні дії та рішення суб'єктів публічної влади, численні скарги громадян до ЄСПЛ тощо. На непоодиноких випадках порушення прав і свобод людини та громадянина у своїх доповідях наголошують як Уповноважений ВРУ з прав людини [3], так і міжнародні організації [4].

Справедливим буде зазначити, що влада розуміє наявність низки проблем у сфері ствердження верховенства права і розбудови правової держави, для вирішення яких проводилися та проводяться сьогодні відповідні реформи і перетворення, успішність і доцільність яких, досить часто, викликають сумніви і багато запитань. Втім, окремо слід звернути увагу на те, що занурившись у реформи державних органів, відшукуючи найбільш ефективні підходи до їх організації, форм і методів роботи, матеріально-фінансового та кадрового забезпечення, влада практично не приділяє уваги проблематиці правового виховання населення, що є надзвичайно суттєвою прогалиною. Правове виховання – цілеспрямована, послідовна і систематична діяльність держави, громадських об'єднань і організацій по формуванню системи правових знань, вмінь і навичок у правовій сфері, правового мислення, правових почуттів – поваги до права, законності, до тих соціальних цінностей, що охороняються правом і законом, по підвищенню правосвідомості і правової культури в цілому, що забезпечує ефективне дотримання, виконання і використання юридичних норм [5, с. 199]. Важливість правового виховання важко переоцінити, особливо враховуючи стан правової культури та рівень правосвідомості наших громадян. Без забезпечення укорінення у свідомості індивідів стійкого переконання в неперевершеній гуманістичній цінності прав і свобод особи, усвідомленого розуміння необхідності дотримуватись і поважати їх, принципової нетерпимості до будь-яких порушень прав і свобод, а також вміння боротись за свої права за допомогою всіх законних засобів [5, с. 199], досягнути належного стану правового порядку і високого рівня законності у державі та суспільстві практично не можливо.

З огляду на зазначене дуже важливо забезпечити реалізацію органами держави у тісній співпраці з інститутами громадянського суспільства системну, послідовну, змістовну, цілеспрямовану та систематичну правовиховну роботу із населенням, особливо дітьми, підлітками та молоддю, рівень маргіналізації яких в нашій державі досить високий, як і показники правопорушень скоєних дітьми та підлітками. Особлива роль при цьому відводиться правоохоронним органам, зокрема Національній поліції, у законі про яку доречи

закріплено, що поліція надає підтримку програмам правового виховання, пропагує правові знання в освітніх закладах, засобах масової інформації та у видавничій діяльності [6]. Однак на практиці правовиховний аспект діяльності органів і підрозділів поліції реалізується досить поверхнево та фрагментарно, що обумовлено як відсутність відповідного нормативно-правового підґрунтя для цього, так і небажанням та (або) невмінням поліцейських організувати і проводити відповідні правовиховні заходи. А тому, з метою підвищення якості та ефективності роботи поліції у цій сфері, необхідно визначити її концептуальні засади, розробити порядок взаємодії органів і служб поліції з іншими органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства з питань проведення правовиховної роботи, визначити ключові цілі та принципи останньої, її пріоритетні напрямки та форми, сформулювати критерії оцінювання ефективності зазначеної роботи. Крім того слід посилити якість кадрової підготовки працівників поліції, зокрема навчати їх не лише застосуванню правових норм, але й тому, як правильно доводити сутнісний зміст і значення цих норм до населення, як без надмірного тиску та примусу забезпечити формування у свідомості людини і громадянина позитивних настанов і переконання щодо необхідності та корисності правовірної поведінки.

Список бібліографічних посилань

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. — Харків: Право, 2011. — 584 с.

2. Конституція України від 28.06. 1996 р. / База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 27.03.2021)

3. Щорічну доповідь Уповноваженого з прав людини за 2019 рік направлено до Верховної Ради України / ВРУ, К., 2019) / URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/ua/all-news/pr/shhor%D1%96chnu-dopov%D1%96d-upovnovazhenogo-z-prav-lyudini-za-2019-r%D1%96k-napravleno-do-verhovno%D1%97-radi-ukra%D1%97ni/> (дата звернення: 29.03.2021)

4. Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні 16 листопада 2019 року – 15 лютого 2020 року / Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини, ООН, 2020 р. / URL: https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/29thReportUkraine_UA.pdf (дата звернення: 29.03.2021)

5. Волинка К. Г. Теорія держави і права: Навч. посіб. — К.: МАУП, 2003. – 240 с. – Бібліогр.: с. 229–232.

6. Про Національну поліцію: Закон України від 2.07. 2015 р. № 580-VIII // ВВР, 2015, № 40-41, ст.379. / База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 29.03.2021)

Одержано 01.04.2021

УДК [342.951:351.84]

Людмила Сергіївна КАЦАЛАП,

кандидат юридичних наук,

Харківський національний університет внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2740-1376>

УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВА НА СВОБОДУ СЛОВА В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Здійснивши аналіз щорічної доповіді Уповноваженого Верховної Ради з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2020 році [1], слід зазначити, що Національній поліції України було надано низку рекомендацій, зокрема, щодо необхідності внесення змін до деяких законодавчих актів України стосовно боротьби з проявами дискримінації, а також змін до відомчих нормативно-правових актів, які регламентують проведення розслідування/службових перевірок з урахуванням гендерно зумовленої специфіки. Також розглянута доповідь містить інформацію про нагальну необхідність розробки нових правових механізмів захисту права на свободу думки і слова в Україні з урахуванням новітніх викликів та загроз технологічного, кібернетичного характеру, а особливо – посилення гарантій захисту представників засобів масової інформації та громадських активістів.

Свобода слова займає особливе місце в системі прав і свобод. Гарантування та захист права на свободу думки і слова для сучасної демократичної держави є необхідною умовою її розвитку.

Маємо зазначити, що статтею 34 Конституції України встановлено, що кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань [2]. Слід погодитися з Т. М. Слінько, що важливою гарантією свободи слова в Україні є і

заборона цензури, а також законодавче закріплення таких принципів інформаційних відносин як: гарантованість права на інформацію; відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією; достовірність і повнота інформації; свобода вираження поглядів і переконань; правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, тощо [3, с. 296].

Однак, не дивлячись на таке законодавче гарантування вказаних прав та свобод, за результатами аналізу отриманих Уповноваженим Верховної Ради з прав людини повідомлень, та моніторингу засобів масової інформації встановлено низку порушень прав людини щодо обмеження свободи слова, вільного вираження думок і поглядів, переслідувань журналістів, перешкоджання їхній діяльності, фізичної агресії, погроз і тиску [1, с. 63–64].

Така ситуація зумовлює необхідність системного удосконалення нормативно-правового забезпечення та стрімкого оновлення правових механізмів захисту свободи слова та журналістської діяльності.

Так Указом Президента України від 6 листопада 2019 року № 808/2019 було затверджено Положення про Раду з питань свободи слова та захисту журналістів.

Основними завданнями Ради, відповідно до вказаного положення, є формування пропозицій щодо захисту інформаційного простору в інтересах інформаційної безпеки України, забезпечення реалізації прав громадян на свободу слова та отримання об'єктивної, достовірної інформації, а також забезпечення гарантій законної професійної діяльності журналістів [4].

Рада відповідно до покладених на неї завдань має, зокрема, аналізувати законодавство в інформаційній сфері та розробляти пропозиції щодо його удосконалення, а також здійснювати моніторинг стану забезпечення захисту професійної діяльності журналістів та свободи слова в Україні, стежити за додержанням журналістських стандартів, а також вносити пропозиції щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів.

Слід відмітити також, що наказом Генерального прокурора України від 22 липня 2020 року № 330 було затверджено склад міжвідомчої робочої групи з питань аналізу стану досудового розслідування, процесуального керівництва та судового розгляду кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення, вчинені стосовно журналістів. До складу цієї групи увійшли представники Національної поліції України, Служби безпеки України та Державного бюро розслідувань.

Така взаємодія представників правоохоронних органів має сприяти ефективності розслідування правопорушень, вчинених стосовно журналістів.

Щодо удосконалення законодавства, слід відмітити, що на підпис Президенту України направлено законопроект № 3633 від 11 червня 2020 року «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень проти журналістів». Цим законопроектом вносяться зміни, зокрема, до статті 171 Кримінального кодексу України «Перешкодження законній професійній діяльності журналістів», в частині збільшення розміру штрафів за визначені даною статтею протиправні дії.

Також з метою посилення захисту законної професійної діяльності журналістів та інших медіа-учасників, а також адміністративної та кримінальної відповідальності осіб за вчинення правопорушень стосовно журналістів, народними депутатами України 08 лютого 2021 року було подано до Верховної Ради України законопроект № 5040 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо забезпечення права на інформацію та захисту журналістської діяльності», який наразі опрацьовується у відповідному комітеті.

Отже, маємо зазначити, що питання захисту права на свободу слова, а також журналістської діяльності в Україні є такими, що перебувають у полі зору органів державної влади. Однак кількість кримінальних проваджень, пов'язаних з перешкодженням законній професійній діяльності журналістів залишається значною [5], що зумовлює необхідність забезпечення *ефективного, своєчасного і повного розслідування справ*.

В заяві Комітету Верховної Ради України з питань свободи слова від 04 березня 2021 [6] року також йдеться про наявність непоодиноких конфліктних ситуацій за участю представників засобів масової інформації, що зумовлює наголосити на необхідності дотримання усіма учасниками суспільно-політичних процесів вимог чинного законодавства України, під час здійснення своєї діяльності.

Такі факти, зумовлюють необхідність подальшого удосконалення адміністративно-правового механізму захисту права на свободу слова в Україні адже саме свобода слова сприяє формуванню демократичного суспільства та створює умови для його зміцнення.

Список бібліографічних посилань

1. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2020 році. Офіційний веб-сайт Уповноваженого

Верховної Ради з прав людини URL: <https://ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/presentations/>

2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

3. Слінько Т.М. Конституційно-правові гарантії свободи слова в Україні.і / Т.М. Слінько // Правова доктрина – основа формування правової системи держави : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятитом. моногр. "Правова доктрина України", Харків, 20–21 листоп. 2013 р. / Нац. акад. прав. наук України. – Харків, 2013. – с.294-297 URL:https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7182/1/Slinko_294.pdf.

4. Про Раду з питань свободи слова та захисту журналістів: Указ Президента України№ 808/2019 від 6.11. 2019 URL:<https://www.president.gov.ua/documents/8082019-30265>.

5. Довідка Національної поліції України про стан розслідування правопорушень, пов'язаних з перешкоджанням законній професійній діяльності журналістів. Офіційний веб-сайт Комітету Верховної Ради України з питань свободи слова. URL: <http://komsvobslova.rada.gov.ua/news/nyus/74769.html>.

6. Заява Комітету Верховної Ради України з питань свободи слова від 04 березня 2021. Офіційний веб-сайт Комітету Верховної Ради України з питань свободи слова. URL: <http://komsvobslova.rada.gov.ua/news/nyus/74784.html>.

Одержано 08.04.2021

УДК 342.721

Віктор Юрійович КВАШИН,

кандидат юридичних наук,

Харківський національний університет внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9558-5272>

ПРОТИДІЯ ГЕНДЕРНОМУ ТА ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ

Сучасне цивілізоване суспільство далеко сягнуло у своєму розвитку, досягнувши суттєвих висот у різних галузях суспільної життєдіяльності. Однак, у той же час не може позбутися цілої низки ганебних та небезпечних явищ, які протирічать соціальним цінностям, визнаним як міжнародною спільною в цілому, так і окремими

державами. Зокрема одними із таких небезпечних, деструктивних та принизливих явищ є насилля над жінками і домашнє насилля. За оцінками ООН, більше третини жінок по всьому світу хоч раз в житті зазнавали, насильства, в тому числі сексуального. У деяких країнах показники насильства з боку чоловіка або партнера досягають 70 відсотків, а вбивства жінок, скоєних близькими людьми, становлять 58 відсотків із загального числа. Це означає, що кожен день десь від рук одного з членів власної родини гине 137 жінок. Близько 15 мільйонів дівчат від 15 до 19 років хоч раз піддавалися зґвалтуванню, як правило з боку партнерів, включаючи колишніх. Причому за даними опитувань, проведених в 30 країнах, за професійною допомогою звернулися лише один відсоток з тих, кого примусили до сексу [1]. Дані явища небезпечні тому, що: по-перше, вони посягають на життя і здоров'я, честь та гідність людини, порушують вимоги щодо рівності та особистої недоторканності всіх людей незалежно від їх статі, віку, етнічного походження релігійних поглядів тощо. ОБСЄ визнає насильство над жінками й дівчатами (ННЖД, або англійською – VAWG) загрозою для особистості, а також приводом для серйозного занепокоєння щодо безпеки, і тому вважає одними зі своїх пріоритетних напрямів запобігання такому насильству й боротьбу з ним. Насильство над жінками й дівчатами – це постійне порушення прав людини, яке загрожує безпеці та захисту великої кількості жінок і дівчат усього світу. Таке насильство впливає не тільки на їхнє життя, перешкоджаючи повній і рівноправній участі в житті суспільства, але й на близьких їм людей. Зрештою, воно має тривалий вплив на їхнє здоров'я, добробут, їхніх дітей і громади та суспільство загалом [2, с. 5]; по-друге, сприяють розвитку радикалізації та екстремізму, які у свою чергу формуються сприятливе підґрунтя для тероризму. На цій обставині, доречі, акцентує увагу ОБСЄ, якою у 2019 році було видано довідник, призначений для правоохоронних органів і сил безпеки, включаючи розробників політики, про гендерну динаміку насильницького екстремізму і радикалізації, що ведуть до тероризму НЕРВТ. Ця публікація спрямована на підтримку вжиття заходів реагування та відображає прихильність ОБСЄ вимогам враховувати гендерний фактор при виробленні підходу до забезпечення безпеки в цілях запобігання і протидії НЕРВТ [3]. Насильницький екстремізм і радикалізація, що ведуть до тероризму (НЕРВТ) – це динамічний процес впливу на людину, в ході якого він приходить до прийняття насильства в формі терору як можливого, ймовірного, навіть такого, що не суперечить закону способу дій. Це може, в кінцевому рахунку, але не обов'язково, привести до того, що людина буде виправдовувати

тероризм, діяти в його підтримку або сам займатися терористичною діяльністю [3].

Справедливим буде відмітити, що міжнародна спільно веж до-сить давно опікується проблематикою домашнього і гендерного на-сильства, на вирішення якої спрямовано і спеціальні міжнародні пра-вові акти (як то: Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквіда-цію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.), Конвенція Ради Єв-ропи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому на-сильству та боротьбу із цими явищами (2011 р.), Декларація мініст-рів про попередження насильницькому екстремізму і радикалізації, які ведуть до тероризму, і протидії їм (2015 р.), численні посібники із рекомендаціями та підходами до вирішення даних проблем, адресо-ваних як правоохоронним органам, так державам і їх населенню в ці-лому. Метою цих та інших нормативно-правових актів, посібників, аналітичних доповідей, рекомендацій є сприяти формуванню у дер-жавах ефективному механізму протидії гендерному та домашньому насиллю; забезпечити обізнаність широких мас про дану проблему, про те, як слід реагувати на неї людині, якщо вона є жертвою чи свід-ком зазначеного насилля, вироблення у людей стійкого переко-нання у неприпустимості такої насильницької поведінки, категори-чне її несприйняття як можливої чи припустимої.

Однак, попре всі прагнення і заходи у більшості країн гендерне та домашнє насильство не лише вдалося подолати, а в деяких державах – навіть, узяті під належний контроль, який би забезпечував своєчасне та якісне реагування на такі проблеми. Протягом 2020–2021 років за-значені проблеми суттєво загострилися на фоні пандемії COVID19. На цю обставину звернув увагу у своєму відеозверненні генеральний се-кретар ООН Антоніу Гутерріша. Нажаль Україна у цьому не стала ви-ключення, в якій, за даними Міністерства соціальної політики України показники проявів домашнього насилля в нашій країні суттєво зросли за час пандемії. Пані М. В. Лазбена, яка очолює Мінсоцполітики Укра-їни, у своєму прес-брифінг від 26.11.2020 р. звернула увагу на те, що «...у кожній другій родині, яка перебуває у складних життєвих обста-винах, є прояви насильства. Через пандемію ситуація погіршилася. Ми побачили зростання рівня домашнього насильства. Тільки за цей рік ми бачимо сплеск звернень з приводу насильства на 66 %. Тому, дома-шнє насильство – це не просто біда і криза окремої сім'ї, це ризики у побудові соціального миру і благополуччя в суспільстві» [4].

Справедливим буде відмітити, що протягом осінніх років в нашій державі було здійснено ряд важливих кроків у напрямку забезпечення протидії гендерному та домашньому насильству, зокрема даний вид

поведінки був криміналізований, прийнято закони «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005 р.) та «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (2018 р.), затверджено Урядом Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі (2018 р.); розроблено і затверджено Міністерством охорони здоров'я України Порядок проведення та документування результатів медичного обстеження постраждалих осіб від домашнього насильства або осіб, які ймовірно постраждали від домашнього насильства, та надання їм медичної допомоги (2019 р.), Уряд прийняв Державну соціальну програму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року (2021 р.). Позитивно оцінюючи прийняття вказаних нормативно-правових актів і затвердження програмних документів, у той же час мусимо звернути увагу на те, що удосконалення національного механізму запобігання і протидії гендерному та домашньому насиллю не повинне обмежуватися зазначеними кроками, необхідно: а) активізувати спільну роботу наукових, політичних та громадських кіл у напрямку всебічного та глибокого вивчення положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) (2011 р.) з метою вивчення перспектив і наслідків її ратифікації; б) забезпечити активну взаємодію правоохоронних органів (перш за все поліції) з іншим соціальними органами і службами з питань зазначеної протидії; в) налагодити системну та систематичну масову інформаційно-просвітницьку роботу з населенням: про основоположні права та свободи людини; про засади на яких гуртуються гендерні відносини у сучасному цивілізованому суспільстві; про те як слід вести себе жертві у випадку проявів гендерного та (або) домашнього насильства, як реагувати на особам, які стали свідками подібних ситуацій; про наслідки для осіб, які вдаються до такого роду насильницької поведінки; г) забезпечити належного навчання працівників правоохоронних органів (в першу чергу поліції) щодо запобігання і протидії гендерному і домашньому насильству. При цьому дуже важливо звертати увагу поліцейських на міжнародні стандарти у цій сфері, сприяти впровадженню у їх роботу відповідних підходів і рекомендацій щодо протидії, розроблених фахівцями ОБСЄ та ООН.

Список бібліографічних посилань

1. Сексуальное насилие уходит корнями в традиции мужского превосходства: речь Главы ООН от 24.11.2019 ко Дню борьбы за ликвидацию насилия против женщин. / URL: <https://news.un.org/ru/story/2019/11/1367751> (дата звернення: 30.03.2021)

2. Добробут і безпека жінок / Дослідження насильства над жінками в Україні. Проведено під керівництвом ОБСЄ, 2019 / URL: https://www.osce.org/files/f/documents/0/8/440318_0.pdf (дата звернення: 30.03.2021)

3. О роли гендерного фактора в предотвращении насильственного экстремизма и радикализации, ведущей к терроризму, а также в борьбе с этой угрозой / Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе, 2019 / URL: https://www.osce.org/files/f/documents/1/1/429452_0.pdf (дата звернення: 31.03.2021)

4. «Протидія та запобігання домашньому насильству в Україні: реалії та виклики сьогодення» у рамках Всеукраїнської інформаційної кампанії, «16 днів проти насильства»: прес-брифінг М. Лабезної / URL: <https://www.msp.gov.ua/news/19354.html?PrintVersion> (дата звернення: 31.03.2021)

Одержано 07.04.2021

УДК 342.951:37.014.5

Марія Володимирівна КЛУБАНЬ,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри правоохоронної діяльності

та поліцейстики факультету № 6 Харківського

національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3622-5263>

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ПРАВА ТА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Умовою реалізації Законів України «Про Національну програму інформатизації» та «Про Концепцію Національної програми інформатизації», «Про основні засади інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», Указу Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» є розробка і використання широкого спектру електронних освітніх ресурсів при підготовці високоякісних та компетентних фахівців у галузі права та правоохоронної діяльності.

У сучасних умовах модернізації системи української правової освіти в сторону її інтеграції у світовий освітній простір є вісшою правового виховання та виховує в майбутніх фахівців готовність до сумлінного виконання службових обов'язків і дотримання правової

дисципліни, формує ціннісні установки, орієнтовані на правову поведінку.

На нашу думку, виключно шляхом впровадження нових інформаційних технологій в процес здобуття вищої освіти можна виховати фахівців нового покоління з високою правовою активністю та правосвідомістю, що буде відповідати вимогам сучасного європейського співтовариства та очікуванням наших громадян.

На сьогодні усі учасники освітнього процесу усвідомлюють значення та необхідність використання інформаційно-комунікаційних технологій в процесі навчання, проте не всі заклади вищої освіти готові до таких змін в освітньому процесі. Очевидно, що сучасні інформаційні технології допомагають здобувати знання та навички у новому форматі, отримувати інформацію у доступному вигляді.

Нові умови сучасного інформаційного світу вимагають пошуку нових реальних шляхів організації освітнього процесу і вирішення проблеми підготовки фахівців у сфері правоохоронної діяльності, які зобов'язані володіти не лише практичними навичками роботи з обчислювальною технікою, але й отримувати знання в області правового забезпечення інформаційної діяльності.

Інформатизація освіти забезпечує чіткий взаємозв'язок між кращими традиційними методами навчання, новим розумінням процесу навчання і сучасними інформаційними комп'ютерними технологіями. Більшість студентів розуміють, що використання інформаційно-комунікаційних технологій, на відміну від стандартних способів представлення учбового матеріалу, дозволяє значно розширити об'єм учбового матеріалу, підвищити якість представлення інформації [1, с. 7].

Щоб осягнути великий обсяг знань про право, правові явища, правові норми, їх усвідомити, проаналізувати, зрозуміти та освоїти, необхідні дієві методи. Від їх кількісної та якісної характеристики залежить процес передачі, накопичення та засвоєння правових знань. Правовий потенціал та правова підготовка, які є основою професійності, формуються через уміння наочно використовувати правові знання. Все це, як і наочність правових знань, здатні забезпечити інформаційно-комунікаційні технології [4].

Однією із актуальних проблем інформатизації юридичної освіти є формування навичок застосування ІКТ для фахової діяльності, що є важливою складовою правосвідомості майбутніх правознавців. Інформаційно-комунікаційні технології, які використовуються у навчальному процесі, сприймаються як один із інструментів пізнання навколишнього світу, набуття умінь і навичок вдосконалення професійної майстерності [3, с. 162].

Щодо значення інформаційних технологій безпосередньо при підготовці фахівців правоохоронної діяльності, то потрібно усвідомлювати, що за допомогою сучасних технологій вирішується комплекс завдань, а саме отримання актуальної правової інформації, оперативний обмін інформацією, підвищення ефективності професійної діяльності. На сьогодні не можливо уявити сучасного спеціаліста, в тому числі і у сфері правоохоронної діяльності, який би у своїй роботі не використовував інформаційно-комунікаційні технології. Тому важливість використання інформаційних технологій в юридичній сфері пояснює необхідність використання інформаційно-комунікаційні технологій в освітньому процесі.

За допомогою інформаційно-комунікаційні технологій здобувач освіти може здійснити ефективний пошук учбової інформації і таким чином розвивати логічне мислення, так як пошук, відбір, аналіз та презентація інформації допомагають здобувачу не згубитись в інформаційному просторі. Протягом усього навчання у здобувачів існує потреба в поєднанні наукових і практичних знань, що можливе завдяки вирішенню практичних завдань, створюючи умови для засвоєння сучасного освітнього простору, накопичення інтегрованих знань і розширення області пізнавальних інтересів здобувачів освіти.

Погоджуємося з тезами Ю. І. Кашиńskiego і М. М. Сатоліної, що юридична підготовка в інформаційно-комунікаційному аспекті має включати наступне: загальні теоретичні передумови і практичні напрями впровадження правової інформатизації в правову сферу; використання засобів правової інформатизації в практичній юридичній діяльності; сучасні комп'ютерні технології і принципи їх використання в юридичній діяльності; інформаційні і комп'ютерні технології в роботі з документами; структурування і класифікація інформаційних систем правового характеру; специфіка правової інформатизації в діяльності судів, установ юстиції тощо; інформаційна безпека і комп'ютерна злочинність [1, с. 11; 2].

Таким чином, проведений аналіз дає змогу зробити висновок, що впровадження інформаційно-комунікаційні технологій в освітній процес при підготовці фахівців у галузі правоохоронної діяльності є необхідною умовою підвищення якості освіти та підвищення рівня кваліфікації спеціалістів. Використання інформаційно-комунікаційні технологій у процесі навчання значно пришвидшує передачу та засвоєння знань та накопиченого технологічного і соціального досвіду людства. За допомогою інформаційно-комунікаційні технологій здобувачам відкрито доступ до інформації та надається можливість варіативної учбової діяльності, також створюються умови ефективною

реалізації методів, які активізують творчу активність, організують взаємодію усіх суб'єктів освітнього процесу на новому рівні.

Список бібліографічних посилань

1. Ківалов С.В. Інформаційно-комунікаційні технології в освітньому процесі в галузі права. *Актуальні проблеми політики*. 2019. Вип. 64. С. 6-20. URL: <https://doi.org/10.32837/app.v0i64.185>.

2. Кашинский Ю.И., Сатолина М.Н., Славин Б.С. К вопросу об использовании современных информационных технологий в юридическом образовании. *Право и Интернет: теория и практика: V Международная конференция*. URL: <http://www.ifar.ru>.

3. Федорчук О.С. Формування у майбутніх правознавців навичок професійного застосування інформаційно-комунікаційних технологій: дис. ...канд. наук. – Київ, 2009. 258 с.

4. Романів Х.Б. Роль інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні професійної правосвідомості студентів-юристів. *Інформація і право*. 2020. № 3. С. 110-118. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3550>.

Одержано 07.04.2021

УДК 340.111.5:061.2(477)

Микола Анатолійович КОМЗЮК,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри тактичної

та спеціальної фізичної підготовки факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7656-1061>;

Євгенія Анатоліївна ЛИПІЙ,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри підприємництва і права

Полтавської державної аграрної академії;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9952-838X>;

Олексій Олександрович РАЧИНСЬКИЙ,

курсант 1 курсу факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2830-2794>

ПРИНЦИПИ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

Задля ефективного виконання завдань, покладених на Національну поліцію України, поліцейські взаємодіють з громадськістю,

громадою та населенням. Головними ознаками, що характеризують зазначену взаємодію, є обмін інформацією, зв'язки, які ґрунтуються на принципах законності, співробітництва, гуманізму, добровільності та надання допомоги один одному. Актуальність такої взаємодії обумовлена сталим прагненням громади брати безпосередню участь та сприяти ефективній роботі правоохоронних органів. Найяскравіше така співпраця проявляється через створення об'єднань громадян, діяльність яких ґрунтується на спільності інтересів громади та Національної поліції України (наприклад, з метою охорони громадського порядку).

Безпека, громадський порядок, правопорядок у суспільстві та державі забезпечується взаємодією органів державної влади та громадянського суспільства саме у правоохоронній формі. Інакше кажучи, від ефективності рівня взаємодії поліції та інститутів громадянського суспільства залежить безпека у суспільстві, реалізація нормативно-правових приписів. Показово, що взаємодія Національної поліції та громадянського суспільства проводиться у межах певної системи вимог, які являють собою беззаперечні правила поведінки поліцейських та представників громадськості в процесі їх спільної діяльності [1, с. 32].

Взаємодія поліції з громадськістю та її організації врегульовано у Законі України «Про Національну поліцію». У ст. 5 «Взаємодія поліції з органами державної влади та органами місцевого самоврядування» йдеться про те, що поліція у процесі своєї діяльності взаємодіє з органами правопорядку та іншими органами державної влади, а також органами місцевого самоврядування відповідно до закону та інших нормативно-правових актів [2]. Ст. 11 «Взаємодія з населенням на засадах партнерства» Закону України «Про Національну поліцію» затверджує діяльність поліції у тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб [2].

Ч. 2 ст. 9 «Відкритість та прозорість» Закону України «Про Національну поліцію» передбачає забезпечення поліцією постійного інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку, а ч. 6 цієї статті визначає необхідність обов'язкового проходження громадського обговорення проектів нормативно-правових актів в порядку, визначеному Міністром внутрішніх справ України, що стосуються прав та свобод людини [2].

Ст. 89 Закону України «Про Національну поліцію» визначає, що:

- ч. 1. Поліція взаємодіє з громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проектів, програм та заходів для задоволення

потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань.

– ч. 2. Співпраця між поліцією та громадськістю спрямована на виявлення й усунення проблем, пов'язаних зі здійсненням поліцейської діяльності, і сприяння застосуванню сучасних методів для підвищення результативності й ефективності здійснення такої діяльності.

– ч. 3. Поліція надає підтримку програмам правового виховання, пропагує правові знання в освітніх закладах, засобах масової інформації та у видавничій діяльності.

Підсумовуючи все вищевикладене, можна сказати, що Закон України «Про Національну поліцію» закріплює взаємодію з населенням на засадах партнерства, як один з головних принципів діяльності поліції. Але треба чітко розуміти, що невід'ємним є наявність розуміння керівниками та працівниками поліції того факту, що тільки врегульована та налагоджена взаємодія є домінуючим критерієм протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і забезпечення позитивного рівня довіри населення.

Список бібліографічних посилань

1. Субота С. І. Принципи взаємодії національної поліції і громадськості. Порівняльно-аналітичне право. 2018 №1 URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/766978.pdf> (дата звернення: 26.03.2021)

2. Про Національну поліцію : Закон України від 01.01.2021 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Tex> (дата звернення: 26.03.2021)

Одержано 07.04.2021

УДК 342.6:314.7

Катерина Олегівна КРУТ,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри правоохоронної діяльності

та поліцейстики факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3027-4198>

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ДЕРЖАВНОЮ МІГРАЦІЙНОЮ СЛУЖБОЮ В ПЕРІОД КАРАНТИНУ

З кінця 2019 року і по теперішній час по всьому світу поширюється серйозний респіраторний вірус – COVID-19, спричинений

коронавірусом SARS-CoV-2. З кожним днем показники захворюваності на COVID-19 досягають страшних цифр, в тому числі із летальними наслідками. Задля уникнення розповсюдження COVID-19 та зменшення захворюваності в країнах запроваджуються карантини (локдаун) – це веде за собою певні обмеження в роботі державних органів.

Україна не є виключенням, в залежності від рівня епідемічної небезпеки поширення COVID-19 встановлюється 4 рівні обмежень: «зелений», «жовтий», «помаранчевий» або «червоний» рівні. «Зелений», «жовтий», «помаранчевий» та «червоний» рівні епідемічної небезпеки визначаються керівником робіт з ліквідації наслідків медико-біологічної надзвичайної ситуації природного характеру державного рівня, пов'язаної із поширенням на території України COVID-19, за результатами щоденної оцінки відповідних ознак епідемічної небезпеки. Інформація про зазначені рівні розміщується на офіційному інформаційному порталі Кабінету Міністрів України та веб-сайті Міністерства охорони здоров'я [1].

З метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, у Державній міграційній службі та в центрах надання адміністративних послуг запроваджуються певні обмеження щодо надання адміністративних послуг, а саме:

- здійснення прийому суб'єктів звернень, у тому числі особистий прийом громадян, у звичайному режимі, але з урахуванням перебування в приміщеннях однієї особи на площі 10 м. кв., та за наявності у відвідувачів захисної маски та відсутності ознак респіраторних захворювань;
- вологе прибирання службових приміщень підрозділів із застосуванням дезінфекційних засобів двічі на добу, а також, їх регулярне провітрювання;
- обов'язкове використання підлеглими працівниками засобів індивідуального захисту (медична маска, рукавички медичні стерильні/нестерильні) та дезінфікуючих засобів;
- відсторонення від роботи працівників, які мають ознаки респіраторних захворювань та не мають засобів індивідуального захисту;
- дотримання підпорядкованими працівниками правил особистої гігієни (більш частішого ніж зазвичай миття рук з милом та обробки їх дезінфікуючими розчинами із вмістом спирту, більш частішого очищення поверхонь до яких торкаються працівники та громадяни в службових приміщеннях та на робочих місцях, уникнення обіймів, поцілунків і рукоштовань);
- проведення бесід з підлеглими працівниками щодо дотримання ними профілактичних заходів та обов'язкового використання

засобів індивідуального захисту, як при виконанні службової діяльності, так і в повсякденному житті.

Існують деякі винятки у різновидах послуг, які запроваджуються і надаються центрами надання адміністративних послуг та в Державній міграційній службі. Прийом суб'єктів звернень здійснюється у наступних випадках:

- оформлення паспорта громадянина України у формі картки (ID-картки) замість втраченого або викраденого (у тому числі ID-картки замість втраченого або викраденого паспорта громадянина України у формі книжечки);

- оформлення паспорта громадянина України у формі картки (ID-картки) у разі невідкладної необхідності для отримання публічних адміністративних та фінансових послуг;

- вклеювання фотокарток до паспорта громадянина України у формі книжечки по досягненню особою відповідного віку;

- оформлення паспортів громадянина України для виїзду за кордон у зв'язку з необхідністю термінового виїзду за кордон, пов'язану з нагальною потребою в лікуванні від'їжджаючого, від'їздом особи, яка супроводжує тяжкохворого, чи смертю родича, який проживає за кордоном;

- посвідок на тимчасове і постійне проживання для іноземців та осіб без громадянства, у разі невідкладної необхідності для отримання публічних, адміністративних та фінансових послуг.

Виконувати видачу виготовлених документів, що підтверджують громадянство, посвідчують особу чи її спеціальний статус, сформованих довідок, витягів тощо – здійснюється у звичайному режимі.

Отже, дотримання вищеперелічених превентивних заходів здійснюються заради зменшення кількості захворюваних осіб на COVID-19 та збереження здоров'я населенню України. В той же час надання адміністративних послуг здійснюється у відповідному режимі, з певними обмеженнями та отримання відповідних документів у центрах надання адміністративних послуг та в Державній міграційній службі проходить оперативно та своєчасно.

Список бібліографічних посилань

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 9 грудня 2020 р. № 1236 Київ [Електронний ресурс] URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236-2020-%D0%BF#Text>

Одержано 07.04.2021

УДК 340.113

Віктор Вікторович ЛАЗАРЄВ,

кандидат юридичних наук, доцент,

Харківський національний університет внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9468-0497>

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ МОВИ ПРАВА

В юридичній науці ще недостатньо досліджена проблематика мови права. Ця проблема є як мовознавчою, так і правовою, оскільки її дослідження потребує водночас лінгвістичного і юридичного аналізу. Одна з причин недостатнього дослідження мови права полягає в тому, що розробники законопроектів не використовують повною мірою правила лінгвістики, натомість останні, замало уваги приділяють вивченню мови права як особливого функціонального стилю літературної мови, не аналізують з мовознавчих позицій правові тексти. Проте у нормативному акті, як певному творі, є ряд особливостей, які дозволяють виокремити стиль законодавства в особливий самостійний стиль літературної мови, який іменується офіційно-діловим або офіційно-документальним. Щоб точно визначити роль мови в розробці і реалізації норм права, науковцю необхідно мати ґрунтовну підготовку юриста, філософа, лінгвіста і філолога [1, с. 177].

Проблеми вдосконалення термінології притаманні в тій чи іншій мірі будь-якій області науки і практики. Вони пов'язані, перш за все, зі збільшенням інформаційних потоків в сучасному суспільстві. Як наслідок - зростання кількості термінів і необхідність формулювання та дотримання певних правил їх використання. Ці процеси характерні і для юридичної сфери життя суспільства, оскільки глибокі соціальні зміни останніх років зумовили стрімке зростання правотворчої діяльності. Однак кількісні показники у правотворчій діяльності не завжди відповідають належній якості нормативно-правових актів, оскільки не відповідають вимогам юридичної техніки. А наявність створених з дотриманням техніко-юридичних правил нормативно-правових актів є важливою умовою упорядкованості і стабільності суспільних відносин, що сприяє запобіганню помилок в процесі реалізації права [1, с. 177] і наближає чинні нормативно-правові акти до однозначного застосування.

Важливою умовою досягнення відповідності текстів нормативно-правових актів правилам юридичної техніки є правильне науково обґрунтоване використання мовних засобів вираження змісту норм права, оскільки саме мова як універсальна знакова система

покликана забезпечувати взаємодію між суб'єктами правотворчості і реалізації норм права.

Найважливішим елементом мови права, що полягає у найбільш точному і економічному відображенні явищ правової дійсності, є юридична термінологія, яка в даний час є далеко не бездоганною з точки зору юридичної техніки, що вельми негативно впливає на ефективність правових норм в нашій республіці.

Серед недоліків сучасної нормативно-правової термінології можна відзначити наступні: позначення одним терміном декількох різних понять і декількома термінами одного поняття; відсутність у ряду термінів чітких дефініцій; використання в якості термінів слів, що відрізняються експресивним забарвленням; не завжди обґрунтоване використання іноземних термінів; застосування лінгвістично і стилістично неправильних, неблагозвучних термінів; використання застарілих термінів і розмовних виразів [1, с. 178], з'ясування характеру співвідношення між термінами [2, с. 154; 3, с. 78], юридичні термінологічні одиниці утворюються на основі різних моделей [4, с. 194] і т. д.

Всі зазначені недоліки термінології нормативно-правових актів призводять до спотворення волі суб'єктів правотворчості, породжують труднощі в процесі застосування права, найбільш очевидні при розгляді правових спорів у відповідних судах. Це веде до порушень конкретних прав особистості, що негативно чиним позначається на авторитеті права як найважливішого регулятора соціальних відносин в сучасному світі і не сприяє підвищенню рівня правової культури в суспільстві. Означені проблеми у використанні правової термінології набувають особливої значущості у зв'язку зі збільшенням ролі інформаційних технологій у всіх видах юридичної практики, широким використанням довідкових правових систем, електронних словників термінології законів і підзаконних актів, які потребують відповідності нормативних правових термінів певним нормам.

Подоланню існуючих недоліків нормативно-правової термінології покликана сприяти її уніфікація, спрямована на створення несуперечливої системи термінів, що містяться в законах і підзаконних актах різних рівнів. У свою чергу, вирішення проблеми уніфікації нормативно-правової термінології направлено на підвищення техніко-юридичного рівня нормативних правових актів, зростання їх комунікативної ефективності, а, в кінцевому підсумку, - формування єдиного правового простору в республіці і підвищення рівня правової культури нашого суспільства [1, с. 178].

Однозначне використання і застосування юридичної термінології означає не лише одне-єдине значення терміна, але і його однакове

сприйняття і однакове тлумачення. Тому в процесі роботи над зовнішнім викладом нормативних правових приписів треба одночасно усувати не тільки синонімію і багатозначність, а й все те, що заважає зв'язати зі словом. Відомо сенс і безпомилково дізнатися предмет, названий цим словом. Впорядковуючи термінологію, тобто фіксуючи значення кожного терміна даної системи понять, встановлюється однозначність терміна [5, с. 321].

Висновки. Сучасна юридична термінологія покликана чітко відображати сутність і зміст категорії. Саме тому, специфіка юридичної термінології полягає у важливості її точного застосування, що має на меті не лише вживання слів, а забезпеченні системності функціонування права. Таким чином, чітке і однозначне використання юридичної термінології забезпечать належні передумови для якісної підготовки нормативно-правових актів.

Список бібліографічних посилань

1. Ганиева Т. И., Урматова А. Д., Рыспаева Г. С. Юридическая терминология и терминотворчество в процессе подготовки нормативных правовых актов в Киргизской Республике. *Бюллетень науки и практики*. 2019. Т. 5. № 10. С. 176–186. URL: <https://doi.org/10.33619/2414-2948/47/22> (дата звернення 06.04.2021).

2. Баланаева О. В. Юридическая терминология: синонимия и антонимия (на материале украинской терминологии). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2018. Вип. 33 (1). С. 154–157. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2018_33\(1\)_43](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2018_33(1)_43). (дата звернення 06.04.2021).

3. Толикина Е. Н. Синонимы или дублиеты? *Исследования по русской терминологии*. Москва, 1971. С. 78–89.

4. Федулова М. Н. Юридическая терминология как составная часть терминологической науки. *Вестник КГУ*. 2017. № 4. С. 192–194.

5. Урматова А. Д., Рыспаева Г. С. Юридическая терминология. *Бюллетень науки и практики*. 2019. Т. 5. № 9. С. 318–324. URL: <https://doi.org/10.33619/2414-2948/46/42> (дата звернення 06.04.2021).

Одержано 08.04.2021

УДК 342.95

Вікторія Сергіївна МАКАРЕНКО,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри поліцейської діяльності

та публічного адміністрування факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3310-0684>

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ, ЩО СПРИЯЄ ЗАПОБІГАННЮ КОРУПЦІЇ, В КРАЇНАХ ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ ЯК ДОСВІД, ЯКИЙ МАЄ БУТИ ВРАХОВАНИЙ УКРАЇНОЮ

Одним із найбільш вірогідних шляхів вступу України до лав Європейського Союзу є об'єднання із найближчими країнами-претендентами, як-то Грузією, у певну «коаліцію». Прикладом такої діяльності є країни Вишеградської четвірки (Польща, Чехія, Словаччина та Угорщина) що саме і реалізували такий шлях вперше. Поглянемо на проблемні аспекти, що мають бути враховані Україною.

Однією з найбільш поширених проблем, визнаних в Вишеградської регіоні (країни V4), є проблематичне виконання закону, що проявляється в звітах ННД у відмінностях між оцінками правових рамок і практичних методів. Переважання юридичної формалізму, при якому правила реалізуються вузько, без особливого обліку початкового наміру законодавства або більш широких аспектів (соціальних, етичних), значно знижує загальні бали в національних системах сумлінності по всьому регіону. Іншими словами, те, що написано в книгах, не обов'язково стає ефективним на практиці. Дослідження показують, що найбільш важливими факторами, як правило, є ступінь інституційної і політичної сумісності, політичні уподобання суб'єктів і адміністративні можливості урядів. Хоча деякі з цих факторів унікальні для кожної країни і можуть дати правдоподібні пояснення їх проблеми реалізації, також можна знайти спільну досвід, який сформував інститути і дійових осіб в регіоні і вплинув на реалізацію у всьому регіоні [1]. Без сумніву, найбільш цікавим для нас досвідом країн V4 є вступ і членство в ЄС.

Під час вступу в ЄС країнам-кандидатам довелося змінити та прийняти сотні правових норм, щоб забезпечити сумісність своїх правових систем з *acquis communautaire*. У звіті 1997 року про готовність країн-кандидатів до членства Європейська комісія вперше представила звіти про моніторинг країн-кандидатів для вимірювання їх

прогресу на шляху до вступу на регулярній основі. Використовуючи умови ЄС як «стратегію переговорів щодо заохочення винагородою, відповідно до якої ЄС надає зовнішні стимули урядам, щоб вони відповідали встановленим умовам» [2], Комісія безпосередньо впливала на країни-кандидати з метою підвищення ефективності їх законодавчих систем. Підхід «батога і пряника» виявився успішним. Країни-кандидати зуміли за відносно короткий період змінити свої правові та інституційні положення.

Крім того, вимоги ЄС дозволили країнам V4 вдосконалити, переглянути або повністю скасувати інституційні рамки, створені в результаті приєднання. Однією з вимог, які висувалися для вступу в ЄС, було створення і підтримка адміністративного потенціалу, побудованого на принципах професіоналізації та політичного нейтралітету. Ян-Хінрік Мейер-Салінг зазначає, що тільки Естонія, Литва і Латвія продовжили адміністративні реформи після вступу в ЄС, в той час як Словаччина, Польща і Чеська Республіка скасували або істотно переглянули положення, прийняті під час приєднання. Словаччина, наприклад, скасувала Управління державної служби, що призвело до посилення політичного впливу на державну службу, практика, що була поширена в 90-х роках [3]. Ці так звані «м'які правила», які були частиною умов до вступу, але не були частиною *acquis communautaire*, були розроблені, щоб ліквідувати розрив між законом в теорії і законом на практиці. Масштаби змін в системах державної служби в країнах V4 після 2004 року вказують на рамки умов вступу до ЄС, але також вказують на те, що соціалізуючі ефекти умов не змогли змінити цінності внутрішніх суб'єктів країн. Всі умови були реалізовані, але цінності кардинально не змінилися. Таким чином, наявні умови в країнах посилювали важливість політичної (вертикальної) підзвітності перед зовнішніми організаціями (ЄС, Світовий банк, МВФ), але в той же час послабили горизонтальну підзвітність перед місцевими виборцями. Як зазначив Клаус Гетц, «в умовах, коли інститути країн далекі від стабільних, а їх «соціалізуючий» ефект зазвичай обмежений, всі дійові особи мають значення» [4, с. 260-263]. Немає простих рішень для підвищення ефективності дотримання закону в Чеській Республіці, Угорщині, Польщі і Словаччині. Національні звіти країн V4 показують, що реалізації цього (як на стадії виконання, так і на стадії застосування) перешкоджають недоліки в судових системах, адміністративні можливості контролюючих інститутів і громадянського суспільства, яке одночасно стикається з недостатністю фінансування і нехваткою персоналу. Як зазначає Герда Фолкнер, під час обговорення недоліків реалізації законодавства ЄС у державах-членах

«майже трагічно бачити, як закони, які так складно реалізувати під час переговорів на рівні ЄС, пізніше так часто не поважаються в країнах-членах» [5, с. 18].

Крім загальних положень, що захищають свободу слова, свобода ЗМІ спирається на: економічні чинники; загальна функціональність судової системи; доступ до ліцензій на мовлення; захист джерел інформації; доступ до інформації та положень, що стосуються змісту, включаючи публікацію засекреченої інформації; закони про дифамацію. Також важливі методи нагляду за ЗМІ, що встановлюють межі для політичного або адміністративного втручання в роботу ЗМІ, а також відповідні санкції. Роль ЗМІ як інструменту громадського контролю підтримується правом журналістів на захист анонімності своїх джерел інформації, а також їх «ліцензією на репортаж», тобто їх свободою поширювати інформацію, яка представляє суспільний інтерес. У Словаччині та Чеській Республіці право не розкривати джерела інформації обмежується тільки зобов'язанням запобігати злочинній поведінці, про яку журналіст зобов'язаний повідомляти. Загалом засоби масової інформації можуть вільно працювати, а громадяни всіх чотирьох країн мають доступ до широкого кола інформаційних джерел [1]. Правові положення не відступають від міжнародних стандартів, за винятком Угорщини, яка стала об'єктом жорсткої критики щодо свого нового закону про ЗМІ. Угорський Закон про ЗМІ наказує особливу відповідальність «постачальникам медіапослуг, що володіє значною ринковою владою». Що стосується змісту, то сюди входить обов'язкова трансляція новин. Закон також забороняє присвячувати більше 20% тривалості інформаційних програм «повідомленнями кримінального характеру, що не кваліфікуються як інформація, що служить демократичному громадській думки» (в середньому, на рік) [6]. Але регулювання контенту є джерелом стурбованості на ширшому рівні в Угорщині. Положення нового закону про ЗМІ, спрямовані на захист аудиторії від образ, погроз суспільної моралі і ненависті до більшості чи меншості, є широкими, а підстави для розслідування органом нагляду за ЗМІ неясні.

Можна виділити кілька областей, в яких проблеми країн Вишеградської групи зустрічаються досить часто. Дуже широка і фундаментальна проблема - це фінансовий стан неурядових громадських організацій, включаючи доступні для них джерела фінансування (особливо в разі контролюючих організацій). Інші проблеми - це відсутність прозорості і в більшості випадків відсутність механізмів саморегулювання. В даний час у всіх країнах V4 загальноприйнятим є, що неурядові громадські організації залежать від державних установ та

фінансування, а також від фінансування ЄС. Це є ще одним проблемним аспектом, адже незалежність ЗМІ є надзвичайно важливою для країн, що прагнуть до вступу в ЄС.

Список бібліографічних посилань

1. Transparency International Hungary. *Corruption Risks in the Visegrad Countries Visegrad Integrity System Study*. Hungary. 2012. URL: <http://rai-see.org/wp-content/uploads/2016/01/visegrad.898.pdf>.

2. Schimmelfennig, F., Sedelmeier, U. Governance by conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of Central and Eastern Europe. *Journal of European Public Policy*, 11. 2004. P. 670.

3. Meyer-Sahling, J-H. Sustainability of Civil Service Reforms in Central and Eastern Europe Five Years after EU Accession. SIGMA Paper № 44, OECD. 2009. URL: [http://www.oilis.oecd.org/olis/2009doc.nsf/LinkTo/NT00002C4A/\\$FILE/JT03264288](http://www.oilis.oecd.org/olis/2009doc.nsf/LinkTo/NT00002C4A/$FILE/JT03264288).

4. Goetz, K. H. (2005) The New Member States and the EU: Responding to Europe. In: Bulmer, S., Lequesne, Ch., eds., 2005. The Member States of the European Union. Oxford: Oxford University Press. P. 254–285.

5. Falkner, G. Compliance with EU Social Policies in Old and New Member States: Different Worlds, Different Remedies. Working Paper No. 06/2010. *Institute for European Integration Research*. 2010. URL: <http://www.eif.oeaw.ac.at/downloads/workingpapers/wp2010-06.pdf>

6. Act CLXXXV of 2010 on Media Services and Mass Communication. URL: https://hunmedialaw.org/dokumentum/153/Mttv_110803_EN_final.pdf.

Одержано 06.04.2021

УДК 341.215

Вікторія Анатоліївна МЕЛЬНИК,

кандидат юридичних наук, доцент,

Харківський національний університет внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1148-6988>

ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ ЗАГРОЗАМ ТА ВИКЛИКАМ, ПОВ'ЯЗаниМ ІЗ СУЧАСНИМИ МІГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ

Однією із характерних властивостей сучасного світу є надзвичайно активні та масштабні міграційні процеси. Звісно міграція не є здобутком чи надбанням сьогодення й існувала ще у стародавні часи. Вона, тобто міграція, є явищем об'єктивно обумовленим, і на

кожному історичному етапі суспільного розвитку так чи інакше супроводжувала становлення і реалізацію міжнародних відносин, виступала та виступає неодмінним атрибутом спільного існування різних народів, етнічних та соціальних груп, країн. Завдяки міжнародній міграції сформувались окремі нації та держави [1]. Н. О. Лиховід, досліджуючи наслідки та ефекти міграційних процесів України, справедливо відмічає, що з самого початку історії людства прагнення кращого життя було потужною рушійною силою для освоєння нових територій, асиміляції різних культур і народностей, заселення всього простору земної кулі. Вимагаючи прояви мужності, перевіряючи готовність приймаючих територій до інтеграції людських потоків, міграція не тільки відображала потреби суспільства та ступінь його задоволення станом світового устрою, але й виявляла основні недоліки системи світового устрою [2]. Сьогодні, на фоні міжнародних глобалізаційних та інтеграційних процесів міграція набула особливо вражаючих показників. За даними ООН На сьогоднішній день число мігрантів складає 258 мільйонів. І ця цифра буде збільшуватися й надалі в зв'язку з рядом таких факторів, як зростання населення, розвиток комунікаційних технологій і торгівлі, поглиблення нерівності, демографічний дисбаланс, зміна клімату, збройні конфлікти [3] та ін.

Така ситуація у сфері міграції з одного боку має суттєві позитивні риси, адже, як справедливо зауважує З. В. Смутчак, трудові мігранти, діаспори та міжнаціональні спільноти відіграють важливу роль у розвитку країн походження. Такі спільноти мають зв'язки, що зближують кордони, а також володіють знаннями і ресурсами, безцінними для країн походження. Очевидним є той факт, що ці ресурси можна ефективно використовувати задля гуманітарного, інтелектуального, економічного, соціального і культурного розвитку країн походження. Потенціал міграції для розвитку тісно пов'язаний із грошовими переказами, заощадженнями та інвестиційними намірами трудових мігрантів [4].

Однак, разом із тим, окрім беззаперечних позитивних рис, міграція несе у собі цілий ряд суттєвих загроз. Зокрема яскравим прикладом цього є європейський Союз, який протягом декількох останніх років знаходиться у досить глибокій міграційній кризі. Неефективна міграційна політика у низці європейських держав призвела до загострення міжнаціональних та соціальних проблем. Практика показує, що вже традиційними стали у країнах Європи закриті національні групи, представники яких здійснюють масові бунти, що мають етнічний чи релігійний характер, також помітно зростає організована етнічна злочинність. Це, у свою чергу, призводить до того, що серед

корінного населення поширюються радикально-націоналістичні настрої, адже протягом минулого десятиріччя націоналістичні партії отримують все більшу підтримку в багатьох європейських державах, зокрема, у Франції, Австрії, Швейцарії, Бельгії, Нідерландах [5, с. 134]. Не оминула міграційна криза і США, які вдалися до досить суворих заходів у цій сфері. Для України проблеми, пов'язані із зростанням іммігрантів, поки що не є настільки кричущими, і про кризу міграційної політики в нашій державі не йдеться, однак це не зменшує актуальності питання удосконалення підходів до формування та реалізації державної політики у цій сфері. Адже Україна є активним учасником міжнародної співпраці і євроінтеграційних процесів, виступає країною призначення та транзиту для осіб, які потребують міжнародного захисту, а також економічних мігрантів, які бажають в'їхати до Європейський Союз (ЄС). Так, станом на середину 2020 року в Україні проживає 2218 визнаних біженців та осіб із додатковим захистом та близько 2300 шукачів притулку. Країни походження дуже різноманітні та включають в себе 60 країн. Загалом відзначається непропорційно велика кількість одиноких чоловіків працездатного віку. Серед біженців та шукачів притулку 23 % становлять жінки та дівчата. До початку конфлікту в 2014 році в середньому 1500 осіб щорічно подавали запит про надання притулку в Україні. Більшість нерегулярно в'їжджали в країну через східний кордон з Російською Федерацією. Ця кількість різко впала після початку конфлікту на сході України [6]. Окрім цього, актуальність удосконалення державної політики у сфері міграції, зокрема імміграції, підтверджується: по-перше, досить високим показником порушень міграційного законодавства, яких кожен рік фіксується кілька сотень, а той тисяч; а по-друге, суттєвою часткою правопорушень (в тому числі злочинів), що вчиняються мігрантами або за їх участю. Так Ю. Б. Курило, провівши аналіз злочинності мігрантів в Україні констатував її доволі високий рівень і зростання протягом останніх років. При цьому до особливостей правопорушень, що вчиняються мігрантами, науковець відніс те, що більшість у її структурі займають такі злочини проти власності, як крадіжки і грабежі, такі злочини проти авторитету органів державної влади й місцевого самоврядування, як підроблення документів та їх використання, а також такі злочини проти життя та здоров'я особи, як умисне вбивство та нанесення тяжких тілесних ушкоджень. Близько 15 % становлять злочини щодо незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, а також щодо незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами [7].

Отже, у ситуації, коли з одного боку Україна як демократична, правова держава, учасниця відповідних міжнародних договорів та взаємовідносин, повинна створити усі необхідні умови для забезпечення прав і свобод іммігрантів, протидіяти будь-яким проявам дискримінації по відношенню до них, а з іншого – має забезпечити належний захист прав і свобод своїх громадян, а також прав і законних інтерес суспільства в цілому від протиправної поведінки з боку іммігрантів, особлива роль відводиться правоохоронним органам, серед яких окреме місце належить Національній поліції, що є однією із найбільших структурних ланок в українській правоохоронній системі.

В цілому, сьогодні закладені організаційно-правові основи для забезпечення належної протидії поліцією загрозам, що пов'язані з активізацією та зростанні міграційних потоків: вона (поліція) наділене необхідним обсягом повноважень для цього; активно взаємодіє із спеціальними правоохоронними органами у даній сфері (зокрема Державною прикордонною службою України), здійснює відповідне міжнародне співробітництво за цим напрямком. Тим не менш робота поліції щодо протидії загрозам, пов'язаним з сучасними міграційними процесами не позбавлена проблем та недоліків – порушення вимог верховенства права та законності, не врахування гендерного фактору, упереджене ставлення до негромадян України тощо – є непоодинокими явищами в діяльності органів і посадових осіб поліції. Тож, вважаємо, що з метою підвищення якості та ефективності протидії поліцією зазначеним загрозам доцільно здійснити наступні кроки:

а) підвищити якість підготовки працівників поліції щодо:

– їх обізнаності про зміст положень міжнародно-правових угод, що стосуються права і свободи людини взагалі, а також забезпечення прав і свобод мігрантів, біженців, осіб без громадянства зокрема;

– врахування гендерного фактору при роботі із зазначеними категоріями осіб. Адже досить часто причиною імміграції стає гендерне насильство;

– врахування культурних, національних, релігійних та інших особливостей іммігрантів біженців, осіб без громадянства, що у значній мірі визначають світоглядні та ціннісні установки цих осіб;

б) забезпечити систематичну та змістовну взаємодію органів поліції із громадськими об'єднаннями іммігрантів.

Список бібліографічних посилань

1. Основні етапи міжнародної міграції робочої сили / А. В. Дембіцька // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. - 2013. - Т. 18, Вип. 4(1). - С. 149-152. URL:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2013_18_4%281%29_39 (дата звернення: 28.03.2021)

2. Лиховід Н. О. Дослідження наслідків та ефектів міграційних процесів України / Н. О. Лиховід. // Державне управління: удосконалення та розвиток. - 2017. - № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2017_4_6 (дата звернення: 28.03.2021)

3. Глобальный договор о безопасной, упорядоченной и легальной миграции / Межправительственная конференция для принятия глобального договора о миграции. URL: <https://www.un.org/ru/conf/migration/global-compact-for-safe-orderly-regular-migration.shtml> (дата звернення: 28.03.2021)

4. Смутчак З. В. Проблема трудової міграції: позитивні і негативні наслідки для економіки / З. В. Смутчак // Економічний вісник. Серія : Фінанси, облік, оподаткування. - 2018. - Вип. 2. - С. 192-198. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ehsfat_2018_2_28 (дата звернення: 28.03.2021)

5. Андрейко В. Розвиток міграційних процесів в Європі та Україні. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Історія». 2019. Вип. 2 (41). С. 134-142.

6. Біженці та шукачі притулку в Україні. Тематичний огляд / Агентство ООН у справах біженців. URL: <https://www.unhcr.org/ua/11846-2>

7. Курило Ю. Б. Злочинність мігрантів в Україні: детермінація та запобігання / Юридичний бюлетень. Випуск 8. 2018, -с.317-323 (дата звернення: 28.03.2021)

Одержано 07.04.2021

УДК 351.763

Людмила Геннадіївна МОГІЛЕВСЬКА,

кандидат юридичних наук, доцент,

Харківський національний університет внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3312-9199>

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ДИТЯЧІЙ БЕЗДОГЛЯДНОСТІ ТА БЕЗПРИТУЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Отримавши незалежність Україна взяла курс на розбудову демократичної, соціально-правової держави. З часу прийняття Акту проголошення незалежності України минуло вже майже 30 років, а часу прийняття Конституції України, в якій власне і закріплені

основоположні засади, на яких ґрунтується суспільне і державне життя в країні, – майже 25 років. У Основному законі зокрема проголошено, що: Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава; людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України; усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Ці та інші конституційні положення є формою вираження гуманізму, демократизму верховенства права, законності як відправних принципів усіх видів правовідносин, організації і функціонування будь-якого інституту в державі і суспільстві. Однак, для того, щоб визнати державу демократичною та (або) соціально-правовою мало самого лише декларування певних цінностей, принципів, пріоритетів тощо – вони мають бути реально втілені у життя, тобто позитивно впливати на якість життя людини і суспільства.

Нажаль, сьогодні не можна стверджувати, що у нас побудовано повноцінну правову та соціальну державу, на суттєві проблеми на цьому шляху звертають увагу і науковці, і політичні діячі, і представники громадянського суспільства, і міжнародні організації. Венеціанська комісія на 86-й пленарній сесії визначила основні критерії верховенства права – це: законність, в тому числі прозорий, підзвітний і демократичний процес прийняття законодавства; правова значеність; заборона свавілля; доступ до правосуддя, що забезпечується незалежними і неупередженими судами, в тому числі судовий розгляд адміністративних актів; дотримання прав людини; заборона дискримінації і рівність перед законом [1]. Виходячи із цих критеріїв, очевидним є, що нашій державі ще досить довго рухатися до реального ствердження верховенства права, адже лобізм, корупцію, свавілля зловживання владою, телефонне право в Україні за 30 років незалежності подолати або, хоча б привести до більш-менш прийняттого, контрольованого рівня, так і не вдалося, про що красномовно свідчать і Індекс сприйняття корупції в Україні, і стан злочинності, і рівень довіри населення державним органам, і численні скарги українців до Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) та ін. Що стосується виконання державою своїх соціальних обов'язків перед її громадянами, то тут також ціла низка проблем, про наявність яких

красномовно свідчать вражаючі показники еміграції з країни, високий рівень бідності, стан освітньої та медичної сфери тощо. На фоні пандемії COVID-19 та запровадженням у зв'язку із цим відповідних карантинних заходів і обмежень зазначені проблеми ще більше загострилися.

Окрім вище зазначених критеріїв визначення стану реалізації ідей правової та соціальної держави в Україні, важливим показником успішності даного процесу є рівень дитячої бездоглядності та безпритульності в країні, ефективність протидії їй. Саме те, як організовано і здійснюється піклування про дітей у значній мірі відображає зрілість і держави, і суспільства, є свідченням того, якими саме цінностями керується влада насправді, що для неї є пріоритетним, а що другорядним. Аналіз чинного українського законодавства свідчить про те, що сфера захисту дитинства і забезпечення прав дитини відноситься державою до пріоритетних. Прагнучи сформулювати відповідні організаційно-правові умови для належного виконання своїх обов'язків у зазначеній сфері українська влада: закріпила відповідні гарантії у Конституції України (зокрема: сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою (ст. 51); діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом. Утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу. Держава заохочує і підтримує благодійницьку діяльність щодо дітей (ст. 52)); ратифікувала низку важливих міжнародних договорів (Конвенцію про стягнення аліментів за кордоном (1956 р.); Конвенцію про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання (1973 р.), Конвенцію про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей (1980 р.); Конвенція ООН про права дитини (1989 р.); Європейську конвенцію про здійснення прав дітей (1996 р.); Конвенцію про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей (1996 р.); Конвенцію про контакт з дітьми (2003 р.)); прийнято ряд законів і підзаконних нормативно-правових актів (як то закони «Про охорону дитинства» (2001 р.), «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» (2005 р.), «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» (1995 р.)). Однак, незважаючи на досить змістовний нормативно-правовий базис, ряд розроблених і запроваджених програм, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод дитини та захист дитинства, для України досить гострою була та

залишається проблема дитячої бездоглядності та безпритульності. На цьому акцентують увагу не лише українські громадські та державні інституції, але й міжнародні спеціалізовані організації. Зокрема за даними ЮНІСЕФ в Україні близько 80 тис. бездоглядних та безпритульних дітей.

Така ситуація обумовлена різними факторами, зокрема вона суттєво загострилася після початку збройного конфлікту на сході України [2]. Однак, окрім війни, яке не породила означену проблему, а лише збільшила її масштаби, недостатня ефективність протидії дитячій бездоглядності та безпритульності пояснюється рядом інших обставин, зокрема низьким рівнем якості роботи правоохоронних органів та інших спеціальних органів і служб у справах дітей. Окремо слід наголосити на недоліках у діяльності за даним напрямком саме правоохоронних органів, перш за все у діяльності Національної поліції, у складі якої функціонують підрозділи ювенальної превенції, які в тому числі покликані протидіяти дитячій безпритульності та бездоглядності [3]. Серед суттєвих проблем, що перешкоджають ефективній протидії таким суспільно шкідливим і деструктивним явищам як дитяча бездоглядність та безпритульність є: посередній стан взаємодії між спеціальними органами і службами у справах дітей, яка досить часто має ситуативний, а не системний та систематичний характер; відсутність якісної підготовки фахівців у сфері ювенальної юстиції; поверхневе відношення працівників спеціальних органів і служб у справах дітей до виконання своїх обов'язків. Зокрема поліцейські, як правило, не надто обтяжують себе комплексним вивченням особистості дітей, схильних до втечі з дому, бродяжництва, з'ясуванням умов та факторів, що спонукають та (або) сприяють дитячій бездоглядності і безпритульності. Досить гостро стоїть проблема забезпечення належного реагування правоохоронних органів на випадки насильства у сім'ї, що дуже часто стає фактором, який схиляє дітей до втечі з дому; відсутність належної взаємодії органів влади з інститутами громадянського суспільства, що є суттєвим фактором у питанні забезпечення ефективності зазначеної протидії. Зокрема така співпраця дуже важлива з точки зору розробки і реалізації просвітницьких та виховних програм, проведення відповідних інформаційних компаній тощо. На вирішення цих проблем має бути спрямовано увагу як наукової спільноти, такі держави, в особі її компетентних органів і посадових осіб. Тільки комплексний науковий підхід, заснований на глибокій та змістовній співпраці влади і громадянського суспільства, може забезпечити позитивне вирішення проблем дитячої бездоглядності та безпритульності в Україні.

Список бібліографічних посилань

1. Доклад о верховенстве права: утвержден Венецианской комиссией на 86-й пленарной сессии (Венеция, 25-26 марта 2011 года) / URL: [http://www.venice.coe.int/WebForms/documents/?pdf=CDLAD\(2011\)003rev-rus](http://www.venice.coe.int/WebForms/documents/?pdf=CDLAD(2011)003rev-rus) (дата звернення: 30.03.2021).

2. В 2018 году мировое сообщество не смогло защитить детей, проживающих в зонах конфликта: прес-релиз ЮНИСЕФ от 27 Декабрь 2018 / URL: <https://www.unicef.org/eca/ru> (дата звернення: 31.03.2021)

3. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044/ База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text> (дата звернення: 29.03.2021)

Одержано 05.04.2021

УДК 342.95

Олена Геннадіївна ОСТАПЕНКО,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правового регулювання економіки

Харківського національного економічного

університету ім. Семена Кузнеця;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5795-4276>

ПРОБЛЕМИ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Реформування правоохоронної системи відбувалося паралельно з антикорупційною реформою. Серед здобутків реформи поліції слід зазначити її деполітизацію, демілітаризацію, децентралізацію, підзвітність і прозорість роботи, забезпечення тісної співпраці з населенням і місцевими громадами, професійну підготовку персоналу. Проте і досі поліція не має реальної політичної нейтральності, дієвих механізмів громадського контролю, запобігання корупції тощо, що підвищує значущість формування інституту доброчесності поліцейських як фундаментальної засади діяльності поліції.

Доброчесність включає всі сторони моральності та, по суті, є трансформацією добра в професійну етичну сферу. Поєднання моральності та добра дає можливість окреслити площину доброчесності особи, яка здійснює функції держави, зокрема: компетентність,

вимогливість до себе, безкорисливість, чесність, твердість, сумлінність [1].

Основною проблемою у правоохоронній сфері як в Україні, так і у світі є корупція. Конвенція ООН проти корупції визначає засади політики держав-учасниць у сфері запобігання й протидії корупції: створення органів у цій сфері; оптимізацію функціонування публічного й приватного секторів; запровадження кодексів поведінки державних посадових осіб; забезпечення доступу громадськості до процесів протидії корупції тощо [2].

Загальні стандарти боротьби з корупцією в поліцейських підрозділах і службах 2002 р. спрямовані на забезпечення чесності, невідкупності та етичної поведінки працівників поліції при виконанні ними функцій з охорони правопорядку, сприяння розробленню в кожній країні-члені Інтерполу заходів, необхідних для попередження, виявлення, покарання та викорінення корупції у поліції, а також притягнення корумпованих працівників поліції до відповідальності [3, с. 47–61]. За Декларацією про поліцію поліцейський повинен діяти чесно, неупереджено з почуттям особистої гідності, утримуватись від корупції та рішуче протидіяти їй; виконувати вказівки, які віддані належним чином його вищим начальником, але утримуватись від виконання вказівок, якщо йому відомо або має бути відомо про те, що вони незаконні; жодні кримінальні й адміністративні заходи не можуть бути застосовані до працівника поліції, який відмовився виконувати незаконний наказ; поліцейський повинен нести особисту відповідальність за свої дії, за незаконні дії чи бездіяльність, учинені за його вказівкою [3, с. 47–61].

Аналіз питань корупції свідчить, що її факти серед співробітників поліцейських відомств частіше трапляються у підрозділах, де відсутній належний контроль за діяльністю підлеглих [4, с. 70–73]. Пошук ефективних антикорупційних заходів у зарубіжних країнах залежить від характеру корупційних правопорушень. Так, у Польщі працівник поліції щороку заповнює «декларації власності», де оприлюднює відомості про доходи та майно. В Угорщині у разі виникнення підозри щодо працівника поліції в учиненні корупційних діянь Служба внутрішньої безпеки поліції ініціює перевірку джерел походження його коштів або майна, практикується створення мобільних груп з числа працівників підрозділів безпеки правоохоронних органів, яким надано право здійснювати планові й позапланові перевірки підрозділів поліції будь-якого рівня. У Словаччині наказами Міністра внутрішніх справ і Президента поліції затверджено перелік видів діяльності, якими заборонено займатися працівникам поліції [5, с. 149].

Пріоритетним засобом протидії корупції у Німеччині, Великобританії, Італії, Данії, США, Молдові, Польщі є її профілактика серед особового складу, зокрема проведення просвітницької роботи. Особлива увага приділяється підготовці поліцейських до дій у разі провокування хабарів або примушування до вчинення інших протиправних дій. Однією з істотних перепон у боротьбі з поліцейською корупцією є широко розповсюджений «кодекс мовчання», про наявність якого свідчать і українські дослідження [6, с. 81–82].

Система протидії та контролю корупції серед поліцейських США заснована на якості кадрового забезпечення: встановлено високі моральні стандарти, жорсткі правила поведінки та дисципліни; добір кандидатів на службу передбачає перевірку на детекторі брехні. У ФБР існує практика постійного переміщення співробітників з однієї ділянки на іншу для зменшення можливості зрощування кадрів з місцевими органами й організованою злочинністю [7, с. 186]. У Болгарії є «гаряча телефонна лінія» в МВС для скарг про вчинення корупційних діянь серед співробітників відомства, двічі на місяць приймаються скарги й підозри громадян стосовно посадових осіб міністерства.

У Великій Британії щодо корупційних діянь закріплено принцип презумпції винуватості; створені автономні поліцейські підрозділи для пошуку й притягнення до відповідальності винних у вчиненні корупційних правопорушень поліцейських [8, с. 119]. У США і Великій Британії розвинута мережа громадських об'єднань, незалежних від зовнішнього впливу, по нагляду за розслідуванням діянь з ознаками корупції в поліції [9, с. 152].

Отже, в Україні доцільно розробити і прийняти загальні стандарти боротьби з корупцією в поліції, сформувати державну антикорупційну стратегію, забезпечувати виявлення ознак службових зловживань і причетності поліцейських до корупційних правопорушень, проводити комунікаційні навчальні заходи з поліцейськими щодо формування алгоритмів поведінки у разі спонукання чи провокації до вчинення корупційних дій. Слід забезпечити і ефективний громадський контроль, бо не зважаючи на велику кількість неурядових організацій антикорупційного спрямування, їх роль у формуванні суспільної свідомості непримиренності до корупції дуже слабка [10, с. 17–22]. Крім того, формування доброчесності поліцейських вимагає підвищення їх рівня правосвідомості і правової культури, забезпечення їх реальної політичної нейтральності, що також сприятиме підвищенню рівня довіри до поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Глущенко С. Що розуміти під професійною етикою та доброчесністю в контексті кваліфікаційного оцінювання суддів? *Закон і бізнес*. URL: https://zib.com.ua/ua/125930-scho_rozumiti_pid_profesiynoyu_etikoyu_ta_dobrochesnistyu_v_html.
2. Конвенція ООН проти корупції : ратифікована Законом України від 18.10.2006 р. № 251-V. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.
3. Підсумки роботи МНДЦ з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України за 2012 р. К. : РНБО України, 2012. 253 с.
4. Матюхіна Н. П. До проблеми поліцейської корупції. *Право і безпека*. 2002. № 1. С. 70–73.
5. Григоренко І. А. Зарубіжний досвід протидії службовим зловживанням та корупції в діяльності поліції. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. № 1. 2014. С. 146-155.
6. Стеценко С. Г. Корупція в органах внутрішніх справ: проблеми протидії : [моногр.] / С. Г. Стеценко, О. В. Ткаченко. К. : Алерта ; КНТ ; Центр навч. л-ри, 2008. 168 с.
7. Протидія організованої злочинності в країнах ЄС та США. К. : НТВ «Правник», 2002. 292 с.
8. Бровкин В. Новые инициативы США в отношении борьбы с коррупцией в глобальном контексте. *Відповідальність посадових осіб за корупційну діяльність* : матеріали міжнар. наук.-практ. семінару / Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого / В. В. Сташис (відп. ред.). Х., 2003. С. 115–121.
9. Невмержицький Є. В. Корупція як соціально-політичне явище: особливості проявів і механізми подолання в сучасній Україні : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. К., 1999. 179 с.
10. Плигун Ю. С. Поняття правоохоронної діяльності та її суб'єкти. *Держава і право. Юридичні і політичні науки* : зб. наук. пр. 2002. Вип. 17. С. 17–22.

Одержано 07.04.2021

УДК 342.951

Ігор Олексійович ПАНОВ,

кандидат юридичних наук, доцент,

Харківський національний університет внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1462-2316>

ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ВЕДЕННЯ МИТНОЇ СПРАВИ В МИТНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Бажання України, як суверенної держави, стати повноправним членом європейського співтовариства зобов'язує визнати правову доктрину Європейського Союзу, визначити відповідні пріоритетні напрями зовнішньої політики на шляху інтеграції з Європейським Союзом, взяти на себе зобов'язання щодо поступової імплементації міжнародних правових норм у національне законодавство та приведення його у відповідність з існуючим у країнах Європейському Союзі.

Наша держава самостійно має визначити методи і засоби імплементації національного законодавства України до вимог Європейського Союзу, Світової організації торгівлі і Всесвітньої митної організації. Але при цьому така правотворча діяльність як сукупність цілеспрямованих організаційних, правових та інституційних заходів, безперечно повинна здійснюватися з огляду на національні інтереси України, її економічну безпеку, особливості української національної правової системи, економічні та соціальні умови, що існують в українському суспільстві.

Проблематика адаптації міжнародних та, безпосередньо, Європейських стандартів ведення митної справи, регулювання суспільних відносин у митній сфері до митного законодавства України, а також розробка заходів щодо вдосконалення діяльності уповноважених органів та самого митного законодавства України з огляду на інтеграцію в Європейський та міжнародний економічний та соціальний простір, є темою наукових досліджень видатних українських вчених в галузі адміністративного права та процесу, серед яких І. Г. Бережнюк, О. О. Бригінець, Є. В. Додін, Ю. М. Дьомін, А. А. Дубініна, Ф. Л. Жорін, С. В. Ківалов, А. В. Мазур, В. Я. Настюк, П. В. Пашко, К. К. Сандровський, В. В. Ченцов, М. Г. Шульга та інші.

На сьогодні українське митне законодавство є достатньо сучасним і збалансованим. Його адмініструюча роль набула сучасної принципово нової якості, а основні регуляторні акценти поступово зміщуються від сучасних контрольних і фіскальних до сервісних та правозахисних.

Мова йде про трансформацію базових ідеологічних засад митних відносин між державою та суспільством. Такі зміни є важливою і, навіть, основною передумовою впровадження прогресивних досягнень світової науки і практики у вітчизняний митний простір і рух України до європейських цінностей.

Адаптація митного національного законодавства, як і будь-якого іншого галузевого національного законодавства є процесом досить тривалим і планомірним, який включає певну кількість основних етапів, кожен з яких передбачає обов'язкове досягнення конкретного критерія відповідності національних правових норм регулювання митних правовідносин, що, безумовно, повинні відповідати «*Acquis communautaire*», тобто принципам правової концепції «надбання спільноти» в системі правових норм Європейського Союзу [4].

Співпраця між Україною та державами Європейської Співдружності здійснюється в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, в тому числі Поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі (ЗВТ).

Перелік актів ЄС, які Україна має імплементувати до національного правового поля, визначений Додатком XV «Наближення митного законодавства» до Глави 5 «Митні питання та сприяння торгівлі» Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію.

У рамках Угоди про асоціацію діє Підкомітет з питань митного співробітництва, який є платформою для активізації діалогу з ЄС з питань митної справи. Підкомітет відповідає за контроль наближення законодавства і процедур відповідно до зобов'язань сторін в рамках Угоди. Останнє засідання Підкомітету відбулось 23 вересня 2020 року у форматі відео конференції. На ньому сторони підвели підсумки співпраці з митних питань, домовилися про оновлення Додатку XV з урахуванням змін у митному законодавстві ЄС та підтвердили визначені раніше пріоритетні напрями досконалення митної сфери в Україні, що стосуються створення Національної комп'ютеризованої транзитної системи, приєднання до Конвенції про процедуру загального транзиту та Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами, запровадження інституту авторизованих економічних операторів і їх взаємне визнання зі стороною ЄС, приведення норм стосовно захисту прав інтелектуальної власності при переміщенні товарів через митний кордон і звільнення від мит у відповідність зі стандартами ЄС та впровадження сучасних технологій митного контролю для спрощення руху товарів між Україною та Європейським Союзом [1].

З 1 січня 2019 року між Україною та ЄС у питаннях двосторонньої торгівлі розпочато застосування положень Регіональної Конвенції

про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження (Конвенція Пан-євро-мед). Конвенція стала інструментом запровадження ідентичних правил походження товарів, що застосовуються в рамках угод про вільну торгівлю між її договірними сторонами і розширить експортні можливості для українських виробників [2].

Однією з першочергових умов для здійснення Україною активної митної політики на міжнародній арені є наявність єдиного нормативно-правового забезпечення зовнішньої економічної діяльності. Насьогодні діяльність митних органів регулюється не тільки Митним кодексом України, а багато в чому постановами Уряду, наказами і розпорядженнями Міністерства фінансів України, Державної митної служби України, що обумовлює потребу у більш чіткій координації дій європейських держав та України по адаптації та вдосконаленню митного законодавства [3].

Разом з тим необхідно зауважити, що адаптація митного законодавства України до законодавства ЄС вимагає вкрай зваженого підходу, в основі якого повинні стояти національні інтереси, інтереси національного товаровиробника. Важливо те, що Україні потрібне розуміння користі від вступу в будь-які міжнародні організації, інакше це призведе до збільшення вразливості української економіки. У процесі адаптації законодавства необхідне відпрацювання прогнозу наслідків впровадження актів «Acquis communautaire» у національне законодавство з визначенням форми їх гармонічної вбудови у правову систему України.

Звичайно, що для України, в умовах інтеграції, відкриється доступ до понад п'ятсот мільйонного європейського ринку, який сьогодні виробляє п'яту частину світової продукції, можливість тісної взаємодії з групою держав, які мають найбільший вплив на регулювання економічної та фінансової діяльності в світі, до технологій і фінансових інструментів, до прямих іноземних інвестицій в національну економіку. Але пріоритетом зовнішньоекономічної політики завжди мають бути інтереси українських товаровиробників з огляду на те, що саме вони є найбільшими платниками податків, а значить, гарантами економічного суверенітету і сталого розвитку, джерелом стабільності і зайнятості в ринковій економіці.

Список бібліографічних посилань

1. Державна митна служба України. – Режим доступу: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/programma-eu4pfm>;
2. Представництво України при Європейському Союзі – Режим доступу: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo>;

3. Митний кодекс України: Науково-практичний коментар / А. Т. Комзюк, О. О. Погрібний, Р. А. Калюжний та ін. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 757с.;

4. Киян Ф. Г. Актуальні питання гармонізації українського митного законодавства із законодавством ЄС / Ф. Г. Киян // Підприємництво, господарство і право. – 2017. – № 1. – С. 46 – 50.

Одержано 05.04.2021

УДК 342.723

Юлія Миколаївна ПЕРЕРВА,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри фундаментальних

та юридичних дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7559-5710>;

Яна Миколаївна ТРОЯН,

приватний нотаріус Харківського міського

нотаріального округу Харківської області,

аспірант кафедри фундаментальних

та юридичних дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3047-5114>

СИСТЕМА ІНСТИТУТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА

На національному рівні інституційно-організаційне забезпечення прав та свобод людини і громадянина, будучи первинним елементом системи забезпечення прав і свобод, являє собою, передбачені в нормативно-правових актах суспільно-політичні інститути, на які покладаються відповідні функції та повноваження щодо організації й здійснення юридичного забезпечення реалізації, охорони і захисту прав та свобод людини. Поділ інститутів забезпечення прав і свобод на міжнародні та національні є найбільш загальним групуванням. В юридичній літературі міститься велика кількість їх класифікацій.

Так, О. П. Васильченко зазначає, що усі інститути забезпечення прав і свобод людини можна поділити на дві групи: 1) які наділені функцією захисту від імені держави; 2) які здійснюють забезпечення прав і свобод людини і громадянина як інститути громадянського суспільства [1, с. 22].

Цілком зрозуміло, що для забезпечення прав і свобод людини і громадянина, Конституція і законодавство України передбачають утворення системи органів держави, призначенням якої є допомога громадянам у реалізації і захисті їх прав. Органи державної влади займають центральне місце у сфері забезпечення конституційних прав і свобод громадян.

Інститути забезпечення прав і свобод людини і громадянина можна класифікувати в залежності від місця у системно-структурній організації публічної влади. Виділяють три рівні інститутів: державні, Автономної Республіки Крим, місцевого самоврядування.

Розрізняють також інститути загальної і спеціальної компетенції. До загальних інститутів відносять вищі органи державної влади з широкою компетенцією (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України та ін.). Забезпечення прав і свобод людини є лише однією їхньою функцією поруч з іншими не менш важливими. Центальною ж ланкою є спеціалізовані інститути, головним і основним призначенням яких є забезпечення прав і свобод людини (адвокати, нотаріуси, профспілки та ін.). Вони можуть діяти як зі своєї ініціативи, так і в зв'язку з надходженням до них звернень (заяв, скарг, позовів) громадян.

В основу класифікації може бути покладена зовнішня сторона функціонування публічних інститутів забезпечення прав і свобод, тобто, форми діяльності. Так, в залежності від правових форм – діяльності, пов'язаної із здійсненням юридично значимих дій по забезпеченню прав і свобод людини та громадянина у жорстко визначеному законом порядку, виділяють: правотворчі, правозастосовчі, контрольно-наглядові інститути.

Суб'єктами правотворчості спрямованої на забезпечення прав і свобод людини та громадянина виступають державні органи, уповноважені недержавні структури (органи місцевого самоврядування, профспілки та ін.).

Правозастосовна діяльність - це державно-владна, творчо-організуюча діяльність державних органів (посадових осіб) і уповноважених державою інших суб'єктів з метою вирішення конкретної справи шляхом видання індивідуальних правових приписів (правозастосовчих актів) [2, с. 197].

Контрольно-наглядова діяльність – правова форма діяльності органів держави, яка виражається у вчиненні юридичних дій зі спостереження і перевірки відповідності виконання і дотримання підконтрольними суб'єктами правових приписів і припинення правопорушень певними організаційно-правовими засобами [3, с. 550]. До

контрольно-наглядових органів влади України можна віднести: Конституційний Суд України; Прокуратуру України; державні інспекції (податкова, пожежна, екологічна та ін.) [4, с. 359-360].

Крім того, інститути забезпечення прав і свобод людини та громадянина можуть бути розподілені на види в залежності від їхньої ролі та місця у реалізації правоохоронної функції держави. Поряд з суб'єктами, які вирішують поточні та перспективні питання господарської діяльності, техніки, освіти, науки, обороноздатності, зовнішньої політики тощо, у державі існують також органи, що створюються тільки з метою охорони й захисту права – діяльності, що називається правоохоронною. Вона полягає у забезпеченні конституційного порядку, національної безпеки, правового порядку; спрямована на охорону конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також на відновлення порушених прав. Напрями й завдання уповноважених державних органів, а також недержавних структур, які співпрацюють у сфері охорони та захисту прав і свобод людини і громадянина дозволяють виділити три види інститутів: правоохоронні, правозахисні, судові.

Захист прав та інтересів громадян, їх юридичну захищеність від свавілля держави або її посадових осіб забезпечується системою органів судової влади. Згідно зі статтею 124 Конституції України правосуддя здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються. Юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення. У передбачених законом випадках суди розглядають також інші справи [5].

Проведений аналіз свідчить, що у законодавстві України знайшла своє відображення структурована система взаємодіючих інститутів, яка покликана забезпечувати реалізацію, охорону та захист прав людини. Так, інститути забезпечення прав і свобод можна класифікувати за наступними критеріями: за територією діяльності: національні, міжнародні; в залежності від місця в державному управлінні виділяють: вищі, центральні та місцеві; за характером суб'єктів здійснення забезпечувальної діяльності: державні, громадянські; в залежності від місця в системно-структурній організації публічної влади: органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування; в залежності від характеру компетенції: загальні та спеціальні; за правовими формами діяльності: правотворчі, правозастосовні, контрольно-наглядові; за місцем в системі правової охорони та захисту прав і свобод людини і громадянина: правоохоронні, правозахисні, судові органи.

Список бібліографічних посилань

1. Васильченко О. П. Інституційні гарантії як складові конституційно-правового механізму забезпечення принципу рівності прав і свобод людини і громадянина в Україні [Електронний ресурс] / О. П. Васильченко // Наше право. – 2015. – № 2. – С. 21-27. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2015_2_6
2. Шестопалова Л. Теорія права та держави : посібник / Людмила Шестопалова. – К. : Паливода А. В. [вид.], 2012. – 255 с.
3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун. – Харків : Консум; Ун-т внутр. справ, 2000. – 704 с.
4. Калініченко О. Ф. Контрольно-наглядові та правоохоронні органи контролю за реалізацією конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні / О. Ф. Калініченко // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 359-365.
5. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> (дата звернення: 02.04.2021).

Одержано 06.04.2021

УДК 349.22

Дар'я Сергіївна ПІДКОПАЙ,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри правоохоронної діяльності

та поліцейстики факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5912-3131>

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ТРУДОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ»

Під впливом норм законодавства про працю суспільні відносини, що складаються у процесі застосування й організації трудової діяльності, набувають правової форми і стають правовідносинами. Причому відмітимо, що відносини суспільні у сфері праці не завжди функціонують у правовій формі, хоча вона і є переважною. У деяких випадках ці вони регламентуються звичаєвими або моральними нормами. Однак суспільні відносини з використання найманої праці, тобто трудові, вимагають виключно правової форми впорядкування. І це закономірно, адже ці відносини (а) є свідомими й вольовими,

тобто передбачають здатність їх учасників розуміти зміст і можливі наслідки своєї поведінки; (б) отримують певне зовнішнє вираження в поведінці учасників; (в) є чітко визначеними за суб'єктами й об'єктами; (г) затребувані у своєму правовому регулюванні. Правовідносини є необхідною ознакою реалізації юридичних норм. Вони потенційно відповідають усім без винятку правовим нормам. Юридичні відносини – не побічний продукт права, а специфічна форма життя права, реалізація державної волі, заключеної в нормах права. Специфіка цієї форми реалізації права полягає в тому, що тут установлені нормою права загальний масштаб і міра поведінки конкретизується як за особами, так і за змістом їх правомочностей.

Термін «трудові правовідносини» було запроваджено в науковий обіг в 1925 р. І. С. Войтинським, який довів, що це поняття не є рівнозначним категорії «трудовий договір» [1, с. 39]. Логіка його міркувань ґрунтувалася на твердженні, що трудовий договір є лише підставою виникнення трудових правовідносин. Саме ж поняття «трудові правовідносини» вчений розумів у вузько нормативному, позитивістському значенні.

М. Г. Александров ще в 1948 р. трудові правовідносини визначав як юридичні відносини, що виражають товариську співпрацю вільних від експлуатації людей, у якій одна сторона (трудівник) зобов'язана застосовувати свою робочу силу, включившись до складу підприємства (установи, господарства) й підкоряючись внутрішньому трудовому розпорядку останнього, сторона друга (наймач) зобов'язана сплачувати винагороду за працю й забезпечувати умови виконання роботи, безпечні для здоров'я трудящого і сприятливі для продуктивності праці [2, с. 163].

М. П. Карпушин трудові правовідносини розглядає як відносини, у яких одна сторона (робітник, службовець) зобов'язана виконувати зумовлену роботу, підкоряючись трудовому режиму, встановленому на підприємстві (в установі, господарстві), а друга (підприємство, установа, господарство) зобов'язана оплачувати працю за її кількістю і якістю, створювати умови роботи, що забезпечують високу продуктивність праці й безпечні для здоров'я трудящого, вживати заходів із задоволення його матеріально-побутових і культурних потреб [3, с. 37].

Характеризуючи індивідуальні відносини трудового найму, А. Р. Мацюк виділяє їх специфічні риси: а) ці відносини існують в умовах внутрішнього трудового розпорядку з підпорядкуванням працівника регламентованим умовам спільної діяльності; б) працівник вливається у трудовий колектив конкретної організації; в) цей процес опосередкований особливим юридичним фактом – трудовим

договором (контрактом), актом обрання на посаду тощо; г) зміст трудових відносин зводиться до виконання працівником відповідного типу роботи за його спеціальністю, кваліфікацією, посадою [4, с. 215-218].

І. Я. Кисельов наводить ще ширший перелік критеріальних ознак індивідуальних трудових правовідносин: а) предметом їх урегулювання є сам процес праці, а не її конкретний результат, як у цивільно-правових відносинах; б) трудові відносини мають тривалий характер; в) працівник виконує роботу особисто; г) він включається в соціальну систему організації, у якій працює; д) працівник виконує не індивідуально-конкретне завдання, а будь-яку доручену йому роботу, що стосується його посади, професії, спеціальності; е) від працівника вимагається виконання певної міри праці; є) для нього обов'язковими є вказівки й розпорядження роботодавця, що стосуються роботи, яку він виконує (тобто він підпорядковується внутрішньому трудовому розпорядку); ж) майновий ризик завжди лежить на роботодавцеві [5, с. 50].

Б. К. Бегічев указував на те, що трудові правовідносини є єдністю організаційно-трудового, відплатного й особистого моментів. Перший характеризує особливість структурного типу трудових правовідносин і виражається в тому, що відповідно до нього відносини будуються на засадах включення громадянина (як робітника або службовця) у трудовий колектив підприємства й підпорядкування його трудовому розпорядку останнього. Другий (відплатний момент) пов'язаний з одержанням засобів існування – винагороди за працю у формі заробітної плати. Третій момент виражається, поперше, в особистій участі працівника у трудових правовідносинах; по-друге, в існуванні в змісті таких правовідносин особистих прав на соціальні блага, невід'ємні від самої особистості робітника чи службовця (право на трудову честь, гідність і добре ім'я та ін.) [6, с. 105–107].

Таким чином, трудові правовідносини – це добровільні вольові відносини працівника з роботодавцем у сфері застосування праці, що виражаються у їх взаємних суб'єктивних трудових правах та обов'язках, визначених трудовим законодавством, колективним договором, угодою або трудовим договором. Вони існують виключно в умовах внутрішнього трудового розпорядку – підпорядкування працівника регламентованим умовам спільної трудової діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Войтинский И.С. Трудовое право СССР: учебник / И.С. Войтинский. М.; Л.: Юрид. изд-во НКЮ, 1925. 364 с.

2. Александров Н.Г. Трудовое правоотношение: моногр. / Н. Г. Александров. М.: Юрид. изд-во Минюста СССР, 1948. 336 с.
3. Карпушин М.П. Социалистическое трудовое правоотношение: моногр. / М. П. Карпушин. М.: Гос. изд-во юрид. лит., 1958. 174 с.
4. Мацюк А. Р. Трудовые правоотношения развитого социалистического общества: моногр. / А. Р. Мацюк. К.: Наук. думка, 1984. –210 с.
5. Киселев И. Я. Новый облик трудового права в странах Запада: прорыв в постиндустриальное общество / И. Я. Киселев // Труд. право. 2002. №4. С. 48-55.
6. Советское трудовое право: учебник [2-е изд.] / под ред. Б.К. Бегичева, А. Д. Зайкина. М.: Юрид. лит., 1985. 552 с.

Одержано 07.04.2021

УДК 340.1:316.75

Юлія Костянтинівна ПІНЧУК,

кандидат юридичних наук,

*старший викладач Харківського національного
університету внутрішніх справ;*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6216-0374>

ВПЛИВ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ НА ПРАВОВУ СИСТЕМУ І ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА

У сучасному світі зараз відбувається маса змін, які в першу чергу стосуються не тільки соціально-економічної, духовно-політичної, а й правової сфери суспільства. Це багато в чому позначилося на моральності, правосвідомості і цінності людського життя. Можна стверджувати, що суспільство практично втратило розуміння соціальних цінностей, а також поняття правового життя [1, с. 58].

Під правовим життям розуміється одна з форм соціального життя населення. Вона виражається переважно в правових актах, а також правовідносинах, які характеризують специфіку, рівень правового розвитку суспільства. До цього можна віднести і ставлення суб'єктів до права і ступінь задоволення їх інтересів і потреб.

Правом називають особливо важливий суспільний інститут. На жаль, на даному етапі, він не завжди затребуваний як рішення або ж задоволення будь-яких колективних або індивідуальних потреб особистості. Також, прояв нестійкості і нестабільності правової системи доводить те, що з'являється якась форма соціального контролю, яка більше ґрунтується на примітивних зразках звичайного права [2, с. 68].

Дані відомості говорять про те, що це не тільки результат неефективного функціонування права, а й того, що суспільна свідомість людини виявилась досить адаптованою до неефективної правової системи суспільства. Враховуючи навіть те, що процес соціально-правової адаптації особистості не має можливості здійснювати будь-який вплив на ефективність права.

Одна з гострих проблем правової системи лежить в основі правової культури народу, яка відображає специфіку національної правосвідомості і також правову культуру соціальних груп населення держави [3, с. 120].

Науковець А. Скуратівський дослідив, що в ментальності українців є чимало рис, які негативно позначились на формуванні їхньої правової культури. Серед них автор виділяє комплекс меншовартості, пасивність у громадських справах, надмірну довірливість, піддатливість зовнішнім впливам, пристосуванство, що приводило до самоізоляції українців, руйнування організаційних форм упорядкування суспільного буття, що гальмувало формування та розвиток правової культури [4].

У загальній теорії права вважається, що «правова культура – це система правових цінностей, що відповідають рівню досягнутого суспільством правового прогресу й відображають у правовій формі стан свободи особистості, інші найважливіші соціальні цінності» [5, с. 140].

У нашому суспільстві на індивідуально-правову культуру здійснюють великий тиск деякі фактори. До них можна віднести: правове виховання, отримана освіта в навчальних закладах, професійна приналежність, ставлення до релігії, побут і навколишнє середовище. Звідси можна сказати, що якщо особа буде використовувати будь-які правові знання, то це буде сприяти зміцненню законності і поліпшенню правопорядку, що є таким виразом, який надає сприятливі умови і вплив на масову правову культуру.

Правове виховання іншими словами називають виробленням почуття поваги у особистості до права, прищеплення обов'язкового дотримання права на основі особистого переконання. Найбільш значний результат буде в разі добре засвоєних особистістю основних положень права.

Для того, щоб досягти досить високого рівня правової системи необхідно включити викладання основ права в загальноосвітніх навчальних закладах, коледжах та інших вузах, в яких немає юридичної спрямованості, проведення спеціальних циклів лекцій в трудових колективах на всіх підприємствах, проведення лекцій серед населення, правова освіта в засобах масової інформації, а також проведення різних заходів,

які зачіпають правову тематику. Все це спрямовано на поширення правових ідей і цінностей, а також сприяє подальшому дотриманню правових норм і детально роз'яснює населенню суть і зміст законів.

Щоб вирішити дану проблему необхідно виховувати в собі повагу і дотримання правових норм, повагу до права в загальному сенсі, слідувати правовим розпорядженням, а також засвоїти положення права. Адже, якщо кожна людина, буде слідувати правовим розпорядженням і нормам, то стійко виробиться поняття і усвідомлення того, що є законним і незаконним. Це дає великі шанси налагодити не тільки правову систему, а й правове життя суспільства, а також посприє скороченню рівня злочинності.

Список бібліографічних посилань

1. Леушин В. І. Система права і правова система: схожість і відмінність / В. І. Леушин // Бізнес, менеджмент і право. - 2011. - № 1. - С. 74-76
2. Аграновська Є.В. Правова культура і забезпечення прав особистості. М., 1988. - 345 с.
3. Бесєдін А.А. Правова система суспільства: поняття і базові структури // Юридичний світ. 2011. №3. - С. 27-29.
4. Скуратівський А.В. Формування та розвиток правової культури в українському суспільстві (філософсько-правовий аналіз): Дисертація на здобуття наукового ступеня к.ю.н. – К. :НАВС, 2004. – 225 с.
5. Загальна теорія держави і права: / за ред. В. В.Копейчикова. – К. : Юрінком. – 2001. – 320 с.

Одержано 07.04.2021

УДК 342.9:351.74(477)

Яна Валеріївна П'ЯНОВА,

кандидат юридичних наук,

Харківський національний університет внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4943-3144>

ВИКОРИСТАННЯ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ РЕАЛІЗАЦІЇ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Згідно з Конституцією Україна є правовою державою, однак, на жаль, говорити про те, що ця ідея в нашій країні отримала належне втілення, тобто у нас побудовано цю саму правову державу, поки що

зарано. Існує цілий ряд обставин та факторів, які дають підстави для такого висновку, і однією із суттєвих проблем тут є те, що принцип верховенства права, проголошений у статті 8 Основного закону, у значній мірі залишається декларативним. І це при тому, що у світі не так багато держав, у Конституції яких зафіксоване положення про верховенство права та правову державу [1; 2]. Така ситуація, зокрема, пояснюється складністю, багатоаспектністю та, навіть, у певному сенсі абстрактністю даного принципу. Серед науковців і досі немає єдності та відбуваються дискусії з приводу того, що являє собою верховенство права, в чому його сутність та призначення. М. І. Козюбра, О. В. Калашнікова та ін. з цього приводу зазначають, що верховенство права сьогодні чи не найпопулярніший ідеал у всьому світі. До нього постійно звертаються політичні діячі не лише Заходу, для якого верховенство права традиційно є однією з найвищих демократичних цінностей, а й Сходу [1; 2]. Разом із тим, виробити єдиного визначення поняття «верховенства права» науковцям поки що не вдалося. Більш того, ряд правників підтримує позицію М. І. Козюбри про те, що складність цього поняття робить безперспективною будь-яку спробу дати якесь універсальне визначення принципу верховенства права, придатне на всі випадки життя. Адже у понятті верховенства права переплітаються правові й політичні, культурні й етичні мотиви, внутрішньодержавні та міжнародні, національні, цивілізаційні й загальнолюдські аспекти, наукова істина і цінності добра та справедливості, досягнення правової теорії і практичний юридичний досвід, правові ідеї та здоровий глузд. Усе це робить цю категорію досить динамічною, що не дозволяє втиснути її в межі будь-якої юридичної дефініції [1; 2; 3]. Однак, водночас, пропонується розглядати принцип верховенства права через призму аналізу змісту більш конкретних та не таких складних засадничих ідей, які у своїй єдності власне і формують «верховенство права». Такими ідеями, або ж, як їх іменує М. І. Козюбра, «підпринципами» є: невід'ємність і невідчужуваність природних прав і свобод людини, які набувають вирішального значення у відносинах між нею і державною владою; обмеження дискреційних повноважень; верховенство Конституції; правова визначеність; правова безпека і захист довіри; незалежність суду і суддів; тощо. Слід відзначити, що в цілому такий підхід відповідає позиції Венеціанської комісії, яка у своїй доповіді про верховенство права, вказує, що на теперішній час можна знайти консенсус щодо необхідних складових верховенства права, а також правової держави, які будуть не тільки формальними, а й субстантивними або матеріальними. Дані аспекти наступні: (1) Законність, в тому числі

прозорий, підзвітний і демократичний процес прийняття законодавства; (2) Правова визначеність; (3) Заборона свавілля; (4) Доступ до правосуддя, що забезпечується незалежними і неупередженими судами, в тому числі судовий розгляд адміністративних актів; (5) Дотримання прав людини; (6) Заборона дискримінації і рівність перед законом [4].

Ці та інші аспекти верховенства права віднайшли свою формалізацію у цілому ряді Законів України, хоча загалом верховенство права у чинних законодавчих джерелах, визначається, переважно, як визнання людини, її прав та свобод найвищими цінностями, які визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Тобто так, як закріплено у статті 3 Конституції України. Кожен суб'єкт публічної влади повинен у своїй діяльності, як нормотворчій, так і правозастосовній, керуватися цим принципом без будь-яких застережень, додаткових роз'яснень чи уточнень, адже норми Конституції є нормами прямої дії, про що прямо зазначається в статті 8 даного Закону. Також з цього приводу цілком однозначно висловився Верховний Суд України у постанові № 9 Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 р., в якій зазначив, що конституційні права та свободи людини і громадянина є безпосередньо діючими [5].

У той же час, у багатьох українських законодавчих актах закріплено, що принцип верховенства права застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Зокрема, таке положення унормовано і в чинному Законі України «Про національну поліцію» від 02.07. 2015 р. за № 580-VIII [6]. Означена норма є дуже важливою, як в світлі міжнародних зобов'язань України, так і в контексті зміцнення гарантій захисту прав і свобод людини та громадянина. ЄСПЛ виступає останньою і найвищою інстанцією для всіх людей, які не змогли відновити справедливість та захистити себе, свої права та свободи, за допомогою внутрішньодержавних засобів. Рішення цієї міжнародної судової інстанції є остаточними та обов'язковими для виконання Сторонами Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яку Україна ратифікувала 17.07.1997 року. Важливість рішень ЄСПЛ також полягає у тому, що в них незалежною міжнародною судовою установою фактично надається обґрунтована оцінка стану реалізації принципу верховенства права в державі. Рішення ЄСПЛ, в якому встановлено правомірність позиції людини і протиправність дій держави (державного органу), є свідченням того, що у тому чи іншому аспекті застосування принципу верховенства права в країні здійснюється не у відповідності до його змісту.

Для правозастосовних органів, зокрема для Національної поліції, правова позиція ЄСПЛ є важливим джерелом права та орієнтиром, з яким має узгоджуватися їх діяльність. Втім, як свідчить практика, поліція (її органи та посадові особи) у своїй діяльності досить часто підміняє принцип верховенства права виконанням формальних вимог законності, які закріплені у частині другій статті 19 Конституції України, статті 9 КПК України, статті 8 Закону України «Про Національну поліцію». Зокрема, відповідно до положень останнього нормативно-правового акту, законність полягає у тому, що поліція діє виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України [6]. Однак, такий підхід є хибним, оскільки по-перше, верховенство права не вичерпується законністю, а по-друге, формальна законність не завжди є правовою за змістом. І низка рішень ЄСПЛ, а також щорічні доповіді про результати діяльності Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини досить переконливо свідчать про те, що в нашій державі є суттєві проблеми із розумінням правозастосовними органами сутнісного змісту принципу верховенства права, як наслідок – численні порушення прав і свобод людини та громадянина в ході їх діяльності (жорстоке поводження, приниження честі та гідності з боку представників державних органів, зокрема поліції; попрання свободи вираження поглядів; безпідставне та надмірне втручання в особисте життя; недотримання права на захист тощо).

Очевидно, що означена ситуація ніяким чином не сприяє розбудові України як правової держави, зміцненню її авторитету на міжнародній арені, підвищенню рівня довіри та взаємодії населення з правоохоронними органами, перш за все, з поліцією. З огляду на це, вкрай важливо приділити особливу увагу питанням використання, врахування практики ЄСПЛ в діяльності органів і підрозділів поліції. З цієї метою необхідно проводити систематичне та системне навчання співробітників у даному напрямку. І тут важливо підкреслити, що слід не просто доводити до відома поліцейських інформацію про наявність того чи іншого рішення, висновку ЄСПЛ, а роз'яснювати його суть, надавати поліцейським розуміння логіки, якою керувався суд перед тим, як дійти відповідних висновків; розтлумачити наслідки рішення ЄСПЛ та обов'язки поліцейських у світлі цього. Проводячи дану освітньо-виховну роботу доцільно налагодити тісну взаємодію з Міністерством юстиції України, яке опікується питаннями обліку рішень ЄСПЛ та забезпеченням їх виконанням на території України.

Список бібліографічних посилань

1. Калашнікова О.В. До проблеми дотримання принципу правової законності у сфері пенсійного забезпечення державних

службовців / О. В. Калашнікова// Науковий вісник публічного та приватного права Випуск 3, том 1, 2018,- с.163-169

2. Козюбра М. І. Верховенство права і Україна / М. І. Козюбра // Право України. – 2012. – № 1–2. – С. 30–63

3. Максимов І. С. Верховенство права: світоглядно-методологічні засади / І. С. Максимов // «Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія, 2016, 4(31), 27–35.

4. Доклад о верховенстве права: утвержден Венецианской комиссией на 86-й пленарной сессии (Венеция, 25-26 марта 2011 года) / URL: [http://www.venice.coe.int/WebForms/documents/?pdf=CDLAD\(2011\)003rev-rus](http://www.venice.coe.int/WebForms/documents/?pdf=CDLAD(2011)003rev-rus) (дата звернення: 27.03.2021)

5. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: постанова № 9 Пленуму Верховного Суду України від 1 листопада 1996 р. / База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96#Text> (дата звернення: 27.03.2021)

6. Про Національну поліцію: Закон України від 2.07. 2015 р. № 580-VIII // ВВР, 2015, № 40-41, ст.379. / База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>(дата звернення: 27.03.2021)

Одержано 07.04.2021

УДК 351.754(477)

Вадим Сергійович СЕЛЮКОВ,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри поліцейської діяльності

та публічного адміністрування факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6690-6484>

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Проблеми нормативного врегулювання діяльності органів державної влади завжди досить гостро сприймаються суспільством та самими представниками цих органів. Усім зрозуміло, що діяльність останніх в будь-якій сфері має бути чітко врегульована з точки зору законності та нормативної визначеності. Однак плинність

соціально-економічних перетворень та постійна кризова ситуація в державі, що обумовлюється різними факторами: воєнні дії на Сході країни, пандемія коронавірусу, вимагають систематичного оновлення нормативно-правової бази з метою врегулювання суспільних відносин. Діяльність поліції, як центрального органу виконавчої влади, також потребує чіткої регламентації.

В рамках даного дослідження пропонується звернути увагу на те, що деякі сфери діяльності Національної поліції України і досі містять норматині колізії.

Відповідно до ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» до її повноважень серед усього іншого належить здійсненням контролю за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками. Контрольні повноваження поліції у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху полягають в діяльності спрямованій на здійснення дозвільної діяльності у зазначеній сфері, виявлення порушень Правил дорожнього руху, їх профілактика, встановлення осіб винних в порушеннях, фіксація фактів порушень з подальшим переданням матеріалів на розгляд до уповноважених органів, а також притягнення до відповідальності винних осіб. Діяльність щодо виявлення та профілактики порушень Правил дорожнього руху серед усього іншого виражається і в перевірці дотримання окремих вимог цих правил. Так, зупинимося конкретно на окремих питаннях проведення перевірки документів у водіїв транспортних засобів.

Відповідно до ст. 32 Закону України «Про Національну поліцію України» поліцейські мають право вимагати в особи пред'явити документи, що посвідчують особу, та/або документів, що підтверджують відповідне право особи. Виходячи з вимог п.2.4. Правил дорожнього руху водій повинен на вимогу поліцейського пред'явити для перевірки документи передбачені в п. 2.1. (посвідчення водія на право керування транспортним засобом відповідної категорії, реєстраційний документ на транспортний засіб, чинний страховий поліс (страховий сертифікат «Зелена картка») про укладення договору обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів та інші документи за наявності конкретних питань). Однак, Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» у ст. 21 визначає, що контрольні повноваження поліцейських щодо перевірки наявності договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів здійснюється реалізуються при складанні протоколів щодо порушень правил дорожнього руху та оформленні

матеріалів дорожньо-транспортних пригод. З цього виходить, що законом України, як нормативно-правовим документом, який має вищу юридичну силу у порівнянні із постановою Кабінету Міністрів України встановлено інший порядок здійснення перевірок наявності окремих документів.

Постає питання, яким саме нормативним документом керуватися поліцейським під час здійснення власних повноважень? Виходячи із теорії права та вчень щодо загальних та спеціальних нормативно-правових актів може скластися уява, що поліцейські в даному випадку мають право в будь-яких випадках перевіряти наявність даного полісу, що прописано в правилах дорожнього руху, посилаючись на те, що останні містять спеціальну норму. Однак в даному випадку, положення правил дорожнього руху не конкретизує ту норму, яка міститься у законі, а трактує відповідне правило іншим чином, що призводить до наявності нормативно-правової колізії.

Як висновок, хочеться зазначити, що від повідної до юридичної техніки та співвідношення нормативно-правових актів, які мають різну юридичну силу, то поліцейські вправі здійснювати перевірку наявності договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів лише у випадках складання протоколів про порушення правил дорожнього руху та під час оформлення ДТП. Для усунення наявних законодавчих неточностей пропонується замінити фразу «зазначені в пункті 2.1» в пп. а) п. 2.4. правил дорожнього руху фразою: «зазначені в підпунктах а), б) в), г), д) пункту 2.1, а у випадках оформлення матеріалів про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху або ДТП і документів зазначених у підпункті г) вказаного пункту». Крім того, пропонується абз. 2 ч. 2 ст. 21 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» викласти в такій редакції: «відповідними підрозділами Національної поліції при оформленні матеріалів щодо порушень правил дорожнього руху та/або дорожньо-транспортних пригод»

Одержано 07.04.2021

УДК 351.751

Ігор Іванович СЕНЧУК,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правоохоронної діяльності

та поліцейстики факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0025-8143>

ПРАКТИКА ІНФОРМАЦІЙНОГО СУПРОВОДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

З розвитком інформаційних технологій, в Україні інформація про діяльність органів влади стає основним потоком інформаційних повідомлень, які налаштовані на широку аудиторію, тобто не мають цільової аудиторії вузькоспеціалізованої за віком, професією, майновим станом чи іншою ознакою диференціації. Основою такого інформаційного потоку здебільшого є служби новин засобів масової інформації та інформаційних агентств.

Висвітлення політичних подій та діяльності центральних і місцевих органів влади складають біля 50–80 відсотків ефірного часу повідомлень новин. Не секрет, що будь-які дані є вихідними для думок, а як відомо, думки – початок дій. Сьогодні з'явилася та набула популярності ціла низка політичних шоу, в яких беруть участь найвищі посадові особи держави та лідери ключових політичних сил. Висвітлювана в політичних шоу інформація несе загрозу державі в цілому з наступних причин. Будь-який державний службовець чи діяч за участі в програмі приймає правила модератора і стає керованим, а не керуючим суб'єктом. І в залежності від політики каналу, висловлювання та аргументи державного службовця протягом передачі модеруються саме каналом в особі ведучого. Відповідно, непоодинокі випадки перебивання та зупинки висловлювань, виривання фраз з контексту, зупинка промови на зручному для каналу повідомленні, маніпулювання часом для надання аргументів різними сторонами дискусії тощо. Крім того, за результатами шоу, працівниками телеканалів монтуються короткі інформаційні сюжети в яких досить часто спотворюється або не враховується контекст подачі коротких реплік, що може призводити до невідповідності поданої інформації дійсності, а головне робиться це завдяки саме державним службовцям. Подальше спростування та пояснення контексту окремої фрази уже мало впливає на психоемоційний результат споживання інформації

цільовою аудиторією. Тому, в шоу створюються всі умови для маніпулювання подачею інформації, яка призводить до суттєвої зміни інформаційної сутності даних.

Крім того, певна загроза від політичних шоу за участі державних службовців полягає в саме в людській сутності державного службовця як учасника шоу. Всі публічні особи та державні службовці все ж є людьми з притаманними кожному особливостями характеру, темпераменту, емоцій, життєвих принципів тощо. Саме це робить їх вразливими перед застосуванням певних психологічних прийомів впливу, які далеко не кожна людина здатна розпізнати та адекватно на них відреагувати. Навіть саме простіше – людина може бути високопрофесійним фахівцем у своїй галузі та висококласним управлінцем у цій сфері. Однак, далеко не кожен публічно перед камерами здатен спокійно, врівноважено та головне професійно виступити та надати відповіді на поставлені питання. Навіть без політичних шоу, при проведенні бінарних занять перед здобувачами освіти висококваліфіковані професіонали у своїй сфері не завжди спокійно можуть провести заняття з майбутніми своїми ж колегами, відчують тривогу, плутаються у висловлюваннях тощо. Державний службовець на політичному шоу потрапляє в завідомо агресивне та невідоме для нього середовище, підвищується рівень тривожності, на перший план виступає емоційна складова поведінки, а ніж інтелектуально-інформаційна. В такому стані особа є більш сприйтлива для застосування психологічних прийомів впливу. Більш того, далеко не кожен професіонал, в тому числі на державній службі, в достатній мірі володіє прийомами ораторського мистецтва, правилами аргументування та переконання аудиторії. Такі знання не входять до обов'язкового переліку знань, вмін та навичок професіоналів в багатьох сферах суспільного будівництва. От і виникають ситуації коли відносно молодий, але підготовлений політик з мінімальними, а то й поверхневими знаннями в галузі, «розгромно перемагає» в публічній дискусії зрілого професіонала – керівника органу влади. Однак, в силу практики державного будівництва і функціонування державних інституцій, все що публічно проголошено державним службовцем є офіційною інформацією. За таких умов суспільство отримує вербальну та візуальну інформацію про діяльність органу влади з якої легко робиться висновок про переважання в керівництві держави непрофесійних кадрів.

Видається зрозумілим, що в описаних ситуаціях та за умови охоплення широкої аудиторії, створюються умови для маніпуляції суспільною думкою шляхом формування певного інформаційного фону, який супроводжує діяльність державних органів.

Одним із факторів, який породжує негативний вплив інформації на діяльність державних органів є політика інформаційних агентств та засобів масової інформації. В боротьбі за рейтингами, журналісти шукають «гострі» теми і для цього не аби як підходять різні компрометуючі правоохоронців сюжети. Ні в якому разі не намагаючись обґрунтувати цензуру в засобах масової інформації, все ж доцільно звернути увагу на загальнодержавному рівні на те, що будь-яка інформація має вплив на свідомість громадян. При наданні негативної інформації про діяльність правоохоронців, без адекватного позитивного контенту про таких же правоохоронців, суспільство виховується в душі саме неповаги до правоохоронної системи та зниження престижності професії. Це в свою чергу викликає плинність кадрів, залишення на службі осіб, які за своїми даними в інших сферах себе не змогли застосувати, а службу в правоохоронних органах продовжують через брак іншої, більш якісних, кадрів тощо. Постає риторичне питання – яка мета такого інформаційного впливу? Доцільно передбачати певну паритетність негативних та позитивних інформаційних повідомлень задля формування довіри населення до власної правоохоронної системи, правоохоронці це такі ж громадяни України як і всі інші. І серед них трапляються недостойні, однак, є багато порядних, професійних та чесних працівників, однак інформація про них немає соціального запиту, а тому залишається невідомою широкому загалу.

Слід зазначити, що для надання роз'яснень про роботу правоохоронного органу є спеціально створені структури – пресс-служби, які і повинні надавати коментарі щодо діяльності органу. Керівники не мають бути учасниками інформаційних шоу які передбачають дебати чи участь інших учасників в атмосфері змагальності або висвітлення власної позиції. Досить виважено слід підходити до інтерв'ю, запросити попередній перелік питань, попросити час для підготовки до інтерв'ю тощо. Публічність та відкритість діяльності правоохоронних органів немає підмінюватися втручанням в їх повсякденну діяльність, тиском на посадових осіб органу, погрозами застосування відповідальності за ненадання коментарів щодо подій та осіб до них причетних.

Враховуючи вказане вище, в питанні зменшення негативного інформаційного впливу на діяльність правоохоронних органів вбачається необхідним запровадити в практику правоохоронної діяльності такі заходи: на загальнодержавному рівні провести певний діалог та прийняти меморандум про інформаційне супроводження діяльності державних органів; зупинити практику розповсюдження інформації

та коментарів про роботу правоохоронних органів з боку правоохоронців, в тому числі шляхом участі в інформаційних шоу-програмах; сприяти запровадженню паритетності подачі негативної та позитивної інформації про окремих працівників правоохоронних органів.

Одержано 08.04.2021

УДК 343.93

Віталій Валерійович СОКУРЕНКО,

кандидат юридичних наук,

помічник адвоката АО «Legal Strategy»

АНТИКРИМІНАЛЬНИЙ СВІТОГЛЯД: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ

Основною сферою життєдіяльності й розвитку людини є соціальна сфера. Виходячи з цього, можна абсолютно точно сказати, що профілактика і протидія злочинності мають здійснюватися комплексно. Правова форма протидії злочинності лише охоплює наслідки вчиненого діяння, не впливаючи на її першоджерела, трансформує злочинність, не скорочуючи її кількість та не змінюючи якість. Тому є аксіомою, що профілактика ефективніша за боротьбу. Інакше кажучи, не варто лікувати захворювання, а краще не заразитися і не хворіти. Останнє ж досягається головним чином формуванням у суспільстві нетерпимості до протиправної поведінки.

Існують такі основні напрямки формування нетерпимості до протиправної поведінки:

– кримінологічна освіта, яка досягається шляхом формування нетерпимості до протиправної поведінки в межах навчальних програм шкільної, професійної, вищої, післядипломної та додаткової освіти; наприклад, у Литві введено антикорупційне виховання в школі, а Міністерство освіти і науки Литви навіть видало Методичний посібник для загальноосвітніх і вищих навчальних закладів;

– антикримінальна пропаганда, яка має вестися через ЗМІ, Інтернет, соціальні мережі, збільшення частки соціальної реклами; різні органи державної влади та місцевого самоврядування мають регулярно проводити заходи антикримінальної спрямованості (слухання, наради, семінари, конференції тощо).

Але початковим інститутом профілактики злочинності залишається освітнє середовище, в якому відбувається формування

особистості, закладаються система соціальних відносин і комплексний світогляд, що надає можливість ототожнювати себе самого з певним соціумом.

Стримуючим фактором формування антикримінального світогляду є відсутність у суспільстві будь-якої державної виховної ідеології. За роки незалежності в країні так і не сформувалася чітка ідеологія. Ідеологічна машина радянського періоду, попри негативні моменти, мала і свої позитиви. Наразі абсолютна порожнеча, що утворилася, призводить до переоцінювання цінностей у молоді, в якій панує ідеологія гламуру, глянцю і споживання. Ми ще не до кінця усвідомили себе. Сьогодні у молоді немає спільності звичаїв, вірувань, країни. Є якась розгубленість у часі й у просторі. Молодь самостійно формує свою думку з багатьох питань і не заперечує для себе залучення в кримінальні схеми в майбутньому. Таку ментальність треба викорінювати профілактикою, а також формуванням світогляду чесної людини через освітнє середовище. Очевидно, що профілактика найчастіше є ефективною, та й економічно доцільнішою за всі види боротьби, причому зробити це можна без внесення суттєвих змін до програм навчання.

Для ефективності протидії злочинності та з'ясування динаміки її проявів, а також для підвищення антикримінальної грамотності доцільно періодично проводити в суспільстві моніторинг кримінальних ситуацій, а також семінари, круглі столи, конференції та інші практичні й прикладні заходи із залученням практикуючих фахівців, з масовим висвітленням у ЗМІ, в Інтернеті, в соціальних мережах тощо. Крім того, з цією ж метою необхідні підготовка і поширення методичних, просвітницьких, пізнавальних та інформаційних матеріалів серед молоді, зокрема серед учнів.

З метою формування стійких засад антикримінального світогляду також необхідно поширювати кримінологічні знання в адміністративно-господарській сфері, що можна зробити спільними зусиллями із залученням науково-педагогічних працівників, представників громадських об'єднань правоохоронної спрямованості із застосуванням рекомендацій з організації та проведення профілактичних заходів. Можна з упевненістю говорити про фундаментальність цього підходу, його практичну значущість і затребуваність, і про те, що після проведення лекційних курсів з антикримінальної політики на окремих об'єктах кількість злочинних проявів скоротилась у рази, що надає можливість сподіватися на формування у цих груп правильного світогляду стосовно злочинності.

Основними завданнями антикримінального виховання є ознайомлення учнів з явищем злочинності: суттю, причинами та

наслідками; прищеплення їм нетерпимості до протиправних проявів і демонстрація можливостей протидії злочинності.

Певною проблемою таких курсів є відсутність практичної складової, дієвого методу антикримінального виховання. Мають бути присутні заходи закріплення: у вільний від навчання час варто проводити патріотичні заходи, конференції, екскурсії, різні форми позанавчальної практики. Залучення молоді в антикримінальні проекти в процесі позанавчальної практики зміцнює її антикримінальні установки.

Звісно, є ще один момент: навіть після введення таких предметів у навчальні плани, необхідно бути вкрай акуратними під час підготовки матеріалів, посібників, курсів лекцій тощо. До якості таких матеріалів треба підходити обережно і виважено, щоб не нашкодити, бажаючи допомогти.

На рівні шкільної установи доцільно застосовувати ігрові форми навчання, які надають можливість безпосередньо не згадуючи злочинні явища створити середовище установок на протидію йому. В умовах же навчання в закладах вищої освіти впровадження таких курсів може відбуватися в межах варіативної частини освітніх програм бакалаврського, магістерського рівнів або рівня доктора філософії.

Одержано 08.04.2021

УДК 351.74.37(477)

Володимир Іванович СТРЕЛЯНИЙ,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри правоохоронної діяльності

та поліцейстики факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4608-3062>

ПРОЄКТ «ПОЛІЦЕЙСЬКИЙ ОФІЦЕР ГРОМАДИ»: ПОКРАЩЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА НАСЕЛЕННЯМ НА МІСЦЯХ

З моменту створення Національної поліції України, тобто з 2015 року, триває постійне реформування цього органу виконавчої влади відповідно до вимог часу, умов євроінтеграційного курсу України та демократизації усіх інститутів у державі й суспільстві.

Цей процес збігся у часі з децентралізацією – формуванням об'єднаних територіальних громад, передачею їм значних повноважень від

органів державної влади, а також залишенням на місцях лівової частини податкових надходжень.

У п. 1 ст. 10 Закону України «Про місцеве самоврядування» вказано, що сільські, селищні, міські ради є органами місцевого самоврядування, що представляють відповідні територіальні громади та здійснюють від їх імені та в їх інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією України, цим та іншими законами [1].

Тобто сьогодні місцеві ради, як представницькі органи територіальних громад, є чи не основним суб'єктом взаємодії із відділеннями Національної поліції на місцях.

Так, відповідно до п. 1 ст. 5 Закону України «Про Національну поліцію» поліція у процесі своєї діяльності взаємодіє з органами правопорядку та іншими органами державної влади, а також органами місцевого самоврядування відповідно до закону та інших нормативно-правових актів [2].

Місцевим радам, відповідно до ст. 38 Закону України «Про місцеве самоврядування» надане досить широке коло повноважень щодо забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян.

Так, наприклад, до них належать утворення адміністративних комісій та комісій з питань боротьби зі злочинністю; вирішення відповідно до закону питань про проведення масових заходів; здійснення контролю за забезпеченням при їх проведенні громадського порядку; утворення служб у справах дітей; вирішення спільно з відповідними органами Національної поліції питань щодо створення належних умов для служби та відпочинку поліцейських тощо [1].

Усе це зумовило подальший пошук можливостей впровадження в Україні міжнародної практики під назвою «community policing», що передбачає тісну співпрацю поліцейських з громадянами і практикується у США, Великій Британії, Франції та інших країнах.

У 2018 році було ініційовано проект «Поліцейський офіцер громади», який через декілька місяців почав реалізовуватись. Так, 29 травня 2019 року 34 поліцейських офіцери розпочали службу у 22-х територіальних громадах Дніпропетровської області. А нині до проекту долучилися вже понад 200 громад по всій країні.

Потреба в запровадженні проекту «Поліцейський офіцер громади» була зумовлена низкою проблемних питань, що виникали під час діяльності дільничних офіцерів поліції, зокрема – великою територією обслуговування та надмірним навантаженням на поліцейських; недостатнім матеріально-технічним забезпеченням; непоодинокими

випадками виконання дільничними офіцерами поліції непритаманних їм функцій, наприклад, конвоювання та виконанням цих функцій поза межами своєї дільниці. Усе це призводило до того, що місцеве населення не знало свого дільничного офіцера і не могло звернутися до нього в разі виникнення нагальної потреби [3, ст. 15].

Тож метою проекту «Поліцейський офіцер громади» стало залучення до життя громади фахового офіцера Національної поліції України, який матиме звичайне коло повноважень, але тісно співпрацюватиме саме з місцевими жителями. Такі офіцери хоча й підпорядковуються Національній поліції України, але є підзвітними голові відповідної територіальної громади й увесь свій робочий час мають присвячувати роботі на місцях.

До переваг проекту можна віднести також і те, що за умови долучення до проекту громади підписують меморандуми про співпрацю з Національною поліцією України, які передбачають налагодження комунікації органів місцевого самоврядування та Національної поліції України.

Крім того, обов'язок щодо належного матеріально-технічного забезпечення поліцейських офіцерів громад лежить саме на органах місцевого самоврядування. Як показує практика, у громадах, що долучилися до проекту, для цих цілей виділені комфортні приміщення, оргтехніка і, навіть, нові автомобілі. За потреби голови громад дбають також і про виділення службового житла.

Із фондів Національної поліції при цьому виділяються кошти лише на заробітну плату, зброю та спеціальні засоби поліцейських офіцерів громад.

Звісно, в умовах складної економічної ситуації в Україні і недостатнього фінансування державних органів, в тому числі і правоохоронних, це є обґрунтованим.

Однак, на тлі позитивних новацій проекту «Поліцейський офіцер громади» все ж дається у знаки те, що він є пілотним і створений за досить швидкий час. Перш за все, це стосується організації несення служби поліцейським офіцером громади.

Так, О. І. Безпалова зазначає, що безпосереднім керівником поліцейських офіцерів громад є начальник сектору превенції, який ставить їм завдання, а прямим керівником є заступник начальника превенції та вірно наголошує на тому, що не варто ототожнювати функції поліцейських офіцерів громад та дільничних офіцерів поліції [3].

Однак, на сьогодні їх розмежування регулюється виключно рішеннями керівництва окремих відділів поліції, що може призводити до неефективного використання спецзасобів та неналежного розподілу функцій та обов'язків між працівниками.

Наприклад, місцеві жителі часто звертають увагу на те, що місця роботи офіцерів громад оснащені краще за самі відділення поліції, мають вони й нові транспортні засоби. Але часто робота поліцейських офіцерів громад зводиться лише до патрулювання вулиць, у той час як працівники слідчих та оперативних підрозділів повинні виконувати часто понаднормову кількість обов'язкової та все ж дещо відповідальнішої роботи.

Не створена на сьогодні й спеціальна законодавча база для реалізації проекту «поліцейський офіцер громади». Відсутня також окрема програма підготовки офіцерів громади, що не може свідчити про можливість підбору кваліфікованих кадрів, які будуть підготовлені до роботи на місцях й мати навички відмінні від тих, які при підготовці отримують вже звичні нам дільничні поліцейські.

З огляду на викладене, існує нагальна потреба у розробці й прийнятті нормативно-правових актів, які забезпечать організацію роботи поліцейських офіцерів громад, нададуть перелік їх функцій, прав та обов'язків, а також дозволять визначити порядок їх взаємодії з іншими структурними підрозділами та працівниками Національної поліції України, органами місцевого самоврядування.

Крім того, важливою складовою успіху проекту є організація й впровадження спеціальних навчальних програм з якісної підготовки фахівців – майбутніх офіцерів громад.

Список бібліографічних посилань

1. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» в редакції від 18.03.2021р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>

2. Закон України «Про Національну поліцію» в редакції від 17.03.2021 р. . [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

3. Безпалова, О. І. Запровадження проекту 'Поліцейський офіцер громади' як крок у напрямі зміцнення місцевої інфраструктури безпеки / Ольга Ігорівна Безпалова // Право і безпека. - 2020. - № 1 (76). - С. 13-18.

4. Взаємодія органів державної влади та громадянського суспільства : навч. посіб. / за наук. ред. д-ра соц. наук, проф. Ю. П. Сурміна, д-ра іст. наук, проф. А. М. Михненко ; авт. кол. : Ю. П. Сурмін, А. М. Михненко, Т. П. Крушельницька та ін. - К. : НАДУ, 2011. - 388 с.

5. Копіна О. П., Мірошник О. С., Сердюк О. О. Діалог поліції та громади як соціальна технологія впровадження принципів community policing у місцевій громаді : метод. рек. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. 124 с.

Одержано 06.04.2021

УДК 342.7:351.74(477)

Ольга Сергіївна ТАРАН,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри публічного та приватного права

Прикарпатського факультету (м. Івано-Франківськ)

Національної академії внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6302-2176>

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ У КІБЕРПРОСТОРІ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Стрімкий розвиток цифрового середовища, соціальних мереж, комп'ютерних технологій, онлайн платформ та електронних сервісів зумовлює необхідність впровадження нових напрямів та форм захисту прав дітей у сучасних умовах. Особливої уваги потребує проблематика протидії незаконному використанню особистих даних дітей із соціальних мереж з метою попередження та боротьби із насильством у кіберпросторі, булінгом та сексуальною експлуатацією дітей онлайн.

За результатами аналітичного звіту на тему: «Сексуальне насильство над дітьми та сексуальна експлуатація дітей в Інтернеті в Україні» за 2020 рік більшість дітей проводить в Інтернеті щодня від 1 до 5 годин, водночас лише 2 години із цього часу вони витрачають із навчальною метою. Майже чверть із опитаних дітей у 2020 році потрапляли хоча б в одну із ситуацій сексуального насильства чи експлуатації онлайн. При цьому такі ситуації мали різний за ступенем безпеки характер і 25 % дітей не вчинили жодних дій для їх припинення, в тому числі не повідомили про них батькам чи друзям [1]. Таким чином, на сьогодні, існує високий ступінь ризику залучення дітей до сексуальної експлуатації онлайн, що потребує особливої уваги з боку правоохоронних органів та суспільства.

Актуальність проблематики захисту прав дітей у кіберпросторі підтверджується також спеціальними проектами, започаткованими органами державної влади, місцевого самоврядування чи громадськими організаціями. Зокрема за сприяння Уповноваженого Президента України з прав дитини, Міністерства цифрової трансформації реалізуються Проект «Дія.Цифрова освіта», інформаційно-освітня кампанія «#Stop_sexтинг», на яких діти та батьки можуть отримати необхідну інформацію про форми насильства в інтернеті, а також подати повідомлення про факти такого насильства.

Відповідно до частини 1 статті 2 Закону України «Про Національну поліцію» до основних завдань поліції у сфері поліцейських послуг належить забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидія злочинності. У зв'язку з цим, захист прав дітей у кіберпросторі, в тому числі від сексуальної експлуатації онлайн, є пріоритетним напрямом діяльності Національної поліції України. Виняткове значення поліції підкреслюється також у Проєкті Національної стратегії захисту дітей в цифровому середовищі на 2021 – 2026 роки [2], що зараз проходить громадське обговорення, ефективність реалізації якої залежить від належної взаємодії та комунікації судових, правоохоронних органів, закладів освіти, громадський інституцій. Зокрема, на першому етапі реалізації відповідної стратегії передбачається розробка навчальних програм для підготовки та перепідготовки працівників правоохоронних органів.

Важливим кроком для удосконалення роботи Національної поліції України у сфері розслідування злочинів, пов'язаних із сексуальними злочинами проти дітей, є запуск Центру дитячого правосуддя, діяльність якого дозволить збирати докази у найменш травматичний спосіб для дитини, надати соціально-психологічну підтримку дитині та її сім'ї [3].

Водночас важливим фактором удосконалення захисту прав дітей у кіберпросторі є врахування сучасних європейських та світових тенденцій у цій сфері, зокрема положень Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, яка ратифікована Україною у 2012 році. Слід звернути увагу на Пропозицію про тимчасове відступлення від окремих положень Директиви 2002/58 / ЄС Європейського парламенту і Ради щодо використання технологій незалежних від номерів постачальників послуг міжнародної зв'язку для обробки даних та інших даних у боротьбі з сексуальним насильством щодо дітей в Інтернеті, що перебуває на розгляді у Раді Європи із 2020 року та відображає сучасні проблеми у цій сфері [4].

Зокрема, вбачається за необхідне створення спеціальних технологій для виявлення кіберфішингу, кібергрумінгу, секстингу та інших форм насильства, розробку спеціального порядку повідомлення органів поліції про виявлені факти сексуального насильства над дітьми у своїх послугах, підтримку роботи спеціалізованих гарячих ліній. Водночас важливо враховувати також необхідність дотримання балансу між захистом прав дітей від кібер-насильства та втручанням у сферу їх особистого життя, листування та комунікації.

Список бібліографічних посилань

1. Агенція Proinsight Lab. Аналітичний звіт по результатам кількісного дослідження на тему «Сексуальне насильство над дітьми та сексуальна експлуатація дітей в Інтернеті в Україні». 2020. URL: <https://drive.google.com/file/d/1qPWJZ140hv24dZJcCmJv7yVwbrMVI EK/view> (дата звернення: 07.04.2021).

2. Проєкт Національної стратегії захисту дітей в цифровому середовищі на 2021 – 2026 роки. URL: <https://thedigital.gov.ua/regulations/natsionalna-strategiya-zakhistu-ditey-v-tsifrovomu-seredovishchi-na-2021-2026-roki> (дата звернення: 07.04.2021).

3. В Україні планують створити Центр дитячого правосуддя. *Освіта.UA*. 01 квіт. 2021. URL: <http://osvita.ua/news/82150/> (дата звернення: 07.04.2021).

4. Proposal for a Regulation Of The European Parliament And Of The Council on a temporary derogation from certain provisions of Directive 2002/58/EC of the European Parliament and of the Council as regards the use of technologies by number-independent interpersonal communications service providers for the processing of personal and other data for the purpose of combatting child sexual abuse online. 2020. № 568. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020PC0568> (дата звернення: 07.04.2021).

Одержано 07.04.2021

УДК 343.359

Євген Сергійович ХИЖНЯК,

кандидат юридичних наук,

Національний університет «Одеська юридична академія»;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8263-0353>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ УМИСНИХ УБИВСТВ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Процес демократичних перетворень в Україні є невіддільним від гуманізації соціальних відносин. Людина, її життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Конституція нашої держави проголошує невід'ємне право кожної людини на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань. Захист життя людини є обов'язком держави [1].

Умисне вбивство є одним з найнебезпечніших кримінальних злочинів і характеризується настанням тяжких наслідків у вигляді позбавлення людини життя, а також значним суспільним резонансом [2].

Окреме місце серед завдань підрозділів кримінальної поліції займає «профілактика», зокрема профілактика умисних вбивств.

На сьогодні науковий тезаурус оперує такими основними термінами як «протидія», «боротьба», «контроль», «попередження», «профілактика» та «запобігання» кримінальній протиправності.

У статті 2 Закону України «Про Національну поліцію» серед основних завдань поліції передбачено зокрема саме протидію злочинності [3]. З цією метою поліція має право вживати профілактичні заходи, передбачені чинним законодавством. Науковці стверджують, що протидія кримінальній протиправності – це одна із сфер соціального управління, що впливає на причини і умови конкретних кримінальних правопорушень (злочинів) та на саму кримінальну протиправність, як соціальне явище, з метою профілактики її самодетермінації. Вона охоплює всі види впливу на кримінальну протиправність з метою її скорочення, мінімізації кількості кримінально караних діянь, починаючи від розробки законодавства та його застосування і закінчуючи соціальним забезпеченням процесів формування особистості та її виховання, у тому числі правового впливу на неї з метою недопущення відхилення поведінки [4, с. 53].

Доречно зазначити, що протидіючи кримінальній протиправності, служби і підрозділи Національної поліції здійснюють профілактику кримінальних правопорушень [5, с. 74; 6, с. 285]. При цьому профілактика кримінальних правопорушень являє собою цілеспрямоване виявлення та усунення причин та умов конкретних тяжких та особливо злочинів, зокрема вбивств, окремих груп або видів кримінальних правопорушень [7, с. 48-49; 8, с. 93].

Так, зокрема у п. 1 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» закріплено, що поліція відповідно до покладених на неї завдань «здійснює превентивну та профілактичну діяльність» [3].

Примітно, що в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність», закріплюючи обов'язки підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, законодавець також застосовує термін «профілактика», який є елементом більш широкого поняття «превенція», яке відповідно використовується як загальне. Зокрема, у ч. 1 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» закріплено: «...підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов'язані у межах своїх повноважень відповідно до законів,

що становлять правову основу оперативно-розшукової діяльності, вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення кримінальних правопорушень та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, здійснювати профілактику правопорушень» [9].

Як відомо, успішність будь-якого виду діяльності, зокрема профілактики умисних вбивств, залежить від послідовної і якісної реалізації її алгоритму. Що стосується найбільш ефективного алгоритму профілактики кримінальних правопорушень, то думки вчених і практиків з даного питання дещо різняться. Так, науковці у сфері кримінології (В.В. Голіна, В.О. Негодченко, О.Г. Кальман та ін. [10; 11; 12]) вважають, що профілактика є складовою частиною спеціально-кримінологічного виду попередження кримінальних правопорушень і її підвидами є:

а) виявлення причин і умов вчинення кримінальних правопорушень;

б) індивідуальний вплив на осіб, схильних до вчинення кримінальних правопорушень.

На думку вчених у сфері ОРД (О.М. Бандурки, В.Д. Пчолкіна, М.В. Стащак, В.В. Шендрика, О.О. Юхна та ін., профілактика кримінальних правопорушень є складовою частиною превентивної діяльності оперативних підрозділів і до неї можна віднести такі складові, як:

1) загальна профілактика у вигляді виявлення і усунення причин та умов вчинення злочинів;

2) індивідуальна профілактика, яка полягає у виявленні осіб, від яких можна очікувати вчинення протиправних діянь [13; 14; 15].

Аналіз теорії і практики свідчить, що профілактичні заходи, що здійснюються підрозділами кримінальної поліції стосовно умисних вбивств, проводяться у таких формах:

– шляхом проведення оперативних комбінацій, спрямованих на створення об'єктивних умов, що ускладнюють або усувають взагалі можливість вчинення означеного виду злочину;

– шляхом здійснення оперативно-профілактичного впливу за допомогою оперативних комбінацій відносно осіб, які схильні до вчинення умисних вбивств.

У разі перевірки інформації та підтвердження її через інші можливості, оперативні підрозділи мають здійснити оперативно-профілактичні заходи, які умовно можна розділити на дві групи. Перша група включає в себе створення умов, що ускладнюють або взагалі виключають вчинення умисного вбивства. До них відноситься

наступне: забезпечення безпеки особи, яка може стати об'єктом кримінально-протиправного посягання, особиста охорона, охорона житла і майна, видача спеціальних засобів індивідуального захисту, вжиття оперативно-технічних заходів, переселення в інше місце проживання, забезпечення конфіденційності відомостей про особу тощо.

Друга група включає заходи індивідуального впливу на особу, що виношує намір вчинити умисне вбивство, з метою схилення цієї особи до відмови від вчинення задуманого кримінально караного діяння. Проведення затримання особи, яка готує умисне вбивство, на самому ранньому етапі підготовки, на основі виявлення і використання фактичних даних, що об'єктивно підтверджують наявність підготовчих дій, притягнення її до відповідальності за вчинення інших правопорушень та інше.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення: 19.04.2021).

2. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III із змін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення: 19.04.2021).

3. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 19.04.2021).

4. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Протидія злочинності та профілактика злочинів : монографія. Харків : ХНУВС, 2011. 308 с.

5. Оперативно-розшукова діяльність : навчальний посібник / О. М. Джужа, Є. М. Моїсєєв, Д. Й. Никифорчук ; за ред. проф. О. М. Джужи. К.: Правова єдність, 2009. 310 с.

6. Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : підручник / авт. кол.: С. В. Албул, К. І. Беляков, А. І. Берендєєва та ін.; за ред. М. П. Водька, О. Ф. Долженкова, С. П. Черних. Київ: Відділ редакційно-видавничої діяльності МВС України, 2012. 884 с.

7. Курс кримінології : загальна частина : підручник : у 2 кн. / О. М. Джужа, О. Г. Кулик, П. П. Михайленко та ін.; за заг. ред. О. М. Джужи. К.: Юрінком Інтер, 2001. 325 с.

8. Основи оперативно-розшукової діяльності : навчальний посібник / О. Ю. Анциферов, С. В. Єськов, О. М. Чистолінов та ін. ; за ред. С. М. Гусарова. Харків : Золота миля, 2015. 312 с.

9. Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18.02.1992 № 2135-XII зі змін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 19.04.2021).

10. Голіна В. В. Спеціально-кримінологічне попередження злочинів (теорія і практика): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право і кримінологія; вироково-трудова право» / В. В. Голіна. – Х, 1994. – 44 с.

11. Негодченко В. О. Діяльність органів внутрішніх справ щодо попередження злочинів в сучасних умовах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / В. О. Негодченко. – Х, 2003. – 20 с.

12. Кальман О. Г. Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / О. Г. Кальман. – Х, 2004. – 40 с.

13. Бандурка О. М. Діяльність транспортної міліції в Україні щодо профілактики адміністративних правопорушень у сфері пасажирських та вантажних перевезень: сучасний стан та шляхи удосконалення: навчальний посібник / О. М. Бандурка, В. М. Бабакін, В. В. Шендрік. – Харків: Оберіг, 2010 – 150 с.

14. Юхно О. О. Теорія та практика оперативно-розшукового запобігання злочинам органами внутрішніх справ: монографія / О. О. Юхно. – Одеса: Інтерпрінт, 2010. – 369 с.

15. Стацак М. В. Розмежування категорій «попередження», «профілактика», «запобігання» та «припинення» злочинів // Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики: матеріали Всеукраїнської науково-практич. конф. (Дніпропетровськ, 27 вересня 2013 р.). – Дніпропетровськ: ДДУВС, 2013. – С. 169 – 173.

Одержано 06.04.2021

УДК 340.1(477)

Олексій Михайлович ШУМІЛО,

кандидат юридичних наук, доцент,

Харківський національний університет внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0506-4631>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВОПОРЯДКУ В УКРАЇНІ

Слід погодитись із тим, що, розробляючи доктрину сучасного правового порядку та концепцію його конституціоналізації, необхідно враховувати, що ми перебуваємо у XXI сторіччі із його глобальними, у тому числі й екологічними проблемами. Сьогодні відбувається активний пошук нової парадигми знань по всьому спектру природничих і гуманітарних наук [1, с. 56].

Україна є правовою державою, яка будується на основі прийнятої Конституції [2], відповідних законів та нормативних актів, що не суперечать їй. Основний закон, законодавчі та інші нормативні акти зумовлюють правовий порядок, який складається у громадянському суспільстві. Поняття правопорядку та його структура в загальнотеоретичному плані трактуються неоднозначно, тому слід дослідити питання щодо сучасного нормативного визначення цієї дефініції в еколого-правовому розумінні.

Конституційні засади правопорядку містяться у відповідних статтях. Так, у ч. 2 ст. 9 Конституції України зазначено, що правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Інші статті, така як ст. 119 передбачає компетенцію місцевих державних адміністрації на відповідній території, які забезпечують у тому числі законність і правопорядок. Згідно зі ст. 131¹ прокуратура здійснює нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку. До відання Автономної Республіки Крим, відповідно до ст. 138, належить сприяння охороні правопорядку. Тобто останні три статті передбачають компетенцію державних органів щодо дотримання правопорядку.

Хоча конституційні норми не дають безпосередньо визначення правопорядку, але разом із тим вони слугують основній меті конституціоналізації правового порядку, а саме: забезпечення прав і свобод людини і громадянина, які передбачені, наприклад, у ч. 2 ст. 50, щодо права на екологічну інформацію.

Засади Основного Закону [2] стосовно правопорядку знайшли своє відображення у ч. 2 ст. 5 ГК України [3] щодо конституційних

основ правопорядку у сфері господарювання. Ці основи становлять: право власності Українського народу на землю, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони, що здійснюється від імені Українського народу органами державної влади і органами місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією України; право кожного громадянина користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону; недопущення використання власності на шкоду людині і суспільству; забезпечення державою екологічної безпеки та підтримання екологічної рівноваги на території України.

Суб'єкти господарювання та інші учасники відносин у сфері господарювання, згідно із ч. 3 ст. 5 ГК України [3], здійснюють свою діяльність у межах встановленого правового господарського порядку, додержуючись вимог законодавства.

Таким чином ГК України до основ правопорядку відносить вимоги, визначені ч. 1 ст. 13 Конституції України, щодо права власності Українського народу на природні об'єкти як специфічної форми власності; право кожного громадянина користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону (ч. 2 ст. 13); недопущення використання власності на шкоду людині і суспільству; право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст. ст. 13; 41); забезпечення державою екологічної безпеки та підтримання екологічної рівноваги на території України (ст. 16); визнання і дія в Україні принципу верховенства права (ст. 8).

Отже, мова йде про обсяг конституційно-правового регулювання правового господарського порядку в Україні. Конституційні норми як норми прямої дії формують певну систему організації державної влади у поєднанні із саморегулюванням економіки, які основною метою функціонування мають принцип забезпечення максимально сприятливих умов ефективного функціонування усієї системи господарювання в державі [4].

Визнання права власності Українського народу на природні ресурси, наприклад, землі, дає можливість вимагати від приватного власника здійснювати господарську діяльність тільки в межах цільового призначення. Тобто, не дозволяє власнику абсолютно розпоряджатися земельною ділянкою на свій розсуд, а тримає його у визначених законодавством межах [5; 6].

В абз. 4 преамбули Водного кодексу України [7] передбачено, що в комплексі із заходами організаційного, правового, економічного і

виховного впливу, він сприятиме формуванню водно-екологічного правопорядку і забезпеченню екологічної безпеки населення України, а також більш ефективному, науково обґрунтованому використанню вод та їх охороні від забруднення, засмічення та вичерпання.

Держава опікується проблемами охорони та раціонального використання вод шляхом видання нормативно-правових актів, що присвячуються цій проблемі [8; с. 14]. Так, Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року передбачають у розділі «Охорона вод» та ставлять за мету поліпшити масив вод з добрим екологічним станом у відсотках від загальної кількості водних об'єктів із 20 % до 30 % до 2030 року.

Щодо понять забруднення, засмічення та вичерпання, то законодавець не дає нормативного визначення останніх, тому слід звертатися до доктринального тлумачення поняття вичерпання. Тому під вичерпанням або знищенням водного об'єкта слід розуміти неможливість практичного відновлення його як такого [9, с. 75–76].

Ще однією проблемою є те, що з правової точки зору в українському законодавстві водні об'єкти відрізняються від водних ресурсів. Останній ВК України визначає їх як обсяги поверхневих, підземних і морських вод відповідної території. На жаль, проблему співвідношення понять природних (зокрема водних) ресурсів і водних об'єктів до теперішнього часу достатньо не розроблено. Законодавець, маючи на увазі охорону навколишнього природного середовища, живає різні поняття – об'єкти та ресурси – в близькому значенні, натомість саме слово «ресурси» (від французького – *resource*) означає допоміжні засоби, тоді як у дійсності далеко не всі водні об'єкти беруть участь чи можуть бути потенційно задіяні в господарському обігу [10, с. 17].

Це можна продемонструвати за допомогою чинного законодавства. Більшість норм ВК України має бланкетний характер і відсилає до галузевих кодексів у разі порушення норм водного законодавства чи правозастосування. Деякі кодекси України оперують термінами «водні об'єкти» та «водні ресурси» в тотожному значенні.

Звідси можна зробити висновок, що галузева структура права необхідна, адже кожен однорідний вид суспільних відносин потребує властивих йому правових механізмів, способів і методів правового впливу, що враховують їх природу, сутність, специфіку та певні особливості. І оскільки національне право в цілому виступає нормативною основою правового порядку в межах України, то диференціація його регулюючих структур і механізмів за галузевим предметом правового регулювання доводить існування галузевих видів правопорядку (конституційного, екологічного, водного, господарського і т. ін.).

Список бібліографічних посилань

1. Кильмашкина Т. Н. Нарушение правопорядка в обществе как источник социальных конфликтов. *Труды Академии управления МВД России*. 2006. № 12 (декабрь). С. 55–60.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. за № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30 (23.07.96). Ст. 141.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. за № 436-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11 (28.03.2003). Ст. 462.
4. Науково-практичний коментар до статті 5 Господарського кодексу України [Електронний ресурс] станом на 01.01.2016 р. Видавець: ЛІГА:ЗАКОН URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/KK003771?an=2> (дата звернення: 18.11.2020).
5. Шуміло О. М. Конституційне право громадян на земельну ділянку у новітньому періоді історії [Електронний ресурс]. *Форум права*. 2008. № 3. С. 551–555. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-3/08somnpi.pdf> (дата звернення: 18.11.2020).
6. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. за № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3. Ст. 27.
7. Водний кодекс України від 06.06.1995 р. за № 213/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24 (13.06.95). Ст. 189.
8. Процевський В. О., Шуміло О. М. Водне право України: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 176 с.
9. Шуміло А. М. Проблемы ответственности за нарушение водного законодательства: дис. ... канд. юрид. наук; Украинская юридическая академия. Харьков, 1993. 171 с.
10. Екологічне право України. Особлива частина: навч. посіб. / О. М. Шуміло (кер. авт. кол.), І. В. Бригадир, В. А. Зуєв та ін.; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. 2-ге вид., змін.; за заг. ред. О. М. Шуміла. Харків, 2017. 384 с.

Одержано 23.03.2021

УДК 342:343.121.5

Олена Геннадіївна ЮШКЕВИЧ,

кандидат юридичних наук, доцент,

Харківський національний університет внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0024-6070>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИЧНОГО ОБЛІКУ НЕПОВНОЛІТНІХ

Профілактичний облік дітей – це комплекс заходів із взяття на облік, наповнення та підтримання в актуальному стані баз даних, що

входять до єдиної інформаційної системи МВС, стосовно дітей, щодо яких здійснюється профілактична робота [1].

З метою здійснення заходів індивідуальної профілактики щодо дитини поліцейський підрозділу ювенальної превенції (далі - підрозділу ЮП) заводить обліково-профілактичну справу (далі - ОПС) та вносить відомості про взяття на профілактичний облік до відповідної інформаційної підсистеми, що входить до єдиної інформаційної системи МВС, дітей, щодо яких поліцейські ЮП здійснюють профілактичну роботу, яка включає: проведення ознайомлювальних, попереджувальних і виховних бесід з дитиною за місцем проживання, навчання або роботи не рідше одного разу на місяць; проведення ознайомлювальних, попереджувальних бесід з батьками дитини, її законними представниками, членами сім'ї з метою усунення причин і умов, які спонукали до вчинення адміністративного чи кримінального правопорушення; складання плану заходів з індивідуальної профілактики на основі вивчення матеріалів характеристик, індивідуально-психологічних особливостей дитини тощо [1].

Загальний порядок профілактичного обліку дітей підрозділами ювенальної превенції Національної поліції України регламентовано Інструкцією з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України [1]. Процес профілактичного обліку дитини підрозділами ювенальної превенції можна поділити на три етапи:

1) взяття на профілактичний облік дитини та заведення обліково-профілактичної справи;

2) профілактичний облік дитини (застосування до дитини заходів індивідуальної профілактики) та ведення обліково-профілактичної справи;

3) зняття (зміну) з профілактичного обліку дитини та закриття обліково-профілактичної справи [2].

Під час першого етапу профілактичного обліку дитини за наявності підстав для взяття дитини на профілактичний облік поліцейський підрозділу ЮП у триденний строк виносить постанову про взяття на профілактичний облік дитини та заведення обліково-профілактичної справи, яку затверджує начальник територіального (відокремленого) підрозділу ГУНП. ОПС реєструється в журналі реєстрації обліково-профілактичних справ дітей, взятих на профілактичний облік, який ведеться в електронній формі.

Під час заведення ОПС поліцейський підрозділу ЮП зобов'язаний повідомити дитину, її батьків чи інших законних представників про взяття дитини на профілактичний облік, провести ознайомлювальну бесіду і роз'яснити умови перебування на обліку в поліції, за

результатами якої дитина та її батьки чи інші законні представники ставлять свій підпис у повідомленні.

Про взяття дитини на профілактичний облік і заведення ОПС поліцейський підрозділу ЮП письмово повідомляє відповідний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, а про дитину, узятую на профілактичний облік також відповідну службу у справах дітей.

Другий етап передбачає ведення профілактичного обліку шляхом застосування до дитини заходів і засобів індивідуальної профілактики вчинення нею правопорушень. Види таких заходів і засобів обираються поліцейським ювенальної превенції самостійно з огляду на обставини, за яких дитину взято на профілактичний облік, її психологічно-вікові особливості тощо.

Поліцейський підрозділу ЮП вносить інформацію до відповідної інформаційної підсистеми бази даних, що входить до єдиної інформаційної системи МВС, про взяття на профілактичний облік та зняття з профілактичного обліку дітей, щодо яких заведено ОПС.

На автоматизованому обліку дитина перебуває лише за однією категорією обліку, ступінь пріоритетності якої визначається поліцейським підрозділу ЮП за принципом – кримінальне правопорушення поглинає адміністративне правопорушення.

Профілактичний облік дітей із заведенням ОПС триває строком один рік з моменту взяття на облік, якщо інше не передбачено вироком суду, який набрав законної сили.

Третій етап передбачає зняття з профілактичного обліку дитини та закриття обліково-профілактичної справи. За наявності підстав для зняття дитини з профілактичного обліку поліцейський підрозділу ЮП протягом однієї доби: виносить постанову про зняття (зміну) з профілактичного обліку дитини та закриття ОПС, яку затверджує начальник територіального (відокремленого) підрозділу ГУНП; вносить відповідні корективи до електронної картки інформаційної підсистеми бази даних, що входить до єдиної інформаційної системи МВС, із обранням підстави зняття (зміни) відповідно до довідника електронної картки; письмово повідомляє батьків, законних представників, інші органи і служби, які раніше були інформовані про взяття дитини на профілактичний облік.

Закриті ОПС зберігаються в територіальних (відокремлених) підрозділах ГУНП протягом двох років, після чого знищуються. Після знищення ОПС працівники, які виконали цю роботу, затверджують факт знищення підписами в акті, а в журналі реєстрації ОПС узятих на профілактичний облік дітей роблять відмітки про знищення справ із зазначенням номера акта і дати його реєстрації.

Слід констатувати, що, не дивлячись на детальну регламентацію особливостей профілактичного обліку дитини у вказаній вище інструкції, поліцейські підрозділів ЮП допускають певні порушення. Так, за результатами моніторингу додержання прав дітей інспекторами з ювенальної превенції Конотопського відділу поліції ГУНП в Сумській області, яку проводив Регіональний представник Уповноваженого ВРУ з прав людини в Сумській області, виявлено, що, наприклад, 1) не завжди долучаються такі документи: матеріали, що містять відомості про підстави взяття на профілактичний облік, характеристики з місця проживання, навчання або роботи дітей, та акти обстеження житлових умов дітей; 2) оскільки ОПС, що завершилися не зберігаються, не можливо встановити додержання строків зняття дитини з профілактичного обліку інспекторами ювенальної превенції, а саме протягом однієї доби, та не можливо встановити факту складання та зміст постанови про зняття (зміну) з профілактичного обліку дитини і закриття обліково-профілактичної справи. Відсутні акти, що затверджують факт знищення будь-яких ОПС; 3) плани заходів індивідуальної профілактики, недооформлені – у деяких ОПС відсутні записи про проведення профілактичних заходів протягом останніх двох місяців; 4) встановлені факти порушення строків для винесення постанови про взяття на профілактичний облік дитини та заведення обліково-профілактичної справи; 5) станом на день моніторингу наявні 2 ОПС дітей, які 2 і більше разів самовільно залишили сім'ю, однак, всупереч вимогам п. 4 Розділу 4 згаданої вище Інструкції, відомості про внесення відповідних подань до органу освіти і науки в матеріалах ОПС відсутні. За результатами моніторингу буде підготовлено звіт та направлено відповідні акти реагування [3].

Список бібліографічних посилань

1. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: Наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text> (дата звернення: 30.03.2021).

2. Зеленський Є. С., Карпенко О. М. Особливості облікової діяльності поліцейських ювенальної превенції. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2020/69.pdf.

3. Результати моніторингу додержання прав дітей інспекторами з ювенальної превенції Конотопського відділу поліції ГУНП в Сумській області. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/ua/all-news>.

Одержано 07.04.2021

УДК 342:351.74(477)

Андрій Всеволодович ДАНИЛЕВИЧ,

*журналіст, телеведучий програм каналу «Інтер»
слухач магістратури факультету № 6 Харківського
національного університету внутрішніх справ*

ВЗАЄМОДІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СЛУЖБ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ІЗ ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Ухвалення Закону України «Про Національну поліцію» [1] зумовило визначення довіри населення як основного критерію оцінювання діяльності поліції. У зв'язку із цим взаємодія із громадськістю набула великого значення. Одним із напрямів такої взаємодії є налагодження ефективних партнерських відносин із засобами масової інформації [2].

Відповідно до статті 9 Закону України «Про Національну поліцію» [1] поліція здійснює свою діяльність на засадах відкритості та прозорості в межах, визначених законами України. Вона забезпечує постійне інформування органів державної влади й органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку.

Інформація про діяльність органів Національної поліції може отримуватися засобами масової інформації від цих органів безпосередньо або через їх інформаційні служби чи збиратися працівниками цих ЗМІ.

Кожен орган національної поліції (Міністерство внутрішніх справ України, центральний орган Національної поліції, міжрегіональні територіальні органи, територіальні органи, державні установи) має структурний підрозділ – інформаційну службу, як правило у вигляді відділу комунікації, який координує проведення інформаційної політики органів Національної поліції і їх підрозділів, здійснює взаємодію із засобами масової інформації та громадськістю [3].

Серед основних завдань відділу комунікації слід виділити такі: координацію заходів Національної поліції та її структурних підрозділів, спрямованих на реалізацію інформаційної політики поліції, упродовження гласності та відкритості в діяльності територіальних органів поліції; забезпечення в установленому порядку інформування громадян про діяльність Національної поліції України та її структурних підрозділів через засоби масової інформації та комунікації; забезпечення функціонування офіційного веб-сайту Національної

поліції та її структурних підрозділів у режимі інформантства, системного й оперативного оновлення інформації на ньому; проведення моніторингу та аналізу інформації, викладеної в засобах масової інформації та мережі Інтернет, про діяльність Національної поліції та її структурних підрозділів [3].

Порядок усебічного й об'єктивного висвітлення діяльності органів Національної поліції засобами масової інформації врегульовано Законом України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» [4], в якому під висвітленням діяльності органів Національної поліції в Україні розуміють одержання, збирання, створення, поширення, використання і зберігання інформації про діяльність органів Національної поліції, задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб про роботу цих органів; порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування (розклад, обсяг, форми і методи оприлюднення відомостей про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування).

Для висвітлення діяльності органів Національної поліції їх інформаційні служби мають право використовувати такі форми підготовки та оприлюднення інформації: випуск і поширення бюлетенів (спеціальних бюлетенів), прес-релізів, оглядів, інформаційних збірників, експрес-інформації тощо; проведення прес-конференцій, брифінгів, організація інтерв'ю з керівниками органів Національної поліції для працівників вітчизняних і зарубіжних засобів масової інформації; підготовка і проведення теле- і радіопередач; забезпечення публікацій (виступів) у засобах масової інформації керівників або інших відповідальних працівників органів Національної поліції; створення архівів інформації про діяльність органів Національної поліції; інші форми поширення офіційної інформації, що не суперечать законодавству України.

Т. Мироненко окреслює три моделі взаємодії із громадськістю: авторитарну, перехідну та демократичну. Перша з них будується за принципом володарювання-підпорядкування, для неї характерними є придушення громадської ініціативи, яка не є тотожною основним засадам державної політики і яка притаманна радянському періоду розвитку нашої держави. Перехідна модель, характерна для сьогоденного етапу розвитку української державності, має своєю основною ознакою створення діалогу між державою та громадянським суспільством і ґрунтується на конституційних принципах верховенства прав і свобод людини, участі громадян в управлінні державними

справами, свободи вільного вираження своїх поглядів та переконань тощо. Сутність третьої – демократичної – моделі взаємодії із громадськістю полягає у створенні рівноправних партнерських зв'язків між державними органами та громадським суспільством за умови домінування інтересів останнього, що і означатиме побудову в Україні правової соціальної держави [5].

Наразі для взаємодії відділів комунікації органів Національної поліції України із засобами масової інформації характерною є, як і для більшості органів публічної адміністрації, перехідна модель. Однак є тенденція до впровадження в органах поліції демократичної моделі взаємодії із громадськістю. Так, для створення діалогу з урахуванням конституційних принципів верховенства права, участі громадян в управлінні державними справами тощо відділи комунікації Національної поліції України ініціюють взаємодію за допомогою низки організаційно-правових форм. Серед цих форм слід відзначити такі: проведення брифінгів, прес-конференцій і «круглих столів», надання коментарів і роз'яснень, участь у теле- й радіопередачах і прямих ефірах, підготовка публікацій та виступів працівників і керівництва органів поліції у засобах масової інформації, розміщення інформації на офіційних веб-сайтах органів поліції, розсіпка інформації представникам засобів масової інформації про новини електронною поштою та низка інших [2].

Слід констатувати, що забезпечення дієвого зворотного зв'язку між засобами масової інформації та правоохоронною системою у вигляді органів Національної поліції обумовлюється також і тим, що нині засоби комунікації є складовою механізму здійснення контролю за якістю виконання державними установами своїх функцій, еволюції правового та демократичного суспільства.

Сприйняття пересічними громадянами результатів діяльності органів Національної поліції багато в чому залежить саме від якості та змісту отримуваної ними інформації, яку в переважній більшості черпають із преси, телебачення, інтернет-мережі та інших комунікативних засобів. Якою буде ця інформація, залежить не лише від того, наскільки якісно подають її самі представники поліції, зокрема ті ж підрозділи комунікації на офіційних веб-сайтах, у друкованих виданнях і на телебаченні, а й від того, наскільки ефективно побудовано систему взаємодії поліції безпосередньо із журналістами [2].

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 02.04.2021).

2. Гуда Л. О. Окремі проблеми взаємодії підрозділів комунікації Національної поліції України із засобами масової інформації. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 2. С. 125–127. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewById/519153.pdf> (дата звернення: 02.04.2021).

3. Відділ комунікації // Національна поліція : офіц. сайт. URL: <https://hk.npu.gov.ua/materials/strukturni-pidrozdili/viddil-komunikacziji> (дата звернення: 02.04.2021).

4. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації : Закон України від 23.09.1997 № 539/97-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/539/97-вр> (дата звернення: 02.04.2021).

5. Мироненко Т. Є. Організаційно-правові аспекти управління взаємодією органів прокуратури України з громадськістю : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2008. 20 с.

Одержано 06.04.2021

УДК 342.951

Олександр Олександрович УСИК,

слухач магістратури факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ

ДО ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СФЕРИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ В УКРАЇНІ

Відповідно до Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в нашій державі найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. Виконання цих зобов'язань передбачає формування та реалізацію державної політики за цілою низкою напрямків, окреме місце серед яких відведено забезпеченню належного функціонування та розвитку сфери фізичної культури та спорту. Важливість цієї сфери важко переоцінити, адже фізична культура та спорт прямим і значним чином обумовлюють благополуччя людини. На жаль, сьогодні, коли в нашій державі ведуться дискусії з приводу проблематики

добробуту населення, під таким як правило розуміються матеріально-фінансові блага і рівень забезпеченості ними громадян, а якщо йдеться про фізичне благополуччя людини, то обговорення відбувається переважно у площині проблем медичної сфери та її здатності на належній рівні забезпечувати здоров'я (фізичне та психічне) людини. У такій ситуації галузь фізичної культури та спорту України з її проблемами та перспективами відходить на другий план, що є суттєвим недоліком, адже фізична культура та спорт – це ті фактори, які значним чином впливають на стан здоров'я людини, обумовлюють його. Отже, забезпечення та розвиток цієї сфери потребують не набагато меншої уваги, ніж медицина, екологія тощо, особливо сьогодні, коли загальний стан здоров'я українців є досить низьким.

Зокрема, у Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року від 09.12.2015 № 1320-р. наголошувалося на погіршенні стану здоров'я населення у зв'язку з прогресуючими хронічними хворобами серця, гіпертонією, неврозом, артритом, ожирінням тощо, що призвело до збільшення на 40 % порівняно з 2007 роком кількості осіб, віднесених за станом здоров'я до спеціальної медичної групи [2]. Найбільше занепокоєння викликає стан соматичного здоров'я дітей та молоді, значна частина яких має шкідливі звички (куріння, вживання алкоголю), нехтує культурою здорового харчування, віддає перевагу комп'ютерам та різноманітним електронним гаджетам, а не спортивним секціям, тренажерам, фізичним вправам і прогулянкам на повітрі. Окрім цього, у зазначеній Концепції зверталася увага на такі проблеми, як невідповідність вимогам сучасності та світовим стандартам ресурсного забезпечення сфери фізичної культури і спорту, зокрема організаційного, кадрового, науково-методичного, медико-біологічного, фінансового, матеріально-технічного й інформаційного забезпечення; відсутність сталих традицій та мотивації щодо фізичного виховання і масового спорту як важливого фактора фізичного та соціального благополуччя, поліпшення стану здоров'я, ведення здорового способу життя і збільшення його тривалості [2].

Справедливо зауважити, що протягом останніх років, після тривалого періоду занедбаності влада здійснила декілька важливих кроків у напрямку зміцнення і розвитку сфери фізичної культури та спорту, що виражається, наприклад, у збільшенні фінансування. Так, на 2021 р. видатки на розвиток вітчизняного спорту, молодіжної політики та політики з національно-патріотичного виховання зросли у 2,7 рази проти показників 2020 року – до 7,76 млрд гривень [3]. Також розроблено та ухвалено Стратегію розвитку фізичної культури і

спорту на період до 2028 року, метою якої є формування у населення культури здорового способу життя, створення умов для розвитку сучасної і доступної спортивно-оздоровчої інфраструктури, збільшення кількості населення, яке регулярно займається руховою активністю, забезпечення підготовки й участі національної збірної команди в іміджевих змаганнях, сприяння входженню України до кращих спортивних держав світу [4]. Ця Стратегія містить цілу низку актуальних і, беззаперечно, важливих цілей і завдань у сфері фізичної культури та спорту.

Позитивно оцінюючи такі кроки та наміри влади, вважаємо за потрібне зауважити на необхідності розроблення більш детального механізму координації та взаємодії органів центральної та місцевої влади з питань фізичної культури та спорту, адже значною мірою саме місцева влада має забезпечувати прищеплення та формування фізичної культури її територіальної громади, створювати умови, необхідні для фізичного виховання і розвитку жителів підвідомчого їй регіону; забезпечити більш активне залучення ЗМІ до пропагування фізичної культури та спорту як необхідної умови здорового життя і важливого атрибуту людини XXI століття, адже сьогодні в нашій державі, на відміну від провідних західних країн, тема спорту у ЗМІ просувається досить слабо і переважно зводиться до інформування про спортивні події й не стосується саме культури та користі фізичного виховання й спорту.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 02.04.2021).

2. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.12.2015 № 1320-р // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1320-2015-р> (дата звернення: 02.04.2021).

3. Гутцай В. Бюджет Мінмолодьспорту на 2021 рік становить рекордні 7,76 млрд гривень! // Міністерство молоді та спорту України : офіц. сайт. 16.12.2020. URL: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/53951> (дата звернення: 02.04.2021).

4. Стратегія розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 04.11.2020 № 1089 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-п> (дата звернення: 02.04.2021).

Одержано 06.04.2021

УДК 351.741(477):614.46

Дар'я Валентинівна ГЛУШКОВА,

*аспірант кафедри правового забезпечення
господарської діяльності факультету № 6*

Харківського національного університету внутрішніх справ,

викладач кафедри правоохоронної діяльності

та поліцейстики факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5909-6367>

БОРОТЬБА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ПАНДЕМІЄЮ COVID-19

Наприкінці 2019 – початку 2020 року країни відчували на собі дію зовсім невідомого та надзвичайно шкідливого ворога – коронавірусу (SARS – COVID 19). Статистичні дані захворювання та смертності у всьому світі лише зростають, тому рядом країн було прийняті рішення щодо введення заходів націлених на боротьбу з COVID – 19. Україна не стала виключенням, тому Уряд вніс зміни до деяких законів України щодо забезпечення профілактики коронавірусної хвороби. Постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 року №211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2», на всій території України був встановлений карантин. Відповідно до цього положення всі громадяни країни були ізольовані та повинні були залишатися вдома, для своєї безпеки. Даною постановою було встановлено ряд обмежень, наприклад, перебування в громадських місцях без засобів індивідуального захисту; відвідування закладів освіти її здобувачами тощо [1].

Авжеж, за виконанням всіх карантинних обмежень слідкують співробітники Національної поліції України. Вони, як і медичні працівники вийшли на передову з боротьбою проти невідомого та небезпечного ворога. Працівники Національної поліції України повинні: забезпечувати охорону публічної (громадської) безпеки і порядку на прилеглий території до об'єктів госпіталізації осіб, хворих на COVID – 19, обсервації (ізоляції); забезпечити в межах компетенції, контроль за дотриманням режиму обсервації (ізоляції), самоізоляції; посилити патрулювання громадських місць [2].

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію України» від 02.07.2015 року завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і

держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [3]. Важливим повноваженням органів поліції у сфері захисту населення від інфекційних хвороб є притягнення до адміністративно – правової відповідальності осіб, винних у порушенні санітарно – епідеміологічних норм, а також протидія і зупинення правопорушень у даній сфері суспільної життєдіяльності. Особливе значення саме цього аспекту діяльності Національної поліції полягає в тому, що встановлення і запровадження норм поведінки виявляється неефективним та неієвим за умови відсутності механізму примусу та притягнення до відповідальності за порушення встановлених норм та правил поведінки. Забезпечити дотримання вимог законодавства щодо режиму карантину або іншого спеціального адміністративно – правового режиму без повноважень у сфері притягнення до відповідальності або без повноважень щодо застосування заходів примусу для припинення порушень у сучасних соціальних реаліях неможливо. Тому, враховуючи вищевикладене, Національна поліція як носій відповідних повноважень, відповідно до чинного законодавства України, посідає важливе місце в механізмі захисту населення від розповсюдження небезпечного вірусу.

На сьогоднішній день, усі помітили, що кількість захворілих на COVID-19 починає різко зростати. Національна поліція України намагається максимально проконтролювати дотримання існуючих карантинних обмежень. Правоохоронці патрулюють у лісопаркових зонах та інших громадських місцях, де можливе скупчення громадян. Також за допомогою гучномовця звертаються до перехожих та застерігають виконувати карантинні вимоги. Декілька цифр про результати з початку карантину: складено 76 215 адміністративних протоколів за порушення правил щодо карантину людей; винесено 128 075 адміністративних постанов за недотримання маскового режиму у громадських будівлях та транспорті. Адміністративна відповідальність за порушення карантинного законодавства встановлена ст. 44-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП). Так, порушення правил щодо карантину людей тягне за собою накладення штрафу на громадян від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від двох до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Висновок. Підсумовуючи вищевикладене, вважаємо, що яким би не було суб'єктивне ставлення громадян до цієї ситуації, дотримуватися законодавства України зобов'язані всі. Національна поліція України відіграє ключову роль у механізмі притягнення до адміністративно-

правової відповідальності порушників карантинних норм. Встановлення режиму карантину є ефективним засобом захисту прав та законних інтересів громадян виключно чіткого визначення завдань та меж компетенції кожного органу публічної влади.

Список бібліографічних посилань

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 року №211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.04.2021)

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 травня 2020 року №392 «Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та етапів послаблення протиепідемічних заходів» URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vstanovlennya-karantynu-z-metoyu-zapobigannya-poshirennyu-na-teritoriyi-ukrayini-gostroyi-respiratornoyi-hvorobi-covid-19-sprichinenoyi-koronavirusom-sars-cov-i200520-392> (дата звернення: 05.04.2021)

3. Закон України «Про Національну поліцію України» від 02.07.2015 року № 40-41, ст.379 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 06.04.2021)

Одержано 06.04.2021

УДК 342.95(477)

Кристина Олександрівна КОВАЛЬ,

*курсантка навчальної групи Ф1-102 факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1905-1751>;*

Катерина Олександрівна ЧИШКО,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри поліцейської діяльності
та публічного адміністрування факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8810-7950>*

ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ ТА НАСЕЛЕННЯ НА ЗАСАДАХ ПАРТНЕРСТВА: ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД

Найважливішим та актуальним напрямом стратегії реформування органів внутрішніх справ є розвиток партнерський відносин

між населенням та Національною поліцією України на засадах довіри, взаєморозуміння та взаємодопомоги для протидії злочинності.

У ході євроінтеграції поліція України почала розвивати такий превентивний напрямок співробітництва з населенням, як «діяльність поліції в інтересах громади», або community policing, який було «запозичене» у країн Європи (Бельгія, Іспанія, Польща, Велика Британія і так далі).

Засади взаємодії поліції з населенням закріплені в ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію». Відповідно, діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб. Планування службової діяльності органів і підрозділів поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад. Змінився і основний критерій оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції – тепер це рівень довіри населення до поліції [1].

«Community policing» – це філософія та стратегія, націлена на досягнення більш ефективного та дієвого контролю над злочинністю, шляхом активної опори на ресурси громадян. Цей європейський задум дуже ефективно реалізовується і в Україні, хоча потребує багато часу на формування ефективного механізму його реалізації.

Концепція Community policing має низку складових, а саме:

- побудову партнерських відносин серед поліції, громадян та інших установ, інститутів;
- проблемно-орієнтовану стратегію, що спрямована на подолання головних причин злочинності та порушення публічного порядку;
- акцентування на активних превентивних заходах протидії злочинності;
- розвиток серед працівників поліції чуйності до проблем громади;
- усвідомлення, що не тільки розкриття злочинів, а й проблеми громади можуть сприяти довірі до поліції серед населення;
- активну співпрацю й командну роботу у сферах освіти, здоров'я, благодійності та іншому, які сприяють громадському благополуччю [2].

У США та багатьох країнах Європи практикується програма Neighborhood Watch (укр. сусідська варта). Вона полягає у тому, що сусіди одного селища або дома ділять між собою зміни та патрулюють місцевість. Ця стратегія ефективно реалізується і в Україні, хоча наразі для її успішного втілення необхідні зміни в законодавстві, а також організаційні форми реалізації цієї стратегії в рамках зустрічей, форумів, спільних патрулів тощо.

Потрібно зазначити, що в Україні було запроваджено окремі спроби «зближення» населення з працівниками поліції, зокрема в Україні діє програма «ПОЛІС», яка працює від організації IREX. За допомогою цієї програми люди збираються на території бібліотек, парків та інших баз із офіцерами поліції. Такі зустрічі дозволяють ставити питання до поліцейських, які цікавлять населення, навіть такі, які не стосуються служби. Запровадження такої політики зближує громаду з офіцерами поліції.

Отже, можна зробити висновок, взаємодія поліції та населення на засадах партнерства – це орієнтований на суспільство підхід, згідно до якого ефективна охорона порядку залежить від допомоги і підтримки населення, життя і спокій якого охороняється. У складних умовах сьогодення для України втілення та покращення партнерських відносин між правоохоронними органами та населенням стане наріжним каменем не тільки для рівня життя населення, а й іміджу держави на міжнародному рівні.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19/page> (дата звернення: 31.03.2021);

2. Wiseman R. Toward a Clear Definition of Community Policing/R.Wiseman, A. A. Jones/ URL: <http://www.lacp.org/Letters/Letter%20072702a.html> (дата звернення: 31.03.2021).

Одержано 07.04.2021

УДК 351.74

Юлія Іванівна ЛУЦЕНКО,

студентка Харківського національного університету внутрішніх справ;

Ксенія Миколаївна ГУРТОВА,

викладач Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7788-5132>

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ПРОТИДІЇ КАТУВАННЯМ

Катування не є явищем тільки однієї держави. Тому і протидія катуванню має міжнародні масштаби. Вказане підтверджується прийняттям низки міжнародних документів щодо протидії катуванню: Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою (1985 р.). Декларація про захист усіх

осіб від тортур та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поведінки чи покарання (1975 р.). Конвенція проти тортур та інших жорстоких, нелюдських чи принижуючих гідність видів поведінки та покарання (1984 р.).

На сьогодні такі принципи і стандарти знайшли своє відображення в різноманітних міжнародних нормативно-правових актах, які дають чималий поштовх у світле майбутнє, дотримуючись яких вони б знищили катування як соціально-негативне явище. Вони не рівнозначні за своїм юридичним статусом, але єдині у вираженні прагнення світового співтовариства максимально скоординувати політику, засоби й методи діяльності всіх і кожної держави, спрямованих на попередження й боротьбу зі злочинністю [3, с. 464–465].

Визначаючи обсяг матеріалу, який потребує висвітлення, слід вказати, що міжнародні стандарти розглядаються переважно у контексті забезпечення правоохоронними органами прав людини як закріплених у міжнародних актах та інших міжнародних документах певних еталонів, норм, показників, до дотримання та досягнення яких заохочується або ж зобов'язується держава [1].

Крім цього, стандарти розглядаються і як загальні деонтологічні нормативи, норми і принципи, які дозволяють, зобов'язують, рекомендують і призначені для спеціалістів у галузі права незалежно від державних меж їх професійної діяльності з метою гуманізації суспільних відносин, укріплення законності і правопорядку в кожній державі світу [2, с. 366].

Таким чином, першочергового розкриття потребують положення міжнародно-правових актів та документів, що містять норми, які визначають: а) сутність катування; б) форми і методи діяльності правоохоронних органів, насамперед поліцейських структур, щодо недопущення фактів вчинення катування, реагування на них, повної фіксації цих правопорушень та вжиття заходів постделіктного впливу на правопорушників та жертв катування.

Катування визнається грубим порушенням прав людини й Європейським судом з прав людини. Розглядаючи у встановленому порядку справи, суд створює прецеденти, виконання яких є обов'язковим для держав членів ЄС.

Серед справ, які містять рішення щодо різних статей Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод стосовно домашнього насильства, слід назвати такі: Поміляйко проти України, Лабіта проти Італії, Валашінас проти Литви, Кудла проти Польщі, Томазі проти Франції.

Отже, аналізуючи положення названих та деяких інших міжнародно-правових актів, рекомендацій міжнародних органів, можна

навести перелік їх положень, що можуть бути визнані як стандарти, зразкові правила для правоохоронних органів України та інших держав у сфері запобігання катуванню.

По-перше, це норми, які визначають сутність катування й наголошують на необхідності: 1) визнання катування проблемою приватної особи, що покладає на державу зобов'язання; 2) розуміння його як грубого порушення прав і свобод людини, формою дискримінації, яка проявляється у жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність; ; 3) кваліфікації будь-яких його проявів як злочину та відповідного визнання насильницьких дій як злочинних у національному законодавстві; 4) акцентування уваги на проблемах катування щодо осіб з обмеженими можливостями або додатковими потребами.

По-друге, це положення, що стосуються діяльності держави та її органів у протидії цьому явищу, які повинні: 1) захищати всіх громадян в однаковій мірі, без дискримінації та різниці за ознакою статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, думки, соціального, національного чи етнічного походження, майна, родового чи іншого статусу; 2) вживати всіх розумно важливих дій для запобігання неминучому ризику для життя або здоров'я, про який держава знала або неминуче повинна була знати; 3) не допускати бездіяльності відповідних державних органів у реагуванні на факти катування, забезпечувати їх активний вплив на виявлення й усунення причин та умов, що йому сприяють; 4) забезпечувати захист від катування, в т.ч. й шляхом створення механізмів реагування на факти катування, за відсутності заяви постраждалої сторони; 5) забезпечувати необхідну, своєчасну допомогу жертвам катування; 6) інформувати потерпілих про можливості отримання допомоги, практичної та юридичної консультації, компенсації з боку порушника, а також державної компенсації; 7) якомога чіткіше і повніше визначити ушкодження та збитки, завдані потерпілому; 8) створити умови для неминучості відповідальності й покарання за вчинення катування; 9) здійснювати коригуючий вплив на осіб, які вчиняють катування, як засобами держави, так і використовуючи можливості громадянського суспільства тощо.

Таким чином, ми обґрунтували, що міжнародно-правові стандарти поліцейської діяльності у протидії катуванню знаходять своє відображення в різноманітних міжнародно-правових актах у вигляді норм, принципів і рекомендацій. Переважну більшість міжнародно-правових актів щодо протидії катуванню розроблено в рамках ООН. Саме вони становлять юридичну базу міжнародно-правових стандартів у цій сфері. На сьогодні важливою є розробка єдиних стандартів діяльності держав щодо протидії катуванню. Аналіз вітчизняних наукових праць свідчить про відсутність комплексних досліджень, у

яких би вивчалися та визначалися міжнародно-правові стандарти щодо протидії катуванню.

Список бібліографічних посилань

1. Декларація про захист усіх осіб від тортур та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поведження чи покарання, Резолюція, Декларація, Міжнародний документ від 09.12.1975 // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_084.

2. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання Конвенція, Міжнародний документ від 10.12.1984 // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085.

3. Касараба Ю.Я. Адміністративно-правове забезпечення впровадження міжнародно-правових стандартів у діяльність органів міліції України: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. – К., 2009.

4. Бандурка О., Скакун О. Міжнародні стандарти професійної діяльності юристів // Міжнародна поліцейська енциклопедія. – К., 2003. – Т. 1: Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології.

5. Балінський О.В. Міжнародні правові стандарти та їх роль у правовому розвитку в умовах глобалізації // Держава і право: 36. наук. праць. Юридичні і політичні науки – К., 2006. – Вип. 32. – С. 463-469.

Одержано 06.04.2021

УДК 351.74

Вікторія Олександрівна ПИЛИПЕНКО,

студентка групи Ф6-ПДдср-20-1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Наталія Сергіївна ПІСТРЕНКО,

викладач Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2496-5371>

ІНТЕРПОЛ ЯК МІЖНАРОДНА ПРАВООХОРОННА ОРГАНІЗАЦІЯ

Механізм юридичних зв'язків між державами, що на сьогодні включає розгалужену мережу об'єднань правоохоронних структур, функціонує завдяки наявності різних поліцейських систем, установ і працівників – Міжнародної поліцейської асоціації, Міжнародної

федерації старших офіцерів поліції, Міжнародного союзу поліцейських тред-юніонів тощо.

Особливе місце серед них посідає Міжнародна організація кримінальної поліції - Інтерпол, яка є найбільш впливовою та ефективною міжнародною поліцейською службою та об'єднує 194 держави.

Історія становлення Інтерполу є достатньо складною. У 1923 році у Відні відбувся вже II Конгрес кримінальної поліції, на якому були присутні делегати з більш ніж 20 країн світу. Результатом цього заходу стало заснування 7 вересня 1923 р. постійно діючої організації в якості допоміжного органу Всесвітнього поліцейського конгресу – Міжнародної комісії кримінальної поліції (МККП) Саме цю дату й можна назвати символічним «днем народження» Інтерполу. Формально Комісія продовжувала свою діяльність і в роки Другої світової війни, але у 1945 р. більшість країн припинили свою участь, і фактично Інтерпол перестав існувати як міжнародна організація. Відтворення Інтерполу відбулося лише в 1946 році з перенесенням штабквартири в Париж. Діючий статут прийнятий 1956 року. Він же затвердив нову назву організації – «Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол» [4, с. 26-30].

Пізніше, в 1989 році штабквартира Інтерполу була перенесена в Ліон одночасно з будівництвом у цьому місті суперсучасного комплексу Генерального секретаріату.

До структури Інтерполу входять: Генеральна Асамблея, Виконавчий комітет, Генеральний секретаріат та Національні центральні бюро (НЦБ). Варто зазначити, що співпраця правоохоронних органів з Інтерполом найчастіше застосовується для обміну даними, екстрадиції злочинців, проведення міжнародного розшуку за допомогою каналів Інтерполу. Також здійснюються співробітництво між правоохоронними органами країн каналами даної організації під час виконання процесуальних, слідчих і оперативнорозшукових заходів [3].

В кожній країні-учасниці створюється Національне центральне бюро Інтерполу, в Україні це Укрбюро Інтерполу самостійний структурний підрозділ апарату Національної поліції України, який забезпечує представництво України в Інтерполі та з 2010 року і в Європолі. Укрбюро Інтерполу через мережу НЦБ Інтерполу і через Генеральний секретаріат Інтерполу здійснює:

- координацію діяльності правоохоронних органів країни у боротьбі зі злочинністю, що має транснаціональний характер або виходить за межі країни; – забезпечення взаємодії з Генеральним секретаріатом і відповідними органами державленів Інтерполу в боротьбі зі злочинністю;

– оцінку рівня поширення в Україні злочинності, що має транс-національний характер, і загрози злочинної діяльності громадян України за кордоном. [2, с.56-59].

На підставі вищевикладеного, можна зробити висновок, що Інтерпол - унікальна, єдина міжнародна організація, друга за чисельністю після ООН, що приймає безпосередню практичну участь у попередженні і придушенні «міжнародної злочинності». Інтерпол поважає національні суверенітети і бореться тільки з загальнокримінальними злочинами [1].

Список бібліографічних посилань

1. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Міжнародний документ від 4. 11. 1950 р. // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004

2. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // [Електронний ресурс] / Верховна Рада України; офіційний веб-сайт. – Режим доступу до сайту: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

3. Статут Міжнародної організації кримінальної поліції Інтерполу (набрав законної сили 13 червня 1956 року, із змінами, внесеними згідно з станом на 1 січня 1986 р. // [Електронний ресурс] / Верховна Рада України; офіційний веб-сайт. – Режим доступу до сайту: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_142.

4. Луняченко О., Туровський С. Проблемні питання щодо підслідності у кримінальних правопорушеннях // Вісник прокуратури. – 2017. – № 6 – С. 26-30.

Одержано 07.04.2021

UDC [305:341.231.14]=111

Larysa Serhiivna SAZANOVA,

*Senior Lecturer of the Department of Foreign Languages of Faculty No. 1, Kharkiv National University of Internal Affairs;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3722-2593>;*

Liubov Ivanivna RUSANOVA,

*Senior Lecturer of the Department of Foreign Languages of Faculty No. 1, Kharkiv National University of Internal Affairs;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1102-3577>*

GENDER TOLERANCE AS AN ALTERNATIVE TO GENDER DISCRIMINATION

«Gender is a social construct which asserts that the expectations, capabilities and responsibilities of men and women are not always biologically

determined» [1, p. 2]. Gender tolerance is a rejection of gender stereotypes, a respect and acceptance of various forms of self-expression and manifestation of the human individuality of men and women. It is a permanent ideological process based on producing equitable values. The mechanisms of forming the gender tolerance are based on an axiological dimension that has a humane and egalitarian content. Theoretical and methodological approach reveals the axiological properties of the tolerant gender behavior and helps prove the connection between the motivation of gender behavior and the axiological dimensions of human consciousness. Gender tolerance is a type of tolerance based on the different axiological and world view criteria including equality, respect, and humanity. Gender equality or discrimination is constructed in a particular society based on values. The genesis of tolerance is possible on the basis of such intentions of human consciousness as respect, understanding, dignity, solidarity, equality, and responsibility.

Gender discrimination is opposite to gender tolerance, which is possible in the progressive, successful and liberal societies that respect the rights and freedoms of all people regardless of biological, racial, ideological, religious or other identities.

Gender tolerance is a form of tolerance which implies an impartial and objective treatment of a person to an opposite sex and respect for him/her as equal in opportunities and abilities. Gender tolerance implies the freedom of a person to choose any identification and freedom of action. Freedom should not be limited to certain gender stereotypes and prejudices about rights and obligations. Gender tolerance is based on the values of respect, human freedom, equality, empathy.

Reasons of gender intolerance are gender prejudice and as its consequence sexism and gender discrimination that arise from the subjective stereotype attributing the opposite sex the defects, shortcomings, negative qualities, abilities and character traits in the context of femininity and masculinity.

Gender discrimination at the ideological level involves the idea of dominance and the advantages of one gender over another, as higher and lower, successful or unsuccessful, progressive or regressive, spiritual or spiritually deprived. Gender discrimination is initiated at the worldview level because gender stereotypes spread within the outlook, directing a representative of a particular gender to achieving certain life goals and values.

Conservative cultural trends and the superiority of masculinity as a more desirable pattern of behavior are based on theories of innate abilities of a person; transcendental concepts of the origin of man. Such ideological phenomena are characteristic mainly for class; caste; and socially-stratified societies. In these societies the ideas of the need for certain privileges

and the recognition of the superiority of the rights of one social group over another, or of the male sex above the female one, are grounded. Recognition of biological or transcendental reasons for gender differences, the interpretation of a gender problem in the context of its objective and independent factors of a person and society influences the formation of recognizing the gender inequality according to the nature of the gender. The theory of biological determinism is the basis for the domination of masculinity in a particular society. These theories contribute to justifying the existence of gender inequality. On the basis of the biological factor they attribute to the sexes precisely the psychological and social qualities that are supposedly derived from biological factors, and therefore, in no way and under no circumstances can they be acquired by representatives of another sex because of their biological origin.

«Factors that mediate gender differences often depend on the features of the situation» [2, p. 565].

Mental and social in such a system of world outlook is a derivative of the biological, and therefore the differences in the faculties, qualities and talents of the genders will be primordial and a priori, and therefore, in principle, unsolvable.

The following ideas are spreading at the level of outlook in the patriarchal societies: parental and male authoritarianism; social inequality; social injustice; hierarchy of social groups; eliminating women from making decisions; exploitation and discrimination on the grounds of sexual and other characteristics.

The lack of egalitarianism in patriarchal and stratified societies affects the spread of ideas that: from birth a person a priori belongs to a particular social group and is unable to leave it due to certain innate abilities; women are not recognized as full-fledged, competent and equal members of the patriarchal society, who may have the same moral, legal, social, and professional status as men; women are not recognized as self-sufficient, independent and autonomous subjects of social relations, which are mostly necessary to maintain and provide intercession in exchange for unconditional submission by women. This attitude to women and their rights is the basis of women's psychology formation: marginality, conformism, dependence, and lack of freedom.

Patriarchy, in its wider definition, means the manifestation and institutionalization of male dominance over women and children in the family and the extension of male dominance over women in society in general.

List of References

1. Kimani Njogu & Elizabeth Orchardson-Maz. Gender inequality and women's rights in the great lakes: can culture contribute to women's

empowerment? URL: <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTI-MEDIA/HQ/SHS/pdf/Culture-Womens-Empowerment>. P.1-22.

2. Russell, B.L., Trigg, K.Y. Tolerance of Sexual Harassment. An Examination of Gender Differences, Ambivalent Sexism, Social Dominance, and Gender Roles. *Sex Roles: A Journal of Research*. 2004. No.50 (7-8). P. 565–573. URL: <https://doi.org/10.1023/B:SERS.0000023075.32252.f0>

Received 07.04.2021

УДК 342.9(477)

Маргарита Сергіївна СИРОМЯТНІКОВА,

науковий співробітник лабораторії

з проблем забезпечення діяльності поліції

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3861-1400>

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ЮРИДИЧНИХ ГАРАНТІЙ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ПОДАТКОВОГО КОМПРОМІСУ ТА ПОДАТКОВОЇ АМНІСТІЇ В УКРАЇНІ

Дослідження окремих аспектів таких інститутів права, як податковий компроміс і податкова амністія має важливе практичне значення, оскільки дозволяє узгодити інтереси держави і платників податків. Виконання домовленостей, досягнутих під час податкового компромісу та податкової амністії, потребує юридичних гарантій. Отже, вивчення сутності та особливостей юридичних гарантій при здійсненні податкового компромісу та податкової амністії відзначається актуальністю.

Законодавством, а саме п. 1 підрозділу 9-2 розділу XX «Перехідні положення» ПК України надано визначення податкового компромісу. Щодо податкової амністії, то визначення її сутності має місце в дослідженнях таких науковців як Т. Г. Головань, І. В. Приходько, О. О. Сльозко, тощо. Проаналізувавши законодавство та доктринальні розробки слід зазначити, що в результаті досягнення податкового компромісу у встановленому законодавством порядку приймається рішення про узгодження розміру податкового зобов'язання та звільнення платника податків від юридичної відповідальності. А, внаслідок податкової амністії відбувається легалізація коштів, які отримані незаконним шляхом зі сплатою податків та звільненням особи від юридичної відповідальності. Зауважимо, що податковий компроміс і податкова амністія здійснюються у певному порядку

відповідно до норм податкового права. Платник податків і органи податкової служби домовляються щодо визначення суми податкових зобов'язань, легалізації грошових коштів і звільнення особи від юридичної відповідальності. Досягнення таких домовленостей потребує певних юридичних гарантій.

Поняття та сутності юридичних гарантій у податковому праві України розглянемо через надбання дослідників. Так, О. В. Небесна зазначає, що гарантії законності адміністративних актів контролюючих органів у сфері оподаткування – це законодавчо встановлені засоби, за допомогою яких забезпечуються правомірні дії посадових осіб податкових органів під час прийняття адміністративних актів [1, с. 250]. На думку Ю. В. Гаруста юридичними гарантіями прав громадян у податковій сфері є норми законодавства, які закріплюють особливості правового становища громадян - платників податків і контролюючих органів, специфіку реалізації їх прав та обов'язків, юридичні засоби охорони, захисту та відновлення прав, свобод і законних інтересів громадян [2, с. 91]. Із наведеного маємо виділити три аспекти юридичних гарантій прав платників податків у податковому праві: 1) встановлення правового статусу платника податків і контролюючого органу; 2) визначення порядку реалізації прав платника податків; 3) закріплення засобів захисту порушених прав і законних інтересів платника податків.

На думку Н. В. Махніча податково-процесуальні норми є юридичними гарантіями строку, способу та форми реалізації матеріально-правових норм податкового права, забезпечення захисту прав та законних інтересів платників податків [3, с. 59]. Окрім того, Л. М. Касьяненко та В. В. Чайка констатують, що юридичними гарантіями забезпечення прав громадян у податковій сфері є встановлення порядку та процедури прийняття рішень державними податковими органам та закріплення у законодавстві способів оскарження рішень податкових органів [4, с. 59]. Таким чином виділимо два види юридичних гарантій прав платників податків у податковому праві : встановлення порядку реалізації норм матеріального права та закріплення способів захисту прав та законних інтересів платників податків.

Із вищезазначеного, вважаємо за потрібне виділити такі особливості юридичних гарантій учасників податкового компромісу та податкової амністії як : 1) встановлення правового статусу суб'єктів податкового компромісу та податкової амністії. Так, зі змісту п. 1 і п. 2 підрозділу 9-2 розділу XX «Перехідні положення» ПК України суб'єктом права на податковий компроміс може бути платник податків, який у визначеному податковому періоді занижив податкові

зобов'язання з податку на прибуток підприємств або податку на додану вартість [5]. Вимоги до суб'єкта податкової амністії повинні бути встановлені в окремому законі, який буде прийнятий у разі оголошення податкової амністії. 2) Визначення процедури досягнення податкового компромісу або порядку прийняття рішення про податкову амністію. В підрозділі 9-2 розділу XX «Перехідні положення» ПК України встановлені такі умови досягнення податкового компромісу : подання платником податків уточнюючих розрахунків податкових зобов'язань з податку на прибуток підприємств або податку на додану вартість; прийняття контролюючим органом рішення про проведення позапланової документальної перевірки або визначення суми зобов'язання платника податків без проведення такої перевірки; а також платнику податків направляється повідомлення-рішення про визначення суми податкових зобов'язань. Відзначимо, що порядок прийняття рішення про звільнення платника податків від юридичної відповідальності внаслідок застосування до нього податкової амністії повинен бути встановлений в окремому законі, яким передбачено проведення податкової амністії. 3) Можливість оскарження рішень податкового органу, прийнятих під час застосування процедур податкового компромісу або податкової амністії. Як передбачено п. 8 підрозділу 9-2 розділу XX «Перехідні положення» ПК України після досягнення податкового компромісу такі зобов'язання не підлягають оскарженню [5]. Щодо оскарження рішень органів влади, прийнятих внаслідок застосування закону про податкову амністію, повинна бути передбачена у відповідному законодавчому акті.

Таким чином, юридичними гарантіями при здійсненні податкового компромісу та податкової амністії виступають : встановлення специфічного правового статусу суб'єктів податкового компромісу та податкової амністії і визначення процедури досягнення податкового компромісу або порядку прийняття рішення про податкову амністію. Оскільки рішення в порядку податкового компромісу приймається внаслідок домовленості платника податків із податковим органом, то його оскарження є нелогічним і законодавством не передбачено. Можливість оскарження будь-яких рішень з питань податкової амністії повинна встановлюватися у тому законодавчому акті, яким оголошена податкова амністія.

Список бібліографічних посилань

1. Небесна О. В. Гарантії законності адміністративних актів контролюючих органів у сфері оподаткування. Юридичний науковий електронний журнал. 2020 № 9. С. 249–252. URL: http://www.lsej.org.ua/9_2020/62.pdf

2. Гаруст Ю. В. Система гарантій забезпечення прав громадян у податковій сфері. *Форум права*. 2014. № 1. С. 87–92. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_1_17.pdf.

3. Махнич Н. В. Процесуальні норми податкового права як юридичні гарантії захисту прав та законних інтересів платників податків. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. № 2. С. 56–60.

4. Касьяненко Л. М., Чайка В. В. Юридичні гарантії захисту прав платників податків в Україні. *Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету податкової служби України*. 2015. № 1. С. 5–13.

5. Податковий кодекс України : закон України від 02 грудня 2010 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-1> (дата звернення 07.04.2021).

Одержано 08.04.2021

УДК 351.751

Анастасія Валентинівна ХОЛДОЄНКО,

аспірант кафедри правоохоронної діяльності

та поліцейстики факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0075-4702>

МЕРЕЖА ІНТЕРНЕТ ЯК ПРАВОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА

Чи можливо уявити сьогоднішня без мережі Інтернет? Скоріш за все, що ні. Інтернет для кожної особи став невід'ємною складовою життя як основне джерело інформації (пошук новин, необхідних відомостей, роботи, навчання) та головний засіб комунікації (знайомство та спілкування в мережі, робочі зустрічі). І саме віртуальний світ вплинув на процес соціалізації людини в усіх сферах життєдіяльності.

Крім того, що Інтернет поліпшує життя кожного, сприяє розвитку Інтернет-технологіям та Інтернет-комунікаціям, існує й негативна сторона. Сьогоднішня змушує нас кожного дня стикатися з ситуаціями, коли в Інтернеті публікується неперевірена інформація, яка не є дійсною. Зазначену інформацію передруковують журнали, газети з посиланням на відповідне джерело в мережі Інтернет. Честь, гідність та ділова репутація осіб, які страждають від хибної інформації, не може бути захищена правовими засобами, тому що авторів такої інформації неможливо притягти до відповідальності.

Крім цієї проблеми актуальними залишаються питання: розповсюдження у мережі Інтернет як дитячої порнографії, так і дорослої; інформації, яка пропагує війну, різноманітних гасл терористів, національну та релігійну ворожнечу, фашизм та неофашизм, наркоманію, алкоголізм, тютюнопаління та багато інших шкідливих звичок.

Закон України «Про телекомунікації» надає наступне визначення: «Інтернет – це *всесвітня інформаційна система загального доступу, яка логічно зв'язана глобальним адресним простором та базується на Інтернет-протоколі, визначеному міжнародними стандартами*», «*інформаційна система загального доступу – сукупність телекомунікаційних мереж та засобів для накопичення, обробки, зберігання і передавання даних*» [1]. Інакше кажучи, Інтернет – це глобальна мережа комп'ютерних інформаційних ресурсів із загальним доступом на основі використання єдиної стандартної схеми адресації та високошвидкісних телекомунікаційних мереж [2, с. 29].

На основі наданого визначення, можна виділити наступні ключові ознаки мережі Інтернет:

1. *це інформаційна система*, тобто сукупність телекомунікаційних мереж і засобів для накопичення, оброблення, зберігання і передавання даних.

В свою чергу інформаційна система містить у собі ще дві ознаки:

а. *всесвітній характер доступу*, тобто відкритість Інтернет для доступу з будь-якої можливої точки Світу, де є необхідне обладнання;

б. *загальний характер доступу*, тобто можливість будь-якої особи без додаткових обмежень або дозволів отримати доступ та користуватися основними послугами Інтернет.

2. *глобальний адресний простір*, тобто сукупність адрес мережі Інтернет, за допомогою яких впорядковуються і зв'язуються між собою окремі інформаційні ресурси (Інтернет-сторінки) і користувач дістає можливість переходити від одного інформаційного ресурсу до іншого;

3. *використання Інтернет-протоколу*, який визначається міжнародними стандартами. Цей певний технічний стандарт, використання якого дає змогу окремим електронно-обчислювальним машинам з'єднуватися між собою, використовуючи дротові й бездротові телекомунікаційні мережі [3, с. 261–262].

Проаналізувавши вищевказані ознаки, зазначимо, що наведене визначення позиціонує Інтернет більше не як юридично значуще явище, а все ж таки, як технічний засіб отриманням, розповсюдженням та відтворення інформації.

В свою чергу, Інтернет-відносини це відносно новий тип суспільних відносин, які виникають, змінюються і припиняються в

кіберпросторі. Кіберпростір – середовище (віртуальний простір), яке надає можливості для здійснення комунікацій та/або реалізації суспільних відносин, утворене в результаті функціонування сумісних (з'єднаних) комунікаційних систем та забезпечення електронних комунікацій з використанням мережі Інтернет та/або інших глобальних мереж передачі даних [4].

Специфіка відносин у мережі Інтернет з точки зору їх суб'єктного складу визначається такими чинниками. По-перше, невизначеністю місцезнаходження сторін, що зумовлює можливі проблеми з правом, що застосовується, а також з реальним виконанням зобов'язань. По-друге, складністю ідентифікації учасників відносин у мережі Інтернет. По-третє, існування віртуальних організацій. І, нарешті, по-четверте, залежністю відносин між учасниками мережі Інтернет від відносин з інформаційними провайдерами [5, с. 160].

Для вірного розуміння статусу інформації в Інтернеті, важливим є спосіб розповсюдження її. Виокремлюють активне (здійснюється проти волі її адресата, наприклад розсилання рекламної інформації на електронні адреси) та пасивне (споживач за власним волевиявленням звертається до такої інформації). І це надає змогу правильно зрозуміти, які саме інформаційні правовідносини підпадають під певний механізм правового регулювання.

Провідними досягненнями в питаннях інформаційного забезпечення безпеки Інтернет-простору стали прийняті Доктрини інформаційної безпеки України, Стратегія кібербезпеки України, Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України».

Інтернет-простір характеризується динамічністю та своєю потужністю. На теперішній час питання законодавчого закріплення функціонування мережі Інтернет як правового явища залишається відкритим. Кожного дня зростає кількість користувачів мережею Інтернет, створюються нові види інформаційної атаки, зброї, скоюються нові злочини, яким необхідно протидіяти як на національному, так і на міжнародному рівні, адже для Інтернет-простору не існує територіального обмеження.

Список бібліографічних посилань

1. Закон України Про телекомунікації (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 12, ст.155). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1280-15#Text>
2. Правове регулювання ЗМІ, що використовують Інтернет-технології / Баранов О.А. // Правова інформатика. - № 2(34) / 2012 – С. 28-38.

3. Кормич Б. А. Інформаційне право. Підручник. – Харків: БУРУН і К., 2011. – 334 с

4. ЗАКОН УКРАЇНИ Про основні засади забезпечення кібербезпеки України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 45, ст.403). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>

5. Проблемні питання визначення правової природи і структури праввідносин інтелектуальної власності, що виникають у мережі Інтернет / О. І. Харитонova, Г. О. Ульянова, А. В. Кирилук, Ю. Ю. Симонян, Н. П. Бааджи, Д. Д. Позова, Г. І. Григор'янц, Л. І. Бурова, І. В. Мартинюк // Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». - 2015. - Т. 17. - С. 160-200.

Одержано 07.04.2021

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПОЛІЦЕЇСТИКИ

Матеріали науково-практичної конференції

м. Харків, 28 квітня 2021 року

Відповідальні за випуск: *О. В. Брусакова*
Комп'ютерне верстання: *А. О. Зозуля*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 14,23. Обл.-вид. арк. 13,89.
Тираж 50 пр. Зам. № 2021-10.

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Л. Ландау, 27, м. Харків, 61080.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.